ما خلقت الجن والانس الا لیعبدون

الحمد لله والمنه که کتاب دُرر نظام از حضرت حجة الاسلام مجتهد الانام فقیه اهلبیت علیهم السلام عالم علوم ربانی جناب الشیخ زین العابدین الحائری المازندرانی مد ظله العالی بطرز سوال و جواب مسمی به

حسب فرمایش جناب هدایت مآب تقدس انتساب اشرف الحاج والزائرین للائمة الطاهرین صلوات الله علیهم اجمعین علام فهام جناب الحاج السید نواب جان صاحب ذاکر عظیم آبادی صانه الله عن شر العادی بعد مقابله و تصحیح تمام

در مطبع صبح صادق عظیم آباد طبع شد

اشتهار

نوابان عالیمقام و رؤسائے عظام و سائر مومنین فخیمه الاحترام از خاص
و عام هر شهر و مقام را مژده باد که این کتاب مستطاب سؤال و جواب مسمّی به
ذخیرة المعاد از تصانیف و فتاوائے مجتهد العصر والزمان علّامهٔ دوران
عالم علوم ربّانی واقف اسرار سبحانی سمیّ حضرت سید الساجدین جناب شیخ
زین العابدین الحائری المازندرانی دام ظله العالی بالکرامت
الایام واللیالی که این خاکسار راقم الحاج **سید نواب جان اکبر**
الحسنی الحسینی از کربلائے معلی از خدمت بابرکت جناب شیخ ممدوح
افقه الفقها با خود آورده بحکم آن قدوة المجتهدین نظر بترویج دین مبین کمر
سعی بطبع آن بسته و اشتهار طبع آن داده بود چنانچه اکنون آن کتاب لاجواب
از فضل و تائیدات رب الارباب باهتمام تمام بصحت تام در مطبع صبح صادق
اخبار نسیم سحر شهر عظیم پتنه بقالب طبع در آمد و درین کتاب لاجواب مسائلی
است جزئیات از اجتهاد و تقلید تا بحث دیات بطور ابواب فقهیه بعبارت فارسی
که مقلدین بلکه سائر مومنین را فی زماننا اکثر ضرورت آن می افتد و در کتب
علمای سابقین باین تفصیل آن مسائل یافت نمیشود بجهت آنکه در زمانه سابق
ضرورت آن مسئلها نبوده مثل مسائل تصویر عکسی و تعلیم زبان انگریزی و
نوکری و وکالت و مختاری و رجوع مرافعات و فصل خصومات بمحکمه غیر شرعیه

وغیر ازین قسم مسائل که الحال خیلی ضرور و بکار آمد مومنین میباشد
چنانچه جمله روسا و مومنین از اهل این شهر و بیشتر از دیگر شهر و دیار بنابر ضرورت
خود کتاب مذکور را قبل از انکه از چاپ تمام شود خرید فرمودند بلکه اکثری
از روسا و نوابان و امرا بجهت ترویج دین از خریداری جلد هائی متعدده
اعانت در طبع نمودند اکنون التماس است بخدمت نوابان و روسا و مومنین
که کسانیکه این کتاب را از مغتنمات و نایاب است خرید نفرموده اند و لذت
انتظار برداشته اند جای آن دارد که خرید فرمایند بلکه از خریداری جلد های
متعدده ممنون و مشکور م سازند پس هر کرا خواهش باشد قیمت
کتاب که فی جلد للعه است بذریعه نوٹ و ٹکٹ رجستری بقید نام و
نشان خود نزد حقیر فرستاده زود طلب فرمایند بلکه اگر رئیسی والا همتی
از بلند حوصلگی و دریا دلی خود بجهت ترویج دین صد یا پنجاه جلد یکبارگی
خرید فرموده بمومنین وقف فرمایند نهایت مستحسن و مبارک میباشد که ذخیرة المعاد فقط

العبد
احقر الحاج سید نوابجان ذاکر
عفی عنه شهر عظیم آباد پٹنه محله
گذری ماه صفر سنه ۱۲۹۶ هجری

فهرست کتاب سوال و جواب ذخیرة المعاد

تمّت

تقریظ کتاب ذخیرۃ المعاد

عبارت تقریظ دلپذیر لامثل لہا ولانظیر چکیدہ خامہ اعجاز رقم بلاغت
تسیم جناب مستطاب معلی القاب العالم العامل والفاضل الکامل
جامع المعقول والمنقول حاوی الفروع والاصول البحر الزاخر والادیب الماہر
نائب الامام وقدوۃ الانام کہ محراب اقامہ جمعہ وجماعت از وجود فیجود آن
امام المسلمین مفتخر وطریق عبادت وطاعت خداوند واجب الاطاعت از نور
ہدایت آن ہادی دین مبین منور عمدۃ الحاج ونخبۃ الحجاج السید السند
الامجد مولانا الحاج السید مہدی بن السید محمد لازالت شموس افادتہ
ساطعۃ واقمار افاضاتہ لامعۃ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی تجلی لعبادہ فی کتابہ بل فی کل شیئ واراہم نفسہ فی خطابہ
بل فی کل نور وفیئ والصلوۃ الغادیۃ الرائحۃ علی من انتجبہ وانجبہ و
وانبعثہ وخصہ بالوحی وانتخبہ واصطفاہ من کل رہط وقوم وحی والسلام
علی الہ الکرام الاطہار السادۃ القادۃ الابرار حجج الجبار النقاۃ التقاۃ
اللقاۃ لتحبیب الضالۃ الہداۃ من کل ضلال وغی ما اضاء نہار و
واسبل قطار فی الاقطار وبعد فقد کان من اسعادہ وامدادہ وارفادہ
لعبادہ ان جعل العلماء ورثۃ الانبیاء ونواب الاوصیاء وابواب الائمۃ
الاصفیاء فیہم اخضر العود وقام للدین عمودہ رجال اذا الدنیا جنت

اشرقت بهم نوان احدبت يوماً بهم ينزل القطر ولما كان الشان
الان ان الرعية صنفان مجتهد ومقلد والفرض الاول الاخذ
عن الادلة التفصيلية والثاني يكفيه الاخذ عن الاول مع مراعاة الشرائط
والضوابط بذل سلالة السادات وصاحب الكرامات في الزيارات
والمجد في الرياضات المبتغي لمرضات رب الارضين والسموات حاج
بيت الله الحرام وزائر مراقد ائمة الانام بالتمام عليهم السلام خالصاً
مخلصاً عارفاً ولعنان العناية نحو المشقة مع بعد الشقة ثانياً ثانياً
وصارفاً زبدة الاخوان وعمدة الخلان قلما ياتي بمثله الزمان السر
البر جناب الحاج السيد نواب جان وقاه الله الملك المنان
من شر الانس والجان وشكر سعيه واحسن عبه جده وجهده و
صرف كده وكده في احتلاب فتاوى المجتهدين فطلب وجلب مسائل و
رسائل شيخنا العالم الراسخ شيخ المشائخ عمدة المجتهدين ملاذ المقلدين
جناب الشيخ زين العابدين ادام الله وجوده الشريف
وظله الوريف فمن جملة ما افرغه في قالب الافادة من المقالات في
المقامات والوسائل هذه الجوابات والمسائل ولعمري انها لغنيمة
باردة حاوية لجوابات اسئلة شاردة يتاجر بها اللبيب والارض
من كاس الكرام نصيب جعل الله امل املنها وعملنها وحملتها
فانه جواد كريم رؤف رحيم وما كنت اجوز لنفسي ان اكون لمثله
متعرضاً لكن لا ايحاح في الافتراح اباً حرفحسبنا الله ونعم الوكيل
كتب هذه الاحرف راجي رحمة ربه الصمد
مهدي بن محمد عفا الله عنهما

سیدہ زینب کبریٰ عرف سید لال بیگم بنت سید محمد روشن حسین صاحب

ایضاً

عبارت خوش آئین و نزہت گزینے کہ از قلم جواہر رقم جناب مستطاب
معلے القاب سید سند فاضل متبحر العالم الکامل والامام العادل الحبر الندب
والزکی اللوذعی امام الجمعہ والجماعۃ الہادی الی طریق العبادت والطاعت
المتنحی عن کل شین المتحلی بکل زین نخبۃ المصطفین مولانا السید اصغر حسین
الصور و سے لازالت شموس افاداتہ و افاضاتہ طالعۃ متقرضاً علی ہذا الکتاب
بر صفحہ قرطاس مرتسم گردید

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ المعین النصیر السمیع البصیر المتعالی الکبیر والعلیم القدیر الذی
یقبل الیسیر و یعفو عن الکثیر والصلوۃ والسلام علی السراج المنیر والقمر
المستنیر محمد ن المبعوث علی کافۃ الامم بشیراً و نذیراً ناصراً و ظہیراً
وعلی الہ الطیبین الطاہرین الذین اذہب اللہ عنہم الرجس و طہرہم
تطہیراً **امابعد** از انجا کہ بر اذہان صافیہ و طبائع زاکیہ کافہ انام و بر
نفوس قدسیہ و ذوات سینہ ہر خاص و عام ظاہر و آشکار است کہ فعل الحکیم
لا یخلو عن الحکمۃ افعال ایزد کردگار و خالق غفار خالے از حکم و بری از
فوائد اتم نخواہد بود از ینجا است کہ او تعالے شانہ خود در قرآن مجید و کلام
حمید ارشاد فرمودہ ما خلقت الجن والانس الا لیعبدون پس خلقت ابدیہ
و وجودیت جنبیہ را بفحوائے آیہ مذکورہ محض بعبادت خود بوجود آورد و چون
عبادت خالق معبود و طاعت رب ودود در وجود ہا و بانکہ در ہمہ اوقات

سبیل عبادت وراه طاعت هر اشرف مخلوقات واکمل موجودات را باحسن طریق نمایند بغتنے میباشد پس لاجرم ایجاد وابعاث شان بر خالق جن وبشر تماماً للحجة واجب ولازم گشت بنابران خداوند عالم خالق لوح وقلم مالک امم ذوالجود والکرم نفوس عالیه وذوات طیبه انبیا علیهم وعلے نبینا آلاف التحیة والثنا را مخلوق ومبعوث فرمود که انحضرات تاقید حیات خود بهدایت خلق مصروف وبرخلافت ونبوت موصوف بودند سیّما اشرف المرسلین خاتم النبیین نبیّنا محمد صلے الله وآله از بدو بعثت وتعلق رسالت تا آخر عمر در هدایت وارشاد و بدعوت طاعت خداوند عباد سعی جمیل بکار برده انواع مصائب وآلام کشید امّا هرگاه قرب زمان لقائے خداوند منّان در رسیده بس بحکم آیه کریمه یا ایّها الرّسول بلّغ ما انزل الیك من ربّك وان لم تفعل فما بلغت رسالته والله یعصمك من النّاس ان الله لا یهدی القوم الکافرین در خم غدیر حضرت امیر ع را وصے وجانشین وخلیفه خود فرمود وگفت یا ایّها النّاس من کنت مولاه فهذا علی مولاه اللّهمّ وال من والاه وعاد من عاداه الخ ازینجا است که حیدر کرار صفدر جرار بعد ارتحال رسول مختار هدایت کافه بشر اختیار نمود وبموجب نص جلے ما رواه جابر ابن عبد الله الانصاری انّه قال لمّا نزل قوله تعالے یا ایّها الّذین امنوا اطیعوا الرّسول واولی الامر منکم قلت یا رسول الله عرفنا الله فاطعناه وعرفناك فاطعناك فمن اولی الامر الّذین امرتنا طاعتهم فقال هم خلفائی یا جابر واولیاء الامر بعدی واوّلهم اخی علی ابن ابی طالب ثمّ من بعده ولده الحسن ثمّ الحسین ثمّ علی ابن الحسین ثمّ محمّد بن علی الباقر وستدرکه یا جابر فاذا ادرکته فاقراه منّی السّلام ثمّ جعفر ابن محمّد ثمّ موسی ابن جعفر ثمّ علی ابن موسی ثمّ محمّد ابن علی ثمّ

اطیعوا الله و

علی بن محمد ثم الحسن العسکری ثم محمد ابن الحسن یملاء الارض قسطا و
عدلا کما ملئت ظلما و جورا ولد اکبر حضرت شبر را جهت رهبری ناس و وصی
و نائب ساخت و آنحضرت برادر عزیز القدر خود حضرت سید الشهدا علیه آلاف التحیة
والثنا و آنحضرت فرزند خود حضرت علی را و همچنین هر یک از ائمه طاهرین علیهم
السلام ولد خود را خلفا بعد خلف تا قائم آل محمد وصی و جانشین خود فرمود
که آنحضرات یعنی ائمه اثنا عشر امام و هادی دین مبین از جانب خداوند منان
بنص قرآن و حدیث کثیر الاستنان بتعلیم و تادیب طریقه عبادت معبود برحق
مبعوث و حدیث خیر الانام انی تارک فیکم الثقلین کتاب الله و عترتی فمن تمسک
بهما نجی و من تفرق عنهما غرق و هوی عامه رعایا را مبشر بودند و هرگاه بمصلحت
خداوند انس و جان حضرت صاحب العصر والزمان اللهم عجل فرجه و سهل مخرجه
غائب شد پس بجهت انکه فقدان هداة در ایام غیبت آنحضرت لازم نیاید خداوند
قدیر از شرف وجود فائز الجود علماء سائر ناس را مشرف ساخت و این شان
بتصدیق خبر علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل استحکام دین مبین و حفاظت
دین مبین می نمودند و می نمایند اما درین ایام خجسته فرجام از جمله آنحضرات حضرت
حجة الاسلام هادی انام مقتدای خاص و عام عمدة الاجلة الکرام مالک الملکات
الملکیه صاحب القوة القدسیه البحر الطریف اللوذعی والعالم الغریف الاریحی
عمدة العلماء الکاملین و خیر المتکلمین و المتفقهین ناصر الملة والدین حامی الشرع المتین
مجدد شریعت غرا محیای ملت بیضا سند الفقهاء العظام فقیه اهلبیت علیهم السلام
عالم ربانی حجت سبحانی جناب شیخ **زین العابدین** الحائری المازندرانی
لازالت شموس افاداته شارقة را هادی ما قرار داده که از مهر تصانیف ان عالم
علوم سیمائی عالم منور و با بارش فیوض ان سحاب بکمال ریاض قلوب

جہاںبیان مختصر گشت و علم فقہ واصول نزد ارباب عقول غایت مقبول و بر جاے غور دلنشست جملہ مقلدین آنحضرت کامیابی وسائر پیروان آن سامی منزلت ہدایت یاب شدند از جملہ انہا کتاب مستطاب ذخیرة المعاد کہ بطرز سوال وجواب مرقوم گشتہ توصیفش از ناطقہ بیان و قوت تبیان خارج و پائے قلم بمیدان وصف آن عارج میباشد اما بلحاظ انکہ ما لا یدرک جلہ لا یترک کلہ و باعتبار المیسور لا یسقط بالمعسور حرفے از ستایش بسلک تحریر و سلسلہ تقریر در آوردہ میشود الحق کتاب موصوف در ہدایت و ارشاد شرائع الاسلام و در غایۃ البیان تہذیب الاحکام و در دریافت قواعد شرعیہ کافی و مختصر نافع و تفہیم فواید مرضیہ برہان قاطع و با دراک مسالک و مدارک احکام اللہ تذکرہ و نور الابصار و باستفہام و استبصار معالم الاصول تبصرہ و بحار الانوار و باخذ جواہر الکلام وسائل و مستند و بحفظ خطاے من لا یحضرہ الفقیہ نہایت معتمد و بحل قوانین معتبرہ اوامر و نواہی شرح کبیر و بذکر اذکار اللہ شرح صغیر و بفیض کنز العرفان ضوابط و بتحصیل جمع قول مختلف روابط و بمعرفت احکام دین مناہج التحقیق و باکتساب بمنتہی الکلام معارج التدقیق لا یدرک الوصف المطری خصائصہ وان یک سابقا فی کل ما وصفہ لو بندہ و الحال بتائید قادر ذو الجلال و صانع بیہمال طبع لطیف و قلب شریف حبیب لبیب حسیب نسیب سعادت اکتساب ہدایت انتساب فضائل مآب فواضل ایاب عمدة الانجاب قدوة الاطباب صدر الذاکرین تاج المذکرین خیر الحاج مجمع الحجاج سند الزائرین اشرف المعتمرین الاخ الاعز ذو الامتنان الحاج سید نواب جان ایدہ اللہ الملک المنان کہ بحلیہ صلاح و سداد و بزیور اصلاح معاش و معاد آراستہ و پیراستہ میباشند و بوجود

عدالت و دیانت و تقوی و امانت بشرف عطای اجازات اقامهٔ جمعه و
جماعات و تصرفات در سائر امور متوسطهٔ حسبیه و ترویج احکام و مسائل شرعیه
از علمای عتبات عالیات کثر الله امثالهم خصوص بحصول و وثاقا اجازه سابق
و حال از صاحب ذلک الکتاب لاریب فیه مشرف گشته اند بحکم جلیل جناب
معزی الیه متوجه بطبع این نسخهٔ مطبوعه گردید چنانچه کتاب موصوف بتصحیح جناب
حاج ممدوح و جناب زبدة العلماء نخبة الفضلاء الذکی الرشید و الفاضل
السدید ذو الطبع الوقاد و ذهن النقاد حقائق آگاه فضیلت اکتناه
مولوی سید علی رضا شاه شاه وجهه من عابه و شاه و بسعی بلیغ
زبدة الاحباب نخبة الانجاب محبت آیات مودت مآب الذکی الذکی
جناب السید علی ن الرضوی ایده الله الولی و جناب شیخ
علی باقر ابن الفاضل الحلیم ذی الطبع السلیم رفیع الشان جناب شیخ
آغا جان حرسهما الله الرحمان بمطبع صبح صادق شهر عظیم آباد صانه
الله عن الشر و الفساد بقالب طبع درآمد و لباس شهرت پذیرفت اقل
العباد اصغر الافراد هرگاه کتاب موصوف دید و بمطالبش رسید و شکر
خداوند منان خالق انس و جان بجا آورد و او تعالی شانه از فیض
افاده آن جمله عباد و مکلفین را کامیاب و ریاض قلوب مومنین را سیراب
گرداناد بحق محمد و آله الامجاد [illegible] المذنب ابو محمد المدعو السید
اصغر حسین ابن علی ن الرضوی حرره یوم الجمعة
لتسع خلون من شهر صفر سنه ۱۲۹۶ من هجرة سید البشر صلی الله علیه و آله و سلم

وما خلقت الجن والانس الا لیعبدون

الحمد للہ والمنہ کہ کتاب در ترتیب نظام از حضرت حجۃ الاسلام مجتہد الانام فقیہ اہلبیت علیہم السلام عالم علیم ربانی جناب الشیخ زین العابدین آل الحائری المازندرانی مدظلہ العالی بطرز

سوال و جواب

مسمیٰ بہ

ذخیرۃ المعاد

حسب فرمائش جناب بابت قدس انتساب اشرف الحاج الزائرین للائمۃ الطاہرین صلوات اللہ علیہم اجمعین علام فہام جناب الحاج السید نواب حامد حسین صاحب ذاکر عظیم آبادی صانہ اللہ عن شر الاعادی و بعد مقابلہ و تصحیح تمام

در مطبع صبح صادق واقع عظیم آباد باہتمام سید محمد مہدی در رشید علی طبع شد

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العالمین والصلوة علی نبیه سید النبیین و علی اوصیائه
واله المنتجبین واللعنة علی اعدائهم اجمعین وبعد انکه چون احقر عباد

زین العابدین المازندرانی

ولد مرحوم کربلائی مسلم بعد از فراغ
از تحصیل در بارفروش مازندران خدمت مرحوم جنت مکان سعید العلماء عازم عتبات
شدم در سنه ۱۲۵۰ یکهزار و دویست و پنجاه هجریه و مدتی خدمت استاد آقا سید ابراهیم قزوینی
مشغول بتحصیل فقه و اصول بودم و بعد از محاصره عتبات و ابتلای ما و سائر سکنه
بان بلیات بعد از چند ماه مهاجرت به نجف اشرف علی مشرفه الالف التحیه والتحف
نمودم و در انجا نیز مدتی در خدمت باسعادت شیخ استاد شیخ محمد حسن اعلی الله
مقامه صاحب جواهر الکلام تحصیل فقه نمودم بعد از فوت آن مرحوم دوباره مجاور

عتبات شدم و درین مدت اشتغال بعلم سوالات متعدده از ولایات متکثره از هند و غیره در احکام شرعیه شد و لاکن مجتمع و مبوب نبوده لهذا در مقام جمع آن بر آمدم بذکر هر سوال در باب خودش بطور فقها در کتب فقهیه با اضافه مقدمه و خاتمه و به **ذخیرة المعاد** مسمی کردم و امید دارم که بذکر پارهٔ از ادلّه و احادیث اہل البیت علیهم السلام هم در بعضی از مواقع طلاب و علما بهره مند شوند وهو المنعم

مقدمه در اجتهاد و تقلید و دران دو امر ست **امر اول** در اجتهاد ست **س** شناختن مجتهد بعدل واحد کفایت میکند یا آنکه محتاج بعدلین است **ج** شناخته میشود مجتهد بچند چیز اول بشهادت عدلین دوم بشهادت عدل واحد چنانچه بعضی تصریح نموده اند ولیکن اقوی عدم ثبوت ست مگر در صورتیکه علم باجتهاد عسر و حرج داشته باشد سوم باختبار و استعلام اگر شخص صالح اختبار و استعلام باشد و از اہل خبره باشد چہارم باشتهار شخص باجتهاد در پیش اہل خبره پنجم بحکم حاکم مسلم الاجتهاد به اجتهاد شخص ششم مطلق مظنه اگر تحصیل علم وجدانی یا شرعی موجب عسر و حرج باشد **س** آیا لازم ست بر مجتهد که اعلام نماید مردم را باجتهاد خودیانه **ج** لازم نیست مگر در سه صورت اول آنکه بداند که امور مردم معطل ست و شخصی را که شایسته فتوے و حکم باشد ندارند دوم آنکه بداند که شخصی که محل اعتماد ایشان ست شایسته نیست سوم آنکه بداند که شخصی که محل اعتماد ایشان است کافی در امور ایشان نیست که درین سه صورت لازم ست اعلام **امر دوم** در تقلید ست **س** معنی تقلید را بیان فرمایند **ج** معنی تقلید چنانچه مفصلاً در ابتدائے زینة العباد ذکر نمودیم اخذ بقول غیر ست بجهت عمل چه عمل بکنند و چه نکنند بلے در عرف عام یا متشرعه عمل بقول غیر میباشد ولکن الا لازم هو العلم بالمسائل و تطبیق العمل علی المعلوم سواء وجب العمل او لا **س** تقلید غیر اعلم جائز ست یانه

ج بلی جائز است س در صورت تساوی دو مجتهد در فقاهت اگر احدهما اعلم در غیر فقه یا اورع باشند تقلید اعلم انها لازم است یا تخییر است بین ایشان ج اظهر در نزد احقر ان است که تقلید افقه و اعلم و اورع هیچکدام لازم نیست هرچند با امکان تشخیص و عدم عسر و حرج در تشخیص افقه و اعلم و اورع ارجح است بلکه ارجح تقلید ارجح ازین دو مجتهد میباشد هرچند بغیر مرجحات مرقومه باشد بلکه با اوثقیت در فتوی اختیار اوثق در خصوص ان مسئله نماید اگر اهل تشخیص اوثق در فتوی در ان مسئله باشد و اگر جمیع صفات ثلثه نشود بیکی اکتفا نماید و اگر یکی اعلم و دیگری اورع باشد اختیار اعلم نماید و اگر یکی اعلم باشد و دیگری اوثق در فتوی اختیار اوثق نماید س اگر تشخیص دستش بمجتهد یا کتابش یا ناقل موثوق به نرسد و عمل باحتیاط را هم نداند یا انکه موجب عسر و حرج باشد تکلیفش چه چیز است ج اگر قابلیت اجتهاد داشته باشد و اجتهاد ممکن باشد بدون عسر و حرج اجتهاد واجب است و الا احتیاط کند و اگر هیچ کدام ممکن نباشد واجب است که از ان بلد هجرت نماید و به بلد دیگر برود و اگر هجرت ممکن نباشد و عسر و مشقت زیاد نداشته باشد و الا اعتماد نماید بچیزی که در نظر او قوت داشته باشد که او حکم الله است س در مسائل ضروریه تقلید لازم است یا نه ج لازم نیست بجهت انکه لزوم تقلید مشروط بچند شرط است که از جمله انها این است که حکم مسئله برای مکلف مشتبه باشد و اگر قطعی یا ضروری باشد تقلید بیمعنی است س شخص غیر مجتهد عالم بموارد احتیاط برا و تقلید لازم است یا نه ج تقلید لازم نیست بشرط انکه عالم بموارد احتیاط باشد بجهت انکه صحت عمل چنانچه حاصل میشود باجتهاد یا تقلید همچنین حاصل میشود باحتیاط چنانچه سید مرحوم اعلی الله مقامه فرموده

و لیس بین المسلکین واسطة :: لیسلکها السالک الا الاحتیاط

و لکن چون در بعضی از موارد ممکن نیست احتیاط مثل انکه امر دائر بشود میان

واجب و حرام یا آنکه امر دائر بین دو حرام یا دو واجب شود که ترک هر دو و جمع هر دو
ممکن نباشد و چون التزام بآن از برای غالب مردم عسر و حرج است لهذا
اقتصار شد باجتهاد و یا تقلید علاوه آنکه غالباً تشخیص فقیه کامل نشود و تشخیص احتیاط را
نمیتوانند بکنند پس تشخیص احتیاط نیز غالباً برای غیر فقیه عسر و حرج است و اخبار
باحتیاط حجت است از مجتهد بالنسبة بمقلدش نه از مقلد بمقلد و نه از مجتهد به مجتهد و نه
از مقلد بالنسبة بمجتهد چنانچه در سوال دیگر نیز میاید اشاره باین مطلب حتی اینکه اگر
دو عادل شهادت دهند که این عمل مطابق احتیاط است حجت بودن آن معلوم
نیست مثل اینکه دو عادل غیر مجتهد اخبار کنند که این حکم حق است که عدم حجت
بودن آن واضح است والله العالم **س** نیت تقلید شرط صحت عمل است یا نه **ج**
اگر مراد از نیت قصد و عزم است بلی شرط است چنانچه در شرط صحت تقلید و
حصول آن بیان نمودیم که مقلد بعد از اطلاع بر رای مجتهد بنای عمل نیز باید
داشته باشد و جازم باشد پس اگر علم حاصل نموده و هنوز جزم بر تقلید ننموده تقلید حاصل
نشده بلکه اگر یا این دید و در تقلید عمل نماید عمل با تقلید نخواهد بود و اگر مراد نیت قربت
است لازم نیست **س** هرگاه دو مجتهد باشند که ترجیح فیما بین ایشان داده نشده باشد
در بعضی مسائل تقلید کند از او و در بعضی مسائل دیگر تقلید کند دیگری را جائز است یا نه
ج جائز است و این را تبعیض گویند و در عصر ما غالب مردم تقلید درست ندارند و مجتهدی
که فتوی در عبادات و معاملات بالفعل داشته باشد کم است لهذا چاره در تبعیض تقلید
بالنسبة بمجتهدین نیست خلاصه تبعیض در این اعصار اگر واجب یا راجح نباشد جائز است بشرط آنکه مستلزم تفصیل
و مخالفت قطعیه نشود و در رساله زینت العباد بیان این و شرط و مثالش را ذکر نمودیم **س**
اگر مقلد از کتاب مجتهد خود یا از کلام او و یا از عبارت ناقل از مجتهد حکم الله را
طوری فهمیده و عمل نموده و بعد معلوم شد که خلاف واقع بوده

آیا معذور ست یا آنکه قضا و اعاده لازم ست **ج** معذور نیست در اعاده و
قضا لازم ست بلکه اگر فهم خلاف و انکشاف آن از جهت اخبار عدلین و امارات
شرعیه باشند پس احوط نیز لزوم اعاده و قضا است هر چند عدم لزوم درین صورت
خالی از قوت نیست در غیر شرائط واقعیه و ارکان **س** شخصے تقلید نمود مجتهدی را و بعد حکم مسئله
را فراموش نموده و تقلید کرد دیگرے را باعتقاد اینکه همان مجتهد خودش ست و
این تقلید خلاف حکم مجتهدش بوده ست و مدتے باین عمل نموده آیا بعد از فهمیدن
اعمال سابقه را اعاده و قضا نماید و عدول هم براو لازم ست یا خیر **ج** تقلید
ثانی که مخالف با اول ست تقلید نخواهد بود و حکم او حکم عبادت جاهل ست و عدول
با اول احوط ست **س** رجوع از تقلید جایز ست یا نه و آیا فرقے در رجوع
بعد از عمل و قبل از عمل هست یا نه **ج** رجوع از تقلید را جمعے از اجلاء جائز ندانسته اند و
نقل اجماع بران نموده اند هر چند خالی از مناقشه نیست بلکه جواز رجوع در نهایت
قوت میباشد چه قبل از عمل باشد و چه بعد از عمل ولکن احتیاط شدید در ترک رجوع
ست خصوص بعد از عمل **س** اگر مجتهد رجوع کند از قول سابق خود از عبادات
و معاملات و همچنین از نجاسات و طهارات آیا رجوع او باعث بطلان تقلید
سابق مقلدین میشود یا نه **ج** باعث بطلان نمیشود پس مقلد میتواند که باثار تقلید
سابق خود باقی بماند مگر در صورتیکه قطع کند بخطاے مجتهد که درینوقت حکم او
حکم مجتهد ست در قطع بخطاے خود که باید عدول نماید **س** اگر شخص تقلید نمود
مجتهدے را در حالیکه جامع الشرائط بود و بعد از تقلید آن مجتهد رجوع نموده
یا فاسق یا کافر یا سنی یا مجنون یا خرف یا عامی شده که ملکه اجتهاد ازو زائل شده
آیا رجوع لازم ست یا خیر **ج** بلے تقلیدش باطل و رجوع لازم ست علی
الاحوط هر چند بحسب قاعده انتهائی مثل موت مجتهد میباشد خصوص در جنون و اغماء

مجتهد که حال افاقه بعد طاری شود و لکن در خصوص فسق و کفر و جنون اطباقی البته رجوع نماید باحتیاط شدید و همچنین در فرض رجوع مجتهد از رائے سابق خود که در این فرض احتیاط اشد هست **س** رسالهٔ فقیه جامع الشرائطیکه مقلد ظن بر صحت ان داشته باشد عمل میتواند نماید یا نه **ج** بلے کافی ست ظن بصحت رساله و یقین بنبودن غلط شرط نیست که غالبا برائے مؤلف کتاب نیز یقین بصحت ممکن نیست چه جائے دیگران و در صورت ظهور خلاف مظنه بعد از عمل اعاده ان لازم ست **س** علم اجمالی بغلط رساله منافی ظن بصحت هست یا نه **ج** منافی نیست **س** مکلف قاصر در تقلید که اصلا وجوب تقلید را ملتفت نه شده یا مقصر در تقلید عملش صحیح ست یا نه **ج** صحیح ست در وقتیکه مطابق رائے مجتهدے باشد که تقلید او را بنا گذارده که با موافقت رائے نه قضا لازم ست در خارج وقت و نه اعاده در وقت و اگر با رائے او مخالف باشد و با رائے مجتهدے که بنائے تقلیدش را ندارد موافق باشد قضا لازم نیست چون وقت عمل گذشته و اعاده لازم ست چون وقتش نگذشته مگر آنکه بنائے تقلید این مجتهد موافق را بگذارد که در ینوقت هیچکدام لازم نیست یا آنکه ان مجتهد که عمل مقلد مخالف برائے او میباشد بگوید که قضا نیز لازم ست و بعضے میگویند که مقصر نمیتواند قصد قربت نماید و این اشتباه است و جزم با مر و قصد قربت شرط نیست بلکه احتمال امر کافی ست در قصد قربت پس در صحت عمل جاهل مطابق بودن با رائے یکے از مجتهدین هر چند که بنائے تقلیدش نداشته باشد کافی میباشد در عبادات سابقه و معاملات ماضیه و اما بالنسبة بعبادات وقتیکه محل ابتلائے او ست و هم چنین معامله که میخواهد بکند شرط است که مستند عملش را با رائے مجتهدے که بنائے تقلیدش دارد اللهم الا ان یقال بلزوم التقلید مطلقا فی الماضیة وشرطیة والآتیة و الحالیة فی القضاء والاعادة والصحة والبطلان مطلقا وبعضها الاطلاق محل اشکال

س در اخذ فتاوی مجتهد که یک عادل بیان کند عمل بان میتوان کرد یا نه
ج بلی میتواند اگر در رجوع بمجتهد یا عدلین عسر و حرج باشد بشرط آنکه عادل
بطور قطع اخبار کند هر چند ملتبس نباشد س تقلید در مسائلیکه بر سبیل ندرت اتفاق
می افتد لازم است یا نه ج علم بمسائل نادرة البلوی لازم نیست لکن بعد از
ابتلا ربان علم بحکمش لازم است س لفظ خالی از رجحان نیست یا آنکه بعید نیست
یا آنکه قوی است و نظیر این از الفاظ فتوی است یا نه ج هر لفظیکه دال بر ترجیح
مجتهد باشد آن فتوی است خواه بلفظ دور نیست باشد یا بلفظ دیگر و الفاظ مزبور ظاهر
در ترجیح میباشد و لکن اگر بگوید این قول خالی از وجه نیست ظهور در فتوی ندارد
و اما اگر بگوید وجه قوی دارد و قوت در نظر دارد ظاهر در فتوی خواهش و میل
است و شیخ استاد عماد بنده فرمودند که در جواهر الکلام و رساله نجات العباد
احوط تنها فتوی نیست در این دو کتاب بلی اگر گفتم احوط است ان لم یکن اقوی
او هو احوط ان لم یکن اظهر در نیوقت این احوط فتوی میباشد و این اصطلاح است از شیخ استاد
نظیر اصطلاحیکه آقای مرحوم آقا سید محمد در اصلاح العمل قرار داد که اگر احوط مسبوق
بفتوی شد آن احتیاط استحبابی میباشد و اگر لفظ احوط ابتدا مذکور شد آن فتوی
میباشد و آنچه داعی را اعتقاد است که احوط در کلام فقها فتوی نیست و بیان
راه نجات است س احتیاطیکه در کتب فقها نوشته است عمل بان جائز است یا نه
و اگر در احتیاط هم اختلاف باشد یا معلوم نباشد عمل بان جائز است یا نه
ج عمل باین احتیاط جائز است اگر آن کتاب جائز العمل باشد و با فرض اختلاف
حکم اختلاف مجتهدین را دارد و اخبار باحتیاط در حق مقلد حجت است
در صورتیکه از مجتهد باشد و از غیر مجتهد حجت نیست هر چند ده عادل باشند
و گذشت که فهم احتیاط و عمل باحتیاط کما حقه برای غیر فقیه غالباً میسر نیست

فقیه میسر نیست س احتیاطاتیکه در رساله مبارکه فرمود بد مخالفت انها چه صورت
دارد ج انچه بخاطر دارم این ست که اغلب انها لازم نیست والعلم عند الله
س احوط مطلق را وجوبی چرا میگویند ج گذشت که علمائیکه اصطلاح بوجوب
قرار داده اند وجوبی میگویند والا اصل احتیاط ظهور در وجوب ندارد س
در احتیاط قصد قربت در اصل احتیاط باید بکنند یا در عمل احتیاطی و در مطلق احتیاط
قصد قربت باید نمود یا نه ج قصد قربت در مطلق احتیاط قصد قربت شرط نیست
بجهت انکه احتیاط از مقدمه علم بحصول شئی میباشد و شرط نیست در او قصد قربت
مثل معاملات وتطهیر نجاسات واجتناب از محرمات در شبه محصوره واما در عبادات
پس در مثل اجزاء وضو وغسل که من باب المقدمة قدری بالاتر میشویند تا یقین
حاصل شود قصد قربت لازم ست والا احتیاط حاصل نمیشود وقربت بهمان ملاحظه
امر باجزاء وضو وغسل ست بامر نفسی مقدمی و در مثل نمازی که در چهار جهت
باید کرد قصد قربت لازم ست من حیث اصل العمل لا من حیث الاحتیاط فتبصر
س در اعمال مستحبه از نوافل رواتب یومیه وغیر آن چون نماز حضرت
رسول صلعم و فاطمه ع وائمه ع وصلوة جعفر وهمچنین دعوات ماثورات در لیالی
وایام و در رمضان وغیر آن تقلید لازم است یا خیر و بر فرض لزوم رجوع
بکتب مولفه علمای رضوان الله علیهم چون سفینة النجاة وزاد المعاد وسایر
مصنفات مجلسی رحمه الله و مصباح کفعمی وجنة الامان میر داماد ومفتاح الفلاح
شیخ بهائی وغیرهم رضوان الله علیهم جائز میدانید یا نه ج در هر مسئله فرعیه
که حکمش معلوم نباشد لازم ست تقلید چه واجب باشد چه مستحب وچه غیر آن
واینکه میگویند در مستحبات تقلید لازم نیست بی اصلست ورجوع بکتب معتبره
ایشان و غیر ایشان و عمل بمطالبی که درج نموده اند جائز ست مادامیکه احتمال حرمت

ذاتیہ بودہ واحتمال حرمت بدعتیہ ضرر ندارد و دوم از جہت اینکہ اتیان شی لا نہ المامور
بہ بدعت میباشد نہ اتیان شی لعلة المامور بہ فقط و ما دامیکہ مشتمل بر ہیئت
منکرہ نباشد چون چار رکعت نافلہ بیک سلام و ہشت رکعت بدو سلام و غیر انہا واشتراط
شرط اول خوب است در تسامح ادلہ سنن و شرط ثانی را کہ عدم اشتمال بر ہیئت
منکرہ باشد شیخ استاد و بعضے از مشائخش ذکر کردہ اند ولکن محل مناقشہ است بجہت
اینکہ بعد از تسامح میتوان تخصیص در عموم النافلة مثنی مثنی داد سپس با این دو شرط
رجوع بکتب در مستحبات و مکروہات ضرر ندارد مس شخص اگر اعتماد بر فہم
خود نداشتہ باشد در فہمیدن عبارت رسالہ چہ باید نماید ج بفہم عادلے رجوع
نماید اگر عسر و حرج باشد والا بدو عادل س کتابے یا رسالہ را کہ اسناد بہ
مجتہدے جائز العمل میباشد یا نہ ج اخذ مسائل از کتب مشتمل بر احکام مشروط
بچند شرط است اول انکہ خود بداند یا دو شاہد عادل خبر دہند کہ این کتاب
از فلان مجتہد است و بمجرد شہرت اعتماد نکند بجہت انکہ بسا مے شود کہ این شہرت
مستند باخبار شخص غیر معتبر یا سے اصل باشد مگر انکہ اطمینان و وثوقے بان
شہرت باشد یا انکہ سبب علم عادے شود دوم انکہ کتاب بجہت نوے درست
شدہ باشد نہ بجہت غرض دیگر سوم انکہ صاحب ان کتاب و مصنف ان رسالہ
جامع الشرائط بودہ باشد پس اگر معلوم شود کہ ان مجتہد در حین تالیف کتاب
یا رسالہ فاسق بودہ یا دیوانہ بودہ یا از مرتبہ اجتہاد افتادہ و لیاقت اجتہاد
نداشتہ یا رجوع از مسائل نمودہ در این صور عمل بان کتاب نکند و اما اگر
شک داشتہ باشد در بعض امور مذکورہ پس اخذ نماید ضرر ندارد کہ احتمال
امور مذکورہ نیز ضرر ندارد ہر چند مظنون باشد بظن غیر معتبر و انچہ مضر است
علم بامور مذکورہ است و در شہادت عدل واحد بامور مذکورہ اولے اجتناب

است که این را هم بمنزله علم حساب نماید هر چند اقوی عدم ثبوت است خصوص در
جائیکه مسبوق باجتماع شرائط بوده چهارم آنکه آن مجتهد باقی باشد بصفات مرقومه در
حین اخذ مقلد سابق اگر تقلید نموده و بعد از آن عروض این عوارض شده پس حکمش
گذشت که اینها بحسب قاعده مثل عروض موت میباشد ولاکن احوط در خصوص
اینها ترک تقلید و ترک اعتماد برساله میباشد پنجم آنکه خالی از غلط باشد و
غلطی که مضر به فتوی باشد نداشته باشد و گذشت در سوال قبل که مظنه بعدم غلط
کافی است ششم آنکه خود مکلف از مجتهد خلاف آنرا نشنیده باشد یا دو عادل
دیگر بخلاف آن خبر نداده باشند یا در رساله دیگر خلاف آن نباشد که اگر معارضی از برای
آن کتاب پیدا شود حتی اگر آن معارض عادل واحد باشد علی الاحوط اخذ نماید
بانچه در آخر صادر شده است و اگر تاریخ معلوم نباشد اخذ نماید بانچه اعتماد بان
بیشتر است مثل اینکه قول خود مجتهد اقوی است از کتاب او و در بعضی اوقات
و کتاب بخط او اقوی است از کتاب بخط غیر او و از قول عادل و قول عادل
فهیم اقوی است از قول عادل غیر فهیم و اعدل اقوی است از عادل و دو عادل
اقوی است از یک عادل و اگر تاریخ معلوم نباشد و اقوی نیز در میان
نباشد اعتماد نماید بان تقلیدی که در سابق داشته و اگر تقلیدی نداشته بوده باید توقف
نماید پس اگر کسی یقین کرده بود که در مسئله خاصه یا مسائل معینه با تقلید بوده و
مدتی هم برین منوال گذشته که صاحب یقین بوده در تقلید خود حال شک کرده
که آن یقین سابق مطابق واقع بوده یا نه یا آنکه اعتماد نموده بزید باعتقاد اینکه مجتهد
است یا عادل است بعد شک کرده که این اعتقاد بجا بوده یا نه یا اینکه اخذ از کسی
نموده باعتقاد اینکه این همان مجتهدیست که او را تقلید نموده و بعد شک کرده که همان مجتهد
بوده یا نه و یا اینکه اخذ از کتابی نموده باعتقاد اینکه کتاب فلان مجتهد است بعد شک نموده

و هکذا درین حال چکند ج اقوی این ست که آن یقین سابق اگر بعد از فراغ از اعمال باشد این شک اعتبار ندارد و هر چند وقت باقی باشد و اگر بالنسبة باعمالی باشد که از ان فارغ نشده باشد پس اقوی این است که آن یقین سابق بعد از عروض این شک اعتبار ندارد بالمره و حکم این شخص حکم کسی است که بی تقلید ست باید که دوباره تقلید کند از روی بصیرت چه راه یقین را متذکر باشد چه فراموش نموده باشد چه بعد از تذکر شک کند که این سبب صلاحیت دارد درینکه سبب یقین باشد یا نه یا یقین کند که صلاحیت ندارد و عمل بر صحت در یقین و اسباب یقین چنانچه از بعضی فقهاء ما رضوان الله علیهم ظاهر میشود ضعیف ست مثل اینکه مدتی یقین کرده بود که این قطره در جامه خون ست بعد شک کرده که این خون بوده یا بقم یا آب انار مثلاً لازم نیست که دوباره بعد از عروض شک اجتناب از ان نماید بلکه طاهر ست

س در سابق مذکور شد که تقلید عبارت ست از اخذ للعمل و عمل شرط نیست در حصول این معنی و فرموده اند در تقلید بحسب عرف متشرعه بلکه عرف عام نیز عمل معتبر ست بنابر این تقلید در اصول دین چه معنی دارد و تقلید در محرمات و مکروهات نیز چه معنی دارد ج مراد از عمل در هر مقام بحسب خودش میباشد در محرمات و مکروهات عمل حاصل میشود بترتیب آثار و التزام ترک و در اصول دین باظهار اعتقاد بان و در معاملات بترتیب آثار صحت و فساد س اگر شک در موافقت و مخالفت رای مجتهد شود مقلد چه کند با فرض اینکه ممکن نشود که تحصیل علم بتطابق و تخالف نماید ج اگر شک در مخالفت و موافقت در معاملات سابقه ست بنا را بر صحت گذارد و همچنین در عبادات موقته اگر در خارج وقت این شک کند قضا بر او لازم نیست بجهت اینکه مدار قضا

بر صدق فوت میباشد و صدق فوت با شک در مطابقت و مخالفت معلوم نیست و اگر با بقاء وقت و بعد از عمل شک کند بعضی توهم نموده اند که واجب نیست که اعاده نماید بجهت اینکه حکم این نظیر حکم شک در معاملات سابقه میباشد که استیناف آن لازم نیست بلکه محتمل ست که حکم شک بعد از فراغ را درین جاری نمائیم بنا بر آنکه تقلید را شرط صحت عمل بدانیم ولاکن اقوی لزوم اعاده است در وقت بجهت تحصیل یقین بفراغ و شک بعد از فراغ درین جاری نیست بجهت آنکه یقین دارد که تقلید نکرده و الان میخواهد بفهمد که عمل مطابق است تا صحیح باشد یا مخالف است تا باطل باشد چون تقلید را شرط صحت نمیدانیم بلکه مطابقت واقع را کافی میدانیم بلکه با یقین به تقلید باز سبب می شود که شک در مطابقت و مخالفت حاصل میشود و سید استاد آقا سید ابراهیم قزوینی اعلی الله مقامه اعاده و قضا هر دو را واجب دانسته اما اعاده نظر باینکه شغل ذمه یقینی برائة ذمه یقینی میخواهد و اما قضا بجهت اصالت عدم اتیان به مأمور به و بجهت اصالت فساد و باین دو اصل تخصیص یا فوت نیز کرده اند ولیک این قول در قضا ضعیف ست بلی اگر کسی عمل را کرد و بعد از عمل شک کرد که آیا تقلید داشت یا بی تقلید بود و تقلید را شرط صحت بدانیم لازم نیست که عمل را اعاده نماید چون فرض این شد که تقلید را شرط صحت عمل دانستیم بخلاف مفروض در سوال که منظور فهم مخالفت و موافقت ست که حکم متفرع ست بر نفس مخالفت و موافقت والله العالم

س آیا مدار در موافقت و مخالفت بر رأی مجتهد حین عمل است یا حین سوال و بعبارة آخری مدار بر رأی اول ست یا رأی اخیر و مراد از حین سوال حین سوال از صحت و فساد عمل گذشته میباشد نه سوال از مجرد رأی مجتهد در مسئله

ج مدار بر موافقت و مخالفت رأی حین السؤال میباشد نه حین العمل

پس اگر در حین العمل مقتضای رای مجتهد بطلان عمل مقلد بوده و اعاده لازم
شد و بعد حین السوال رجوع از آن قول نموده و حکم بصحت نمود و اعاده ساقط
ساقط است **س** اگر عادلی خبر دهد از رای مجتهد یا خود مجتهد خبر دهد که رای
من این است یا خود مکلف یقین کند بحسب فهم خود از کتاب وغیره که رائی
مجتهد این است بعد از عمل خطا هر سه ظاهر شود باز هم لازم است اعاده یا نه
ج اگر بفهم خود از کتاب وغیره چیزی بفهمد و مخالف واقع شود اعاده و قضا
لازم است بجهت آنکه معذور بوده نه مامور مثل اینکه فراموش کرده رای مجتهد را
و اعتقاد خطائی کرده و اگر عادل یا خود مجتهد خبر داده اعاده و قضا لازم
نیست بجهت اینکه مامور بامر شرعی بوده و امر شرعی ظاهری بحسب عرف و شرع
منشا سقوط اعاده و قضا باشد مگر در اخلال برکن یا شرط واقعی **س** اگر
مجتهد اجتهاد کرده و مقلد هم عمل کرده و بعد معلوم شود که مجتهد خطا در اجتهاد کرده
نه در خبر دادن از رای خود یا عمل مقلد درین حالت چه صورت دارد **ج**
از جواب و سوال سابق معلوم شد که خبط مجتهد هم معفو است و باعث وجوب
اعاده و قضا نیست چه خطا در اخذ نموده باشد یا در ماخذ یا در دلالت ماخذ در هر
صورت قضا و اعاده ساقط است از مقلد البته مگر در جائیکه قطع بخطا ظاهر
شود **س** اگر مقلد قاطع شود بخطاء مجتهد در حکم یا در دلیل حکم آیا جائز است که تقلید
کند او را یا نه همچنین اگر مظنه کند بخطاء مجتهد در حکم یا در دلیل حکم تقلید او
جائز است یا نه **ج** در صورت قطع مقلد باینکه مجتهد فلانی در فلان مسئله
خطا کرده تقلید او در آن مسئله جائز نیست قطعاً و در صورت قطع بخطا در دلیل
یا در استدلال با احتمال صحت اصل حکم جائز است تقلید و اما در صورت مظنه
بخطا چه در اصل حکم یا در دلیل حکم در هر دو صورت تقلید جائز است بجهت آنکه

مقدمه

قول مجتهد از برای مقلد حجت است مطلقا چه ظن مقلد در مسئله مطابق رای مجتهد باشد
و چه مخالف باشد چه ظن در احد طرفین حاصل بشود یا نه پس اقسام مسئله متعدد
است اول این است که مقلد قطع دارد بخطاء مجتهد در دلیل مسئله نه در حکم مسئله اینوقت بلکه
جائز است تقلید پس در صورت مظنه بخطاء مجتهد در دلیل مسئله نه خطاء او در حکم بطریق
اولی جائز است تقلید دوم ان است که مظنه دارد بحسب فهم خود بر خطاء مجتهد در اصل حکم
در این قسم هم جائز است تقلید پس در صورت قطع بعدم خطاء مجتهد در حکم یا ظن بعدم
خطاء او یا شک در خطاء او بطریق اولی جائز است تقلید سوم ان است که مقلد یقین
داشته باشد بخطاء مجتهد در حکم مسئله مخصوصه مثلا اینوقت تقلید او در این مسئله جائز نیست
چهارم ان است که مقلد یقین کند که مجتهد خطا کرده نه در مسئله مخصوصه معینه بلکه در میان ده
مسئله مخصوصه پس اگر مقلد یقین کند که مجتهد خطا کرده در بعضی ازین ده مسئله هر چند
یکی باشد باز جائز نیست تقلید در ان ده مسئله و هم چنین اگر در بیست
مسئله یا سی مسئله یقین کند بخطاء مجتهد در بعض از ان باز جائز نیست تقلید و این
قسم را شبهه محصوره گویند و در حکم این قسم است اگر مقلد یقین کند که این
مجتهد در اکثر مسائل طهارت تا دیات خطا کرده باز جائز نیست تقلید یا انکه یقین
کند که این مجتهد در کثیری از مسائل فقه خطا کرده من الطهارت الی الدیات
باز جائز نیست تقلید خلاصه قطع بخطاء یا قلیل در قلیل است یا قلیل در کثیر است یا
کثیر در کثیر است اول و سوم جائز نیست و تقلید دوم جائز است چنانچه در پنجم میاید
پنجم ان است که مقلد یقین کند بخطاء مجتهد در یکی از مجموع مسائل طهارت
تا دیات یا بعضی از مجموع اینها هر چند در بیست مسئله باشد باز ضرر ندارد تقلید
و این قسم را شبهه غیر محصوره گویند ششم ان است که مقلد یقین نداشته باشد
بخطاء مجتهد لکن دو نفر از اهل خبره شهادت قطعی بدهند که مجتهد خطا کرده

نجو قسم سوم و چہارم گاہے ہم دران دو قسم توہم میشود کہ جائز نیست تقلید خصوص در وقتے کہ این دو نفر اہل خبرہ اعلم از ان مجتہد باشند بجہت انکہ فرض این است کہ بینہ عادلہ برائے مقلد و مجتہد ہر دو حجت است چنانچہ رائے مجتہد برائے مقلد حجت است پس علم شرعی حاصل میشود بخطاء مجتہد در حکم و علم شرعی بخطا مثل علم اعتقادی است بخطا، لا اقل تعارض میکند در حق مقلد این دو دلیل پس اگر تقلید غیر این مجتہد در سابق داشتہ اعتماد بہمان کند و اگر ابتدائے تقلید است اگر اعتماد برائے مقلد در احد طرفین حاصل باشد اعتماد باعتماد خود نماید پس اگر مظنہ داشتہ باشد کہ حق با مجتہدش میباشد نہ باکسے کہ تخطیہ ان مجتہد میکند یا عکس این در قسم اول تقلید کند و در قسم ثانی ترک تقلید کند چنانچہ اگر اعتمادے باحد طرفین نداشتہ باشد بلکہ متحیر شود و ترجیح احد طرفین نہد ترک تقلید نماید و توقف نماید و تقلید دیگرے کند ولاکن حق این است کہ احکام فرعیہ مورد شہادت نیست و الا باید جائز باشد برائے عامی تقلید شاہدین عادلین در احکام فرعیہ و قول عدلین در احکام فرعیہ نیز باید حجت باشد و حال انکہ نہ چنین است پس قول عادل از این حیثیت کہ عادل است در احکام فرعیہ لغو میباشد باقی ماند حجیت اجتہاد عادل معلوم است کہ تعارض دو مجتہد متساوی یا اعلم و غیر اعلم بر فرض جواز تقلید مجتہد غیر اعلم و تخطیہ دو مجتہد یکدیگر را ہر چند از روے قطع باشد باعث این نمیشود کہ قول دیگرے از حجیت برائے مقلد بیفتد پس حق این است کہ درین قسم تقلید جائز است ہر چند دو عادل خبر دہند بہ خطاے مجتہد در اجتہادش بلے اگر دو مجتہد عادل خبر دہند بخطاے او در روایتش از امام این وقت جائز نیست کہ مجتہد عمل بر روایتش بکند بجہت انکہ سماع از امام و نخوان مورد شہادت میشود بہ خلاف اجتہاد پس وقت کن تا

نقضی بلی اگر دو عادل شهادت دهند که مجتهد خطا در نوشتن این حکم کرده باید
اظهار این حکم نموده مثل آنکه خواست بنویسد که چنین است خطا کرده و کلمه نه را
نوشته یا آنکه خواست بگوید که نه گفت بلی آنوقت تقلید جائز نیست تا دامیکه
خود مجتهد دوباره اظهار همان فتوی سابق را که نوشته نه کند والله العالم

پس مراد از مجتهد جامع الشرائط و کسی را که تقلید او توانند بکنند کدام
است و حیثیت ج ان کسی است که در او این چند چیز موجود باشد اول
بلوغ پس صحیح نیست تقلید صغیر از مجتهد هر چند مثل علامه باشد و هر چند
قبل از بلوغ بوده باشد دوم عقل پس تقلید مجنون جائز نیست تا دامیکه مجنون
است چه جنون او همیشه باشد یا بعضی از اوقات بلی در حال افاقه که قطع
بخوبی حاصل باشد تقلید او ضرر ندارد سوم آنکه مسلم باشد پس صحیح نیست ابتداءً
تقلید کافر هر چند کفرش بسبب ارتداد باشد چهارم آنکه از اثنا عشری باشد
پس صحیح نیست تقلید مخالف بجمیع اقسام ایشان هر چند واقفی که فرقه هستند
از شیعه که بموسی بن جعفر ع قائلند باشد پنجم آنکه معلوم العدالت باشد پس جائز
نیست تقلید فاسق هر چند بدانیم که دروغ نمیگوید و تقصیر در مقدمات اجتهاد
نمیکند و اگر باعتقاد عدالت تقلید نمود و بعد خلاف ان ظاهر شد رجوع نماید
به مجتهد عادل در اعمال لاحقه و سابقه از جهت بطلان تقلید و لزوم قضاء و اعاده
و اگر مجهول الحال را تقلید نموده و بعد معلوم شود که عادل بوده درین باب تقلید
کافی است ولکن مجتهد بر فرض فسق میتواند که عمل برای خود بکند اگر تقصیر
در مقدمات اجتهاد و استنباط نکند بلکه واجب است ششم آنکه مرد باشد نه زن
و نه کسی که خنثی مشکل باشد یعنی زن بودن و مرد بودن ان معلوم نباشد
هفتم آنکه طاهر المولد باشد یعنی ولد الزنا نباشد از طرفین بلکه از یکطرف ایضاً

علی الاحوط هشتم آنکه مجتهد باشد بایں معنی که ملکهٔ ترجیح در استنباط مسائل داشته باشد
چه مطلق باشد چه متجزی هر چند احوط ترک تقلید متجزی می باشد **بحث** وجوب
فتوی بر مجتهد جامع الشرائط مشروط بشرطی هست یا نه پس هر که از مجتهد جامع
الشرائط سوالی کند واجب است که جواب بگوید یا نه **ج** وجوب فتوی
عیناً بر مجتهد در مسئله که سوال شود مشروط بچند شرط است اول آن است
که در آن مسئله بخصوصها رائی و اعتقادی داشته باشد که اگر در مسئله جاهل بحکم آن
مسئله باشد و حکم آن مسئله را نداند حتی راه احتیاط آن مسئله را نداند یا بداند لکن سوال
از احتیاط نشود وجوب فتوی ثابت نیست و این واضح است بلی اگر علم
به مسئله بالفعل نداشته باشد و لاکن قادر باشد بتحصیل مقدمات حصول علم بدون عسر
و حرج این وقت لازم است برا و تحصیل علم بجمیع اشباهش و اگر خود محتاج شود
در عمل نفس خود بمسئله و مقلد او نیز محتاج شود بحکم مسئله و وسعت علم بهر دو
مسئله نداشته باشد که مقدم بدارد علم بحکم مسئله متعلقه بعمل خود را دوم آنکه وقت
سائل در آن مسئله بخصوصها به مجتهد دیگر که لیاقت فتوی داشته باشد نرسد یا مجتهد
دیگر نباشد که اگر مجتهد دیگر باشد که احتمال لیاقت فتوی داشته باشد واجب نیست
بخصوص آن مجتهد جواب فتوی بلی در ثبوت فتوی واجب کفائیت مثل نماز
میت و کافی نیست در وجوب فتوی قول سائل که من اعتقاد باجتهاد کسی ندارم
جز شما بلکه خود مجتهد عمل باعتقاد خود کند اگر اعتقاد مجتهد خلاف اعتقاد سائل
باشد لاکن اولی و احسن این است که مجتهد بعد از سوال جواب مسئله را بدهد خصوص در
جائیکه مجتهد جاهل باعتقاد سائل باشد و خود هم نداند که مجتهد دیگر هست خصوص در
جائیکه سائل بگوید که دستم به مجتهد دیگر نمیرسد سوم آن است که مقصود سائل از سوال
مجرد اطلاع بمذهب یا اغراض دیگر نباشد بلکه مقصودش عمل باشد ولیک اگر

مجتهد قصد سائل را نداند و سائل نگوید که مقصودم ازین مسئله عمل است نه اغراض دیگر
چون قصد از امور باطنی میباشد و معلوم نمیشود غالباً و راه اثباتی برای آن نیست
پس لازم است که مجتهد تصدیق تفتیش نکند در اظهار ان قصد بخلاف شرط دوم که
تصدیق تفتیش واجب نیست چنانچه تصدیق سائل در سائر شرائط لازم نیست چنانچه میاید چهارم آنست
که در ان مسئله احتیاط ممکن نباشد یا عسر و حرج داشته باشد پنجم آن است که بر سائل
علم بحکم لازم باشد که اگر لازم نباشد مثل صغیر و مثل مسائل حج و حیض در غیر تعلیم و مثل
مسائل مرافعه بنابر عدم جواز مرافعه مقلد و مثل اعمال مستحبه و مکروهه و مباحه در نزد عدم
احتیاج مثل اینکه میداند که واجب نیست و حرام نیست و لیکن نمیداند که مستحب است
یا نه مکروه است یا نه بلی اگر احتمال حرمت و وجوب بدهد واجب است که تحصیل
علم بکند پس فتوی بر مجتهد نیز لازم نمیشود ششم ان است که از برای مجتهد خوف
مفسده در فتوی نباشد چه برای خود و چه برای احدی از مومنین که
اگر خوف ترتب مفسده باشد مثل حال تقیه لازم نیست بلکه حرام است بلی جائز است
در شیوقت فتوی بمذهب اهل خلاف چه برای اهل خلاف و چه برای
غیر اهل خلاف و با امکان سکوت از فتوی در حال تقیه واجب نیست
فتوی بمذهب اهل خلاف هرچند اولی است هفتم آن است که مجتهد بداند که
تکلیف این سائل رجوع باین مجتهد میباشد که اگر بداند تکلیفش نیست یا معلوم نباشد
بر مجتهد فتوی لازم نیست و قول سائل در وجود این شرائط معتبر نیست الا در
شرط سوم و توهم اعتبار قول سائل در جمله ازین شرائط نظر بقاعده حمل قول
مسلم بر صحت ضعیف است نظر باینکه آن ثابت وجوب فتوی در حق مجتهد نیست
چنانچه اگر مسلمی از شخصی ادعاء و طلب حقی بکند و ان شخص عالم بصدق و کذب
او نباشد لازم نیست آن شخص را که طلب او را بدهد هرچند مراعات آن اولی

واحوط است هشتم آن است که فتوی معارض بواجب اهم نباشد مثل نجات دادن
سوخته یا غرق شده که در وقت اشتغال بفتوی واجب نیست واکتفا بشرط
سادس از شروط تامین و عکس آن ممکن است ولاکن طور مسطور بهتر است واگر دو نفر یا
بیشتر سوال کنند تدریجا جواب از برای اول است واگر دفعه سوال کنند و اهمی در
آن بین نباشد مجتهد مخیر است در جواب و سوال هر چند این دو سائل نزاع کنند در تقدیم
و تاخیر جواب خصوص در جائیکه زیادتی تاخیر در جواب سوال دیگری لازم نیاید بلی
احسن این است که مجتهد در صورت تنازع و زیادتی تاخیر رجوع بقرعه در
در تقدیم و تاخیر نماید **س** آیا لازم است بر مقلد که بشناسد مذهب مجتهد خود را در معنی
تقلید که اگر نشناسد و عمل برای او کند باطل باشد **ج** در صحت عمل مقلد لازم
نیست شناختن معنی تقلید را برای مجتهدش بلی لازم است در جاهای دیگر
مثل مسئله باقی بودن بر تقلید میت و مثل تقلید نمودن میت و مثل رجوع
از تقلید مجتهد به مجتهد دیگر **س** تحصیل علم نکردن و عمل جاهل چه صورت دارد
ج طلب علم واجب است بر هر کسی پس هر که مکلف باشد و قادر بر تحصیل علم
از روی اجتهاد یا تقلید باشد و تحصیل نکند و احتیاط نیز نکند قطعا گناهکار است
و اما اینکه گناه مسطور صغیره است یا کبیره یکی است یا بیشتر ذکر آن محل احتیاج نیست
بلی لازم نیست تمیز جزء از شرط و تمیز اینکه واجب اصلی است مثل قرائت حمد و
سوره یا واجب تبعی است مثل خم شدن بجهت رکوع و سجود و تمیز واجب از مندوب
بلکه کافی است علم بمطلوبیت و محبوبیت آن چنانچه واجب نیست که بداند و تمیز دهد
مانع صحت را از مانع کمال بلکه همین قدر کافی است که بداند که بجا بیاورد بلکه
واجب نیست که بداند رد سلام در نماز یا متابعت امام واجب داخلی است یا خارجی
بلی واجب است که هر کاری را که میکند مسائل او را یاد بگیرد بلکه واجب

است یا و بگیرد و مسائلی را که در اثنای عمل گاه میشود که محتاج الیه میشود و مثل مسائل
شک و سهو اگر نادر الوقوع از برای غالب ناس نباشد چنانچه لازم نیست تعلیم احکام
حج و اعتکاف و مزارعه و نحو آن اگر اینها را بجا نمی آورد اما عمل جاهل پس اگر مطابق او
و موافق رای مجتهدی است که تقلید او جائز است و تکلیف این شخص جاهل
رجوع باو میباشد صحیح میباشد چه از قبیل نماز و روزه و حج باشد یا از قبیل بیع
و شرا و اگر مخالف رای آن مجتهد است باطلست و اعاده آن لازم است
چه در وقت و چه بعد از وقت و اگر مطابقت و مخالفت معلوم نباشد باید سوال
کند تا معلوم نماید و اگر سوال متعذر یا متعسر باشد احتیاط لازم است که در معاملات عمل نماید
بنحو یقین و در عبادات در وقت اعاده نماید و اما در خارج وقت لزوم
قضا ثابت نیست بلی احوط است پس یاد گرفتن مسائل شرط صحت عمل
نیست بلکه مدار صحت و فساد عمل مطابقت عمل برای مجتهد است بلکه اگر یقین کرد که
آن عمل که بجا میآورد بجهت تقلید است و بجا آورد و بعد معلوم شد که اشتباه کرده بود
و تقلید نکرده و مطابق رای مجتهد نبوده گناهکار نیست لکن عملش باطل است
و اگر غافل از تقلید یا فراموش کرده که تقلید کند و عمل را بجا آورده و مطابق
رای مجتهد شد عملش صحیح است و گناهکار نیست و اگر ملتفت تقلید بوده و
لکن تسامح نموده یا عمدا ترک تقلید نموده و عملش مطابق رای مجتهد شد
عملش نیز صحیح است و گناهکار در آن عمل نیست بلی گناهکار است در ترک تقلید
پس وجوب تقلید وجوب شرطی نیست والله العالم مس هرگاه وکیل یا موکل
یا وصی یا موصی مختلف باشد در اجتهاد یا تقلید اما عمل برای کدام یک لازم است
ح اما وکالت پس شرط صحت آن این است که برای وکیل جائز باشد مباشرت
آن عمل پس اگر حرام باشد بر وکیل مباشرت آن جائز نیست وکالت در آن

عمل او در جائیکه جائز است مباشرت وکیل اگر قطع دارد که موکلش عمل را صحیح
نمیداند که مباشر ان عمل شود و اگر شک دارد یا قطع بموافقت دارد انوقت
میتواند که اعتماد بتقلید یا اجتهاد خود کند چنانچه اگر بداند که موکل تقلید یا اجتهاد ندارد
انوقت هم جائز است که وکیل عمل برای خود کند و در صورت شک لازم نیست که
فحص از موافقت و مخالفت نماید و امّا وصی پس در چیزهائیکه ذمه میّت مشغول بآنها
نیست از قبیل کفن و دفن و سائر چیزها عمل میکند بموافق رائی خود و امّا در ان
چیزهائی که ذمه میت مشغول است مثل نماز و روزه و حج و دین و حقوق
الناس پس ظاهر ان است که حکم ان حکم وکیل میباشد بنا بر اقوی پس اگر وصی
سوره را لازم نمیداند و موصی سوره را لازم میدانست نمیتواند وصی که
استیجار صلوة بدون سوره نماید و همچنین اگر صلوتی در سفر از موصی فوت شده
و موصی اعتقادش اتمام ان صلوة بوده و وصی اعتقادش قصر ان صلوة بوده
نمیتواند که استیجار صلوة فائته قصر نماید مگر در صورتیکه قطع داشته باشد بخطاء
موصی خود در موضوع یا در حکم که انوقت اقوی جواز ان است والله العالم
و امّا وصی صغار بالنسبه بایتام و ولی بالنسبت بصغیر و مجنون پس بی اشکال ملاحظه
رای خود میکند و امّا طفل بعد از بلوغ باید ملاحظه رائی خود کند در غیر
افعال گذشته پس اگر وصی تقلید کسی نمود که خمس فاضل مؤنه را واجب
نمیدانست لهذا فاضل مؤنه سال صبی را خمس نداده صبی بعد از بلوغ اگر
فاضل مؤنته باقی است باید خمس انرا بدهد اگر تقلید کسی بکند که خمس انرا ادا و لازم میداند
پس حکم اختلاف تقلید ولی و طفل مثل اختلاف تقلید شخص واحد است دو
مجتهد را در دو زمان که در رای مخالف اند یا مجتهد واحدی را که رجوع
از قول سابق خود نموده بجهت انکه فعل ولی و وصی مثل فعل طفل و صغیر میباشد

و امّا آن کسے کہ بامر شارع براے میت نماز قضا باید بکند مثل پسر بزرگ اقوی این ست کہ او مطلقا عمل براے خود میکند در صلواتی کہ از پدر او فوت شدہ و ہمچنین کسے کہ تبرعًا از براے میت نماز میکند و ہمچنین کسیکہ استیجار صوم و صلوۃ میکنند تبرعانہ از روے وکالت یا وصایت آنہم ملاحظہ راے خود نماید

س اگر دو نفر معاملہ نمایند و بعد از معاملہ بحسب تقلید یا اجتہاد مختلف شدند در حکم آن معاملہ یکے صحیح بداند و دیگرے فاسد این معاملہ چہ صورت دارد

ج بعضے از علماے ما اختیار کردہ اند بطلان ہمچہ معاملہ را ولیکن اقوی در نظر این حقیر این است کہ ہر یک مکلفند کہ بتقلید خود یا اجتہاد خود عمل کنند نظیر اینکہ مردے ادعا کند کہ این زن زوجۂ من ست وضعیفہ انکار کند یا عکس آن بر مرد لازم است کہ در فرض اول بحسب اقرار خود ہمشیرہ و مادر زن را نکاح نکند و مہر او را بدہد و زن را حرام است کہ مہر را بگیرد و تمکین دہد او را از جماع و پہلو خوابیدن و نحو آن و ہمچنین اگر کسے در حال مرض ممات ہر چہ داشت بغیر وارث خود مصالحہ نمودہ بلا عوض چون صلح بلا عوض صحیح است یا بعوض بسیار کمی و وارث تقلید کسے کند کہ این صلح را در زیادہ بر ثلث باطل بداند و غیر وارث تقلید کسے کند کہ این مصالحہ را در زائد بر ثلث صحیح بداند ہر یک بتکلیف خود عمل میکنند مگر اینکہ مرافعہ کنند در پیش حاکم شرع آنوقت ہر چہ حاکم شرع حکم کند ہمان متبع و مطاع است و راے کسیکہ مخالف حکم حاکم است باطل میشود و از فاضل نراقی صاحب مستند و مناہج ظاہر میشود کہ تقلید در امثال این مقامات نافع نیست بلکہ حکم حاکم باید باشد و این کلام در دفع نزاع متخاصمین خوب است و امّا بالنسبت بہ حلال و حرام متعلق بفعل خود پس میزان تقلید است یا اجتہاد پس حکم حاکم مبطل تقلید یا اجتہاد است و واضح است کہ حکم حاکم درین فرض مبطل

تقلید و اجتهاد است یوم و قوع المعامله لا فی خصوص یوم الحکم ایشان و خوان قرنت بیشو و هرچند باذن شرعی خورده باشند و ما دامیکه مبطل نیامده است عمل بتقلید یا اجتهاد صحیح است و الله العالم س در سابق ذکر شد که تقلید اعلم و اورع هیچکدام لازم نیست لاکن بیان نفرمودند که مراد از اعلمیت چیست و اعلم کیست و همچنین اورع کیست و همچنین بیان نفرمودند که در ابتدا از تقلید میتوان تقلید غیر اعلم را نمود یا نه و همچنین بیان نفرمودند که تقلید اعلم بر فرض وجوب مشروط است بعلم بمخالفت یا مطلقا لازم است و همچنین مشروط است بعلم بوجود اعلم یا مطلقا لازم است پس لازم است که فحص نماید از اعلم در وقتیکه نمیداند که اعلم در میان مجتهدین هست یا نه یا لازم نیست که فحص کند و اگر فحص کند و مظنه کند باعلم بودن یکی از مجتهدین آیا این ظن معتبر است یا نه و بر فرض لزوم تقلید اورع اگر یکی اعلم باشد و دیگر اورع کدام را مقدم دارد و اگر مظنه باعلم بودن یکی و قطع باورع بودن دیگری یا بالعکس تقدیم کدام یک نماید ج مراد از اعلم در خصوص مقام افقه میباشد و مراد از افقه در نظر حقیر این است که استادی او و وقت او در بیرون آوردن احکام شرعیه بیشتر باشد بشرط اینکه در غالب مسائل در انظار مستقیمه اجتهادش مطابق واقع باشد پس اگر استادتر باشد و لاکن کج سلیقه باشد او افقه نیست بخلاف اینکه در غالب مسائل اصابه او بواقع بیشتر باشد هرچند دقیقتر و استادتر نباشد که او افقه خواهد بود پس مراد از افقه آن است که استادتر و دقیقتر باشد و اکثر اصابه للواقع نیز باشد و استنباط او اقرب بواقع باشد و مراد از اورع پرهیزگارتر می باشد و تفصیل ورع در کتب احادیث و علم اخلاق مبین است و اجمالا واضح است بر هر متدین بدینی که اورع در آن دین کیست چنانچه در میان اهل علم واضح است که اعلم کیست بجهت آنکه بعد از آنکه دو مجتهد را در غالب مسائل برخوردند

و یکی از آنها آن است که مجتهد بحسب جهات آتیه پس آن اعلم میباشد و لکن انصاف این است
که غالبا تشخیص اعلم ممکن نیست بجهت اینکه شکی نیست که علوم بسیار است بعضی
مربوط بفقه‌اند و بعضی نیستند آن بعضی که مربوط نیست بسا میشود که باعث قوه ملکه
آن مجتهد میگردد و آن بعضی که مربوط است نیز بسیار است و غالبا ندیدیم که دو
نفر در مقدمات اجتهاد مختلف نباشند مثلا بعضی در رجال و بعضی در قواعد
استدلال که علم اصول است بلکه معاصرین از مجتهدین نیز بعضی در اصول مهارت
دارند نه فقه و بعضی در فقه مهارت دارند نه اصول علاوه اینکه مختلف میباشند مجتهدین
در قلت حفظ و کثرت حفظ و در رسیدن بکنه مطالب قوم و نرسیدن بآن و کثرت
استنباط و قلت استنباط و سرعت انتقال و بطوء انتقال و مهارت در تکثیر استدلال
و عدم آن و کثرت تتبع و قلت آن که کمتر از حد واجب باشد و تفاوت در
قوت ملکه و ضعف ملکه بحسب کیف و تفاوت در مقدار ملکه بالنسبت بابواب فقه
از پنجاه و دو کتاب یا کمتر یا بیشتر بحسب کم و مهارت در کثرت تفریع و قلت آن
و دقت نظر و عدم آن و زیادتی ذهن و ذکاوت و کمی آن و زیادتی درس
خواندن در پیش استاد و عدم آن و استقامت سلیقه و اعوجاج آن و زیادتی
اطلاع بر مسائل و قلت آن و همچنین زیادتی اطلاع بر مواقع اجماع و قلت
آن و زیادتی کتب فقه و سائر اسباب استنباط و قلت آن و اموات از علماء
با اینکه کتب ایشان در دست است و مؤلفات ایشان را می بینیم نمیتوانیم که
تشخیص اعلم ایشان بکنیم که اگر فرضا نذر کردیم که از برای اعلم از فقهاء اموات
فاتحه بخوانیم یا تصدق بکنیم نمیتوانیم که تشخیص کنیم که شیخ طوسی است یا علامه است
یا محقق اول است یا محقق ثانی است یا فاضل هندی است یا شهید اول
است اعلی الله مقامهم میباشد و اعلم اخبار اگر غالبا از علوم ایشان کما هو حقه

اطلاع نداریم که چگونه میتوان تشخیص نمود و اشتهار بین عوام بکثرت شارب یا بکثرت
سخا و بذل و حلم که منشاء اشتهار است و ریش ایشان مناط اعتبار نیست و این
واضح است علاوه آنکه تا بحال ندیدیم که یک نفر صاحب فنون العلوم کامل باشد
اگر ذی فن در اصول باشد و در فقه ناقص میباشد و بگذر خصوص با ملاحظه
اختلاف حال مجتهد در حال فتوی با حال استنباط که اعلم باشد در وقت استنباط نه در
حال فتوی چنانچه ظاهر این است که مدار بر اخیر است نه اول هر چند بعضی
مدار بر اعلمیت حال استنباط میدانند نه فتوی و در ابتدای تقلید لازم است
که یا اجتهاد کند و تقلید غیر اعلم بکند بحسب اجتهاد تقلیدی خود اگر قابل اجتهاد باشد
و یقین هم بکند که تقلید اعلم لازم نیست و یا آنکه تقلید اعلم بکند که تقلید اعلم لازم
نیست ولیکن اگر مجتهدی که اعلم بودن او معلوم نباشد بهم نگوید که رای
من این است که تقلید اعلم لازم نیست و مردم نیز تقلید او کنند در این مسئله یا
آنکه خود مردم بنفسه بدون پرسیدن تقلید غیر اعلم کنند یا تقلید کسی بکنند که معلوم
نبوده باشد افقهیت و اعلمیت آن توهم نشود که ردع این مقلدین لازم است
بالاتفاق نظر بآنکه جمله از مسائل هست که در آنها اعتماد بتقلید نباید کرد بجهت آنکه
مستلزم دور میباشد مثل آنکه در اصل لزوم تقلید اعتماد بتقلید کند یا آنکه در
جواز عمل بقول میت اعتماد بقول میت نماید یا آنکه در جواز اعتماد بقول مجتهد
نه اخباری اعتماد بقول مجتهد کند یا آنکه در اعتماد بقول غیر اعلم اعتماد بقول
غیر اعلم نماید پس در اعتماد بقول غیر اعلم باید اعلم بگوید که تقلید اعلم لازم نیست
یا خود اجتهاد نماید که تقلید اعلم لازم نیست پس در امثال این مسائل باید بتقلید
اجتهاد نماید یا اخذ بمتیقن و متفق علیه نماید و وجه بطلان این توهم آن است که
عمل این شخص هر چند بغیر بصیرت میباشد بحسب ظاهر ولکن چون عمل از برای

کسی که تقلید اعلم را لازم نمی داند مطابق واقع است ردع لازم نیست بلی ردع
لازم میباشد برای کسیکه عملش را باطل بداند وراه صحت هم برای تقلیدش احتمال
ندهد و تقلید اعلم مشروط بعلم بمخالفت نیست بجهت آنکه عمده دلیل این قول عدم
عموم ویا اطلاق ادلّه دالّ بر حجیت قول مطلق مجتهد است پس قول غیر اعلم دلیل
بودن آن محل شک میباشد بخلاف قول اعلم که دلیل و حجت بودن آن محل شک
نیست و کافی است در عدم حجت بودن شک در حجیت آن بلی با علم بموافقت
غالباً ثمر ندارد بلی اگر دلیل لزوم تقلید اعلم مقبولهٔ عمر بن حنظله باشد درین وقت
دلالت حدیث بر لزوم تقلید اعلم بر فرض تسلیم مشروط بعلم بوجود اعلم در فرض
مخالفت میباشد پس باید تقلید اعلم در نزد قائلین بلزوم تقلید مشروط بچند شرط
باشد اوّل آنکه احتمال وجود اعلم را بدهد که اگر قاطع باشد بعدم وجود اعلم
تقلید اعلم ساقط است دوّم آنکه در فحص از وجود اعلم یا غیر اعلم یا خود تقلید
اعلم تعذر یا عسر و حرج نه باشد سوّم آنکه احتمال وجود اعلم در بلد خود یا در بلاد
متعارفه باشد والا تقلید اعلم لازم نیست پس فحص از اعلم در بلاد بعیده دور لازم
نیست چهارم آنکه علم به مخالفت داشته باشد پس با علم بموافقت یا شک در آن
تقلید غیر اعلم جائز است و این شرط گذشت که مقتضای بعضی از ادلهٔ ایشان
است پنجم آنکه اعلم صاحب رأی باشد پس اگر صاحب رأی نباشد و در
مسئله متوقف صرف باشد که فتوی باحد طرفین بالمرّه ندهد تقلید اعلم درین
فرض معقول نیست ششم آنکه رأی اعلم و غیر اعلم هر دو مخالف با احتیاط
باشد که درین وقت تقلید اعلم لازم است وامّا اگر رأی اعلم مخالف با احتیاط
باشد و رأی غیر اعلم موافق احتیاط باشد لزوم تقلید اعلم در این فرض نیست
هفتم آنکه اعلم بوجود اعلم اجمالاً بنحو شبهه محصوره با علم تفصیلی داشته باشد چنانچه

بمقتضای بعضی از ادله مثل مقبوله عمر بن حنظله معلومه بالتفصیل را دلالت دارد و علم اجمالی نحو شبهه محصوره چون حجت است این هم مثل علم تفصیلی میباشد ششم آنکه با امکان علم و عدم عسر و حرج در تحصیل علم اعلمیت مقطوع مکلف باشند پس ظن باعلمیت کافی نیست مگر متعذر یا متعسر علم باعلمیت و در مسئله نیز بعضی از شرائط ذکر شده و باید مقدم بدارد اعلم را بر اورع هر چند اعلم مظنون باشد اعلم بودن آن و اورع بودن مقطوع باشد اورعیت آن بعد از آنکه ظن باعلم بودن از ظنون معتبره باشد هر چند بجهت عسر حرج باشد س از برای مقلد هرگاه حکم است که تقلید مجتهد جامع الشرائط نماید پس در عدالت میشود بشهرت قناعت کرد اگرچه مفید ظن برای مکلف نباشد یا خیر ج ظن نوعی حاصل از شهرت بعد از آنکه عوام مخفی نباشد کافی است اثبات باشد و ظن شخصی مکلف شرط نیست علی الاقوی س تقلید مجتهد بلد جایز است یا نه ج اگر مجتهد جامع الشرائط و عادل باشد تقلیدش بلکه از راه بهتر است س بقاء بر تقلید میت جایز است یا نه ج بلی جایز است س بقاء بر تقلید میت نزد القبله واجب است یا جایز است یا حرام ج جایز است و حرام نیست و بقا نیز واجب نیست س مقلد در بقا و عدم بقا بر تقلید اجتهاد باید بکند یا تقلید اگر اجتهاد بکند قدرت بر آن ندارد و اگر تقلید بکند اگر تقلید مجتهدی که فوت شده نماید دور لازم میاید و اگر تقلید احیاء بکند تقلید کدام را اختیار کند با اختلاف ایشان بجهت آنکه فرض این است که بعضی میگویند بقا واجب است و بعضی میگویند بقا حرام است و بعضی میگویند مخیر میباشد در بقا و در رجوع ج بقاء بر تقلید حکمش حکم اصل تقلید است چنانچه در اصل تقلید اجتهاد کرده که بعد از آنکه قدرت بر تحصیل مسایل فرعیه ندارم باید تقلید نمایم و در تقلید با اختلاف مجتهدین اعلم و

اوثق را باید اختیار نمائیم و با عدم اختلاف مخیر میباشیم حال نیز در خصوص بقاء
اگر قدرت بر اجتهاد دارد اجتهاد نماید و هر چه اجتهادش اقتضاء کرده از حرمت
بقاء یا وجوب بقاء یا تخییر همان حجت است و اگر قدرت ندارد در میان احیاء
اگر اعلم و اوثق باشد انرا اختیار کند و اگر مساوی باشند مجتهدین مختار است در
اختیار هر یک که بخواهد س زید مثلا مقلد مجتهدیست که بقاء بر تقلید میت را
جائز میداند و اخذ مسائل را تقلید میداند نه عمل را درینصورت بعد از فوت این
مجتهد زید میتواند که بدون تقلید مجتهد حی دیگر که او هم بقاء بر تقلید میت را
جائز بداند و اخذ مسائل یا عمل را تقلید بداند بر تقلید مجتهد اول که حالا میت
ست باقی بماند یا خیر ج بقاء بر تقلید میت بقول خود میت دور است
باید در وفات آن مجتهد تقلید مجتهد حی دیگر بکند اگر آن مجتهد حی بقاء
بر تقلید میت را جائز بداند درین وقت جائز است باقی بودن والا جائز نیست
مگر آنکه فرض شود که این مقلد خود مجتهد باشد در خصوص این مسئله بقاء که درین
وقت جائز است بقاء بقول خودش نه بقول مجتهد اول فتامل جیدا
لاکن این فرض را در مجتهد متجزی باید نمود والعلم عند الله س شخصی
مقلد مجتهدی باشد و عسر و حرج در فتاوی آن مجتهد هیچ وجه نباشد حال
ان مقلد میتواند رجوع بمجتهد دیگر نماید یا نه بر فرض تساوی مجتهدین در صفات
اجتهاد و بعد در عین مسئله رجوع که مجتهد اول رجوع را جائز نمیداند و مجتهد
ثانی جائز میداند مقلد درین مسئله تقلید مجتهد اول را نماید یا در خصوص
همین مسئله هم رجوع جائز است ج رجوع از مسئله جائز است هر چند
تقلید مجتهدی را کرده باشد که رجوع جائز نداند س هرگاه دو مقلد
باشند که مجتهد یکی از ان دو غساله را نجس میداند و دیگری طاهر میداند

دراینصورت اجتناب مقلد بطهارت از مقلد نجاست واجب است یا نه و
این بر فرضیست که علم یا مظنه داشته باشد که مقلد قائل بنجاست عمل باحتیاط نمیکند
ج مجرد اختلاف در تقلید یا اجتهاد باعث فساد عمل احدهما بالنسبت بدیگری
نمیشود مگر وقتیکه یکی ازین دو ادنی باشد و رای دیگری اعلی و بدانیم
اعلی که درین عمل بخصوص احتیاط نکرده و برای ادنی عمل نموده س
بیان فرمائید که نزد آن قبله اخذ مسائل بقصد تقلید تقلید است یا عمل بمسائل
ج عمل بشرط تقلید نیست بلکه حقیقت تقلید اخذ مسئله است بجهت عمل چه عمل
بکند یا نکند و در رساله این مسئله را بتفصیل نوشته ام رجوع فرمائید س
لو عمل المکلف جاهلاً بالاحکام الشرعیة واتفق کون عمله مطابقاً للواقع
بان وقع علی وفق ارادة الشارع أصحیح ام لا بل یجب علیه القضاء وایضاً لو صح
عمله علی وفق بعض المجتهدین دون بعض فهل له ان یقلد ذلک البعض و یصح
عمله عن جهل قبل التقلید لوقوعه علی وفق فتواه ام لا سواء کان ذلک البعض
فاضلاً او مفضولاً او مساویاً و بطور آخر لو عمل المکلف عن غیر اجتهاد و
لا تقلید واتفق مطابقة عمله لآراء المجتهدین کلهم او بعضهم فهل یصح عمله ام لا
افتونا ج لو عمل المکلف عملاً واتفق مطابقة عمله للواقع ولما اراد الشارع
منه فان کان فی المعاملات و فیما لا یحتاج الی قصد التقرب فلا خلاف و لا اشکال
فی صحة عمله انما الاشکال بل الخلاف فی العبادات و الاقوی صحته لو اتفق
مطابقة عمله لاعلم الاحیاء کذلک بل لو اتفق مطابقة عمله لمن یرید تقلیده
وان کان غیر اعلم فیصح ایضاً بناء علی المختار من عدم لزوم تقلید الاعلم بل
لو فات وقت العمل و شک فی المطابقة و عدمها لا یجب القضاء علی الاقوی نعم
فی کل الصور المرقومة یکون آثماً و مستحقاً للعقاب بترک التعلم لان طلب

باب الطهارة في التخلي

العلم فريضة على كل مسلم و مسلمة

س پوشانیدن عورتین در حال تخلی لازم است یا نه بینوا و توجروا ج
بلی لازم است پوشانیدن لون و بشرهٔ عورتین نه حجم آنرا از ناظر محترم که لیاقت
تمیز داشته باشد هر چند دیوانه یا کم عقل باشد مگر زن نسبت بشوهرش و کنیز نسبت
بمالکش که تماماً ملک آن شخص باشد و آزاد نشده باشد و بشوهر نداده باشد و فرج
او را از برای کسی تحلیل نکرده باشند و در عدهٔ کسی نباشد و همچنین جائز است
از برای کنیز نسبت بکسی که فرج او تحلیل شده باو والعلم عند الله س
ستر عورت زنان بر زنان دیگر لازم است یا نه بینوا و توجروا ج لازم است
ستر عورت زن بالنسبت بزن حتی بی بی نسبت بکنیز خود و کنیز نسبت به بی بی
س وجوب ستر با عدم علم به بودن ناظر محترم ثابت است یا نه ج لازم
نیست ستر عورت در جائی که ناظر محترم نباشد و یا اینکه تاریک باشد که ظلمت
مانع و حاجب از دیدن بشود و یا اینکه حائل و مانع باشد و یا آنکه نظر کننده باشد
و لاکن نگاه نکند و همچنین اگر احتمال بدهد که نظر کننده باشد و لاکن نداند که نظر
میکند یا نه پس واجب نیست پوشانیدن عورتین در صورت مظنهٔ بوجود ناظر
محترم و اما اگر یقین بوجود ناظر داشته باشد و لاکن نداند که محترم است یا نه اینجا
نیز اقوی عدم لزوم ستر است لکن احتیاط شدید در ستر است تا آنکه یقین نماید
که ناظر محترم نیست نظیر آنکه مال مشتبه را نخورد تا یقین بداند که مال خودش است
هر چند درین هم مشتبه باشد بلی احتیاط همین است که ذکر شد و در اصل برائة
انبیا و نظائر آنها از شبهات و نظر باجنبیات را عنوان نمودیم و تفصیل استدلال
در آنجا است س اگر بداند وجود نظر کننده را و لکن نداند که نظر میکند از روی
عمد یا نه آیا درین صورت هم ستر لازم است یا نه ج ستر لازم است مگر آنکه مطمئن

باشد کہ نظر نمیکند وظاہر منظومہ اشتراط وجوب ستر است بسہ شرط اول وجود
رویت کنندہ دوم تمیز او بوصف رویت سوم محترم بودن آن حیث قال
والستر للعورۃ فرض ملتزم فرادھا عن کل راء محترم وتفصیل احکام نظر
در نکاح ذکر خواہد شد انشاء اللہ س استقبال واستدبار در حق بمایہ یا سوارہ
وپہلو افتادہ کدام است ج برجوع باہل عرف متشخص میشود س تخلی
در مسلوس ومبطون بحسب استقبال واستدبار چہ طور است ج اگر تخلی بحسب
طبع واختیار نماید حرام است استقبال واستدبار واگر بے اختیار خارج
شود ضرر ندارد س روئے بقبلہ یا پشت بقبلہ در حال تخلی نشستن حرام
است یانہ وفرقے مابین بنا وصحرا میباشد یانہ ج بلے ہر دو حرام است
وفرق مابین بنا وصحرا نیست چنانچہ سید سند در منظومہ فرمودہ است
ومل عن القبلۃ فی التخلی ٭ معظما لوجہۃ المصلی ٭ فلا تقابلہا ولا تستدبر ٭
والنہی للحظر ھنا فی الاظہر ٭ ویستوی البناء والصحراء ٭ فلا یوادی القبلۃ البناء ٭
س مراد از مقادیم بدن در استقبال چہ چیز است ج مراد از ان شکم
وسینہ وکمر وزانو وغیرہ مے باشد س مراد از عورتین کہ ستر آن واجب است
در حال تخلی از مرد وزن کدام است ج عورت بالنسبت بزنان در حال
تخلی دو چیز میباشد کہ ان قبل ودبر میباشد وبالنسبت بمردان قبل ودبر
وبیضان است پس پوشانیدن انہا در حال تخلی لازم وواجب است
واحوط پوشانیدن از ناف تا زانو است واحوط از ان پوشانیدن از ناف
تا نصف ساق میباشد س ستر در حال تخلی از ممیز لازم است یانہ وہمراہ
از طفل غیر ممیز کدام است ج بلے ستر از ممیز لازم است وطفلے کہ فرق
میان انگشت وعورت نکند ممیز نیست اگرچہ لبا میشود کہ فرق میان انگشت

و عورت بکند و مع ذلک غیر متمیز است لیکن احوط آن است که اکتفا باین قدر
از تمیز نمایند س اگر شخصی ناچار شود باستقبال یا باستدبار کدام را مقدم بدارد
ج استدبار مقدم است بنابر اقوی و جناب آیة الله علامه در منظومه
اختیار تخییر نموده است و گفته و فی اضطرار جوزا مخیرا و قیل بل علیه ان یستدبرا
س اگر شخص دائر شود امرش میان ناظر محترم یا قبله کدام را اختیار
نماید ج استقبال قبله را مقدم دارد علی الاقوی چنانچه در منظومه است
و ان تعارض نظراً فقدم ستراً علیها اخذا بالالزم س در جائیکه قبله
مشتبه شود در حال تخلّی چه نماید ج اگر تحصیل علم ممکن باشد پس تحصیل
علم نماید و در تمیز قبله هرچند بسؤال باشد والا اکتفا نمودن بمظنه خالی از
قوة نیست هرچند خالی از مناقشه نیست و اگر تحصیل علم یا مظنه ممکن نشود
یا متعسر باشد تکلیف باجتناب ساقط است پس بهر جهت که خواهد توجه کند و بعد
از اختیار تخلیه بیک جانب عدول بجانب مقابل آن جائز است و همچنین عدول
بجانب دیگر هرچند باستیعاب جمیع جوانب باشد چه در یک تخلیه یا اوقات
متعدده و بعضی از افاضل عصر عدول بجانب مقابل را جائز دانسته اند نه بجانب
دیگر بلی احوط عدم عدول است مطلقا چه در تخلیه واحده یا متعدده س
اگر علم اجمالی بنحو شبهه محصوره ببعضی از جهات قبله داشته باشد چه نماید
ج از همه آن جهات مشتبه اجتناب نماید و بعضی از افاضل عصر فرموده اند
که اگر اشتباه در متقابلین است بی شبهه از هر دو احتراز نماید و اگر اشتباه
در هر دو جهت متصل بهم باشد چون جنوب و مغرب لازم است که با امکان
علم بسؤال و غیر آن تمیز دهد و با عدم امکان علم اکتفا بمظنه نماید والا این تکلیف
ساقط است در همه این مطالب مناقشه است چنانچه ببعضی اشاره شده

س نشستن برای تخلّی در اماکن محترمه مثل کعبه و مساجد و مشاهد مشرفه و قبور محترمه حرام است یا نه ج بلی حرام است حتّی قبور انبیا و علما س تخلّی در ملک غیر بی اذن مالک جایز است یا نه و املاک موقوفه بوقف خاص نیز مثل ملک غیر میباشد یا نه ج بلی بی اذن مالک حرام است حتّی کوچهائیکه آخرش بسته باشد و مفتوح النفوذ نباشد و وقف خاص مثل ملک غیر میباشد س طریق استبرا بیان فرمایند ج نیکوترین طرق آن است که بعد از بول صبر نماید تا آنکه ریزش بول قطع شود پس مخرج غایط را بشوید یا پاک نماید و بعد از آن از دور مخرج و بیخ باب المقدمه تا بیخ ذکر سه مرتبه بکشند بانگشت میان دست چپ و بعد از آن انگشت شهادت را بزیر ذکر گذارد و انگشت بزرگ را در بالای و بقوت بکشد و فشار دهد بنحو دوشیدن اگرچه شرط بودن این طور خالی از قوت نیست زیرا که مقصود از استبرا آن است که بنحوی نماید که بقیه رطوبت از مخرج پاک شود بهر طوری که باشد س اگر شخصی مخرمش استبرا کند او را از خودش ساقط است یا نه ج بلی ساقط است زیرا که مقصود از استبرا چنانچه سابقا گفتیم اخراج بقیه رطوبت از مخرج میباشد س شستن مخرج بول یک دفعه کفایت میکند یا نه ج بلی یک مرتبه کفایت میکند بشرط آنکه تعدی فاحش نکرده باشد و دو مرتبه احوط و سه مرتبه افضل است چنانچه در منظومه است ؎ والقول بالمرتین عندی امثل و ثنتین جزما والثلاث افضل س در استنجاء غایط تعدد لازم است یا نه ج اعتبار عدد نشده است در شرع بلکه معتبر پاک شدن است اگرچه احوط دو مرتبه است که غسله مزیله غیر از غسله مطهره شود س در استنجا با حجار عدد شرط است یا نه ج احوط تکمیل سه عدد است اگرچه نقاء باقل از آن حاصل شود و سنت

فرموده والقول بالاکثر من ذلک ومن ثلثة لا دونها قول فمن س استبراء
در حق زنان میباشد یا نه ج استبرا در حق زنان نمی باشد و رطوبهٔ منتشفه
از ایشان پاک است علی الاقوی س غساله آب استنجا خواه از بول یا از
غائط هر دو پاک است یا نه ج هر دو پاک است علی الاقوی بشرط آنکه
تعدی فاحش نکند و بشرط آنکه متغیر بنجاست نشود و بطعم و بوی و رنگ و
بشرط آنکه مخلوط بنجاست خارجه نشود و بشرط آنکه از موضع متعارف اصلی
یا عارضی بیرون آید س در حال استنجا اگر دست را از مخرج غائط جدا
کند لازم است که دست را طاهر کند و بعده مشغول استنجا شود یا نه ج
لازم نیست هر چند میان جدا کردن و دوباره مشغول شدن تا دامیکه اعراض
نکرده است طول نکشد س از تعدی فاحش در ازاله و نجاست مخرجین
چه مراد است ج این است که گفته بشود عرفا که نجاست بول و غائط از جای
دیگر گذشته میشود و این غساله غساله استنجا نیست و از اسم استنجا بیرون برود
مثل اینکه نجاست بران او برسد س آب استنجا در صورتیکه نجاست
از مخرج بول و غائط تعدی کرده باشد نجس است یا نه ج اگر تعدی
فاحش نکرده باشد نجس نیست و اگر تعدی فاحش کرده باشد نجس است
در نزد قائلین بنجاست غساله و همچنین در شرائط سابقه که بنا بر رای قائلین
بنجاست مطلق غساله میباشد س در استنجا غائط سبق ید بمخرج باعث
نجاست آب استنجا میشود یا نه ج سبق ید باعث نجاست آب استنجا نیست
اگر سبق ید بقصد استنجا باشد و طول زیاد نکشیده باشد پس اگر دست را [illegible] باشد
بقصد استنجا و لاکن بعد پشیمان شده باشد از شستن و طول بکشد و بعد بهمان
نجاست دست رسانده باشد آن آب استنجا نجس نخواهد بود و چون فاضل هندی

عدم سبق ید را شرط دانسته مطلقا و فرموده که باید مقارن باشد دست زدن با آب ریختن
یا آب ریختن مقدم باشد لهذا مراعات آن احوط است س در حال اشتغال
باستنجای غایط اگر شک کند یا مظنه کند به تطهیر مخرج بول و عادت داشت که اول
مخرج بول را بشوید چه حکم دارد ج باید مخرج بول را بشوید که عدم اعتبار
بشک بعد داخل شدن در شئ آخر در فعلیست که ترتیب آن مأموره به باشد و در اینجا
ترتیب نیست علاوه آنکه اول باید مخرج غائط را بشوید و بعد ازان مخرج بول
را بشوید چون استبراء بولی موقوف است که از حلقه دبر بلکه از سوراخ دبر تا
باب القدمه دست خود را بکشد تا زیر ذکر لهذا اول استنجاء از غائط بکند و عادة
او بر تقدم شستن مخرج بول عادة به مرجوح است پس محل مشکوک فیه باقی است
و داخل در فعل بعد نشده لاکن از علامه و غیر آن ظاهر میشود که عدم اعتبار
شک مذکور در نصوص بجهت ظاهر حال است بنابراین بعد از حصول عادة
احتمال خلاف عادة موهوم است پس اعتبار شک مذکور نیست و میاید که
این خالی از وجه نیست س در استنجاء بول در صورت شک در خروج ودی
و مذی باید دست بمالد یا نه ج ضرور نیست ولکن احتیاط کند بدست مالیدن
و اصل عدم خروج مذی و ودی معتبر است و استصحاب بقاء نجاست بول
قابل معارضه نیست س ورود آب بر محل نجو قبل از ید شرط است در حکم
بطهارة آب استنجاء یا نه و همچنین عدم رفع ید قبل از حصول طهارت شرط است
در حکم بطهارة مذکوره یا نه ج ورود آب قبل از ید و عدم رفع ید هیچکدام
شرط نیست بلکه مدار در طهارت غساله استنجاء الست که صدق غساله استنجاء
بکند س اجزاء ریزه ریزه که در استنجاء با حجاره باقی میماند و همچنین رطوبت
و بو و رنگ آیا تطهیر با بقاء مذکورات حاصل میشود یا نه ج در استنجاء بغیر آب

ازالهٔ اثر که اجزاء صغار باشند و همچنین رطوبات لازم نیست و ماندن رنگ و بوے
نیز ضرر ندارد و مطلقا چه استنجاء آب باشد یا بغیر آب چنانچه در منظومه گفته
والشرط فی الماء ذهاب الاثر ٭ من بعد عین بخلاف الحجر ٭ و کل جسم قالع
مثل الحجر ٭ ان اذهب العین وان ابقی الاثر ٭ ولاکن مهما امکن ازالهٔ اجزاء
صغار و رطوبات نماید و انها را پاک نداند س استنجاء بورقے که دعا یا قرآن
یا اسماء ائمه و اسماے محترمه نوشته باشد جائز است یا نه ج جائز نیست س
استنجاء باشیاے که محترمه اند چون نان و آب نیسان که بران دعاء خوانده باشند
حرام است یا نه ج حرام است در اول و احتیاطاً ترک است در ثانی و
مثل آن است آب زمزم و فرات که زوار بقصد تبرع بر میدارند و هم چنین است
آبے که قفل ضریح یکے از ائمه را شسته باشند س اگر شخصے بعد از استبراء
رطوبتے ببیند و نداند که بول است یا چیز دیگر پاک است یا نه ج بلے پاک
است س اگر شخصے وذی یا مذی ازو خارج شود و نداند که با آن بول هم
است یا نه چه نماید ج پاک است و ناقض وضو هم نیست اگرچه استبراء هم
نکرده باشد بجهت آنکه استبراء در بول مشتبه بکار میاید و اینجا شک در اصل خروج
دارد نه شک در خارج بلکه اگر مظنه بخروج بول بکند یا مذے بکند این ظن نیز
معتبر نیست س اگر شخصے بعد از وضوء رطوبت مشتبه به بیند ناقض وضو هست
یا نه ج اگر استبراء کرده باشد ناقض نیست والا ناقض وضو میباشد و نجس
نیز میباشد س دستے که دران انگشتر باشد که منقوش باشد دران اسماء الله
و کلمات محترمه آیا استنجاء بآن دست جائز است یا نه ج اگر خوف تلویث
نجاست باشد جائز نیست س اگر استنجا نماید باشیاے محترمه و چیزهاے
که نباید استعمال کرد آیا طهارت حاصل است یا نه ج اقوے حصول طهارت

وزوال نجاست است از مخرج در غیر سرگین واستخوان واب مضاف علی
الاحوط س اگر کسی شک کند در طهارت حدثی یا خبثی بعد از طول
زمان چه حکم دارد ج باید تطهیر نماید چه از حدث و چه از خبث بنابر اقوی
س اگر شخصی بلل مشتبه ببیند بعد از وضوء و غسل و شک دارد که استبراء قبلی
کرده است یا نه چه نماید ج اقوی آن است که نجس است و ناقض وضوء و
غسل میباشد بشرط آنکه زیاده طول نکشد که علم باستبراء از بول مجرد طول حاصل
شود و بشرط آنکه کثیر الشک یا وسواس نباشد و از بعضی ظاهر میشود که شرط دیگر
دارد که اگر داخل در مشروط بالطهارت مثل نماز و نحو آن نشده باشند بلکه در رساله
زینت العباد گفتیم که از محل عرفی که بیت الخلا باشد بیرون آمده باشد و شک در
شستن مخرج یا استبرا نماید عدم اعتبار شک خالی از وجه نیست عملاً بتقدیم
الظاهر علی الاصل هنا ولکن اقوی عدم اشتراط باین شرط است حتی اگر
در نماز داخل شده باشد و رطوبت مشتبه ببیند نماز را باطل بداند بجهت آنکه احراز
مطهر بلل مشتبه نکرده است و تقدیم ظاهر بر اصل خلاف قاعده است باید ثابت
شود بدلیل معتبر و در اینجا ثابت نیست س اگر در استنجاء شک نماید خلط آب
را بنجاست یا آنکه شک نماید در تعدی زیاده از متعارف یا شک در تغییر
آن نماید در چنین صورت آب استنجاء پاک است یا نه ج اعتبار شک او نیست
و بنا را بر عدم خلط و عدم تعدی فاحش و عدم تغییر گذارد بلی اگر شک
در اصل استنجا نماید و کثیر الشک نباشد باید بنا را بر نکردن بگذارد تا یقین حاصل
شود چنانچه اشاره بآن شده است س اگر در آبی شک نماید که آن آبی
است که بآن استنجا نموده است یا نه چه نماید ج بنا را بر عدم استنجاء
بآن آب گذارد بلی هرگاه بداند که بآن آب ازاله نجاست نموده و نداند که

ازاله بول و غائط از مخرج بوده که تا آب استنجا جاری شود و پاک باشد یا نه
اینجا بنا را برین بگذارد که آب استنجا است هرچند بهتر اجتناب ازین آب است
و بهتر آن است که احکام نجس را براین آب جاری سازد و آنرا نجس بداند خصوص
در وقتی که احتمال شستن نجاستی غیر بول و غائط نیز برود مثل منی و خون

س در استنجاء باب قلیل هرگاه محل را بآب برساند غساله آن پاک است یا نه
ج جمعی از فقهاء شرط کرده اند در طهارت آب استنجاء بلکه در مطلق شستن
وارد شدن آب را بمحل نجس نه وارد شدن نجس و نه توارد آب و محل نجس که بهم رسیدن یکدیگر
باشد چنانچه در شرط تطهیر که میآید ان شاء الله مناقشه در آن خواهد آمد که حقیر
جائز میدانم ورود ثوب نجس برآبیکه در مثل طشت و نحو آن باشد برای شستن و لیکن
مراعات احتیاط مهما امکن نیکو است پس آبرا وارد بر محل استنجا نماید نه اینکه
محل نجس را وارد آب قلیل بگذارد پس اگر در کنار آب قلیل یا کثیر بخواهد از دست خود
استنجا نماید از یکدست آب بگیرد و از دست چپ استنجاء نماید باید آب را بعد از آنکه
در کف خود کرده از زیر بمحل استنجاء نرساند بلکه بریزد بمحل استنجاء از بالا

س هرگاه انگشتری که در آن اسماء محترمه چون اسم الله و اسم انبیاء و ائمه علیهم السلم
نقش داشته باشد و هم چنین مصحف و تسبیح در بیت الخلاء بیفتد اخراج آن بر کسی که
انداخته باشد لازم است یا نه و نشستن در آن بیت الخلاء بجهت تخلّی جائز
است یا نه ج واجب است اخراج آنها و تعجیل در اخراج هرچند احتیاج
بصرف مال شود و حرام است نشستن در آن بیت الخلاء بجهت تخلّی قبل از
اخراج و واجب است اخراج آن بر کسی که انداخته باشد و اگر امتناع نماید لازم
است بر حاکم شرع و عدول مؤمنین اجبار او اگر محتاج بصرف مال شود
و امتناع نماید حاکم شرع از مال او بدهد و بذمهٔ او استیجار نماید و اگر خصوص

ان تربت و دعا و نحو انرا نتوانند بیرون آورند بهمه ان بیت الخلا را واجب است که پاک کنند و بدریا یا نهر و مثل ان بریزند بلکه اگر اخراج تربت و نحو ان محتاج بخرج زیاد شود که ضرر زیاد داشته باشد واجب است که مسلمین اعانت نمایند هرگاه یقین کنند بافتادن ان و بمجرد قول او لازم نیست عمل نمایند هرچند عادل باشد مگر انکه دو عادل خبر دهند و اگر این هم ممکن نشود و یا انکه مستهلک شود یا عسر و حرج باشد درین وقت ساقط است ولکن بهتر آن است که آن بیت الخلا را استعمال نمایند و سرش را ببندند و همچنین است اگر اشیاء محترمه در چاه بیفتد بهتر ان است که آن چاه را در تطهیر نجاسات استعمال نکنند **س** چه میفرمایند در تخلّی در زمین مشرفه کربلای معلّے و انیکه معروف است از مقدس اردبیلے اعلے اللہ مقامہ کراهت تخلّی در زمین کربلا حتے انیکه تخلّی می نمود در جائے که از غیر خاک کربلا بوده و در خارج کربلا خالی مینمود این خبر صحت دارد یا نه **ج** صحت این خبر معلوم نیست اگرچه از زهد و ورعے که ایشان داشتند امثال این کارها بعید نیست ولکن با تمکن و عدم عسر و حرج هرگاه تخلّی در ارض کربلا ننمایند بهتر است بلکه سائر نجاسات از خون و منی در کربلا نریزند بلکه سگ و کافر را در کربلا راه ندهند بلکه اب دهن داب و ماغ انداختن در کربلا مناسب نیست خصوص در صحن مبارک حضرت که علاوه بر انکه خانه حضرت است محل قبور اخیار است و تف انداختن دران مذموم است بلکه اگر انشاء اللہ خدا وند قدرت عطا کند در همه کوچهائے کربلا چراغ روشن میکنم و همچنین برادران مومن روشن کنند در جمیع شبها که محل عبور و تردد زوّار و مجاورین است که در سحرها بحرم مبارک میروند و اول شبها از حرم مبارک بر میگردند با بشان بد نگذرد بلکه

خانہ ہائے کربلا بلکہ ار اسے کربلا را یہود و نصارے و سائر مخالفین نفرین شوند
زیرا کہ ارض کربلا بمنزلہ کعبہ بلکہ بالاتر از کعبہ میباشد چنانچہ در حدیث است از
امام بحق ناطق جعفر بن محمد الصادق علیہ السلام کہ ان بزرگوار فرمودند کہ زمین
مکہ گفت کہ کیست مثل من و حال انکہ خداوند جل و علا بنا فرمودہ بیت اللہ را
بر پشت من و میایند مردم از راہ دور و دراز بطواف من و خداوند مرا حرم
خود نمودہ خطاب رسید کہ قرار گیر کہ نیست نسبت فضیلت تو بالنسبت بفضیلتے
کہ زمین کربلا را اعطا کردم مگر بمنزلہ سوزن کہ در دریا فرو برند و از آب دریا تر
شود ہرآئنہ اگر تربت کربلا نبودے ترا فضیلت نمیدادم و ہرگاہ نمیبود کسے کہ
در کربلا مدفون است ہرآئنہ ترا خلق نمیکردم و خانہ را کہ تو بان فخر نمودے
پس قرار گیر و متواضع و ذلیل و خوار باش برائے زمین کربلا و تکبر و عار نداشتہ
باش برائے زمین کربلا والا ترا مسخ میکنم و میاندازم در آتش جہنم و از حضرت
سجاد علی ابن الحسین علیہما السلام مرویست کہ خداوند عالم زمین کربلا را حرم خود
گردانید پیش انکہ مکہ را حرم خود گرداند بہ بست و چہار ہزار سال و خداوند
عالم پاک و پاکیزہ قرار داد زمین کربلا را و چنین بود پیش از خلقت بلکہ در حدیث
است کہ خلقت زمین کربلا نیز پیش از خلقت مکہ شد بہ بست و چہار ہزار سال
خلق و ہمیشہ نیز چنین است و گردانید خداوند عالم زمین کربلا را بہترین زمینہائے
بہشت و ہرآئنہ روشنے میدہد از برائے اہل بہشت مثل ستارہ درخشان
و ایضا مرویست از حضرت امام جعفر صادق علیہ السلام کہ خداوند عالم
فضیلت داد بعضے از زمینہا و آبہا را بر بعضے دیگر پس بعضے از انہا فخر
کردند و تکبر ورزیدند و ہیچ زمینے و آبے نبودہ مگر انکہ معاقب شدند بجہت
ترک تواضع برائے خدا حتے انکہ خداوند عالم مسلط کرد بر کعبہ مشرکین را و داخل

گردد از آب زمزم آب شور را پس مزه اش فاسد گردید و بدرستیکه زمین کربلا
و آب فرات اول زمین و اول آبی هستند که خداوند عالم مقدس و بابرکت
قرار داد و بان اذن تکلم داد پس زمین کربلا گفته است که من زمین مقدس
و مبارک هستم و شفا را خداوند در تربت و آب من قرار داده و فخری
نیست مرا بلکه ذلیل و فروتنی دارم برای خداوندی که این مرتبه را بمن
داده و فخر نیز نمیکنم بر چیزی که پست تر از من است و شکر نمود خداوند را پس
اکرام کرد خدا او را باینکه انرا مدفن حضرت امام حسین علیه السلام و اصحابش
قرار داد پس هر که تواضع کند برای خدا بلند میکند خدا او را و هر که تکبر
کند خدا او را ذلیل و خوار میکند پس بهتر آن است که تخلّی در جبّ و کوزه
و نحو آن که از غیر خاک کربلا ساخته باشند نماید و همچنین استعمال آبریزهائی که در
کربلا میسازند از خاک کربلا بجهت استنجا و همچنین بخاک کربلا نیز استنجا نمایند
هر چند حرام نیست بجهت آنکه حرمت استعمال مخصوص بچیزهائیست که بقصد احترام و
تبرک و شفا بر دارند از قبیل مهر و تسبیح و تربت شفا بلکه بسا میشود که بدون
قصد احترام محترم میشود باآنکه بقصد احترام برنداشته اند مثل آنکه خاک کربلا را یا ابریق کربلا را
نقل بعجم نمایند یا دلوی که در کربلا است محترم نیست همین که بعجم برده اند محترم
میشود پس استعمال در بیت الخلاء استنجا بآن مشکل است هر چند بجواز استعمال
در خصوص ابریق خالی از قوة نیست **س** آداب مستحبه و مکروهات متخلی و
بیت الخلاء را بیان فرمایید **ج** بدانکه آداب مطلوبه و مستحسنه آن بسیار است
اول تحصیل مکان خلوت از برای تخلّی که هیچکس او را نه بیند یا آنکه بسیار
دور شود یا داخل بیت الخلاء شود بجهت آنکه پیغمبر صلی الله علیه و آله هرگز دیده نشد
در حال بول و غایط دوم آنکه موضع مناسبی اختیار نماید چه در بول و چه در

غائط که بول ترشح نماید بسبب اختیار مکان بلندی یا اختیار مکانیکه خاک نرم
داشته باشد سوم آنکه در وقت نشستن یا داخل شدن در بیت الخلا پای چپ
را مقدم بدارد و در وقت حرکت کردن و بیرون آمدن از بیت الخلا پای
راست را مقدم بدارد بعکس مسجد و این سنت در بیت الخلا که در خانها باشد
معلوم است و اگر در صحرا و مثل آن باشد پس چون بجای نشستن رسد پای چپ را پیش نهد و پای
راست بگذارد و چون برخیزد پای راست را پیشتر بردارد چهارم بسم الله
الرحمن الرحیم بگوید و در وقت کشف عورت یا بسم الله فقط بگوید تا آنکه شیطان
چشم برهم نهد و نظر بعورت او نکند پنجم تکیه نمودن بپای چپ و کشاده نمودن
پای راست در وقت نشستن ششم آب را بسمت دست راست گذاشتن
هرچند استنجا بدست چپ نماید هفتم پوشانیدن سر در وقت قضای حاجت
که سر برهنه نباشد هشتم عبا و مثل آن بسر کشیدن مثل کسیکه شرم نماید و حیا
کند نهم آنکه مستحب است در وقت داخل شدن در بیت الخلا این دعا را بخواند
بسم الله اللهم اعوذ بک من الخبث المخبث الرجس النجس الشیطان و بعد
بگوید الحمد لله الحافظ المؤدی دهم آنکه مستحب است که در وقت اخراج غائط
بگوید الحمد لله الذی اطعمنیه طیبا فی عافیة و اخرجه خبیثا فی عافیة و در
بعضی از نسخ چنین است و اخرجه منی یازدهم آنکه وقتی که نظرش بغائط افتاد
بگوید اللهم ارزقنی الحلال و جنبنی الحرام دوازدهم آنکه در وقت دیدن
آب استنجا رو توجه باو بگوید الحمد لله الذی جعل الماء طهورا و لم یجعله
نجسا سیزدهم آنکه مستحب است که در وقتی که از محل استنجا برخواست دست
راست بر شکم بمالد چهاردهم آنکه در وقت مالیدن دست بگوید الحمد لله الذی
اماط عنی الاذی و هنئنی طعامی و عافانی من البلوی پانزدهم آنکه در وقت

بیرون آمدن یا بعد از آن بگوید الحمد لله الذی عرّفنی لذّته و ابقی فی جسدی
قوّته و اخرج عنّی اذاه یا لها نعمة یا لها نعمة یا لها نعمة لا یقدر القادرون قدرها
و خواندن این ادعیه نیز مناسب است در وقت بول یا تغییر طعام بشراب یا
قصد مجاز نماید پس در دعای دوم بجای اطعمنیه طیّبا فی عافیة بگوید
اشربنیه طیّبا و در دعای پنجم بگوید و هنّأنی شرابی شانزدهم استبرا نمودن
بنحویکه گذشت هفدهم سه مرتبه تنحنح کردن در حال استبرا هیجدهم آنکه تنحنح و همهمه و سرفه
نماید یا آنکه علامتی قرار بدهد تا آنکه دیگری داخل بیت الخلا نشود نوزدهم آنکه
مخرج غائط را چنان بشوید که در وقت دست کشیدن و دست مالیدن در محل
استنجاء صوت و زبریت و درشتی ظاهر شود و مستحب است که آب استنجا را از طرف
دست راست بگذارد و مخرج بول را سه مرتبه بشوید و مخرج غائط را در شستن
مقدم بدارد بستم آنکه اگر در استنجاء بسنگ و نحو آن محتاج شود باستعمال زیاده
بر سه قطعه مستحب است که زائد طاق قرار دهد نه جفت پس اگر بطاق پاک شد
مستحب نیز بعمل آمد و هر گاه در جفت پاک شد مثل چهار یا شش به پنج یا هفت
برساند بست و یکم آنکه اقتصار نماید در استنجاء بغیر آب بر زمین و نباتات بجهت
آنکه بعضی منع کرده اند از استعمال آجر و سفال مگر آنکه ملبس بگل و خاک باشد
بست و دوم آنکه سه قطعه باشد نه آنکه یک قطعه سه گوشه دار باشد بست و سوم
آنکه بهتر است که سنگ استنجا را بر موضع طاهر بگذارد نه بر موضع نجاست بجهت
آنکه باعث انتشار نجاست نشود و بهتر آن است که دور دهد سنگ را بموضع
نجاست تا اینکه هر جزئی از سنگها جزئی از نجاست را ببرد و سر ور ند بدازا
تا آنکه باعث نقل نجاست و تعدّی آن بشود بلکه بعضی گفته اند که سنگ استنجا
نیز بقدر باشد و نباید و به حرکت دهد تا اینکه جای دیگر را نجس نماید بست و چهارم

انکه هر یک از سه قطعه را بتمام مخرج استنجا برساند نه اینکه هر سنگ را بیک طرف
قسمت نماید و علّامه علیه الرحمة ذکر کرده است که استنجا بسنگ را باین طور کند
که سنگ اول را به پیش روے جانب راست مخرج بگذارد و مسح نماید از صفحهٔ
جانب راست مخرج تا اخر صفحهٔ جانب چپ مخرج تا اول جانب راست مخرج
تا اینکه برساند بان موضعے که اول شروع نموده و سنگ دوم را بالعکس سنگ اول
استعمال کند و سنگ سوم را بمالد بهر دو صفحه و وسط هر دو صفحه سنّت و پنجم نظر و تدبّر
و تفکر نمودن و ملاحظه قدرت پروردگار کردن در کیفیت خروج و راحت یافتن
خود تا انکه بشکر پروردگار قیام و اقدام نماید و ملاحظه نماید خباثت و تعفّن اجزا
تا دیگر تکبّر ننماید و حریص نشود در اکل و شرب و جمع دنیا که عاقبتش چنین باشد
با ان لذت و طراوت و طعم و مزه چنانچه در حدیث است از حضرت امام جعفر صادق
علیه السلام که علّت مبتلا شدن فرزند آدم بغائط این است که تکبّر نکند و ذلّت
اختیار کند و ذلت بار غائط کشیدن خود را ملاحظه نماید چنانچه از حضرت امیر المؤمنین
علیه السلام است که فرمود بندهٔ نیست مگر انکه فرشته موکل اوست که سر او را
بزیر میاندازد در بیت الخلا که نظر کند بغائط خود پس فرشته میگوید که این
عاقبت خوردنیهاے تست که اینهمه سعی نمودے در خوبی آن پس فکر کن
که از کجا اخذ نمودی و عاقبت بکجا رسید پس سزاوار است که بنده در انحال
بگوید اللهم ارزقنی الحلال و جنبنی الحرام سنّت و ششم انکه مخرج غائط را پیش
از مخرج بول بشوید سنّت و هفتم انکه استنجا بدست چپ نماید سنّت و هشتم انکه
مخرج بول را سه دفعه بشوید در غیر بول شیر خوار که غذا خوار نشده باشد هر چند
یکمرتبه کفایت میکند با عدم تعدّے فاحش هر چند ختنه نکرده باشد سنّت و نهم
انکه نشسته بول کند مگر در حال نوره کشیدن بخواهد که بول کند در نیوقت ایستاده

بول کند که نشسته بول کردن باعث ناخوشی فتق میشود سی ام آنکه کسیکه ختنه
نشده است اگر ممکن شود در حال بول پوست حشفه را بالا برد که پوست
حشفه نجس نشود و اگر بالا نبرده بول کند بهتر آن است که بعد از بول در وقت
شستن سر حشفه و پوست بالای حشفه هر یک را دو مرتبه بلکه سه مرتبه بشوید
سی و یکم استعمال آب سرد نمودن از برای صاحب بواسیر که انشاء الله باعث
قطع بواسیر شود سی و دوم آنکه چنان استنجا کند که بوئی نجاست هم زائل شود
سی و سوم آنکه زنان استنجا باب کنند و مبالغه در تطهیر نمایند تا اینکه اگر بولی
در اطراف فرج مانده باشد او را تطهیر نمایند و بعلت بواسیر گرفتار نشوند
سی و چهارم آنکه بعضی از علما گفته اند که سنت است که مردان استنجا بطول
کنند باین طریق که دست را از طرف پشت به پیش آرند و زنان استنجا را
بعرض کنند باینکه دست را از جانب راست بجانب چپ کشند و بعضی از
علما زن را ملحق بمرد کرده اند باین نحو که بکشند از دبر تا حاشیه فرج یا سوراخ
فرج و جمع هر دو بهتر است سی و پنجم آب و سنگ استنجا را پیش از استنجا
حاضر نمایند سی و ششم در موضعیکه کفایت میکند استنجاء به سنگ و نحو آن اختیار آب
نمایند نه اختیار سنگ و نحو آن که آب افضل است از آن هر چند جمع میان آب
و سنگ اکمل و افضل است چه متعدی شود چه نشود سی و هفتم آنکه
از موضع استنجا حرکت نکند پیش از استنجا بغیر آب تا آنکه نجاست از مخرج تعدی
نکند سی و هشتم آنکه استبراء بعد از استنجا بمخرج غایط نماید تا آنکه دست او
نجس نشود چون مس باب المقعده لازم است که از داخل حلقه مخرج غائط
استبراء نماید سی و نهم اخفات خواندن ادعیه و اذکار در حال تخلی چهلم
آنکه در جمع نمودن ما بین استنجاء بسنگ و آب استنجاء بسنگ را مقدم بدارد

چهل و یکم آنکه هرگاه بخواهد استنجا نماید بدست از ظرف سرگشاده مستحب است
که بشوید دست را تا بند دست برای استنجای بول یکمرتبه و برای استنجای
غایط دو مرتبه پیش از داخل کردن دست را در میان ظرف سرگشاده
چهل و دوم آنکه احتیاط نماید بدست مالیدن محل غائط در جائیکه ازالهٔ عین
موقوف بدست مالیدن نباشد چهل و سوم آنکه استعمال آبی نماید که اطمینان
بطهارت و پاکی او باشد بلکه استنجا نکند بآبیکه بو گرفته باشد بغیر نجاست و
همچنین استعمال سنگی نماید که اطمینان بطهارت او داشته باشد و اطمینان
به بکارت سنگ نیز باشد و همچنین اطمینان به نبودن آن از محترمات نیز داشته باشد
چهل و چهارم آنکه از برای بیت الخلا لباس علاحده درست کند و بپوشد اگر
عسر و حرج و مشقت نداشته باشد چون توهم میرود که آن لباس نجس شود
هرچند به نشستن مگس باشد بر لباس بعد از آنکه نشسته باشد بر بالای بول
و بغیر آن از نجاسات چهل و پنجم آنکه استنجا را مقدم بدارد بر تیمم و وضو و
نزد بعضی واجب دانسته اند و قول بوجوب تقدیم ضعیف است و تاخیر نیز
جائز است هرچند تقدیم اولی میباشد چهل و ششم آنکه در نزد قضای
حاجت از ملکین حافظین اعمال عهد و پیمان بگیرد که کاری نمیکنم و حرف نمیزنم
تا از بیت الخلا بیرون بیایم چنانچه در حدیث است از امام جعفر صادق علیه
السلام که امیر المؤمنین علیه السلم بر وقت تقضای حاجت میرفتند و در
بیت الخلا می ایستادند التفات میفرمودند بملکین یمین و یسار پس میفرمودند
اميطا عني فلكما الله علي ان لا احدث حدثا و لا احدث بلساني شيئا
حتی اخرج الیکما چهل و هفتم آنکه بهتر آن است که توجه به بیت المقدس نیز نماید
در حال تخلی چون اول قبله بوده احترامش مطلوب است بلکه توجه بمرقد

حضرت رسول و پیغمبران و ائمه هدی صلوات الله علیهم و هر لقمه متبرکه از علماء
و امام زاده ها نماید و اما مکروهات بیت الخلاء پس آن نیز بسیار است اول
داشتن قران با خود تماما یا بعضا بلکه هر چیزیکه اسم خدا وند دران نوشته باشد
یا نقش باشد مثل انگشتر و نحو ان بلکه داشتن هر محترمی از محرمات ایمانیه چون
تربت سید الشهداء یا اسلامیه مثل انگشتر عقیق و نحو آن بلکه مکروه است دخول در
بیت الخلا با اینها دوم داشتن درهم و دینار سفید که در کیسه نباشند بلکه هر ملکیه
محفوظ نباشد نیز چنین است سوم تخلّی در بالای قبر مؤمن اثنا عشری
بشرطیکه از قبور محترمه چون قبور انبیاء و ائمه هدی و علما و صلحا نباشد
چنانچه گذشت و بسا میشود که موجب کفر میشود چهارم خوردن و آشامیدن
چنانچه مروی است که حسین بن علی روحی لهما الفداء داخل بیت الخلاء
شدند لقمه نانی دیدند گرفتند دادند بغلام و فرمودند که بعد از خروج از بیت الخلاء
مرا متذکر باز باین لقمه پس حضرت بعد از خروج طلبیدند آن لقمه را غلام
عرض کرد که ای سید و مولای من خوردم ان لقمه را حضرت فرمود که
تو را ازاد کردم بجهت خاطر بر ضای خدا مردی پرسید که چرا ازاد کردید
فرمود شنیدم از جدم رسول الله صلی الله علیه و اله که هر کس لقمه ببیند
پس او را از گرد و غبار پاک نماید یا بشوید از ان پس بخورد قرار نمیگیرد در
شکمش مگر انکه خدا او را از اتش جهنم ازاد کند و خوش نداشتم که بنده که خدا
ازادش نمود از اتش جهنم ان بنده را بقید بندگی نگاه داشته باشم و بجهت
همین خبر میتوان گفت که مکروه است که اهل فضل و صلاح را کسی خادم
خود قرار دهد پنجم مسواک کردن در حال تخلّی که مورث تعفن دهن میشود
ششم تخلّی در مواضعیکه مورث لعن خود یا والدینش میشود مثل نشستن در شارع

عام و در کوچها و در درخانها و مثل کنار چشمه و چاه اب و نهر و محل تردد ناس
و محل نزول قافله و در زیر سایه درخت که محل نشستن مردم باشد و سر پلها و مکان
جمع شدن مردم برای معامله یا برای استراحت ہفتم نشستن در زیر
درخت میوه ده که با میوه باشد هرچند بهتر ان است که اجتناب نماید از نشستن
زیر درخت میوه ده هرچند خالی از میوه باشد و هرچند از میوه دادن افتاده باشد
و یا انکه اول نهال باشد و یا انکه میوه آن خوردنی نباشد ہشتم بول کردن در آب
جاری یا غیر جاری خصوص در شب الا در حالت اضطرار مثل انکه در
کشتی باشد یا انکه ناخوشی داشته باشد که نتواند بول کند مگر در آب گرم یا سرد
نہم بول نمودن در سوراخ جانوران از حشرات وغیرہا که خوف اذیت آن از ان
حیوان به بول کننده باشد یا اذیت جن میباشد یا خوف اذیت ان حیوان
میباشد که بول یا غائط متاذی میشود و ہم بول کردن رو بقرص افتاب و ماه
خواه منکسف و منخسف باشد یا نه که استقبال ببدن نماید یا بعورت یا بهر دو
و پشت کردن را نیز بعضے مکروه دانسته اند و بعضے این کراهت را در
حدث غائط نیز ذکر کرده اند و رعایت اینها نیز بد نیست یازدہم مس ذکر نمودن
بدست راست بعد از بول دوازدہم استنجاء بدست راست مگر در حال
ضرورت که استنجاء بدست چپ ممکن نباشد بجهت ناخوشی یا انکه انگشتری
و چیز محترمی در دست چپ باشد که بیرون آوردن آن ممکن نباشد سیزدہم
استنجاء بدست چپ که در ان انگشتری باشد که اسم خدا و انبیاء و یا ائمه ہدی
و یا سائر محترمات چون کلمات قرانی در ان نقش شده باشد بشرط انکه خوف تلویث
بنجاست نباشد و الا حرام خواهد بود چنانچه گذشت و از جمله اشیای محترمه
انگشتری است که نگین آن از سنگ چاه سرداب غیبة یا از سنگ چاه زمزم باشد

بلکہ در سنگ چاہ زمزم احتمال حرمت اخراج ونگاہ داشتن واستعمال او میرود بجہت آنکہ از سنگ ریزۂ مسجد است کہ اخراج آن حرام است وواجب است کہ رد بہمان مسجد یا مسجد دیگر نمایند مگر آنکہ متکوّن از مسجد نباشد یا آنکہ از جملہ خاک روبہ مسجد حساب شود یا آنکہ متمکن نباشد از رد کردن او را بہمان جا یا مسجد دیگر در ہر تقدیر از احترام ومحرّمات بودن خارج نمے شود چہاردہم سخن گفتن در بیت الخلاء کہ در خبر است کہ اگر کسے در خلاء تکلم کند تا چہار روز حاجتش بر آوردہ نمیشود مگر آنکہ واجب شود چون ردّ سلام یا آنکہ بجہت ضرورت باشد ویا آنکہ ذکر خدا باشد کہ حضرت موسے علے نبینا وعلیہ السلام در مناجات عرض کرد بخداوند کہ حالات چند مرا دست مید ہد کہ شرم میاید مرا کہ دران حالت ترا ذکر کنم خداوند فرمود کہ ذکر من در ہمہ احوال نیکو است وضرر ندارد حمد خدا نمودن وصلوٰۃ بر پیغمبر وآل او فرستادن ونزد ذکر اسم آنحضرت وہمچنین حمد بعد از عطسۂ خودش یا دیگرے ودعا کردن بر عطسہ کنندہ بگفتن یرحمک اللہ وہمچنین قرأت آیۃ الکرسی وحکایت اذان ودر حکایت اذان ظنون بدل نماید حے علے الصلوٰۃ را بقول لاحول ولا قوۃ الا باللہ ویا ذکر دیگر ومیتواند کہ تبدیل ننماید باعتبار آنکہ داخل در اذان است پانزدہم بول کردن در حمام کہ باعث فقر وپریشانی است شانزدہم طول مکث در بیت الخلاء کہ باعث بواسیر میشود ہفدہم آنکہ بول بسمت ہوا کند واگر از بلندیئی مثل پشت بام بول کند واز ناودان وغیرہ آن جاری شود ضرر ندارد ہجدہم بول کردن در زمین سخت وجائیکہ ترشح نجاست برگردد ہر چند چاہ بیت الخلاء باشد بد آنکہ مکروہ است حبس بول وغائط نمودن در وقت اقتضاء خروج وبا خوف ضرر حرام است چنانچہ گاہے حبس بول واجب میشود مثل آنکہ

وقت تنگ است و شخص با وضو میباشد که اگر بول و غائط نماید و دو دفعه وضو
بسازد وقت صلوة میگذرد که در چنین وقت حبس واجب میباشد و گاهی
حبس بول مستحب است بجهت فوت شدن مستحب دیگر که اهم ازین است مثل
نماز جماعت پس بالذات حبس بول و غائط مکروه میباشد و مستحب است که بول
کند در هفت مواضع اوّل وقتیکه اراده نماز داشته باشد دوم نزد آنکه اراده
خواب داشته باشد سوم بعد از خروج منی چهارم پیش از جماع پنجم پیش از سوار
شدن بر حیوان اگر پیاده شدن مشکل باشد ششم پیش از سوار شدن در کشتی
اگر خروج مشکل باشد هفتم وقتی که طبیعت اقتضاء اخراج حدث بول یا غائط
نماید و سزاوار است درست نمودن بیت الخلاء در خانه چنانچه سزاوار است
که بنای بیت الخلاء را در خانه در مکان خلوتی قرار دهد در احکام خانه

احکام خانه

س رجا آنکه بعضی از احکام خانه را بیان فرمایند ج آنچه مستفاد
میشود از اخبار اهل البیت علیهم السلام نحو اختصار آن است که سزاوار است
ملاحظه چند چیز در خانه و داخل شدن در آن اوّل آنکه خانه وسعت داشته باشد حتّی
آنکه شخصی که خانه اش تنگ بود حضرت فرمود که اینخانه را بفروش و خانه وسیع
بخر عرض کرد که این خانه پدرم میباشد و یادگاری از و میباشد حضرت فرمود
که پدرت احمق بود دوم آنکه بامش از هر چهار سمت محجر باشد بچهار ذرع یا
بدو ذرع و یکوجب از چهار جانب که اگر کسی بخوابد بر بامی که محجر نباشد و
باو چیزی برسد ملامت نکند مگر نفس خود را سوم آنکه بلندتر از هفت ذرع یا هشت
ذرع باشد که اگر زیاده باشد ملکی ندا کند که کجا میروی ای فاسق ترین فاسقها
در بعضی از روایت وارد است که فرشته میگوید که کجا میروی ای فاسق
و هر چه زیاده از هشت ذراع بود شیاطین و جن مسکن میکنند و در آن زیادتی

آیة الکرسی بنویسند تا رفع جن و شیاطین شود و در بعضے از روایات استحباب
در دادن آیة الکرسی ظاهر میشود که در گرداگرد دیوار خانه بنویسد و در سمت
قبله شاید بهتر باشد و در حدیث است از حضرت امام محمد باقر روحی له الفداء که
شخصے در خدمت آن بزرگوار شکایت کرد از جن و گفت که ما را جن از منزلهای
ما بیرون کرد پس حضرت فرمود که سقف خانها هفت ذرع قرار دهید و کبوتر را
در اطراف خانه نگاه دارید بعد ازین مکروهے از جن بایشان نرسید و از حضرت
امام جعفر صادق روحے له الفداء روایت است که فرمود بنائے خانه را تا هفت
ذرع بکن که زیاده بر هفت مسکن شیطان است بدرستیکه در آسمان و زمین نیستند
بلکه در هوا ساکنند و از بعضے از علما ظاهر میشود که بلند نمودن خانه اگر از ریا و
سمعه باشد حرام والا مکروه است مگر آنکه ضرورت داعے شود به بلند نمودن مثل
مکه معظمه و بلاد گرم سیر چون عراق عرب چهارم نوشتن آیة الکرسی در سر ذرع
هشتم بطور دائره یا سمت قبله یا هر سمتے که خواهد پنجم نکشیدن تصویر صور حیوان
را در دیوار ها و سقف خانه و در خانهٔ که سگ یا صورت انسان یا حیوان یا ظرفی
که در آن بول کنند باشد ملائکه داخل نشوند و کشیدن نقش صور گل و لاله و میوه و
درخت ضرر ندارد و چنانچه ضرر ندارد نقش صورت حیوان را بر فرش و نحو آن که بر
روئے آن راه روند و کراهتش از برائے زنها کمتر است چنانچه اگر تام الخلقه
نباشند که سر نداشته باشد مثلا و یا آنکه رویش را بپوشند کراهتش کمتر میشود بلے
اگر صورت حیوان مجسمه باشد که خود صورت و نقش سایه دار باشد مثل آنکه از گل یا
موم یا کاغذ و نحو آن بسازند نه آنکه بر روے کاغذ نقش کنند و تام الخلقت
باشد پس حرام است ششم ساختن خانه و گل کاری کردن آن بدون حاجت
مکروه است و در حدیث است از حضرت رسول صلے الله علیه واله که هر کس

زیادہ بر کفاف بنا ئے کند برائے مباہات و تفاخر بر ہمسایگان و مومنان خداوند عالم آن خانہ را تا زمین ہفتم آتش کند شعلہ دار و طوق گردنش گردانند پس بر قعر دوزخش افگنند مگر آنکہ توبہ کند و ہر کس زکوٰۃ مال ندہد یا مالے از حرام کسب کند خدا تعالےٰ آب و گل را مسلط کند تا بناہائے زیادہ گذارد پس بمیرد و بر او وبال شود و ایضاً از امام جعفر صادق روحی لہ الفدا منقول است کہ ہر بنائے کہ زیادہ از کفاف باشد وبال صاحب خودش بیاشد در روز قیامت ہفتم آنکہ سفید کاری کردن و نحو آن بدون قصد ریا و سمعہ مکروہ است و بجہت ریا و سمعہ را بعضے حرام دانستہ اند ہشتم کشتن گوسفند چاق در زمان بنا کردن خانہ و اطعام نمودن گوشتش را بفقرا و گفتن اللہم ادحر عنی مردۃ الجن والانس والشیاطین وبارک لی فی بنائی در وقت بنا نمودن خانہ کہ انشاء اللہ مرزوق گردد بمال کہ از رسول خدا صلعم مروے است کہ ہر کس بنا مسکنی نماید پس گوسفندے چاق بکشد و گوشتش را بفقرا اطعام کند و جاے مزبور را بخواند عطا کردہ شود آنچہ را کہ سوال کردہ و اما آداب دیگر پس آن نیز چند چیز است اول آنکہ در تاریکی بے شمع و چراغ داخل خانہ نشود بلکہ با روشنائی داخل شود دوم آنکہ تنہا خواب نماید در خانہ زیرا کہ در حدیث ست کہ سہ کس ملعون است تنہا خواب کنندہ و تنہا خورندہ و تنہا سفر روندہ و مرویست کہ اگر کسے تنہا بخواند شیطان با او دست باید و با تنہائی بیاباشد سوم آنکہ در وقت داخل شدن سلام کند اگرچہ در خانہ کسے نباشد و سلام را بایں نحو بگوید کہ السلام علیکم من عند ربنا و رحمۃ اللہ و برکاتہ و در بعضے از روایات وارد است کہ اگر از برائے او اہلے نباشد بگوید السلام علینا من ربنا چہارم آنکہ قل ہو اللہ احد را بخواند در زمان داخل شدن در خانہ

که فقر را بطرف میکشد پنجم در ها را به بندد ششم آنکه وقتی که میخواهد از خانه بخانه دیگر برود
یا آنکه از طاق باطاق دیگر برود اگر زمستان است در روز جمعه یا شب جمعه
قرار دهد و اگر تابستان است در روز پنجشنبه یا شب جمعه یا روز جمعه قرار دهد
هفتم آنکه در اطاق بلے در و منزلے پرده مسقف غیر محجر نخوابد هشتم آنکه ظرفها را
سر باز نگذارد زیرا که از حضرت صادق روحی له الفداء منقول است که سر
ظرفهائے آب و طعام را به بندید و در خانها را به بندید که شیطان در بسته و ظرف
سر بسته را نمیگشاید و از همین بزرگوار نیز منقول است که ظرفهائے خود را
منزلے سر پوش نگذارید که ظرفے را که سرش را نپوشانید نه شیطان در و
آب دهن میاندازد و از آنچه دران است آنچه میخواهد بر میدارد نهم آنکه چراغ
را در وقت خواب خاموش کند زیرا که از حضرت صادق علیه السلم منقولست
که موش آتش را در خانه شما میاندازد دهم آتش را وقت خواب دور نماید
یازدهم آنکه بدون حاجت فرشهائے زیاد و پشتیهائے زیاد نداشته باشد
که حضرت امام جعفر صادق علیه السلم نظر کرد بفراشے که در خانه مردے بوده فرمود
که یک فراش برائے صاحب خانه و یک فراش برائے اهل خانه و یک فراش
برائے مهمان و یک فراش دیگر برائے شیطان است دوازدهم آنکه ظرفها را
بشوید که رفع فقر مینماید و باعث زیادتی رزق است سیزدهم آنکه نزدیک
بغروب چراغ روشن نماید که رفع فقر میکند چهاردهم تار عنکبوت را از خانه
دور نماید که رفع میشود فقر ولیکن مناسب است که مرد دور نماید نه زن
زیرا که آمدن غنا و رفتن فقر از جانب مرد بهتر است و حضرت رسول صلی
الله علیه و آله فرموده که خانه شیطان در خانهائے شما جائے است
که عنکبوت می تند و دستمال چرب نیز در خانه نگذارید که هر دو ماوائے شیطان

است بنابراین از دستمال و سنت که متعارف است بعد از صرف طعام و دست شستن
حاضر میکنید بشوئید اگر چرب بشود بلکه از سفره طعام را نیز بشوئید اگر چرب
بشود پانزدهم آنکه زباله جمع شده جاروب را از خانه بیرون ببرید که ماندن آن در شب
مکروه است و همچنین مکروه است ماندن زباله در در خانه و پشت در و
مستحب است اخراج زیرا که شیطان در آنجا منزل میکند و آن خانه شیاطین است
بلکه در خبر است که از نزدیکی خانه خود هم منع کن و در قرب خانه خود نگذار
شانزدهم آنکه جاروب نماید خانه و در خانه را که رفع فقر مینماید هفدهم آنکه از
حضرت امام جعفر صادق روحی له الفداء منقول است که خروس سفید دوست
من و دوست هر مؤمن است و خروس سفید افرق یعنی آنکه تاجش دو تا
باشد خانه صاحب خود و هفت خانه حوالی آن را حراست کند هیجدهم آنکه از آن
بزرگوار است که یک بال افشاندن کبوتر خال دار بهتر است از هفت خروس
سفید افرق و خانه که کبوتر در آن باشد از فرود آمدن ایمن باشد و جن
از آن خانه دفع شوند و اهل آن خانه را از ایشان آفت نرسد بلکه در حدیث
است که پر زدن کبوتر میراند و دور میکند شیاطین را و مرویست که کبوتر راعبی
در خانه نگاه دارید که قاتلان امام حسین ع را لعن کنند نوزدهم آنکه در حدیث
است که هر کس مرغی خواهد نگاه دارد در خانه نرشان را نگاه دارد که نرشان
ذکر و تسبیح خدا بیشتر از همه چیز کنند و دوستدار اهل بیت علیهم السلم میباشند و ور
شان را یعنی کبوتر صحرائی گویند بیستم آنکه فاخته در خانه نباید نگاه داشت که
صاحب خانه را نفرین کند بیست و یکم آنکه طاوس در خانه نگاه ندارند و نباید
بسبب این باشد که طاوس سبب دخول شیطان به بهشت و خروج آدم از
بهشت و خالی بودن بهشت از آدم گردید بیست و دوم آنکه در وقت بیرون

رفتن از خانه در سفر یا حضر بگوید بسم الله امنت بالله و توکلت علی الله ما
شاء الله و لاحول و لا قوة الا بالله که از حضرت امام رضا علیه السلام منقول است
که ملائکه شیاطین را منع کنند و میگویند که راهی باین مرد ندارید و حال آنکه نام خدا
برد و ایمان باو آورد و توکل باو نمود و باشارالیه تا آخر گفت یا آنکه بگوید بسم
الله حسبی الله توکلت علی الله اللهم انی اسالک خیر اموری کلها و اعوذ بک
من خزی الدنیا و عذاب الاخرة که اگر این کلمات را بگوید کفایت کند خداوند امور
دنیا و آخرت او را یا آنکه بگوید کلماتی را که حضرت امام جعفر صادق در وقت
بیرون رفتن از خانه میفرمود اللهم بک خرجت ولک اسلمت و بک امنت
و علیک توکلت اللهم بارک لی فی یومی هذا و ارزقنی فوزه و فتحه و نصره
و طهوره و هداه و برکته و اصرف عنی شره و شر ما فیه بسم الله و بالله
و الله اکبر و الحمد لله رب العالمین اللهم انی قد خرجت فبارک لی فی خروجی
و انفعنی به و این کلمات نیز در وقت دخول خانه مستحب است پس بجای خرجت
دخلت بگوید و بجای بارک لی فی خروجی دخولی بگوید یا آنکه وقت خروج
بخواند دعائی را که موسی ابن جعفر علیهما السلام میخواندند بسم الله الرحمن الرحیم خرجت
بحول الله و قوته لا بحول منی و لا قوتی بل بحولک و قوتک یا رب متعرضا
لرزقک فاتنی به فی عافیة یا آنکه بخواند کلماتی را که امام محمد باقر روحی
له الفدا میخواندند بسم الله خرجت و علی الله توکلت و لاحول و لا قوة الا
بالله و از رسول خدا مرویست که هر که در وقت بیرون رفتن از خانه بگوید
بسم الله دو ملک گویند که هدایت یافتی و اگر بگوید لاحول و لا قوة الا بالله
دو ملک بگویند نگاه داشته شدی و اگر بگوید توکلت علی الله دو ملک بگویند
کفایت کرده شدی پس شیطان بگوید که چگونه راهی داشته باشم به بنده که

هدایت و وقایت و کفایت داده شده باشد و از حضرت امام محمد باقر علیه السلام
منقول است که هر که در وقت بیرون آمدن از در خانه این دعا بخواند خداوند
گناهانش را بیامرزد و توبه اش قبول کند و کارهائیش را بسازد و از
بدیها و شرور نگاه دارد و دعا این است اعوذ بما عاذت به ملائکة
الله و رسله من شر هذا الیوم الجدید الذی اذا غابت شمسه لم تعد
و من شر نفسی و من شر غیری و شر الشیاطین و من شر من نصب
لاولیاء الله و من شر الجن والانس و من شر السباع والهوام و من
شر رکوب المحارم کلها اجیر نفسی بالله من کل سوء سنت سوم
آنکه در وقت بیرون رفتن تمام قل هو الله بخواند که در حفظ و حمایت خدا میباشد
تا آنکه بمنزل خود برگردد سنت چهارم آنکه در وقت داخل شدن در خانه
و حجره خود بسم الله بگوید که باعث ضرر شیطان میشود و موجب انس ملائکه
و نزول برکت میشود و گذشت که حضرت امام جعفر صادق علیه السلام دعائے سوم
که مرقوم شد در وقت دخول خانه و خروج خانه هر دو میخواندند سنت پنجم
آنکه مستحب است برائے کسے که داخل خانه میشود آنکه بنشیند در هر مکانیکه صاحب
خانه گوید زیراکه صاحب خانه اعرف میباشد بعورت بیت خود از غیر خود
سنت ششم آنکه تحت الحنک بسته از خانه بیرون رود که در حدیث معتبر از
صادق علیه السلام منقول است که ضامنم برائے کسے که تحت الحنک بسته
از خانه بیرون رود آنکه بسلامت بخانه برگردد و عموم این حدیث شامل
سفر و حضر هر دو میباشد و مجلسی اعلی الله مقامه نیز در آداب خروج از خانه
ذکر کرده و هر چند این آداب بلکه آداب بعد ظهور در سفر دارد لکن تسامح در
سنن هر چند بحسب دلالت حدیث باشد باعث جواز حکم باستحباب میشود

بست و هفتم انکه در شب اگر از خانه بیرون رود بعد از گذشتن یک خواب باشد چنانچه در بعضے از روایات است یا بعد از ثلث از لیل باشد بجهت انکه در حدیث است از حضرت رسول که اول شب از خانه بیرون مروید که خدارا خلقے چند است که درینوقت پهن میشود در زمین و انچه میخواهند میکنند و ایضا از همین بزرگوار منقول است که چهار پایان و اطفال تان و دیار خود را محافظت نمائید بعد از افتاب فرورفتن تا وقت خفتن که درین مابین شیاطین دیو ان مستولے میشوند بست هشتم انکه اگر بیرون رود از خانه بجهت حاجت پس روز بیرون رود که در شب حاجت بر آورده نمیشود بست و نهم انکه خانه راسمت قبله قرار دهد و خیر المجالس ما استقبل قبلها هم فی الجملہ شاہد است اگر مراد محل جلوس باشد نه خود جلوس اما اجعلوا بیوتکم قبلۃ که در سوره یونس میباشد نیز محتملست که مراد این باشد که خانه راسمت قبله بسازند ولکن در تفسیر ندیدم و مخفے نماند که اے الان بحدیث معتبرے بر نخورده ام که در خانه از سمت قبله بگذارد یا از سمت مشرق ولکن بحسب اعتبار عقلے در خانه اگر رو بقبله کند در دخول خوب است ولکن در خروج پشت بقبله میشود مگر انیکه برائے خانه دو در قرار دهد که دخول بقبله و خروج نیز بسمت قبله شود اما آیه اجعلوا بیوتکم قبلۃ دخلے بمطلب ما ندارد بجهت انکه کلام در باب بیت است نه خود بیت علاوه انکه بعضے تصریح کرده اند که مراد این است که نماز در خانه کنید فالمراد من القبلۃ المسجد قیل لما دخل موسیٰ مصر بعد ما اهلک الله فرعون امروا باتخاذ مساجد یذکرون فیها اسم الله تعالیٰ و ان یجعلوا مساجد بیوتهم نحو القبلۃ ای الکعبۃ و کانت قبلتهم الی الکعبۃ و قبل ان فرعون امر بتخریب مساجد بنی اسرائیل و منعهم من الصلوٰۃ فامروا ان یتخذوا

مساجد فی بیوتهم یصلون فیها خوفا من فرعون وذلک قوله واجعلوا
بیوتکم قبلة ای صلوا فی بیوتکم لتامنوا من الخوف وقیل معناه اجعلوا
بیوتکم تقابل بعضها بعضا انتهی آیا آنکه مستحب است که در خانه خود مکانی
را معین کند که در آن نماز کند و آن مکان مسجد او حساب شود که در وقت
احتضار نقل بآن مکان شود در وضوء س نیت وضو را
چه وقت باید نمود ج مقارن شستن رو و در وقت شستن دستها
مضمضه و استنشاق نه در وقت مسواک و نحو آن از مقدمات خارجه س آیا
قصد وجوب و ندب در وضو لازم است یا آنکه قصد قربت کافی است
ج قصد قربت مطلقه کافی است س اگر در وضو قصد رفع یکی
از احداث خاصه را نماید مثل آنکه بگوید وضو میسازم بجهت رفع حدث بولی
یا نوم به تنهائی آیا وضویش صحیح است یا نه ج بلی صحیح است و رفع حدث
نیز میشود بالمره ما دامیکه قصد تشریع و بدعت نداشته باشد س قصد
رفع حدث و مباح بودن نماز لازم است یا نه ج لازم نیست بلکه قربت
مطلقه در جمیع عبادات کافی است چنانچه در منظومه فرموده ره والوجه
والغایة عند بعضنا شرط ولیس ذان شرطا عندنا س اگر در نیت
وضو قصد سرد شدن یا گرم شدن را داشته باشد ضرر بوضوء دارد یا نه
ج اگر قصد وضویش بالاصالة و قصد گرم شدن و نحو آن تابع باشد ضرر
ندارد و اگر عکس این صورت باشد که وضو تابع باشد صحیح نیست زیرا که قصد
قربت باید بالاصالت باشد نه تابع س اگر شخصی وضوی تجدیدی
ساخته و بعد معلوم شود که وضو نداشته است آیا وضوی ثانی صحیح است
و اکتفا بهمین وضو میتواند نماید یا نه ج بلی وضویش صحیح است بنا بر

اقوی اگرچه قصد رفع حدث باین وضو نداشته هرچند احوط آن است
که اکتفا باین وضو ننماید **س** اگر زن وضو بسازد بقصد اینکه بنماید محل وضویش
را بشخص نامحرم آیا وضویش صحیح است یا نه **ج** اگر این قصد را در افعال
وضو داشته باشد وضویش باطلست و اگر در مقدمات خارجه آن داشته باشد
چون بالا زدن آستین بجهت وضو مثلا این زمان وضویش صحیح است **س**
اگر زن وضو بسازد در مکانی که میداند نامحرم محل وضویش را می بیند آیا
وضویش در چنین مکانی صحیح است یا نه **ج** اقوی صحت است سیما در مرد
چون بر مرد لازم نیست ستر بدن خود از نامحرم بخلاف زن که ستر برای او لازم است
و احوط ترک است **س** حد شستن رو را عرضاً و طولاً و همچنین شستن
دست ها را بیان فرمایند **ج** حد شستن رو بحسب طول از رستنگاه موی
سر است تا آخر زنخ و بحسب عرض آنچه را که فرا گیرد انگشت های مهین و میانین
بالنسبت بمتعارف و معظم از خلقت صورت و دست و حد شستن هر دو دست از
مرفق است تا سر انگشتان **س** شستن دو سفیدی که در دو طرف
پیشانی میباشد که آنرا نزغتان می نامند لازم است یا نه **ج** لازم نیست
س شستن موی ابرو و ریش لازم است یا نه **ج** شستن موی ابرو و
ریشی که از حد صورت تجاوز نکرده باشد لازم است و اما آنچه از حد صورت
تجاوز کرده باشد طولاً و عرضاً شستن آن لازم نیست **س** در رو و دست
شستن از اعلا و همچنین ریختن آب از اعلی هم لازم است یا نه **ج**
شستن از اعلی لازم است در دست و رو هر دو بطوریکه بگویند که از بالا
به پائین شسته اگرچه بالای سمت دیگر را هنوز نشسته باشد و اما ریختن آب
بر اعلایش مستحب است نه واجب **س** در اثنای شستن دست و

رده همچنین در مسح نمودن اگر آن عضو یا بعد آن نجس شود چه طور وضو را تمام
نماید و اگر ازاله نجاست مزیل موالات باشد وضو را باید از سر بگیرد یا نه
ج پیش از شستن هر عضوی و هر جزئی از عضو باید آن عضو یا آن
جزء پاک باشد و بیک شستن اکتفا نکند در رفع خبث و حدث و اگر چنانچه
ازاله نجاست مزیل موالات بوده باشد اعاده وضو لازم است والا اعاده
لازم نیست و هو العالم س اگر وضو گیرنده جوراب یا غیر آن در پا پوشیده
باشد و بعد از شستن وجه و یدین بجهت مسح که بخواهد انها از پا بیرون
آورد و مسح پا نماید آیا موالات باقی میماند یا نه ج اگر مراد از موالات
متابعت عرفیه باشد پس آن مختلف میشود باعتبار تنگی جوراب و غیر آن و
اگر باعتبار بقاء رطوبت و خشک شدن ان باشد پس ان هم مختلف میشود
و غالب در فرض سوال بقاء موالات است بهر دو معنی والله العالم
س اگر در اثنائے وضو آب تازه از دست وضو گیرنده دیگری بدست
این وضو گیرنده برسد باعث بطلان وضوء این وضو گیرنده میشود یا آن آب
خارج وارد را لغو فرض کند و وضویش محکوم بصحت است ج اگر بعد
از اتمام غسل است پس ان آب را با دست بمالد بجهت تحصیل زیادتی
یقین تا آب وضوء محسوب شود و اگر قبل از اتمام غسل است پس آن آب را آب
وضوء حساب کند و بآن شستن را تمام نماید و همچنین است حکم در آب باران
ولیکن مهما امکن طوری کند که بعد از شستن دست چیز آب تازه و کف
و سقفش نریزد فرارا عن المسح بالماء الجدید و اگر اتفاق افتاد زنجیت علاجش
آنست که احتیاطا کف دست خود را به هم بمالد تا آب تازه در شستن استعمال
شود و از آب وضوء محسوب گردد تا مسح با آب تازه محسوب نباشد والله العالم

س اب غساله وضوء یا غسل رافع خبث و حدث است یا نه ج اب
مستعمل در وضوء که از غساله وضوء جمع شود بی اشکال رافع هر یک از خبث
و حدث اکبر و اصغر میباشد و همچنین است اب مجتمع از غساله غسل نیز بنا بر اقوی
لکن احتیاط در ترک رفع حدث است مطلقاً با اب غسلی که رافع حدث باشد
س در بین وضو کاری و شغلی کردن مزیل موالات است یا نه ج
مزیل موالات بمعنی جفاف اعضاء مضر بوضوء است نه مطلق موالات علی الاقوی
بمعنی متابعت عرفیه س رسانیدن اب زیر ابرو و سبیل و ریش که بسیار
انبوه و کثیف نباشد که بعض جلد قلیلی نمایان باشد لازم است یا نه ج اگر
بلا دقت نمایان شود که بدون دقت نمیتوان دید لازم نیست والا لازم است
س کسی که ذمه اش مشغول باشد بقضای نماز واجب و بنای خواندن
انرا نداشته باشد قبل از وقت بخواهد وضوء بسازد برای نماز یومیه چه
نیت کند ج مخیر است در قصد وجوب و قربت محض و شرط نیست که
در نیت واجب غیری اراده غیر و ترتب غیر که باید اولاً قصد نماز داشته باشد
و ثانیاً نماز نیز بکند و در نیت قربت اگر یکی از غایات مستحبه را قصد نماید
مثل قصد کون بر طهارت و غیرها ضرر ندارد س وضوئی که برای
عبادات مندوبه بسازد یا بجهت بقاء بر طهارت و غیره که بقصد استحباب
بسازد برای نماز واجب کفایت میکند یا نه ج بلی کفایت میکند
س اگر در زیر ناخن چرک باشد ازاله ان از برای وضوء گرفتن
لازم است یا نه ج اگر چرک در زیر ناخن مانع از رسیدن اب نباشد
یا مانع باشد ولکن زیر ناخن از بواطن حساب شود ازاله لازم نیست
والا لازم است بلی زیاد دقت ننماید که منجر بوسواس شود س

شستن و مسح نمودن ناخن زاید که از حد انگشتان دست و پا خارج شده باشد
لازم است یا نه و حد خارج شدن و درازی ناخن از قدر متعارف چیست
ج ناخن اگر از مقابل گوشت سر انگشت نگذشته باشد بیشک لازم است
که بشوید و همچنین اگر گذشته ولکن زیاده از حد نگذشته باشد و اگر تجاوز نماید
از حد تجاوز فاحش ظاهرا نیز لازم باشد چنانچه یکی از انگشتان تجاوز نماید
تجاوز فاحش والعلم عند الله و اما ناخن پا پس اگر از گوشت انگشت
نگذشته باشد ضرر ندارد و اگر گذشته باشد تجاوز فاحش لازم است که ناخن را
بگیرد تا مسح بخود پا بعمل آید نه مسح ناخن پا س اگر در ریختن آب در اعضای وضو
آب با علی و با سفل برسد و بوسط نرسد آنی که در موضع اسفل است
استعمال آن برای خود آن مقام و بالاتر از آن و تحت آن به تنهای
باشتراک آب دیگر جائز است یا نه ج بلے جائز است که آب وضوی که از
اوّل عضو بالائے سر از نیز و متشعب بشود از آنکه بدو صرف در بالاتر از آن
نماید و نگذارد که آن آب بریزد و محتاج بآب دیگر شود لقوله علیه السلام
ان لله ملکا یکتب سرف الماء فی الوضوء س اگر چند کف آب بر عضوی
از اعضائے وضو بریزد بقصد شستن و آن آب بدون امرار بدست جریان
بیابد بموضع دیگر آیا شسته شدن آن عضو بهمین جریان عمل آید و یا نه ج
بلے شستن آن قدر را از عضو بعمل آمده س وقت وضو گرفتن اگر
اعضائے وضو از آب تر باشد اوّل از آن خشک کردن لازم است یا نه
ج در موضع غسل خشک کردن نمیخواهد و موضع مسح اگر بنحوی تر باشد
که رطوبت ماسح غالب بر رطوبت ممسوح باشد ضرر ندارد و الا خشک کنند
والله العالم س جریان آب وضو بر اعضاء لازم است یا نه ج

بلے لازم است هرچند با عانت دست یا چیزِ دیگر باشد بنحویکه بگویند عرفا عضو را شست نه اینکه بگویند مسح نموده س موالات در اجزائے وضو و همچنین مسح لازم است یا نه و مراد از موالات کدام است ج بلے موالات لازم است و مراد از موالات شستن پے در پے بنحویکه عضو سابق بر عضوے را که میشوید جمیعا خشک نشود پس کافی است در موالات باینکه شروع نماید به غسل و مسح عضو لاحق در زمانے که رطوبت در بعضے از عضو سابق باقی مانده باشد س اگر در اثنائے وضو یا مسح چیزے در موضع غسل و مسح به بیند و نداند که مانع است یا نه چه نماید ج لازم است که ازاله نماید انرا پس اگر موالات باقی است اعادهٔ ان جزء و ما بعد ان نماید و اگر موالات باقی نیست اعاده اصل وضوء نماید س ایا لازم است که تجسس نماید در موضع غسل و مسح از وضوء باینکه ایا مانع از وصول اب هست یا نه ج اقوے عدم لزوم تجسس است بجهت تحصیل یقین یا ظن بعدم مانع هرچند احوط تحصیل یقین است با امکان و تحصیل ظن است با عدم امکان ان س اگر بعد از وضوء مانعے در اعضائے وضوء به بیند و نداند که قبل از وضوء بوده یا نه و یا اینکه بداند که قبل از وضوء بوده و لاکن نداند که مانع بوده یا نه در این دو صورت چه نماید ج اقوے ان است که در هر دو صورت اعتنا بان نماید و حکم بعدم مانعیت نماید مگر اینکه یقین داشته باشد که در پیش بوده و یقین هم داشته باشد که مانع بوده انوقت لازم است اعادهٔ وضوء س وضوء واجب فی نفسه است یا بغیره و بر فرض اخیر بیان مواضعیکه وضوء از برائے ان واجب است بفرمایند ج وضوء واجب فی نفسه نیست چنانچه در منظومه فرموده سه لا یجب الوضوء الا ابجب :: مشروطه فان بلین نذب

ندب :: واز برای سه چیز واجب است اول آنکه برای نماز واجب غیر نماز
میت که وضوء در آن لازم نیست بلکه جنب و حائض هم میتوانند بعمل آورند دوم
از برای طواف واجب که در ضمن حج و عمره باشد نه طوافی که به تنهائی عمل
آورند سوم از برای مس کتابت قرآن هرگاه لازم شود به نذر و نحو آن و
همچنین است گرفتن آن از دست کافر یا پاک نمودن آن از نجاست یا جمع نمودن
متفرقات آن از زیر دستها اگر محتاج شود و این مواضع مس خط آن چنانچه
در منظومه است ع ولا یجوز مس المصحف :: لمحدث بنص تنزیل وفی
و در حکم آن است اسماء الله و اسماء انبیاء و ائمه معصومین بنابر احتیاط س
وضوء چنانچه واجب میشود از برای نماز آیا از برای نماز احتیاط و سجده
سهو و همچنین اجزائے فراموش شده در نماز هم واجب میشود یا نه ج نماز احتیاط
و اجزاء فراموش شده حکم اینها حکم نفس صلوة است در وجوب وضوء و
همچنین سجده سهو هرچند در اخیر خلاف است س مقدار واجب از مسح
سر چیست آنها را بیان فرمائید ج در مسح سر مسح مقدم سر نماید برطوبت
از آب وضو بقدر مسمی و در منظومه فرموده اند ع یجزی المسمی فیه مطلقا
وان ذو دون اصبع کان علی رای زکن :: واما مسح هر دو پا پس از سر انگشتان
است تا قبه قدمین و احوط مسح تا گردن پا است در طول و اما در عرض
پس مسمی کافی است و در آن بنابر اقوی س مراد از مقدم سر کدام است
حد آنرا طولا و عرضا بیان فرمائید ج آنچه در اخبار وارد شده است موضع
مسح مقدم سر است و مقدم مقابل موخر است و دو جانب راس هم
مقابل مقدم است پس متیقن از آن این است که از قبه راس از سمت جبهه
تا رستنگاه مو موضع مسح میباشد که بقدر ربع سر میباشد چون در بعض اخبار

لفظ ناصیه وارد شده است وان عبارت است از مقدار یکه سفید سے دو جانب راس با و احاطه کرده است پس مو ضع مسح ناصیه قرار داد بهتر است و در منظوم است ت وخص مسح الراس بالمقدم: وان اخذت بالنواصی یسلم
س مراد از کعبین کدام است ج مراد از کعبین دو بلندی پشت پاست علی الاقوی س در مسح اگر رطوبت کف دست بخشکد جائز است گرفتن آب از اعضاے وضو واز فاضل ریش وابرو ومژگان وترتیب در اینها هست یا نه ج بلے جائز است گرفتن اب از مذکورات واقوی آن است ترتیب نیست بلکه تخییر است بجهت انکه مقصود مسح از نداوت وتری وضو میباشد و در مستحبات وضو میاید که ذکر لحیه مقدم است برابرو ومژگان بلکه در بعض از احادیث تصریح به ترتیب شده که اگر لحیه ندارد از ابرو ومژه بگیرد والله العالم س اگر موهاے مقدم سر دراز باشد مسح بران جائز است یا نه وبر فرض عدم جواز بچه طور مسح نماید وچه قدر درازی مضر است ج اگر مسح نماید بر موئے که روئیده نشده است در مقدم سر بلکه از جائے دیگر روئیده وجمع شده در مقدم سر مسح بران جائز نیست واگر روئیده شده در مقدم راس واز حد مقدم بیرون نرفت واز حد متعارف خود هم بیرون نرفت مسح بر او جائز است واگر از حد متعارف خود بیرون رفت ودراز شد ولکن از حد مقدم راس بیرون نرفت جائز است مسح بر قدر زائد از حد متعارف چنانچه جائز است مسح بر اصل حد متعارف ومسح بر اصل مقدار متعارف بهتر است از مسح بر قدر زاید از مقدار خلاصه کلام آن است که شعر مقدم راس که موضع مسح است عوض بشره مقدم راس میباشد که مکلف مخیر است که مسح بر بشره نماید یا بر شعر در بشره مقدم راس بشرطے که

در مقدم راس روئیده میشود نه آنکه جائے دیگر روئیده شود و به حد مقدم
راس برسد و بشرطیکه بعد از روئیدن در حد مقدم راس تجاوز نکند از حد
مقدم راس که اگر تجاوز کند مسح بر مقدار منتجاوز از حد مقدم جائز نیست و حکم
زن حکم مرد میباشد بنابر اقوے بلے مستحب موکد است برائے زنان در
خصوص نماز صبح برداشتن خمار و مقنعه در مسح سر و همچنین در نماز مغرب برداشتن
چیزے که سر خود را بان پوشند و تاکد استحباب دران کمتر است بخلاف سائر
نمازها که اگر زنان انگشت خود را در زیر مقنعه داخل کند و مسح نماید کافی است و
حکمت ان شاید سهلیش مسح باشد چنانچه میآید و لاکن حکمت اختصاص دو نماز
معلوم نشد والله العالم س اگر رطوبت کف دست در وضو بخشکد مسح از پشت
دست جائز است یا نه ج اگر بجهت ناخوشے یا غیر آن از ازاره باطن نتواند
مسح نماید مسح نماید از پشت دست بلکه اگر دست بریده باشد مسح نماید به باقیمانده
از زند و ذراع و بازو و اگر رطوبت کف دست در وضو بخشکد نقل نماید رطوبت
پشت دست را بباطن دست یا اخذ نماید از مواضع وضو و اگر نقل رطوبت
یا اخذ رطوبت ممکن نباشد اعاده وضو نماید پس مسح به پشت دست جائز نیست
...در حال اختیار و اقوے جواز است در حال اضطرار و در منظومه فرموده
ــه واحتط ببطن الکف فی المساح ؛؛ وقدم الظهر علی الذراع س اگر عضو
از حرارت و باد بخشکد موالات زائل میشود یا نه ج اگر خشک شدن از باد
زیاد و حرارت شدید باشد که خارج از متعارف باشد موالات زائل نمیشود س شستن گوشت زائد که در موضع وضو
یا غسل روئیده باشد لازم است یا نه ج بلے لازم است شستن ان در وضو و همچنین در
غسل س از یکدست میتوان مسح سر و هر دو پا نمود یا نه ج بلے جائز است و لاکن احوط
ان است که مسح سر و پاے راست را بدست راست نماید و مسح پاے

چپ را بدست چپ نماید س هر دو پا را یک دفعه بتوان مسح کرد یا نه
ج بلے بتوان مسح کرد بنا بر قولے که خالے از قوت نیست ولکن ترتیب
در پا را نیز ملاحظه کردن احوط است س هر یک از انگشتهائے پا را بتوان
مسح نمود یا آنکه مسح مختص بانگشت ابهام است ج جائز است مسح بهر یک از
انگشتهائے پائے اگرچه انگشت کوچک باشد بشرط آنکه از ثبت یا خارج نشود
س خشک بودن مواضع مسح لازم است یا نه ج آنچه لازم است آن است
که تری موضع مسح زاید بر تری دست نباشد بلکه رطوبت ماسح باید غالب باشد
که مسح بان تری ماسح بعمل آید س مسح پا از کف دست و باطن انگشتان دست
هر دو باید یکے از هر دو جائز است یا نه ج جائز است اگرچه از یک انگشت
هم باشد بقدر مسمے هو العالم س هرگاه ممکن نشود کفش یا نحو آن را از
پا بیرون آورد بر روے آن بتوان مسح نمود یا نه ج در حال عدم تمکن
جائز است علے الاقوے و همچنین در حال تقیه و همچنین در سفر در حال
خوف از رفتن قافله یا در سرماے زیاد که خوف ضرر باشد در جمیع این صور
جائز است مسح بر کفش و جورات و چارق و نحو آن س اگر بجهت معالجه
مرض دواے چون زفت و کتیرا و نحو آن بر سر چسبانده که چند روز منفصلا
باید باشد مسح بر روے آن بتوان نمود یا نه و اگر در مواضع مسح و غسل باشد
چه نماید ج مسح بر روے آن بکشد ضرر ندارد و همچنین در وضو و
غسل ترتیبی مسح بر روئے آن میکند و بعد از برطرف شدن عذر احوط
اعاده وضو و غسل است از براے نمازهاے بعد و نمازهاے گذشته
اش صحیح است هو العالم س اباحت آب وضو و فضائے که در آن وضو میسازد
و دست را بجهت شستن و مسح نمودن حرکت میدهد شرط است یا نه ج بلے

شرط است که آب وضوء مباح باشد در هر حال و همچنین فضائی که در آن
وضو میسازد و با انحصار مکان بآن وضوء باطلست و همچنین با عدم انحصار
بالنسبت بمسح و اما بالنسبت بنشستن پس شرطیت آن معلوم نیست بلی احوط
اشتراط اباحت فضا میباشد در مسح و غسل حتی غسل بضم الغین س اباحت
مکان مثل زمین و فرش و همچنین کفش شرط است یا نه ج احوط شرطیت
اباحت مکان است حتی در کفش و اقوی عدم اشتراط است در غسل و مسح
بلی در خصوص مسح اگر مسح پا بر روی کفش نماید اگر مسح و غسل مستلزم
حرکت کفش شود که تصرف تازه در کفش شود که در چنین مقامی حکم ببطلان وضوء
قوی است و در منظومه فرموده است ع و فی المکان کونه مباحا
فان یکن غصبا فلا فساحا س اگر ملبوس و محمول مثل کیسه پول و جیب قوطی
در جیب وضوء گیرنده باشد که غصب باشد ضرر بصحت وضوء دارد یا نه ج
احوط اشتراط اباحت ملبوس و محمول است پس اگر با لباس غصبی و محمول غصبی
وضوء بسازد ضرر ندارد علی الاقوی مگر آنکه حرکت وضوئی مستلزم حرکت در
مغصوب شود که تصرف جدید در غصب باشد که در اینصورت ببطلان قوی است
س اگر خانه و طراده و خیمه و کشتی مغصوب باشد وضوء در آن صحیح است یا نه
ج احوط اشتراط اباحت تمام خیمه و خانه و کشتی و طراده و هر جائیکه در آن
وضو میگیرد حتی آنکه اگر خشتی از خانه و خیطی از خیمه و میخی از کشتی و طراده
و همچنین نعل اسبی که بر روی آن اسب وضوء میگیرد اگر غصب باشد احوط
اجتناب است و همچنین است حمام حتی مزبله و تون حمامی که در آن وضوء
میگیرد یا غسل مینماید که باید مباح باشد نه غصب علی الاحوط و همچنین اگر
محل ریختن آب و قطرات آن غصب باشد ضرر بوضوء دارد اگر از آن نظر

اب بر یرد و بر محل وضوء یا آنکہ وضوئے از تماس سے نماید دران ظرف پس وضوش باطل است علی الاحوط و ہم چنین شرط است مباح بودن محل ریختن اب وضوء و قطرات آن چنانچہ سید فرمودہ و العضب فی المصب و الاوانی کالعضب فی الطہور و المکان ؛ اگرچہ دلیل واضحے بر لزوم اشتراط درین صورت و جمیع صور سابقہ نداریم مگر در صورتے کہ غسل یا مسح متحد شود با حرام مثل غصبی بودن فضا یا خیمہ یا آنکہ بظرف غصبی وضوء بگیرد یا در وضوء بگیرد یا آنکہ وضوء و غسل مستلزم تصرف جدیدے شود در غصب مثل آنکہ مسح نماید با انگشتر غصبی پس زمین غصبی بتنہائی یا ہوا و فرش غصبی و کفش غصبی مانع صحت وضوء نیست خصوص اگر مسح در مکان مباح نماید س اب باران و سیل از کوہ جاری میشود و در زمین مغصوبی جمع شدہ آیا جائز است کہ آن اب را از ان زمین مغصوب بردارند و استعمال در رفع حدث نمایند و اگر آن اب را از ان زمین مغصوب بطورے جارے نمایند کہ خودش بزمین مباحے بیاید و از انجا برداشتہ استعمال در رفع حدث نمایند چہ حکم دارد ج اگر آن آب کہ در زمین غصبی جمع شدہ در حیازۃ شخصے آمدہ با قصد تملک کہ ملک آن شخص میشود و حیازہ بظرف غصبی و آلہ غصبیہ ضرر بحیازہ ندارد و از ملک آن شخص خارج نمیشود و بے اذن او استعمالش حرام است و اگر حیازۃ حاصل نشدہ ملک نیست ہر چند از لمعہ و شرحش استفادہ کردند کہ باعث اولویت تنہا میشود چنانچہ از شہید ثانی در شرح لمعہ ظاہر میشود کہ در ملک غیر حیازۃ افادہ ملک نمیکند و حق آن است کہ با صدق حیازۃ و استیلاء تملک حاصل میشود و اولویت در فرض شہید مانع صحت وضوء و وضوء در اراضی مغصوبہ در رسالہ بتفصیل ذکر شدہ واللہ العالم س اگر داخل شود اب غصبی برآب مباح و مخلوط شود بنحوے کہ امتیاز از میان

برداشته شود و مابین قسمت وقیمت نه داشته باشد بجهت کم بودن آب ایا وضو
بچنین آبے جائز است یانه ج سبے جائز است واللہ العالم س
درحین خروج از غصب بجہت تخلص ازان اگر وضو بسازد یا غسل نماید صحیح است
یانه ج اگر وضوء وغسل سبب تاخیر نشود قول الصحیح خالے از قوة نیست
هرچند البطلان نیز خالے از وجه نیست چون لقا بر غصب نیز مبغوض است
مثل حدوث آن س در ظرف طلا ونقره وضوء صحیح است یانه ج اگر
ازان ظرف اب بریزد یا انکه در آن ظرف وضوے ارتماسے نماید جائز نیست
کما قال السید ره فی المنظومة ؎ وحکم ما فی فضة او فی ذهب ؛ حکم
مباح فی اناء مغتصب س اگر مشتبه شود اب مباح وپاک به اب مغصوب
ونجس چه نماید در وضوء وغسل ج اگر نیز مغصوب ونجس ممکن نباشد اجتناب
از هردو لازم است ومتعین است تیمم س اگراب پاک مشتبه شود بمضاف
یا باب استنجا چه نماید ج مکرر وضوء بگیرد واگر احدهما تلف شود بدیگرے
وضوء بسازد وتیمم نیز بکند بنا بر اقوے س اگر شخص جاہل به غصبیت
اب یا مکان یا ظرف وضوء بسازد وضوئش صحیح است یانه ج صحیح است
اگر جاہل باصل غصب باشد وهم چنین اگر عالم بغصبیت بوده ولاکن هنگام وضو
فراموش کرده باشد وضوئش صحیح است علے الاقوے ولاکن قیمت آب
واجرت ظرف ومکان اگر قیمت واجرت داشته باشد بر ذمه وضوء گیرنده
تعلق میگیرد س اگر شخص بعد از تمامیت غسلات وضوء وقبل از مسح مطلع
بغصبیت آب شود بتر ے ان میتواند مسح نماید یانه ج اقوے در بنصورت
جواز مسح بهمان رطوبت باقیه است اگرچه مالک راضے نباشد ولاکن احوط
عدم اکتفا باین وضوء میباشد خصوص در صورتیکه فرض شود که مالک نمیتواند

برطوبت باقیه از دست و محل وضوء منقطع نشود هو العالم س شخص اگر بعالم
بموضوع که غصبیت است باشد و جاهل باشد بحکم آن که حرمت است وضویش
چه صورت دارد ج اگر در جهل بحکم معذور بوده مثل فراموشی که معذور است
ضرر ندارد و وضوی است حکم بصحت وضوء و اما اگر تقصیر کرده باشد در علم
بحرام بودن غصب پس معذور نیست و درینوقت وضویش باطل است
س اگر شخص دستش بسیار بزرگ باشد و ریشش بسیار کوچک یا بالعکس چه نماید ج
باید رجوع کند بکسی که دست او مطابق ریشش باشد در اصل تحدید نه در مقدار
مغسول بجهت آنکه در مثل این فرض اگر رجوع بمتعارف ناس نماید در مقدار
مغسول بسا میشود که کسی که ریشش بسیار کوچک باشد باید تمام سر و گردنش را
بشوید چنانچه اگر ریشش بسیار بزرگ باشد قدری از ریشش را باید بشوید
س باطن چشم و بینی و محل خفته شدن دو لب شستن اینها لازم است یا نه
وهمچنین زیر موی ابرو و ریش و نحو اینها لازم است یا نه ج واجب
نیست شستن باطن چشم و بینی و نحو آن مگر مقداری را که احتیاج است تا
حاصل شدن علم بشستن ظاهر باینکه بشوید قدری از باطن را که درینوقت
شستن باطن نیز لازم است چنانچه واجب نیست شستن بالاتر از ابتدای
روئیدن موی سر و زیر زنخ و بیشتر از انچه دو انگشت میان و بزرگ احاطه
میگیرد تا آنکه علم حاصل شود باینکه تمام روی را شسته است و یقین کند
که بمقدار ذره از آن باقی نمانده که اگر یک ذره از روی نشسته بماند وضو
باطل است و پوست روئی که در میان موی نمایان باشد واجب است
شستن آن نه در ابرو و چه در غیر آن بلی شستن آن در زیر موی انبوه
لازم نیست نه آنکه ظاهر موی انبوه بدل شده است از بشره بحقیقی که شسته

از بواطن محسوب است و حکم باطن را دارد و اگر پوشیدن موے مثل پوشیدن شارب باشد ظاهر لب را اعتبارے بان نیست و همچنین اگر پوشیدن ان در جمیع احوال نباشد بلکه در بعض احوال باشد پس اعتبار بان نیز نیست پس مدار بر جمیع احوال یا غالب احوال است نه آنکه مدار بر خصوص حال وضو باشد **س** اگر شک کند که موئے روئے احاطه کرده است بر وے یا نه شستن زیران لازم است یا نه **ج** بلے لازم است که آب را برساند بزیر موئے مگر در صورتے که سابق احاطه کرده بود که درین صورت لازم نیست **س** اگر زن ریش در آورد حکم آن در وضو چیست **ج** جماعتے از فقهائے امامیه تصریح نموده اند که اگر زن ریش در آورد حکم ریش آن حکم ریش مرد است که واجب است بشوید ان را بطوریکه مرد میشوید و هم چنین ریش کسے که معلوم نیست که زن است یا مرد ولیکن دلیل واضحے ندارد مگر عموم قوله علیه السلام کلما احاط به الشعر فلیس للعباد ان یطلبوه ولا یبحثوا عنه من مناقشه واحتیاط بشستن شعر و بشره هر دو بهتر است **س** اگر باطن ظاهر گردد مثل کسے که لبش را ببرند که باطن لب و دندان نمایان شود یا پوست رویش کنده شود یا آنکه ریش را تراشیده و موے باقے نگذاشته آیا واجب است این بواطن مذکوره را بشوید یا نه **ج** واجب است در نیوقت که بشوید آنچه را که ظاهر شده است و مدار در ظاهر و باطن بر حال وضو است چنانچه هر گاه ظاهر باطن شود واجب نیست شستن آن **س** اگر شک کند در عضوے از اعضائے وضو که آیا ظاهر است یا باطن چه نماید **ج** اگر میداند است که ظاهر بود ولکن حال شک کند که ظاهر است یا باطن لازم است که بشوید چنانچه اگر میداند است که از باطن است و بعد شک کرد که آیا

ظاہر شدہ یا نہ واجب نیست شستن آن واگر بالمرہ نمیدانند کہ از ظاہر است
یا از باطن باید ان را بشوید تا یقین بوضوء حاصل کند **س** چیزہائے کہ
در روئے از بسیاری چاق یا پیرے بہم میرسد وہم چنین جائے گوشے ابلے
از ظاہر است یا از باطن **ج** ظاہر ان است کہ از ظاہر است کہ باید از ابشوید واگر چیزے دران
کودی باشد کہ نگذارد اب برسد باید اب از یران برساند یا بیرون آنہا وردو ہمچنین کونی زخم
وانچ نحو و نہ کیدہ دست و یا کہ دیدہ شود از ظاہر حساب بشود واجب است
شستن آن **س** خالے کہ متعارف است میان زنان کہ در گوشہ لب و
زنخدان سے کوبند باین نحو کہ ان موضع از بدن خود را بسوزن میکوبند
و کود میکنند و بعد از ان پر میکنند انرا بچیز سیاہ از قبیل نیل وغیرہ آیا رسیدن
اب وضوء در زیر انہا لازم است یا نہ **ج** ظاہر این است کہ مواضع
سوزن از باطن باشد پس واجب نیست رسانیدن آب بزیر نیل تا برسد
بجائے کہ از سوزن سوراخ شد واما مجرد رنگ حنا ونیل ونحو ان لہذا ازالہ
عین حنا ونیل پس قطعاً مانع رسیدن آب نیست واما مثل وسمہ و خطا کہ زنہا بابرو
میگذارند بجہت سیاہ شدن ابرو واجب است انرا بگیرند یا این قدر اب
برسانند تا یقین کنند کہ اب بزیر وسمہ و خطا رسیدہ بشرط انکہ ابے کہ از
برائے وضوء برسانند اب مضاف نشود **س** آبہائے کہ در صحراہا
وچشمہا ونہرہا کہ غالباً در کنار انہا محل بار انداختن قافلہ و زوار میباشند
کہ غالباً صاحبان انہا معلوم نیستند آیا وضوئے از ان صحیح است یا نہ و در
بعضے از جاہا صاحبان معلوم است بدون اذن از صاحب بشود وضوء
ساختن یا نہ **ج** آبہائے کہ مذکور شد کہ مردم در کنار انہا منزل میکنند
حاجت باذن مالک نیست بشرط انکہ وضوء گیرندہ غاصب نباشد و مالک

بصریح منع نکند بلکہ مالک در واقع دیوانہ و سفیہ و یا صغیر باشد نیز ضرر ندارد فصل نواقض وضوء را بیان فرمائید ج نواقض و باعث وضوء دہ چیز است اول و دوم خروج بول و غائط بشرط آنکہ از موضع معتاد بودہ باشد سوم خواب بشرط آنکہ فراگیرد چشم و گوش و دل را یعنی کہ معطل نماید حواس را بمعنے آنکہ ذائقہ مثلا تفرقہ مابین ترشی و شیرینی نماید چہارم بیہوشی و مستی و ہر چیزے کہ غالب شود بر عقل چہ از خوف و وحشت باشد و یا از خوشحالی زیاد پس ہر زائل عقلے مبطل وضوء است پنجم و ششم و ہفتم مس میت و حیض و نفاس کہ باعث وضوء و غسل ہر دو میشود ہشتم استحاضہ قلیلہ و ہم چنین متوسطہ در غیر نماز صبح و استحاضہ کثیرہ براے عصر و عشا زیرا کہ کثیرہ براے ظہر و مغرب و صبح و متوسطہ براے صبح موجب وضوء و غسل ہر دو خواہد بود نہم بلل مشتبہ ببول در زمانے کہ استبرا نکردہ باشد دہم خروج ریح از محل معتاد چہ با صدا و چہ بلے صدا لکن باید از معدہ باشد نہ جاے دیگر س خروج غذا قبل از ہضم از موضع معتاد کہ اسم و صفت غائط بران صدق نکند مبطل وضوء است یا نہ ج اگر چنانچہ ملوث بغائط نباشد باعث نمیشود و نظیر آن قے نمودن و غذا از معدہ بیرون آوردن است کہ باعث وضوء نمیشود س خروج اب امالہ و کرم معدہ و شیاف و نحو آن موجب وضوء میشود یا نہ ج اگر خارج شود بہ حیثیتے کہ آلودہ بغائط نباشد مبطل وضوء نخواہد بود س چیزیکہ باعث وضوء میشود باید در آن چہ حالت است کہ بعضے از اجلاء میگویند کہ اگر شخص در ان خواب ہم بہ بیند مبطل وضوء نخواہد بود ج چیزیکہ باعث وضوء نیست اگرچہ شخص دران خواب ہم ببیند و ان حالت بین النوم و الیقظہ میباشد و این حالتے است معروف چنانچہ بیداری و خواب حالے ہستند معروف د

حاجت به بیان ندارند **س** در خروج غایط و بول و ریح از موضع معتاد که فرموده‌اند
آیا مناط معتاد خود مکلف است یا آنکه معتاد غالب ناس باید باشد **ج** مناط
در معتاد معتاد خود مکلف است اگرچه متعارف غالب مردم نباشد **س** خروج
ریح از فرج زن یا ذکر مرد باعث وضوء میشود یا نه **ج** خیر نمیشود مگر آنکه متعارف
و معتادش شود علی الاحوط **س** خونی که از مخرج بول یا غائط خارج
شود آیا ناقض و موجب وضوء است یا نه **ج** غیر بول و غائط هرچه از مخرجین
بیرون آید ناقض و موجب وضوء نیست مگر آنکه مخلوط به بول یا غائط باشد
والله العالم **س** آیا مظنه کافی است در نواقض یا آنکه علم شرط است
ج مظنه به نواقض معتبر نیست اگرچه از خبر یک عادل حاصل شود و اما از قول دو
عادل اگرچه مظنه حاصل نشود پس معتبر است زیرا که خبر دو عادل حجت است
س مراد از مذی و وذی و ودی چیست و آیا خروج اینها موجب وضوء
میشود یا نه **ج** مذی چیزی است که بعد از ملاعبت یا هیجان شهوت میآید
و وذی بذال معجمه آن بلّه است که خارج میشود بعد از خروج منی و اما ودی
بدال مهمله پس آن چیزی است که خارج میشود بعد از بول و هیچکدام اینها ناقض
وضو و باعث آن نیستند علی الاقوی **س** اگر شخص در جزئی از اجزاء
وضوء قصد ریا نماید اعادهٔ همان جزء کفایت میکند یا آنکه اعاده تمام وضوء
نماید **ج** اگر در اول وضوء قصد ریا داشته باشد اعاده تمام وضوء لازم
است و اگر در اثنای مسح یا غسل این قصد را نماید یا در کیفیت افعال وضوء
از شرائط لازمه مثل شستن از بالا و همچنین اگر قصد ریا نماید در کیفیت افعال
وضو در غیر شرائط لازمه مثل اینکه در مسح یا ابتدا باعلی نماید بقصد ریا یا آنکه تمام
پشت پا را مسح نماید بقصد ریا و همچنین در تکرار غسل وضوء علی الاحوط بلکه اقوی

نیز اعاده اصل وضوء است و اعاده ان جزء بکار نمے آید ہر چند موالات
باقے باشد چون تحقیق این است کہ ریا در عمل واحد مبطل ان عمل است و در
اثنائے وضوء سابق را باطل نمودہ مثل حدث در اثنائے وضوء یا بول در اثنائے
وضوء و عموم قولہ من اشرک فی عمل لا اقبلہ نیز شاہد مدعا است بلے
قصد ریا در خارج از وضوء مثل مسواک و دعا خواندن و مضمضہ و استنشاق
ضرر ندارد **س** اگر قصد منافے وضوء نماید نہ از جہت ریا اعادہ وضوء
لازم است یا نہ **ج** اگر موالات باقے است اعادہ ہمان جزء نماید والا
اعادہ نماید تمام وضوء را **س** کسے کہ سلس البول باشد کہ متصل بولش میچکد
آیا لازم است براو کہ از برائے ہر نماز وضوء بسازد یا نہ **ج** احوط ان است
کہ از برائے ہر نماز وضوء بسازد ہر چند نافلہ باشد و تعجیل نماید در مشغول شدن
بہ نماز و ہمچنین لازم است کہ حفظ نماید خود را بہ مثل کیسہ و نحوان کہ بول تجاوز
از ان نہ نماید و اما تبدیل کیسہ لازم نیست ہر چند احوط است و در این وضوء قصد
رفع حدث نماید و اکتفا بیک وضوء خالے از قوت نیست بشرط انکہ باختیار
بول نکند و نواقض دیگر بعمل نیاورد و برائے سائر غایات مثل مس کتابت قران
بہمین وضوء اکتفا کند و ہر وقت کہ خوب شد ازین ناخوشے وضوئے دیگر
بسازد بلکہ اگر حالت تخفیفے حاصل شود کہ دران وقت ریزش بول قطع شود
دران حالت وضوئے دیگر بسازد و بہتر ان ست کہ کیسہ بقدر ساتر عورت
نباشد و سلس الریح و البطون نیز ہمین حکم دارد **س** ہرگاہ از برائے
سلس بول فی الجملہ انقطاعے حاصل شود در زمانے لازم است دران
وقت نماز کند یا نہ **ج** بلے لازم است بجا آوردن نماز دران وقت پس
اگر اقل واجب نماز ممکن شود در حال انقطاع یک نماز بکند بلکہ احوط ان

است کہ ترک مستحبات کند بلکہ اکتفا کند بقصر در موضع تخییر بلکہ اگر تواند کہ خود را
حفظ فرماید از ریزش بول بسبب نشستن در نماز یا خوابیدن یا بایماء واشارہ
برکوع وسجود اختیار آن نماید وبعد ازان احتیاطاً نماز دیگر بکند بارکوع و
سجود وابن ادریس علیہ الرحمۃ فرمودہ کہ اقتصار کند در نماز در دو رکعت
اول بحمد تنہا بدون سورہ و در دو رکعت دیگر بیک دفعہ سبحان اللہ والحمد للہ
ولا الہ الا اللہ واللہ اکبر واگر باین قدر ہم مہلت ندہد اکتفا کند بہ تسبیح مزبور
در جمیع رکعات یک دفعہ واگر باین قدر ہم مہلت ندہد اقتصار کند بہ کمتر از عدد تسبیح
مزبور بلکہ گفتہ است کہ کافی است یک تسبیح در حال قیام ویک تسبیح در رکوع
ویک تسبیح در سجود واقتصار کند در ہر دو تشہد بخواندن ذکر شہادتین وصلوات
بر محمد وآل محمد واز بعضے احادیث ظاہر میشود کہ شخصے کہ ازار شکم روبے
داشتہ باشد در اثنائے نماز چیزے ازو خارج شود کہ وضوش باطل شود نمازش
باطل نمی شود بلکہ وضو بگیرد ونماز را تمام کند از ہمانجا کہ قطع نمودہ و بعضے ملحق
نمودہ اند سلس البول را کہ ہر جا کہ بول خارج شود وضو سازد واز ہمانجا
تمام کند ولاکن احوط آن است کہ اگر زمان تخفیف وانقطاع بول وسعت
داشتہ باشد نماز را نیز اعادہ نماید ودر حکم سلس البول است مبطون وسلس الریح
وتفصیل اینہا در رسالہ کبیرہ زینت العباد ذکر نمودہ ایم **س** ہر گاہ یکے از
مواضع وضو نجس باشد وشخص وضو سازد ولیکن نداند کہ تطہیر کردہ و وضو ساختہ
یا تطہیر نکردہ وضو ساختہ وضوئش صحیح است یا نہ وقطرات ان آب وضوء
کہ باطراف لباس وغیرہ چکیدہ نجس است یا نہ **ج** اگر علم دارد کہ تطہیر شرعی
عمل نیامدہ پس وضوئش باطل وہر جا کہ علم دارد کہ رطوبت موضع وضو بان
رسیدہ لازم است کہ بشوید واما اگر مشتبہ اند واحتمال تطہیر بدہد واین شک

نیز بعد از وضوء عارض شود لیس موضع نجس و هرچه رطوبت موضع نجس بان رسیده نیز او را نجس نماید عملاً بالاستصحاب ولکن وضوء لیش صحیح است چون شک بعد از فراغ است و اعتبار ندارد والله العالم **س** اگر شخص یقین در وضوء و حدث هر دو داشته باشد و شک در تقدم و تاخر داشته باشد چه نماید **ج** این شک اگر قبل از نماز است پس محدث است و باید وضوء بسازد چنانچه در منظومه فرموده ؎

فان یکن یعلم کلا منهما :: مشتبها علیه ما تقدما :: فهو علی الاظهر مثل المحدث الا اذا عین وقت الحدث ::

و اگر در اثنائے عمل باشد مثل آنکه در اثنائے نماز ظهر مثلاً این شک را نماید قطع نماز نموده وضوء ساخته عمل را از سر گیرد هرچند اتمام نماز و اعاده شاید بهتر باشد چنانچه در نظیر این مسئله میاید و قول سید اعلی الله مقامه که فرموده الا اذا عین وقت الحدث :: اشاره باین است که این حکم در مجهول التاریخ میباشد و در جائے که تاریخ حدث معلوم باشد و تاریخ التطهیر از حدث معلوم نباشد باصالة تاخر حکم بطهارت میے نماید و این محل مناقشه است که احراز طهارت باین عنوان نمود و اطلاق خبر که در یقین بطهارت و حدث محدث میباشد با اطلاق فتاوے شامل معلوم التاریخ نیز میشود و هرگاه اطلاق خبر نبوده قاعده رجوع بضد حالت سابقه بود مثل توارد مطهر و منجس و اگر این شک بعد از نماز باشد عمل گذشته ان صحیح است و از برائے نماز بعد وضوء بسازد و در منظومه اشاره فرموده ؎ والشک فی الطهر اذا کان فعل :: مشروطه غیر مخل بالعمل **س** اگر یقین بحدث داشته باشد و شک در وضوء و طهارت ایا محدث است یا متطهر **ج** بلے محدث است و سید فرموده ؎ وفی احتمال الطهر بعد مانع لا یسقط الفرض بلا مدافع :: پس لازم است طهارت اگر این شک قبل از شروع به عمل مشروط بطهارت باشد و اگر این شک در اثنائے عمل باشد

پس باید قطع عمل نماید و وضو را بسازد و عمل را از سر گیرد نظر بحدیثے که وارد شده لیکن چون دلالت حدیث محل تامل است احوط آن است که این نماز را تمام نماید و بعد اعاده آن نماید متطهرا هر چند تمام عمل بدون حاجت باعاده قوی نمیباشد مثل شک بعد از فراغ بلکه از برائے عمل بعد وضو بسازد والله العالم

س اگر یقین بطهارت نماید و شک در حدث متطهر است یا نه ج متطهر است و سید نیز فرموده است ٭ وموقن طهارة قد شک فی :: مبطلها یمضی بلا توقف :: و اعتبار به شک مزبور نماید چه این شک قبل از عمل باشد یا در اثنائے عمل یا بعد از فراغ چه بالنسبت باین عمل باشد که فراغت از آن حاصل شد یا نسبت بعمل غیر این عمل باشد بلکه بدون قصد احتیاط یا تجدید وضوے ثانے مشروع نیست

س در اثنائے نماز شک در استنجاے یا در تطهیر اعضا یا نیز امثال دیگر نماید چه نماید ج اعاده نماید هر چند عدم اعتبار شک مزبور خالے از قوت نیست زیرا که میتوان این شک را شک بعد از تجاوز محل قرار دهیم بالنسبت باعمال سابقه لکن اتمام نماز و اعاده بلے شبهه بهتر میباشد

س ظن نزدیک بعلم در وقوع ناقص و همچنین در نجاست که از قراین قویه حاصل شود معتبر است یا نه ج اعتبار ندارد و بلے مضائقه از ترتب آثار آن نداریم اگر منجر بوسواس نه شود والا ترک بهتر است

س هرگاه شخص وضو بگیرد و مسح را فراموش نموده داخل نماز شود و در بین نماز بیادش آمده و هنوز در محل وضو رطوبت باقی است اگر بآن رطوبت مسح نماید چنین وضوئے صحیح و نمازش نیز صحیح است یا نه ج شکے در بطلان نماز نیست واما وضو پس اگر موالاه باقی است بهمان رطوبت باقیه مسح نماید والا وضوئش نیز باطل است

س از طرف اسفل موضع وضو ریختن جائز است یا نه ج بلے جائز است

س اگر شخص یقین بدخول وقت نموده

وضوء بسازد به نیت تجویز بعد معلوم شود که وقت داخل نه شده بود ایا باین وضوء میتواند نماز بجا بیاورد یا نه ج بلے ضرر ندارد س اجیر خاص در وسعت وقت بدون اذن مستاجر میتواند وضوء بسازد یا نه وہمچنین در محل تقیه اگر بخلاف تقیه وضوء بسازد وضوئش صحیح است یا نه ج اگر منافی حق مستاجر باشد وضوئش صحیح نیست ومثل اجیر خاص است کنیز و غلام که وضوء بسازند بدون اذن مالک وہمچنین اگر در محل تقیه بنحوے وضوء ساخت که منافی تقیه نباشد ضرر ندارد والا ضرر دارد وہم چنین وضوئے اجیرے که اجیر خاص نباشد چون شرط صحت وضوء ان است که منافی تقیه وحق غیر نباشد واما اجیر خاص وکنیز وبنده پس اقوے اشتراط اذن است مگر انکه اذن شاهد حال حاصل باشد که از افعال مولے ومستاجر قطع نماید براضی بودن ایشان در وضوء یا غسل یا تیمم یا نحو ان س اگر شخصے در اثنائے وضوء مرتد شود ودر اثنائے وضوء نیز مسلمان شود وضوئے او صحیح است یا نه ج وضوئے او صحیح است چونکه توبه مرتد ملّے بلکه فطرے نیز قبول است نسبت بطهارت ونجاست ولکن صحت وضوئے مشروط است به باقی بودن موالات ورطوبت باقیه درمحل وضوء بعد از ارتداد هر چند نجس میشود ولکن بعد از ان که مسلمان شد ودر نیست که رطوبت باقیه نیز به تبعیت مثل عرق ونحو ان پاک شود پس جائز است بان مسح نماید هر چند احتیاط اولے است واما اگر اعضائے سابقه بالمرّه خشک شود وبعد از خشک شدن مسلمان شود ووضوء را اتمام نماید وضوئش صحیح نیست وہم چنین وضوئش باطلست اگر در اثنائے وضوء مسلمان شود تا انکه وضوء را اتمام نماید س اگر کسے چیزے در وضوء یا غسل یا تیمم بر خود لازم نمود بنذر ونحو ان مثل انکه نذر کند که رو بقبله وضوء بسازد اگر عمدا ترک کند وضوئش صحیح است یا نه ج وضوئش صحیح است ولیکن گناه گار

است و کفاره باید بدهد یا که اگر وضوء را بکیفیت خاصه نذر نموده که برای عبادت معینه مشخصه مثل نماز ظهر یا عصر بجا آورد و عمداً خلاف آن نموده و بخلاف نذر وضو ساخته در آن عبادت داخل شده آن عبادت نیز صحیح است هر چند گناهگار است و باید توبه کند و کفاره نذر نیز بدهد و اگر سهواً خلاف نذر نموده یا آنکه اضطراراً مرتکب آن شده گناه ندارد و وضوئش صحیح است و کفاره هم ندارد **س** عدول از وضوئی از تمامت بترتیبی یا بالعکس در اثنای وضوء جائز است یا نه **ج** عدول در هر دو صورت جائز است خواه قبل از شروع خواه بعد از شروع باشد و حاجت به تجدید نیت نیست **س** عدول از وضوی مستحب بواجب جائز است یا نه **ج** عدول از واجب بمندوب و عکس آن نیز جائز است پس عدول مطلقاً جائز است چه هر دو واجب باشند و چه هر دو مستحب و چه مختلف **س** عدول از وضوی نذری بوضوی دیگر جائز است یا نه **ج** عدول از وضوئی که بنذر لازم شده باشد بوضوی دیگر که بنذر و شبهه آن لازم شده باشد جائز نیست و اگر در صورت جائز نبودن عدل عدول نماید وضوء باطل است و از هیچکدام محسوب نیست **س** در اجزاء و شرائط وضوء مظنه کفایت میکند یا نه **ج** مظنه در اجزاء و شرائط وضوء حکم شک است و اعتبار بآن نیست و آنچه معتبر است یقین است پس اگر از اثنای شستن دست یا مسح مظنه نشستن روئی نماید اعتبار ندارد پس باید برگردد و بشوید چنانچه اگر مظنه نماید بنشستن روئی یا شک داشته باشد بطریق اولی باید برگردد و بشوید و بملاحظه ترتیب وضوء اتمام نماید **س** اگر شخص نتواند میز واجبات و مستحبات داخله و خارجیه بدهد در وضوء و تیمم و غسل جنابت چه در حق باغلب عوام چنین است نیت را چه طور نماید **ج** نیت را بالقصد واقع

نماید باین نحو که بگوید مثلا وضو میسازم قربةً الی الله دیگر متعرض وضوئے
کامل که مشتمل بر واجبات و مستحبات است نشود و اگر قصد وضوے کامل نماید و در
اثناے وضو پشیمان شود یا آنکه فراموش نماید و یا آنکه نتوانست وضوے
کامل بجاے آورد وضوے ناقص که بے مستحبات است بجاے آورد ضرر
ندارد س اگر وضو بگیرد بقصد تجدید و بعد معلوم شد که وضو نداشته آیا باین
وضو میتواند نماز بجا آورد یا نه ج بلے وضویش صحیح است و رافع حدث
است بلکه اگر اعتقاد داشت بانکه جنب است یا حائض و وضو گرفت و بعد
معلوم شد که جنب و حائض نیست اقوے این است که بان وضو میتواند که نماز
بجا آورد چنانچه اشاره بان شده است س هرگاه وقت تنگ باشد یا آنکه
مسافر خوف از رفتن قافله داشته باشد جائز است مسح بر چارق و یا چکمه و نتوان
نماید که اگر چارق را باز نماید وقت میگذرد و یا آنکه از قافله باز میماند و بر فرض
جواز آیا تخفیف و کم نمودن چیزهائے که بر روے چارق است لازم است یا نه
ج در موارد سوال اقوے جواز مسح بر چکمه و چارق میباشد و تخفیف چیزهائے
که بر روے چارق است لازم نیست نظیر جبیره چنانچه بیاید و هم چنین باین جهت
میتوان مسح بر جوراب و عمامه و یا کلاه که بر سر است نماید هر چند تیمم نمودن
یا وضو ساختن با مسح بر عمامه و کلاه و سایر موارد مرقومه با امکان بهتر است
س در وضوے اضطراری مثل وضوے مذکور در سوال سابق و
وضوئے جبیره و تقیه نیت رفع حدث توان نمود یا نه ج اقوے در وضوے
اضطراری غیر مستحاضه و مسلوس و نحو آن نیت رفع حدث میتوان نمود چرا که وضوے
اضطراری از جبیره و تقیه مثل تیمم نیست که بعد از رفع ضرورت باطل شود
پس بعد از رفع تقیه و نحو آن دوباره وضو ساختن لازم نیست و اگر بجا

احتیاط آنست که پس وضوء را بشکند و وضوء دیگر بسازد و بعض س در وضوء ارتماسی
و دست ها را اگر بجنبد کف آب بشوید بایں نحو بواسطه که آب نرسیده آب دیگر از کف دست
بریزد جائز است یا نه و در وضوء ارتماسی ارتماس کل اعضاء وضوء یا بعض
از مواضع عضوی جائز است یا نه ج جائز است که ده کف آب بعضو واحد
بریزد و هر موضع از عضوی را بکفی از آب بشوید و جائز است که از برای همه
عضو اقتصار بیک کف آب نماید اگر آن یک کف واحد کافی باشد بلی اسراف در آب
وضوء خوب نیست و بقدریکه صدق کند که شسته است اقتصار کند و ارتماس در همه
اعضا جائز است در کشف الغطاء فرموده و لو غسل بالرمس فاصله بالادخال
او الاخراج او المکث مع القول به اذا التلفیق من تلک الاحوال او بعضها
لزمه قصد البدأة بالاعلی کما تؤذن به وضوء المطرف و ربما یقال بانه
لا یعقل الترتیب بغیر النیة فیما عدی الاجراء و الاخراج و یعتبر ذلک
فی الغسلة الثانیة علی الاقوی الی ان قال فلو غسل الوضوء دفعة من غیر
نیة تقدیم الاعلی بطل انتهی و بعضی نیز فرق گذارده اند در جواز مسح بارتماس
وقت میان قصد وضوء در حال رمس بعد از رمس و در حال اخراج در صورت اول
مسح جائز نیست و در صورت ثالثه جائز است و اشتراط ترتیب الاعلی فالاعلی
در وضوء ارتماسی قصد و غیر قصد هر دو محل تامل است چنانچه در عدم جواز مسح
بان مطلقا یا مسح بان حال خروج ایضا تامل است خصوص اگر خروج ید در خود آب
باشد بسیار ولی این است که در وضوء ارتماس قصد وضوء را به خروج ید
از آب نماید الا آنکه از مرفق تا زند قصد ارتماس کند و از زند تا آخر اصابع
را بغیر ارتماس بشوید تا آنکه توهم مسح بآب جدید نشود و اگر تمام عضو را ارتماس
نموده دوباره بجهت زیادتی یقین دو کف دست را بهم بمالد که آن قطرات بعد

از مماس از آب وضو حساب بشود و با ین مسح نماید و تو ہم مسح با ب جدید را
باین دو دفعہ دست مالیدن بجہت زیادتی یقین رفع نماید س اگر در
وضو رعایت الاعلی فالاعلی را نمود و باین نحو که بعض دست در وے را
باین نحو بشوید که بعض از مواضع روے و دست را از رستنگاہ موے وا از
مرفق تا وسط بشوید و تا آخر ان بعض بشوید پس ہمین طور باتے مواضع روے
و دست را بر عایت الاعلی فالاعلی بشوید و بعض از مواضع را بر عایت
مذکورہ تا وسط بشوید پس از ان سافل ہر موضع عالے را با سافل ان بعض
عالے را که نشسته بود تا آخر بشوید جائز است یا نہ ج بلے جائز است بجہت
انکه ملاحظہ اعلی در خطے بیباشد که مسامت و ہم سمت خط اعلی باشد چه انکه دفعہ واحدہ
بشوید تا آخر سمت سافل یا انکه قطعہ قطعہ بشوید با ملاحظہ الاعلی فالاعلی
س اگر کسے در وضو بقاعدہ متعارف یقین در وضو نکند و آب بریزد
که تا یقین حاصل شود آیا زیادتی آب از جہت مسح ضرر دارد یا نہ ج ان آب
زاید بر متعارف را از آب وضو محسوب نماید و بان مسح نماید ضرر ندارد
س ہرگاہ محل وضو نجس بود و شخص میداند که تطہیر کردہ ولیکن نمیداند که
پیش از وضو تطہیر کردہ تا وضویش صحیح باشد یا بعد از وضو تطہیر کردہ است
چه حکم دارد ج وضویش صحیح و بدنش نیز طاہر است س حقیقت وضوء
و طریقہ وضو را بیان فرمایند ج وضوء دو شستن و دو مسح کردن است که
مراد از ان شستن رو و دستہا و مسح و پاہا میباشد و طریقہ اش این است که
مقارن نیت اول رو را بشوید از رستنگاہ موے پیشانی تا آخر زنخ در طول
و در عرض انچه را فرا گیرد انگشت میانه و ابہام بالنسبت بمتعارف از ہر دو
بعد از ان دست راست را بشوید از مرفق تا سر انگشتان بعد از ان دست

چپ را بشوید بنحو مذکور و اگر مانع از وصول آب داشته باشد مثل انگشتر و غیر
آن از را حرکت دهد و باید در شستن رو و دست ابتدا از اعلی نماید و مراعات
الاعلی فالاعلی را از دست ندهد بعد از آن مسح مقدم سر نماید بقدر مسمی برطوبت
باطن دست از آب وضو نه از خارج بباطن کف دست یا باطن انگشتان در
حال اختیار و بعد از آن مسح هر دو پا را نماید از سر انگشتان تا قبه قدمین و احوط
مسح کردن تا گردن پا در طول است و در عرض مسمی کافی است و اگر ابتدا
مسح از انگشت کوچک پا نماید باید بنحوی نماید که خط مسح از پشت پا بگذرد و
در مسح پا ترتیب نیست باین معنی که اول پای راست را مسح کند بعد از آن پای
چپ را بلکه عکس این نیز جایز است هر چند احوط ملاحظه ترتیب است و در مسح پا
نیز و همچنین لازم نیست مسح سر بدست راست و مسح پای راست بدست راست
و مسح پای چپ بدست چپ ولاکن احتیاط خوب است و اگر خواهد هر دو پا را
بیکدفعه مسح نماید و زن در حکم مرد میباشد والله العالم س الماء المأذون
للوضوء او الغسل باذن الصريح او الفحوى او شاهد الحال مختص بواجبات
الوضوء مثلا ام يشتمل المستحبات منه ايضا كالمضمضة والاستنشاق
وغيرهما بل استعماله زيادة على المعتاد فى قدر الوضوء مثلا جائز ام لا
ج هو ما على يقتضيه الاذن اطلاقا وتعميما وتقييدا ومع الاهمال ينصرف
الاذن الى المتعارف والمتعارف دخول المستحبات المرقومة والله العالم
س يجوز التداخل فى الوضوء الواجب والمستحب ام لا ج الوضوء عمل
واحد وتداخله من حيث اسبابه من البول والغائط جائز ومن حيث
غاياته الواجبة والمستحبة ايضا جائز س لو كان عضو من اعضاء
الوضوء نجسا ومضى عليه ايام ثم شك فى تطهيره ما حكمه وكيف حكم

اعمال السابقه ج اما اعمال السابقة فصحيحة ولكن ينبغي بل يجب تطهيره
عند التذكر والله العالم س وضوء التهيؤ هل هو عبارة عما اتى به
قبل الوقت بلا فاصلة بقصد الدخول فى الصلوة وبعمه وما اتى به قبل
الوقت مع الفصل يسيرا او كثيرا من القصد ثم انه هل يجوز الدخول
فى الصلوة بهذا الوضوء ام لا او يجوز فى الاول دون الثانى ثم لو توضأ
قبل الوقت بزعم انه لا يوجد الماء فى الوقت او ان الهواء بارد لا يقدر
على الوضوء او انه كان فى السفر يريد ان يقيم الصلوة بمجرد النزول مع
الرفقه فهل هذه الاقسام داخلة فى التهيؤ ويجوز به الدخول فى الصلوة
الواجبة ام لا ج المراد بوضوء التهيؤ الوضوء قبل الوقت بيسير على
الاقوى كما ان الاقوى مشروعيته لقوله عليه السلام ما وقر الصلوة
من اخر الوضوء حتى يدخل الوقت فالميزان فى التقديم ما يحصل به
التوقير والاولى فى الموارد المشكوكة فى الاندراج فى التوقير ان يتوضأ
بقصد الكون على الطهارة ولا باس بالصلوة به وكل وضوء مستحب كوضوء
الحاجة والزيادة ونحوهما س وضوء مستحب را بيان فرمائيد ج بدانكه
وضوء مستحب بسيار است اوّل وضوء تجديد بودن بر طهارت كه دائم الوضوء باشد
كه باعث طول عمر میشود بلكه منقول است از حضرت رسول صلى الله عليه وآله كه خداوند
عالم فرموده كه هر كه محدث شود و وضوء نگيرد بر من جفا كرده است و هر كه وضوء
بگيرد و دو ركعت نماز نكند بر من جفا كرده و هر كه محدث شود و وضوء بگيرد و دو ركعت
نماز كند و بخواند مرا و اجابت او نكنم در چيزے كه سوال كرده از امر دين و دنيا
خود پس بتحقيق كه من كه پروردگار او هستم بر او جفا كرده ام و من هرگز خداوند
جفا كار نيستم بلكه منقول است كه اگر قادر باشيد كه در شب و روز هميشه با طهارت

وضوء مستحب

باشید این عمل را بکنید بدرستیکه اگر باطهارت بمیرید گویا شهید مرده باشید دوم
وضو بجهت سجدهٔ تلاوت قرآن سوم وضو بجهت جمیع اعمال حج غیر طواف
واجب و نماز آن که وضو برای این دو واجب است چهارم وضو بجهت
اذانی که پیش از طلوع فجر مستحب است گفتن آن پنجم وضو بجهت سجدهٔ شکر ششم
وضو گرفتن پیش از وقت بجهت آنکه مهیا شود که نماز را در وقت بخواند و تهیه
برای خصوص اول وقت شرط نیست هفتم وضو بجهت نماز میت هشتم وضو
بجهت کفن پوشیدن میت برای کسی که میت را غسل داده باشد و هنوز غسل نکرده باشد
نهم وضو بجهت داخل کردن میت را در قبر دهم وضو بجهت خواندن قرآن یازدهم
وضو بجهت حمل قرآن دوازدهم وضو بجهت تعقیب نماز سیزدهم وضو بجهت
زیارات ائمه علیهم السلام چهاردهم وضو بجهت دخول در روضات ائمه علیهم السلام هر چند
قصد زیارت نداشته باشد پانزدهم وضو بجهت زیارت اهل قبور شانزدهم وضو
بجهت دخول در مساجد هفدهم وضو مسافر بجهت دخول بخانه خود نزد عیال خود
هیجدهم وضو بجهت کتابت قرآن نوزدهم وضو بجهت خواستن حوائج که قبل از آنکه
پی حاجت برود وضو بسازد و بعد مشغول بحاجت خواستن بشود هر چند از خدا
باشد و در حدیث است که امیر المؤمنین روحی له الفداء فرمودند بابلی وزنه
هر وقت نازل شود بتو امر عظیم در دین یا دنیا پس وضو بساز و دو دست
خود را بلند کن و بگو یا الله هفت مرتبه که حاجت تو بر آورده میشود بیستم وضو
بجهت مس نمودن سگ و مصافحه مجوسی بیست و یکم وضو بجهت جاری
شدن خون بسبب خلال کردن دندان بشرط آنکه باعث تنفر طبع شود بلکه اگر
باعث تنفر طبع هم نشود باز مستحب است بیست و دوم وضو بجهت فراموش
کردن استنجا پیش از وضو که در این وقت بلکه در هر وقت که وضو را مقدم

بدارد به استنجاء خواه عمداً خواه سهواً و خواه جهلاً مستحب است اعاده وضوء نماید و
بعضی اعاده وضوء را بعد از استنجاء واجب دانسته اند و آن ضعیف است هرچند
اعاده وضوء احوط است و باین جهت حکم باستحباب شده سنت و سوم وضوء
بجهت قی کردن خواه نفرتی در آن قی کردن باشد یا نه که اعاده وضوء مستحب است
سنت و چهارم وضوء بجهت خون دماغ خواه بی نفرت یا با نفرت باشد سنت و پنجم
وضوء بجهت دروغ گفتن خصوص دروغ بر خدا و رسول ص و ائمه علیهم السلام
سنت و ششم وضوء بجهت ظلم کردن سنت و هفتم وضوء بسبب بوسیدن زن بشهوت
سنت و هشتم وضوء بجهت دست نمودن فرج زن سنت و نهم وضوء بجهت
دست نمودن بباطن دبر خود سی ام وضوء بجهت خروج مذی که از روی شهوت باشد
سی و یکم وضوء بجهت خواندن شعر باطل مثل هجو و نحو آن بلکه بجهت خواندن
زیاده بر چهار بیت از شعر باطل و شعر باطل مثل هجو و مذمت کسی که مستحق مذمت
نباشد و هم چنین مدح نمودن کسی که مستحق مدح نباشد و یا آنکه دروغ باشد و
قصد مبالغه نباشد و یا آنکه مشتمل بر ترغیب و تحریص مردم بامر حرام باشد و یا آنکه از
لغو و هرزه باشد سی و دوم وضوء محتلم بجهت جماع پیش از غسل سی و سوم
وضوء بجهت خواب که خوابیدن با وضوء برای او عبادت حساب بشود و کسی که
با وضوء بخوابد در شب گویا مثل این باشد که احیا کرده باشد آن شب را سی و چهارم
وضوء بجهت خوردن و آشامیدن جنب و حائض پیش از غسل سی و پنجم وضوء بجهت
جماع کردن از برای کسی که غسل میت داده باشد سی و ششم وضوء بجهت
ذکر کردن حائض در جای نماز خود بقدر زمان نماز چنانچه بیاید انشاء الله
سی و هفتم وضوء بجهت جماع زن حامله بجهت آنکه فرزندی که متولد شود بخیل
و بی فهم نباشد سی و هشتم وضوء بجهت خندیدن در نمازی که مشتمل باشد

بر رکوع و سجود سہی و نہم وضو بجہت غیبت کردن برادر مؤمن چہلم وضو بجہت انغسال مستحبہ که مستحب است وضو ساز د خواه پیش از غسل باشد یا بعد از آن چہل و یکم وضو بجہت خوردن پیش از آن و بعد از آن چہل و دوم وضو بجہت غضب کردن که مستحب است بعد از آن وضو ساز د چہل و سوم وضو بجہت ترک اسم خدا در وضوے اوّل چہل و چہارم وضو بجہت داخل شدن عروس بر داماد که برائے ہر دو مستحب است که با وضو باشند چہل و پنجم وضو بجہت عود بجماع بعد از جماع اول چہل و ششم وضو بجہت رفع عذر از وضوء اضطراری مثل وضوء جبیره و تقیه که بعد از رفع عذر اعاده وضو مستحب است چہل و ہفتم وضو بجہت تجدید خواه قطع بصحت وضوء اول داشته باشد یا نه و خواه بوضوء اول نماز کرده باشد یا نه و خواه فاصله بین دو وضو شده باشد یا نه چہل و ہشتم وضو احتیاطی ہر گاه بعد از فراغ از وضوء شک نماید که در وضوے او خللے واقع شده یا نه چہل و نہم وضوے قاضی بجہت مجلس قضاء بلکه در مطلق مجالس خوب چون مجلس درس و علم و مجلس تعزیت پنجاہم وضوے جنب که بخواہد غسل و ہد میت را که مستحب است شخص جنب اگر بخواہد غسل بدہد میت را وضو ساز د و بعد میت را غسل دہد پنجاه و یکم وضوے شخصے که بخواہد جماع کند بکنیزے بعد از آنکه جماع کرده بود بکنیز دیگر و غسل نکرده بود که قبل از جماع دوم مستحب است که غسل نماید پنجاه و دوم وضو بجہت و بدن بلل مشتبه در مخرج بول بعد از استبراء پنجاه و سوم وضوء بجہت ہیکل کردن قران و او بخیتن آن بخود پنجاه و چہارم وضو بجہت مس کتابت قران زمانے که واجب نشود مس کتابت و الا واجب میشود مثل مواد و دیگر در کتب علماء دیده میشود خصوص از خاتمه که دران موارد وضو باید گرفت چون تسامح در ادله سنن جائز است درین موارد ترک وضو نمائیم یا وضوء بگیریم پس موارد سے که ترک وضوء بہتر است

بیان فرمایند ج موارد ان بسیار است مثل وضو بجہت خوردن چیزے کہ سوختہ باشد ومثل خوردن گوشت شتر ومثل خوردن شیر ومثل دست کردن مطلق کافر وبجہت تراشیدن مو یا کندن مو وہم چنین بر بدن آن وبجہت گرفتن ناخن وگرفتن شارب وبجہت کشتن کیک وشپش ولپشہ وگس وبجہت قرار شکم وبجہت دست کردن موئے زن بابدن آن وبجہت خارج شدن چرک واب بینی واب بینے وبجہت خواندن شعر اگرچہ نحی باشد یا انکہ کمتر از بہیار بیت باشد یا انکہ زیا دنباشد وبجہت امالہ وہر چیزے کہ خارج شود از دبر و قبل وبجہت ودے ونذے وباز کردن سوراخ ذکر ومس ملوون باطن آن کہ در اکثر این موارد ترک وضو بہتر است س چنانچہ وضوے مستحب را بیان فرمودند رجاء انکہ مستحبات متعلقہ بوضو را نیز بیان فرمایند ج مستحبات وضوء بسیار است اول گذاشتن ظرفے کہ از ان وضو میسازد بر جانب راست اگر ظرف سرگشادہ باشد کہ از کف تواند اب از ان برداشت پس استحباب در ظرف سرتنگ چون ابریق ونحوان ثابت نیست بلکہ مستحب است کہ ظرف سرتنگ را در جانب چپ بگذارند چنانچہ ظرف سرگشادہ را ہر گاہ ورپیش رو بگذارند وبدست راست از ان وضوء بگیرند بہ نیست چنانچہ در حدیث است وشرط نیست درین مستحب کہ وضو گیرندہ معتاد بکار کردن از دست راست باشد ویا انکہ دست راستش شل باشد دوم شستن دو دست را تا بند آن پیش از انکہ داخل نماید در ظرف سرگشادہ سوم شستن دست برائے بول وخواب یکمرتبہ وبرائے غائط دو مرتبہ وہر گاہ جمع شوند انہا جائز است تداخل باین معنے کہ کفایت معلمے نماید شستن دو دفعہ وبعضے گفتہ اند اگر ظرف سرتنگ ویا انکہ از اب کر وچشمہ جارے ونحوان وضوء باز شستن

دست سنت نیست و نیز گفته اند که شستن دست برائے شکستن وضو از غیر بول و غائط و نوم استحباب ندارد و لکن حق آن است که شستن دست مستحب است مطلقاً حتے در وضوئے تجدیدے و حتے در سائر نواقض مثل خون و بادے که شکننده وضو است حتے در صورتے که بداند که دستش پاک است و آلوده بنجاست نیست و توہم نجاست در آن نمیرود بلکه جائز است که در این شستن قصد قربت نماید چہارم شستن رو بقبله در حال وضو پنجم گفتن بسم الله که در حدیث است که اگر بسم الله بگوید ہمه بدن او پاک میشود و اگر نگوید ہمان موضع وضو پاک میشود و اگر در ابتدائے وضو گفتن بسم الله را فراموش کند در اثنائے آن بگوید و ہم چنین ہر گاه عمداً ترک نماید در اثنائے وضو بگوید ششم دعا خواندن بعد از حاضر نمودن آب وضو و آن دعا این است الحمد لله الذی جعل الماء طهورا و لم یجعله نجسا ہفتم خواندن بسم الله و بالله اللهم اجعلنی من التوابین و اجعلنی من المتطهرین ہشتم از رسانیدن دست تا آب بلکه ہمین دعا کافی از گفتن بسم الله نیز میباشد ہشتم گرفتن آب بدست راست و مسح کردن بدست راست حتے آنکه در شستن دست راست نیز آب را از دست راست بگیرد و بدست چپ بریزد و دست راست را بشوید بلے در مسح کردن پائے چپ بدست چپ بہتر است نہم ریختن آب بموضع وضو نه فرو بردن آن در آب دہم مضمضه نمودن و آن ریختن آب است در دہن و حرکت دادن که بجمیع اطراف دہن برسد و ترک مبالغه در حرکت نماید در روزه یازدہم آنکه مضمضه را سه دفعه نماید دوازدہم آنکه سه مضمضه را از سه کف آب نماید و اگر چنانچه ہر سه را بیک کف آب نماید ضرر ندارد و مستحب عمل اوده است سیزدہم آنکه انگشت ابہام و شہادت را در دہن بگرداند و بمالد چہاردہم آنکه آب

مضمضه را برنگردد و نخورد پانزدهم استنشاق و آن آب را از دماغ بالا کشیدن است
و مبالغه نماید تا آنکه آب بجمیع خیشوم برسد و غیر روزه‌دار شانزدهم آنکه سه مرتبه استنشاق
نماید هفدهم آنکه بسه کف استنشاق نماید نه بیک کف هرچند بیک کف نیز ضرر ندارد چنانچه
در مضمضه گذشت هیجدهم داخل کردن انگشت در سوراخ بینی بجهت ازاله چرک
و کثافت درون بینی نوزدهم اخراج نمودن آب بینی را بنفس خود بعد از استنشاق
که اگر آب خود خارج شود این مستحب بعمل نیامده است بیستم آنکه استنشاق بعد از تمام
مضمضه باشد نه بنحو مداخله که یک دفعه استنشاق نماید و مضمضه نماید یک دفعه و بعد از آن
استنشاق نماید بیست و یکم ابتدا بمضمضه نماید نه باستنشاق هرچند عکسش نیز جایز است
بیست و دوم اینکه هر یک از دست چپ و راست را دو دفعه بشوید که یک دفعه
تمام را بقصد وجوب بشوید و بعد دفعه دیگر بقصد استحباب و تا شستن اول تمام نشود
شستن ثانی که مستحب است بعمل نیاید و قدر آب که در اثنای شستن اول
بموضع برسد از غسله اول محسوب است هرچند او بقصد استحباب ریخته باشد و مسح
برطوبت غسله ثانیه حتی در دست چپ از آب وضو محسوب است و مسح باب
جدید نخواهد بود بلی اگر در دفعه ثالث بشوید مسح باب تازه خواهد بود و این شستن
نیز حرام و بدعت است اگر بقصد مطلوبیه بجا آورد و دانستی که استحباب مذکور
ثابت است حتی در دست چپ و مسح باب جدید نخواهد بود.. هرچند بعضی
از علما منکر استحباب غسله ثانیه شدند و بنابر قول ایشان مسح باب جدید خواهد بود
و اگر بخواهد احتیاط نماید دو باره دست نمالد از باب تحصیل زیادتی یقین
تا آنکه آب وضو محسوب شود نه آنکه ترک این مستحب نماید و این استحباب در مسح
ثابت نیست بلکه تکرار در مسح با قصد مطلوبیت بدعت و حرام است و هرگاه بقصد
احتیاط تکرار در مسح نماید بجهت حصول یقین پس ضرر ندارد و مثل تکرار شستن در

وضوی سه دفعه و چهار دفعه بدعت است و سوم مسح سر و پا را از بالا به پایین بکشد نه از پایین به بالا بدعت است و چهارم آنکه مسح سر کمتر از سه انگشت نباشد در عرض و طول در موضع مسح که ربع مقدم باشد بدعت است و پنجم آنکه مسح هر دو پا را بجمیع کف نماید بدعت است و ششم آنکه شستن رو بدست راست تنها باشد نه بدست چپ و نه بهر دو بدعت است و هفتم آنکه نیت وضو را بدل کند بدون ضم لسان بدعت است و هشتم آنکه در جمیع افعال وضو حضور قلب داشته باشد بنحوی که آثار خوف از او ظاهر باشد چنانچه از حضرت سید سجاد منقول است که آن بزرگوار رنگ مبارکش در وقت وضو تغیر می یافت بدعت است و نهم آنکه در حال وضو مشغول بذکر خدا و صلوة بر رسول خدا و ائمه علیهم السلام باشد چنانچه بعضی از علماء ذکر کرده اند سی ام آنکه زن در شستن دست ابتدا بشکم مرفق نماید و مرد ابتدا بپشت مرفق نماید و بعضی گفته اند که مرد در شستن اول ابتدا بپشت مرفق نماید و در شستن دوم ابتدا بشکم مرفق نماید و زن بعکس این و رعایت این بدعت است سی و یکم آنکه آب را در وقت شستن از بالا بریزد زیرا که آنچه لازم است شستن از بالا است نه ریختن آب از بالا چه ریختن آب از بالا مستحب است سی و دوم آنکه چشم را در حال وضو باز نماید سی و سوم آنکه آب وضو را در درون چشم برساند که تا آتش جهنم را نه بیند سی و چهارم آنکه آب وضو را اکید و آب غسل را یک صاع قرار دهد نه زیاده و نه کم و صاع چهار مد می باشد و مد چنانچه مجلسی اول اعلی الله مقامه در حدیقة المتقین ضبط نموده است عبارت است از یکصد و پنجاه و سه مثقال و نیم و ربع مثقال صیرفی و بعضی آب استنجا را نیز از مد حساب کرده اند و ان مشکل است خصوص در استنجای غائط بلکه مفتاح از اد خال استنجای بول هم باشد سی و پنجم خواندن سوره انا انزلناه که در حدیث است کسی که بخواند سوره انا انزلناه را در وضو خارج میشود از گناه مثل آنکه

تازه از مادر متولد شود و بعضی علما فرمودند سوره قدر را سه مرتبه در اول و
وسط و آخر بخوانند و از بعضی ظاهر میشود سه مرتبه بعد از فارغ شدن مستحب است ال
تا آنکه او را از ذاکرین بنویسند سی و ششم آنکه از برای زن مستحب است که در حال
وضو ربی مقنعه باشد و مقنعه را بگیرد خصوص در وضو نماز صبح و مغرب که
بی معجر باشد تا مسح را بطور خوب بجا آورد و حاجت باآنکه دست در زیر مقنعه
برد و مسح در زیر مقنعه نماید نباشد سی و هفتم دست مالیدن در جائی که
موقوف نباشد وصول آب به مالیدن دست سی و هشتم رسانیدن آب را بزیر
چیزی که آب بزیر آن میرسد مثل انگشتر فراخ و نحوان بجهت زیادتی یقین
سی و نهم آنکه اگر خواهد پای خود مسح را نشوید بهتر آن است که پیش از وضو
بشوید و اگر فراموش کند اندک زمانی صبر کند که از مسح بگذرد تا آنکه شبیه بعامه
نشود چهلم خواندن آیه الکرسی بعد از فارغ شدن از وضو تا آنکه ثواب عبادت
چهل ساله باو داده شود و چهل درجه برای او بلند شود و چهل حوریه برای
او تزویج شود چهل و یکم آنکه بعد از اتمام وضو بگوید سبحانک اللهم وبحمدک اشهد
ان لا اله الا انت استغفرک واتوب الیک واشهد ان محمدا صلی الله علیه
واله عبدک و رسولک واشهد ان علیا ولیک وخلیفتک بعد نبیک علی خلقک
وان اولیائه اولیائک و در نسخه وان اولاده خلفائک واوصیائه اوصیائک
و در حدیث است که رسول خدا ص فرمود که هر که وضو گرفت و شست روی خود
را میریزد گناهان روی او و بعد از آن که شست دو دست خود را تا مرفق میریزد گناهان
دو دست او و وقتی که مسح کرد سر خود را میریزد گناهان سر او و هرگاه مسح نماید
دو پای خود را یا بشوید بجهت تقیه ریخته میشود گناهان دو پای او و اگر در
اول وضو بگوید بسم الله الرحمن الرحیم پاک میشود همه اعضای او از گناه و هرگاه

نخواند در آخر وضوء یا غسل جنابت و عائے مذکور را میریزد گناہانش چنانکہ برگ از درخت میریزد و خلق میکند خداوند بعدد ہر قطرہ از قطرات وضوء یا غسل ملکے را کہ تسبیح کند خدارا و تقدیس و تہلیل او نماید و تکبیر او کند و صلوات بہ محمد و آل او فرستند و ثواب آن برائے آن وضوء گیرندہ باشد پس خداوند متعال امر نماید نوشتن وضوء و غسل در رقعے پس مہر زدہ میشود بمہرہائے پروردگار پس از آن بالا بردہ میشود و نہادہ میشود در زیر عرش در مکانے کہ نمیرسد باو دست دزد یا ضرر کرمہا و نمیتوانند دست کشند او را دشمنان تا آنکہ باو رو شود چہل و دوم آنکہ در حال مسح نخشکد رطوبت دست مقدم بدارد اخذ رطوبت ریش و ابرو و مژہ را بر اخذ رطوبت از جائے دیگر و لاکن آنچہ در حدیث وارد است این است فان لم یکن بقی فی یدک من بلل وضوئک شیٔ فخذ ما بقی منہ فی لحیتک و امسح بہ رأسک و رجلیک و ان لم یکن لک لحیۃ فخذ من حاجبیک و اشعار عینیک و بعضے از فقہا در احتیاط فرمودند در لحیہ کہ از لحیہ یا ذقن بردارد و از منتہا و نداز ذقن بر ندارد و اگر آنجا ہم نماند از لحیہ تا چہار انگشت بردارد و از زیادہ بر ندارد و اطلاق حدیث زیادہ بر این را نیز شامل است چہل و سوم آنکہ آب را متفرق سازد در وقت ریختن بر رو و دست کہ منتشر شود بیکجا نریزد چہل و چہارم آنکہ در وقتے کہ در ہوائے سرد خواب آلودہ باشد آب را بروے بزند بقوت و لاکن استحباب این عمل ثابت نیست بلکہ کراہت آن اقوے است چہل و پنجم مسواک کردن قبل از وضوء و مستحب است مضمضہ کردن بعد از مسواک و ظاہر اکافی باشد مضمضہ وضوء از برائے مضمضہ مسواک بلے اگر فراموش کرد مسواک کردن قبل از وضوء را مسواک کند بعد از وضوء و سہ مرتبہ بعد از مسواک مضمضہ نماید چہل و ششم نشستن بیشے کہ خارج شدہ باشد از حدر روے چہل و ہشتم پاک نمودن محل وضوء را از چرک و کثافت

پیش از وضو بجهل و ہشتم آنکه افعال وضو را ہیم بجا بیاورد و فاصله نگذارد
با بین افعال وضو بجهل و نهم خواندن دعا ورزید افعال وضو باین نحو که در
وقت مضمضه بگوید اللّٰهمّ لقنی حجتی یوم القاک واطلق لسانی بذکرک وشکرک
و هنگام استنشاق بگوید اللهم لا تحرم علیّ ریح الجنّة واجعلنی ممن یشمّ ریحها
وروحها وریحانها وطیبها و در وقت شستن روی بگوید اللهم بیّض وجهی
یوم تسودّ فیه الوجوه ولا تسوّد وجهی یوم تبیضّ فیه الوجوه و در وقت شستن
دست راست بگوید اللهم اعطنی کتابی بیمینی والخلد فی الجنان بیساری و
حاسبنی حسابا یسیرا و در شستن دست چپ بگوید اللّٰهمّ لا تعطنی کتابی بشمالی
ولا تجعلها مغلولة الی عنقی واعوذ بك یا ربّ من مقطعات النیران و در
مسح سر بگوید اللهم غشّنی برحمتك وبرکاتك وعفوك و در مسح پا بگوید
اللهم ثبت قدمی علی الصراط یوم تزلّ فیه الاقدام واجعل سعیی فیما یرضیك
عنی یا ذا الجلال والاکرام واگر در وقت مسح سر و پا این دعا نخواند بهتر است
و چون از وضو فارغ شود بگوید الحمد لله رب العلمین و بهتر آن است که بگوید
اشهد ان لا اله الا الله اللّٰهمّ اجعلنی من المتطهرین والحمد لله ربّ العالمین
اللهم انّی اسئلك تمام الوضوء وتمام الصلوة وتمام رضوانك والجنّة
که در حدیث است که حضرت امیر المؤمنین علیه السّلام وضو ساختند و این دعاها را
خواندند پس نظر کردند به محمّد حنفیّه و فرمودند ای محمّد هر که وضو بسازد مثل وضوء
من و بگوید مثل گفتن من حقتعالی بیافریند از هر قطره فرشته‌ها که تقدیس و تسبیح
و تکبیر الهی کنند تا روز قیامت و ثواب آن را بجهت او نبده قرار دهند
پس مکروهات وضو را نیز بیان فرمایند ج اما مکروهات وضو پس
آن نیز بسیار است اوّل طلب یاری از غیر نمودن در وضو گرفتن و آماده آب

از چاه کشیدن و یا گرم نمودن و نحو آن ضرر ندارد هر چند ترکش بهتر است دوم وضوء
بآبی که به افتاب گرم شود بشرط آنکه در ظرف باشد و بشرط آنکه آن ظرف از ظروفی
باشد که بچکش و نحو آن متاثر شود مثل مس و برنج و آهن که چکش گیر میباشد نه مثل
ظرف سفالی و نحو آن و بشرط آنکه گرمی آن باقی باشد نه آنکه سرد شده باشد هر چند
از مطلق گرم شده بافتاب چه در ظرف و چه در غیر آن از حوض و نحو آن بلکه از مطلق
گرم شده بافتاب اگر چه به حرارت افتاب باشد نه بتابش آن اجتناب اولی
است بلی از گرم شده بحرارت افتاب در بلاد عربستان اجتناب از آن غالب مشکلست
سوم وضوء از آبی که از غساله غسل واجب جمع شده باشد و اما غساله از اغسال
مستحبه پس کراهتش معلوم نیست چهارم وضوء بآبی که متعفن شده باشد بغیر نجاست
پنجم وضوء از آب چاه پیش از نزح مقدر در جائی که متغیر بنجاست نشده باشد
ششم وضوء از آب قلیلی که در آن مار و عقرب و چلپاسه افتاده باشد هفتم وضوء
از آبی که دست حایض متهمه بقلت احتراز از نجاست بآن رسیده باشد بلکه مطلقاً
بلکه هر کسی که کمتر احتراز از نجاست کند اگر دستش بآبی برسد اولی آن است
که از آن آب وضوء نسازد هشتم وضوء از آبی که دست مخالفین و یا ولد الزنا بآن
رسیده باشد نهم وضوء از آب نیم خورده گربه و موش و اسب و قاطر و حیوان نجاست
خوار و مرده خوار بلکه از سور حیوان حرام گوشت دهم وضوء گرفتن در مسجد از حدثی
که در خارج واقع شده باشد بلی اگر از خواب و نحو آن باشد که در مسجد واقع شده باشد
وضوء ساختن در مسجد ضرر ندارد بلکه بهتر است و این کراهت در صحن مسجد و حوضهائی
که در مسجد برای وضوء ساخته اند ثابت نیست بلی بعید نیست حکم بالحاق
مشاهد مشرفه بلکه هر مکان شریف را بمسجد یازدهم خشک نمودن آب وضوء را
بدامن و آستین و نحو آن بلکه مطلق خشک کردن چه باتش باشد یا بافتاب که

در حدیث است که هر که خشک کند بدستمال آب وضوء را یک حسنه برای او نوشته میشود
واگر بدستمال خشک نکند تا آنکه خود تن خشک شود سی حسنه برایش نوشته میشود
اگرچه ازین حدیث ظاهر میشود که خشک کردن موجب نقص ثواب است وکراهت
معلوم نشد ولاکن چون داب مخالفین است ترکش بهتر است وحکم بکراهت
اولی است دوازدهم وضوء رو بمکانی که استنجاء دران نموده بلکه اجتناب
از هر مکانی که مظنه نجاست میرود اولی است سیزدهم وضوء از ظرفی که
نقره کوب وطلاکوب باشد یا آنکه دران صورت حیوان نقش کرده باشند
چهاردهم تکاندن آب وضوء دست را بعد از وضوء پانزدهم وضوء ساختن بجا ارتماس که وضوی
ارتماسی ترکش اولی است شانزدهم وقت زیاد کردن در افعال وضوء
زیرا که مقدمه وسواس است وبعد از بلوغ بحد وسواس حرام است پس بهتر
وضوء ساختن بطور سهل وآسانی میباشد هفدهم تخلیل در ریش انبوه وغیر آن از جای
که غسل بشره ساقط باشد هیجدهم اسراف در آب وضوء نمودن زیرا که ملکی مینویسد
اسراف چنانچه در حدیث است ان لله ملكاً يكتب سرف الماء في الوضوء در

احکام جبیره

س اگر موضع جبیره یا ملفوف به روغن آلوده باشد ضرر
دارد یا نه ومسح بران جائز است یا نه واگر روغن چربی خفیف به موضع وضوء
یا غسل باشد مانع از وصول آب به بشره هست یا نه ج مدار ضرر در هر دو مسئله
بر این است که روغن چربی مانع از تاثیر مسح در ممسوح شود و مانع از وصول
آب باشد در مغسول والا ضرری معلوم نیست والله العالم س مسح بر جبیره
نجس صحیح است یا نه ج کهنه پاکی بالای نجس بگذارد که تا رنگ بناشد که خوف
سرایت رطوبت بشود ومسح بران کهنه پاک نماید واگر کهنه پاک نباشد ونجاست
جبیره سرایت بکند یا حائل نشود تیمم جائز نیست بلکه حکم او حکم فاقد الطهورین میباشد

واگر نجاست سرایت نکند و حائل نباشد مثل انیکه بے جرم باشد و قادر بر تطهیر نباشد
وجوب تیمم اقوے است بلکه بر طبق احتیاط است س اگر جراحتے یا قرحه یا
داشته باشد که رسانیدن آب بان ضرر داشته باشد شستن اطراف ان در وضوء
وغسل کفایت میکند یا گذاشتن جبیره بران و مسح بران لازم است یا بلا جبیره
بران مسح نماید ج شستن اطراف کفایت نمیکند هر چند در بعض نصوص اکتفاء
بان شده بلکه اگر مسح خود زخم و دمّل ضرر نداشته باشد بر خود دمّل و زخم مسح
نماید بنا بر احتیاط والا کهنه طاهرے بالائے زخم قرار دهد و مسح نماید و باوجود
امکان مسح بر زخم لازم نیست مسح بر آن بلکه جائز است که مسح بر جبیره نماید
س در محلّ غسل اگر جبیره باشد مسح بران لازم است یا غسل ج مسح لازم
است س اگر در وضوء یا غسل ریختن آب ضرر داشته باشد مسح باب باید نماید
یا تیمم متعین است خواه ضرر نسبت بیک عضو تمام باشد یا بعض از اعضاء ج
تیمم متعین است و احتیاط جمع است س اگر عضوے نجس باشد یا بران ضماد
نجس باشد که ازاله ان مشقت و دشواری داشته باشد در وضوء و غسل آیا باید جبیره
بران بست یا پارچه طاهرے بران گذارند و طهارت بجا آورند یا باید تیمم بکند
ج تیمم لازم نیست بلکه مسح بر جبیره طاهر بکند و احتیاط جمع است س
اگر جبیره مستوعب یک عضو تمام باشد تیمم لازم است یا نه ج استیعاب جبیره
مانع از مسح نیست در تمام اجزاے از یک عضو که هم چنین در تمام عضو از مغسول
و ممسوح پس اگر تمام اعضائے وضوء جبیره باشد همه وضوء بحسب ظاهر مسحات
میباشد و لاکن در اعضاء مغسول مسح بدل غسل میباشد و در اعضاء مسح بدل غسل
نمیباشد والله العالم س حکم جبیره مخصوص وضوء و غسل است یا در تیمم نیز ثابت
است ج جبیره در تیمم نیز ثابت است س

در وضو و غسل جبیره قصد رفع

قصد باید نماید یا نه ج کافی است قصد اباحت صلوة و قصد رفع حدث لازم نیست بلکه
اقوی جواز قصد رفع حدث نمیباشد بلی احوط ان است که در وضوء و غسل جبیره و همچنین
وضوی تقیه قصد رفع حدث ننماید س در درد چشم جبیره لازم است یا انکه تیمم
کافی است ج اقوی ان است که در درد چشم جبیره نمیباشد هرچند با امکان
ضم وضوی جبیره به تیمم ضرر ندارد بلکه احوط میباشد س اگر شخص بوضوء یا غسل
جبیره یا بوضوء و غسل تقیه نماز بجا آورده و از برای نماز دیگر رفع عذر جبیره یا تقیه
شده آیا لازم است اعاده وضوء و غسل یا انکه همان وضوء و غسل و جبیره کفایت میکند
ج لازم نیست اعاده وضوء یا غسل هرچند احوط اعاده است س اگر جبیره در
موضع مسح باشد مسح تمام جبیره لازم است یا مسح بعض ان کفایت میکند ج جایز
است که اکتفا نماید بمسح بهمان قدر از ان موضع که قبل از جبیره لازم بود بلی اگر
جبیره در موضع غسل باشد مسح تمام آن لازم است س مسح میان خنوطی که
بان جبیره را می بندند که مسح بران غالباً تعسر و یا تعذر دارد لازم است یا نه ج
خیر لازم نیست مسح موضعی که تعسر یا تعذر داشته باشد س در مسح جبیره لازم است
که بکف دست باشد یا انکه به پشت دست نیز کفایت میکند ج اگر جبیره در موضع مسح باشد
لازم است که مسح آن بکف دست و باطن آن باشد و اگر جبیره در موضع شستن باشد
لازم نیست که بکف دست باشد علی الاقوی س در مسح بر جبیره رطوبت دست
کافی است یا انکه باید بآب شود ج اگر چنانچه جبیره در موضع مسح است پس کافی
است تری دست و رطوبت آن و اگر چنانچه در موضع غسل باشد پس لازم است که
مسح ان باب نماید و رطوبت دست کفایت نمی نماید س اگر در جبیره موضع غسل مسح بر
بشره ممکن باشد لازم است مسح بر ان یا انکه مسح بر جبیره کفایت میکند ج کافی است
مسح بر جبیره از مسح به بشره هرچند ممکن باشد مسح بر بشره س کهنه که آلوده بدوا می نمایند

بروی زخم و دمل میگذارند و همچنین خود دوا و مرهم حکم اینها حکم جبیره است یا نه **ج**
بلی حکم اینها در جواز مسح بر روی اینها حکم جبیره میباشد لاکن مختص است جواز
مسح بهمان موضع دوا و کهنه و نحو آن پس چیزی از موضع صحیح را مسح نماید الا اینکه
موقوف باشد تحقق جبیره و کهنه و دوا بضم موضع صحیح که اینوقت جائز است مسح ان
موضع صحیح **س** اگر دمل یا زخم مکشوف باشد و مسح بران ممکن باشد مسح آن لازم
است یا انکه تکلیفش عمل به جبیره است **ج** بر فرض عدم تعذر و تعسر مسح بران لازم
است و اگر مسح بران تعذر یا تعسر داشته باشد یا انکه کهنه نجس باشد کهنه پاکی بران
گذاشته مسح بران کهنه نماید و اگر وضع کهنه و مسح بران متعذر و یا متعسر باشد اکتفا نماید
بشستن اطراف ان و اگر اینهم ممکن نباشد پس تکلیفش تیمم است **س** اگر جبیره مستلزم
شود استیعاب و فرا گرفتن عضو صحیح ما حول جرح را مثلا آیا در ینصورت غسل ما حول
جرح کفایت میکند یا انکه جبیره با اینطور متقدم است **ج** غسل ما حول جرح کافی
نیست بلکه لازم است جبیره و در سوال سابق گذشت که اگر تحقق جبیره موقوف باشد
بضم موضع صحیح پس جائز است من باب المقدمة **س** اگر زخم را بخیاطه غصبی دوخته باشد
بجهت ممکن نبودن خیاطه حلال و یا انکه نمیدانست که این خیاطه غصبی است و یا انکه
فراموش نموده و یا انکه مجبور بوده در دوختن زخم را بخیاطه غصبی و یا انکه علاج زخم
منحصر شده بدوختن بخیاطه مغصوب و یا انکه خیاطه که بان زخم را دوخته اند قابل
بیرون آوردن نباشد بجهت انکه از قابلیت مالیت افتاده باشد و یا انکه
بیرون آوردن ان باعث خوف هلاک صاحب زخم یا نقص عضو یا مرض شدید
یا زشتی شود آیا جائز است که بر این جبیره مسح نماید و با این جبیره نماز کند یا نه
ج در جمیع اقسام هفتگانه واجب نیست اخراج خیاطه بلکه باید مثل یا قیمت
یا تفاوت قیمت را بدهد اگر فرض شود که بعد از بیرون آوردن قیمتی داشته و

لاکن ناقص شده باشد قیمتش که باید نقصان قیمت را بدهد و اگر بعد از در آوردن خیاطه
از برای اصلاح قیمتی نه باشد پس باید در مثلی مثلش را بدهد و در قیمتی قیمت را
پس جائز است در اقسام مذکوره هفت گانه مسح بر آن جبیره و نماز کردن با آن
خیاطه هو العالم س هر گاه تخته غصبی را جبیره نماید یا انگشتر غصبی در دست
داشته باشد که ممکن نشود بیرون آوردن آن چه باید ج مثل خیاطه مذکوره است
در هنگام مزبوره تخته غصبی و انگشتری که ممکن نباشد بیرون آوردن آن و لاکن
در جمیع صور مزبوره بهتر آن است که اگر در محل تیمم نباشد سه کار کند تیمم نماید
و جبیره نیز کند و وضو هم بسازد و اقتصار کند بشستن ما بقی از اعضاء در وضو چنانچه
میباید انشاء الله س در جبیره تخفیف دادن کهنه و نحو آن لازم است یا نه ج
لازم نیست تخفیف دادن چیزهائی که بر روی جبیره بسته است س ایا فرقی
هست میان مسح بر جبیره اعضائی که شستن آن لازم است و میان مسح بر جبیره در اعضائی که مسح آن لازم است ج
فرق است میان آن دو مسح از چند جهت اول آنکه وجوب مسح بر جبیره در مواضع شستن عوض
شستن بشره محسوب میشود بخلاف مسح بر جبیره در مواضع مسح که عوض مسح بر بشره
است دوم آنکه در مسح بر جبیره در مواضع مسح باید که بباطن کف یا انگشتان باشد
نه ظاهر کف و پشت آن بخلاف مسح بر جبیره در موضع شستن که لازم نیست که بکف
یا انگشتان بلکه کافی است هر چیزیکه مسح بان حاصل شود سوم آنکه در مسح بر جبیره
در مواضع مسح کافی است مسمی مثل خود مسح بر سر و پا چنانچه گذشت بخلاف مواضع
شستن که استیعاب مسح لازم است و مسمی کافی نیست مگر در حال تعذر و تعسر از
استیعاب چنانچه اشاره شد چهارم آنکه در مسح بر جبیره موضع مسح بهتر آن است
که آب جاری نشود که شبیه بشستن شود بخلاف مسح بر جبیره اعضای شستن که
که بهتر آن است که مسح نماید که شبیه بشستن شود پنجم آنکه در مسح بر جبیره در مواضع

مسح باید که از آب جدید نباشد بخلاف مواضع شستن ششم آنکه رطوبت در جبیره مواضع
مسح را باید خشک نماید که مخلوط برطوبت دست نشود که اگر مخلوط شود مسح با آن رطوبت
جائز نیست چنانچه گذشت بخلاف رطوبت در جبیره مواضع شستن که وجود رطوبت
بلکه آب ضرر ندارد هفتم آنکه ابتداء باعلا در مواضع مسح بر جبیره موضع شستن
لازم است بخلاف مواضع مسح که ابتداء باعلی لازم نیست س
چنانچه فرق ما بین مسح بر جبیره در مواضع شستن با مسح بر جبیره را در مواضع مسح بیان
فرمودی مواضع مشترک را نیز بیان فرمائید ج شریک است این هر دو مسح
در بسیاری از چیزها اوّل آنکه اکتفا برطوبت دست نمیتوان نمود در مسح در موضع
شستن چنانچه اکتفا نمیتوان نمود در مسح بر جبیره در موضع مسح دوم اکتفا نمیتوان نمود
در مسح سر و پا بشستن چنانچه اکتفا نمیتوان نمود در مسح جبیره در مواضع شستن به شستن
ان هر چند به فرو بردن در آب باشد سوم آنکه واجب است قصد مسح نمودن
در مسح بر جبیره در موضع شستن هر چند مسحی نماید که شبیه بغسل باشد چنانچه واجب است
قصد مسح نمودن در مسح بر جبیره در موضع مسح مثل مسح خود سر و پا چهارم آنکه
شرط است در مسح بر جبیره در موضع غسل اینکه ممسوح بحال خود باقی بماند و
ماسح هم و روان کند نه آنکه هر دو با هم مرور کند یا ممسوح مرور بر ماسح نماید چنانچه
شرط است در مسح بر جبیره در موضع مسح مثل خود مسح سر و پا پنجم آنکه شرط
نیست در مسح بر جبیره چه در موضع غسل وچه در موضع مسح اینکه فرو گیرد مسح
میان خیاطه ها و ریسمانها و جاهائی که غالباً ممکن نیست یا دشوار است مسح نمودن
ان چنانچه فرو گرفتن مسح بر جبیره موضع شستن با تعذر یا تعسر نیز چنین است و اشاره
تعالی این شرائط شده است والله العالم س هر گاه شخص را جبیره های متعدده در عضو
واحد باشد یا همه را میتواند که یک جبیره قرار دهد یا نه ج اگر خوف ضرر در شستن ما بین جبیره ها

وممکن باشد جبیره متعدده حرام است که همه را یک جبیره قرار دهد بلکه واجب است تعدد
جبیره تا آنکه مثنیا جبیره فی شسته شود **در اغسال واجبه** **س** غسلهائی واجب
را بیان فرمانید **ج** اغسال واجبه شش است اول جنابت دوم حیض سوم استحاضه
کثیره ومتوسطه چهارم نفاس پنجم مس میت ششم غسل میت چنانچه مذکور است **ک**
الغسل فرض من جنابة * مس لمیت فی خلاف فلا وهن * ومن دم لحائض
ونفساء * وتاقب من استحاضة النساء * تغسیلک المیت فرض ملتزم * وان
یکن سقط اذا ما الحاق * **در غسل جنابت** **س** جنابت بچند چیز
حاصل میشود **ج** بدو چیز اول بیرون آمدن منی چه مرد باشد چه زن خواه در
خواب باشد یا بیداری دوم جماع وان متحقق میشود بدخول حشفه در فرج زن
یا دبر مرد بلکه دخول در فرج حیوان و دبر حیوان نیز موجب غسل میشود هر چند
احوط در دبر مرد وحیوان انست که غسل را نشکسته وضو بسازد و بان غسل نماز نکند
س اگر از بسیاری جماع منی بصورت خون بیاید غسل واجب است یا نه
ج بلی غسل واجب است بعد از علم منی بودن آن **س** جنابت خنثی بچه
چیز متحقق میشود **ج** جنابت خنثی نیز بیکی از ان دو چیز مزبور است اگر
معلوم باشد که خنثی انثی است یا خنثی ذکور نه خنثی مشکل **س** جنابت
در خنثی مشکل بچه طور است **ج** آمدن منی از مسلکین که ان سوراخ ذکر و فرج
بوده باشد یا یکی ازین دو سوراخ با اعتیاد اگر اعتیاد مخرج شرط بوده باشد
واگر شرط ندانیم خروج از یکی ازین دو مسلک کافی است و همچنین بیرون
آمدن منی از قبل خنثی به تنهایی یا از ذکر آن به تنهایی باعث جنابت هست
اگر اعتیاد شرط باشد و همچنین بیرون آمدن منی از سوراخ ممسوح نیز باعث
جنابت نمیشود با عدم اعتیاد اگر اعتیاد را شرط بدانیم والا کما هو الاقوی

در اغسال واجب
در غسل جنابت

یکفی مطلق الخروج مع العلم بانه منی لاکن اعتیاد بر فرض اعتبارش شرط حکم ببودن حدث جنابت است واما نجس بودن آن پس مشروط بخروج از مخرج معتاد نیست بجهت آنکه میان حدثیه و نجسیته تلازم نیست والله العالم

س زنان هم محتلم میشوند مثل مردان یا نه ج بلے زنان هم مثل مردانند در حکم باحتلام انها ودر وجوب غسل بعد انزال ولاکن غالبا منی زن از فرج بیرون نمی آید مگر آنکه شهوت زیاد و منے زیاد داشته باشد که بیرون بریزد در خواب و در خبر است که این مطلب را بزنها نگوئید و بانها یاد ندهید که سبب باشد که خود را بزنا و نحوان جنب میکنند و غسل میکنند اگر بایشان بگوئید که چرا غسل میکنید میگوئید که محتلم شده ایم و این مسئله را عذر خود قرار میدهند س اگر حشفه بریده باشد و بقدر حشفه داخل نماید موجب غسل است یا نه ج بلے ادخال بقدر حشفه موجب غسل است س اگر منی از غیر مخرج معتاد بیاید لازم است غسل یا نه ج موجب غسل است بنابر اقوی س بانطفه ئی ظن قوی حکم باحتلام میشود یا نه ج محکوم باحتلام نیست لیکن احوط حکم باحتلام است بلکه هر وقت که احتمال جنابت بدهد بهتر آن است که غسل نماید بقصد قربت و بعد از آن نقض نماید وضو را بسازد و نماز کند و شکستن وضو لازم نیست بلکه لازم آن است که نماز را با وضو عمل نماید و اقتصار باین غسل نکند و شکستن غسل بجهت احتیاط است از جهت آنکه وضو ساختن با غسل جنابت بدعت است و شاید این غسل جنابت باشد س اگر شخص آلت خود را بپیچد بدستمال حریر و نحو آن که مماست حاصل نشود در زمان جماع و هم چنین مماست حاصل نشود بجهت گشادی فرج یا بسبکی آلت آیا غسل واجب است یا نه ج لزوم غسل خالی از قوت نیست و از ابوحنیفه نقل شده که جماع در فرج محارم بالف حریر جایز است

س بمحض حرکت کردن منی بدون آنکه خارج شود از حشفه موجب غسل است یا نه
ج موجب غسل نمیشود مگر بعد از خروج از حشفه س اگر بیرون آید منی مرد از زن
بعد از غسل آیا موجب غسل است یا نه ج خیر موجب غسل نیست س هرگاه شخص
رطوبتی در جامه خود ببیند و یقین کند که منی است چه نماید ج لازم است که
غسل نماید س هرگاه شخص منی در جامه مختص بخودش ببیند و یقین نماید که این
منی از خودش است تکلیفش نسبت بنمازهائی که کرده چیست ج غسل میکند و وجوباً اعاده
مینماید هر نمازی را که یقین کرده است که در حالت مزبوره بجا آورده است
و احتیاط آن است که هر نمازی را که احتمال دهد که با جنابت بعمل آورده اعاده
یا قضا نماید س اگر کسی شک کند در خروج منی یا خواب ببیند که محتلم شده و
بعد از بیدار شدن اثری نبیند غسل بر او واجب است یا نه ج اقوی عدم
لزوم غسل است هرچند اگر احتمال خروج منی بدهد هرچند بقدر ذره باشد و احوط
در این وقت اتیان به غسل و نقض نمودن آن بحدث است و وضو گرفتن از برای
نماز س نیت غسل را در چه وقت نماید ج در غسل ترتیبی مقارن نماید نیت را
به شستن سر و گردن و در غسل ارتماسی نیت را مقارن فرو بردن همه اعضا در
آب نماید بلی اگر جمع نماید در نیت بمعنی اخطار ببال میان نیت در حال
فرو بردن اول عضو را بآب و میان نیت در حال فرو گرفتن آب تمام عضو
را باین معنی که در هر دو جا نیت نماید بهتر است لیکن چون نیت چنانچه گذشت
داعی میباشد و غسل نیز آنی الحصول می باشد حاجت بجمع مزبور نیست اگرچه احوط
است س طریقه غسل جنابت را بیان فرمائید و آیا فرقی هست در طریقه
غسل جنابت و سائر اغسال واجبه و اغسال مستحبه یا نه و آیا فرقی هست در میان
غسل مرد و غسل زن یا خیر ج غسل جنابت و سائر اغسال واجبه و اغسال مستحبه

چہ مرد باشد چہ زن بدو نحو است یکے ترتیبی دیگر ارتماسی اما ترتیبی و آن
این است کہ بعد از آنکہ تمام عضو پاک باشد یا ہر عضو را کہ میشوید قبل از
غسل پاک باشد اگرچہ احوط آن است کہ تمام عضو را اوّل پاک نماید بمقارن
نیت اول سر و گردن را بشوید و قدرے از بدن را من باب المقدمہ بعد
از آن جانب راست را بشوید و قدرے از جانب چپ را من باب المقدمہ
بعد از آن جانب چپ را و قدرے از جانب راست را من باب المقدمہ و نصف
ناف و نصف عورتین را بلکہ بیشتر از نصف من باب المقدمہ بلکہ در ہر دو جانب تمام
آنہا را بشوید و اگر بہ نیت ہر یک یعنی سر و گردن و جانب راست و جانب
چپ زیر آب رفتہ باشد کفایت میکند ہمچنین اگر بر سر آب بریزد و جانب راست
و جانب چپ را یا ہر دو را یا بعض از او را آب فرو برد یا عکس این نماید کفایت
میکند اما ارتماسی پس آن بعد از پاک بودن تمام عضو بہ نیت غسل در زیر آب
رفتن است بنحوے کہ آب جمیع بدن را فرو گیرد و حصول غسل ارتماسی در ہمین
وقت است و اگر تا سینہ مثلاً در زیر آب باشد با بدن پاک و بہ نیت غسل
در زیر آب رود کفایت میکند بلکہ اگر مثل ماہی تمام بدن در زیر آب باشد
و بہ نیت غسل خود را حرکت دہد کافی است **س** غسل ترتیبی و ارتماسی کدام
افضل است **ج** ترتیبی افضل است چنانچہ شیخ مرحوم در منظومہ فرمودہ ؎
رتبہ ان شئت وان شئت ارتمس ؛ والفضل فی الترتیب فالفضل التمس
پس فضل ترتیبی است و الا ارتماس انما شرع للتخفیف علی الناس فثواب
الترتیب اکثر لان جعل صلوا بالنسبۃ الی الارتماس **س** حصول و تحقق غسل
ارتماسی در چہ وقت است **ج** حصول غسل ارتماسی در وقتی است کہ
آب جمیع بدن را فرو گیرد نہ آنکہ غسل بتدریج و کم کم حاصل میشود چنانچہ بعضے از

از فضل فرموده اند س غسل ارتماسی تدریجی الحصول است بایں معنے که اول
ان اول رسیدن جزء از بدن است بآب و اخیر ان رسیدن با خر جزء از بدن
است بآب یا انکه آنی الحصول است بایں معنے که تحقق ان برسیدن آخر جزء
از بدن است بآب و دانستن اینمعنے که غسل تدریجی الحصول است یا آنی
الحصول واجب است بر مکلف یا نه ج از سوال سابق معلوم شد که غسل
آنی الحصول است و حاجت باعاده نیست و دانستن اینمعنے که تدریجی الحصول
یا آنی الحصول است بر مکلف لازم نیست پس هرگاه نداند واجب نبودن
این را و غسل کند غسلش صحیح است س در غسل ارتماسی بعد از فرو رفتن
با گر باشک نماید در فرو گرفتن آب بجمیع بدن و یا انکه بجهت کوری یا ظلمت یقین
برسیدن اب بجمیع بدن نکند بلکه بظنه نماید کافی است یا نه ج در صورت
شک بفرو گرفتن بنا را بر عدم فرو گرفتن بگذارد و اعاده آن لازم است
و همچنین در صورت ظلمت و کوری اکتفا بظنه نماید مگر انکه عسر و حرج باشد
و یا انکه وقت تنگ باشد اکتفا بظنه نماید س در غسل ترتیبی ناف و عورتین را
ملحق بکدام جانب نماید و اگر جداگانه بشوید جائز است یا نه ج احوط در غسل ترتیبی
آن است که قدرے از بدن را در وقت شستن سر من باب المقدمه
بشوید و همچنین قدرے از جانب چپ را در زمان شستن جانب راست بشوید
و همچنین قدرے از جانب راست را در زمان شستن جانب چپ بشوید
من باب المقدمه و ناف و عورتین که محل سوال است نصف از انکه زیاده
را ملحق نماید بجانب راست که در زمان شستن آن بشوید از او نصف دیگر بلکه
زیاده را در زمان شستن جانب چپ بشوید و اگر در هر دو جانب تمام انها
را بشوید بهتر خواهد بود و دلیلے بر شستن آن جداگانه ندارم س موالات در غسل

ترتیبی میباشد یا نه ج موالات در غسل ترتیبی نیست کما قال السید
اعلی الله مقامه ـ ولیس فی الترتیب من توالی ؛ فبانفصال جاز و
انفصال ؛ مگر در غسل استحاضه که منقطع نشده باشد لازم است موالات
و تعجیل بجهت آنکه خون بیرون نیاید و مثل ان است سلس و مبطون بنابر احوط
س در غسل ترتیبی اگر بعضی از اجزای را بنحو ترتیب بشوید مثل انیکه سر و گردن
را بشوید و بعضی دیگر را چون جانب راست و چپ را در آب فرو برد و غمس نماید بقصد
غسل ترتیبی جائز است یا نه ج بلی جائز است س شستن از اعلی در
غسل ترتیبی شرط است یا آنکه جائز است شستن اسفل قبل از اعلی ج
ابتداء از اعلی شرط نیست بلکه شستن از اسفل نیز جائز است کما قال السید مرحوم
ـ وجاز فیه الابتداء بالاسفل ؛ فصاعدا مثل نزول من علی س
جریان در غسل ترتیبی شرط است یا نه ج بلی جریان شرط است چنانچه در منظومه فرموده است
ـ والصب فی ذلک غیر معتبر ؛ وهکذا الامرار ان جری و مر س اگر
کسی بقصد غسل ترتیبی سر و گردن را شست و بعد هر طرف را در آب فرو
برد دفعة واحدة بدون آنکه ترتیبی در عضوین قرار دهد آیا همچو غسلی صحیح
است یا نه و بر فرض بطلان اگر در شب رمضان بچنین غسلی اکتفا نماید
موجب قضا و کفاره هست یا نه و فرقی بین عالم و جاهل میباشد یا نه ج
شکی نیست در بطلان غسل مزبور و هم چنین لازم است بر چنین شخص قضاء
روزه و کفاره چون درک صبح بجنابت نموده و فرقی بین عالم و جاهل در بطلان
غسل و قضا نیست بلی در جهت کفاره فرق میکند و تفصیل ان در کفارات
صوم بیان میشود س در اعتبار ترتیب فرقی میان عالم و جاهل و ناسی
میباشد یا نه ج خیر فرقی نیست س شستن موهای نازک در بدن

لازم است یا نه ج لازم نیست پس اگر جزء مشکوک باشد که آیا ظاهر بدن است یا باطن شستن آن در غسل و غسل لازم است یا نه ج عدم لزوم شستن آن در رفع جنبث خالی از قوت نیست در جائیکه حالت سابقه معلوم نیست لاصالة عدم تاثیر النجاست فیه یا در جائیکه حالت سابقه معلوم بوده که از باطن است واما در جائیکه معلوم بوده که از ظاهر است لازم است شستن آن واما در رفع حدث پس اگر حالت سابقه معلوم باشد بنا بر حالت سابقه بگذارد واگر حالت سابقه معلوم نباشد شستن آن لازم است ولو من باب المقدمة لاصالة بقاء الحدث وعدم حصول الطهارة اگرچه شستن آن مطلقا فی الغسل بفتح الغین وبضم الغین موافق احتیاط میباشد پس اگر دو نفر یقین کنند که یکے از ایشان جنب است ولاکن مشتبه شد در میان ایشان چه نمایند ج هر یک عمل باصول نمایند در حق خود باین معنے که هر یک از ایشان حکم بطهارت نمایند ولازم نیست برایشان غسل بلکه احکام طهارت در حق یکدیگر نمیتوانند جاری نمایند مگر احکام طهارت دیگرے مستلزم بطلان عمل خود شود مثل آنکه احدهما اقتداء بدیگرے نماید پس نماز اقتدا کننده باطل است نه امام ومثل اینکه احدهما دیگرے را بدوش خود سوار کند ومسجد برد که در توقف حرام است زیرا که یا خود جنب است ویا آنکه جنب را داخل مسجد نموده است ومثل اینکه هر دو را اجیر نمایند برای قرائت سوره عزایم ویا آنکه منضماً اجیر نمایند برای جاروب کردن مسجد چون درین جا یقین تفصیلے یا یقین اجمالے بالنسبت بمکلف به است ویقین اجمالے در حق دو مکلف معتبر نیست مگر آنکه باعث یقین تفصیلے شود بخلاف یقین اجمالے بالنسبت بدو مکلف به که معتبر است پس غسل واجب لنفسه

میباشد یا واجب لغیره ج غسل واجب لغیره میباشد و موارد یکه غسل از برای آن واجب میشود در مبحث وضوء گذشت و گاهی غسل واجب میشود بجهت نذر و عهد و نحو آن س اگر کسی شک در وقت غسل کند و یا شک کند که وقت بقدر غسل و اداء نماز باشد یا نه و با خیال وقت بقصد قربت غسل کند و بعد معلوم شود که وقت انقدر نداشت و یا بگمان عدم دخول وقت قربتہ الی اللہ غسل کند و بعد معلوم شد که وقت بود در جمیع صور غسل صحیح است یا نه و با این اغسال میتوان نماز خواند یا نه ج اقوی صحت غسل است در جمیع صور مسطوره لاکن در صورت خوف بقاء وقت هر چند بقدر یک رکعت باشد واجب است که ترک غسل نماید و تیمم کند و لاکن احوط در جمیع صور مرقومه اعاده غسل است خصوص اگر غسل را بقصد همین نماز که در بقای وقت اش شک میباشد نماید س قبل از وقت فریضه نیت وجوب در غسل و وضو چه صورت دارد آیا فرق بین استقرار قضا بر ذمه و عدم آن و اراده اتیان قضا و عدمش هست یا نه ج اگر نماز قضاء از خود یا از غیر خود در ذمه بجهت وجوب دارد نیت وجوب در غسل و وضو قبل از وقت ضرر ندارد چه اراده کردن نماز قضاء داشته باشد یا نداشته باشد س هرگاه شخص هنگام جماع منی را بیرون بریزد چه با زن خود و چه با کنیز خود این عمل را بکند حرام خواهد بود یا نه و غسلی که کرده غسل جنب از حرام است یا نه ج عزل منی از منکوحه و کنیز جائز است و در هر حال غسل جنب از حرام نخواهد بود س جنب از حرام باب گرم میتواند غسل کند یا نه ج در میان اب گرم تمام بدن را فرو برده و قصد کند بیرون بیاید س در موضع غسل یا وضو آبله باشد و یا پوست کهنه بر روی پوست باشد و قابل خاره در بدن فرو رفته باشد که بعض آن ظاهر باشد

چه باید کرد ج انچه را که یقین دارد که از ظاهر است لازم است شستن آن و همچنین
انچه را که معلوم باشد از بواطن است لازم نیست شستن آن و انچه مشکوک است
در ظاهر یا باطن بودن ان پس حالت سابقهٔ آن را ملاحظه نماید که اگر ظاهر بوده
و حال شک نموده پس باید بشوید چنانچه اگر سابقاً باطن بوده و حال شک نموده
نباید بشوید و اگر بالمرة نداند که از ظاهر است یا باطن باید انرا بشوید تا یقین بوصول
آب بجمیع بدن نماید و اما مواضع سوزن و خار ظاهر ان است که از بواطن باشند
چنانچه زیر آبله و پوست کهنه مادامیکه پوست نیفتاده باشند نیز از بواطن است و
اما جائے آبله بعد از پوست انداختن از ظواهر است که شستن ان لازم است و اگر
چیزے دران گودی باشد باید اب را بزیر آن برساند خلاصهٔ کلام انچه در آبله و
نحو ان متصور است چند صورت است یکے انکه زخم آبله هنوز باقی است و
پوست ان نیفتاده است و انقسم پوست را حائل نداند و زیر ان از بواطن
است و همان شستن ظاهر اکتفا نماید و یک قسم ان است که زیر آبله پوست
جدید آورده و این پوست روے بمالیدن دست و نحو ان بدون تعذر و
تعسر رفع بشود این زمان ان پوست را حائل دانسته زمان وضو و غسل انرا
رفع نماید و یک قسم ان است که وسط آبله مثلاً سوراخ شده بنحویکه بتوان
آب را بزیر ان برساند و لکن رفع پوست موجب الم اطراف پوست میشود و
در این قسم نیز ان قدرے که ممکن است رسیدن اب لازم است رسانیدن
اب وضو و غسل را بانجا و اما کنه هائے که ببدن آدمی چسپید پس اگر مراد از ان
کنه هائے کوچک باشد که شبیه پشه مرغ است که ببدن انسان بچسپد و غالباً
متعسر است کندن ان پس موضع گزیده و دندان ان مثل موضع سوزن
و خار است که همان شستن ظاهر اکتفا مینماید و اما غیر موضع دندان از مواضعیکه

جسم ان ملصق است پس باید انقدر آب بریزد که قطع بوصول آب به بشره نماید
بلے هرگاه فرض شود که جمیع بدن ان حیوان مثل موضع دندان آن حیوان
ملصق و چسپیده به بدن انسان میشود چنانچه مسموع شد پس شستن ظاهر ان اکتفا
نماید ولو بحجیره باشد والعد العالم س شخص میداند که متمکن از غسل جنابت
نیست ولکن مع خود را جنب میکند آیا معصیت کرده است یا نه واگر بداند که زوجه متمکن
نیست از غسل چه صورت دارد ج جائز است که خود را جنب کند و معصیت ندارد
و هم چنین در حق زوجه و هردو تیمم نمایند بلکه اگر خاک هم نداشته باشد جائز است
واحوط ترک است خصوص در رمضان س اگر حدث اصغر در بین غسل صادر
شود چه حکم دارد و آیا فرقے هست میان غسل واجب و سنت یا نه ج اقوی
عدم بطلان غسل است خصوص در غسل مستحب و بهتر در این صورت عدول از غسل
ترتیبی است بار تماسے واگر عدول نکند بهتر آن است که تمام کند و دوباره
نیز غسل کند و وضو هم بسازد و در رساله این حکم مفصلاً مذکور است س
غسل سنت از وضوے سنت مجزے است یا نه ج هیچ غسلے مجزی از هیچ وضو
نیست الا غسل جنابت که مجزے از وضو است س حائض و نفسا و مستحاضه
و مس کننده میت وضو را قبل از غسل باید بگیرد یا بعد از آن ج مخیر است
و بهتر آن است که قبل از غسل وضو را بعمل آورد س اگر تا کمر یا سینه در آب
باشد غسل ارتماسے صحیح است یا نه و در صورت صحت حرکت دادن اعضائے
که قبل از نیت غسل در آب است بعد از فرو بردن سر در آب لازم است برائے
اینکه آب تازه بان برسد یا نه ج حرکت دادن آن ضرور است در صورتیکه
ایستاده باشد و خروج از آب شرط نیست در صحت غسل و مثل ماهی در آب
شنا ورکنان غسل جائز و صحیح است و سید در منظومه فرموده سه والاندغماس

وهو فی الماء یصح ؛ ولیس للخروج وجه ؛ فلو نواه بعد ان قد غمسه صح
اذا حرک کل البشرة ؛ واشتراط حرکت از جهت احتیاط یا از جهت وصول آب
بزیر قدمین وتمام بشره میباشد والا لزومش محل اشکال است س اگر محرم
باحرام عمره یا حج یا صائم بصوم واجب که افطارش اختیارا جائز نباشد غسل
ارتماسی بکند صحیح است غسل او یا نه ج درصورت عمد وعلم واختیار باطل است
درصورتی که در وقت فرورفتن در آب قصد غسل نماید ودرصورت اضطرار
یا نسیان صحیح است وهم چنین درصورتی که میخواهد از آب بیرون آید ودرهرگاه
قصد غسل نماید ضرر ندارد وعلی اشکال س درغسل ارتماسی تقدیم عضوی
برعضوی لازم است یا نه وبرفرض لزوم اگر ابتدا بفرورفتن در آب از سر بکند
ایا جائز است یا نه ج تقدیم عضوی بخصوصه درغسل ارتماسی لازم نیست بلکه لازم
این است که مجموع بدن را در یک زمان عرفی آب فرو گیرد س در
غسل ارتماسی تخلیل لحیه وانگشتر ویا لبیدن ناخن اگر چرک داشته باشند وغیر آن
از هر چیزی که حائل بشره بدن باشند بعد از بیرون آوردن سر وبعض بدن جائز
است یا نه ج تخلیل بنحو معمول درغسل ترتیبی است اما درغسل ارتماسی لازمست
که در یک زمان عرفی آب بمجموع بدن برسد پس باید که بعد از تخلیل لحیه وازاله
چرک ونحو آن قصد غسل کند در حالتی که بخواهد غسل ارتماسی بکند خواه مجموع بدنش
در زیر آب باشد یا خارج از آب س هرگاه شخصی پیش از وجود سبب وجوب
غسل غسل نموده بقصد وجوب مثل اینکه پیش از وقت غسل کرده بقصد واجبی یا
بعد از دخول وقت اعاده غسل لازم است یا اینکه بهمان غسل اکتفا نموده میتواند
نماز بجا بیاورد ج اقوی آن است که قصد واجب در مندوب ضرر ندارد
خواه عالم باشد یا جاهل بحکم باشند یا نشناسد که بوقت نرسیده اعاده غسل ونماز

است اگر بجا آورده باشند نماز را والله العالم **س** جرم وسمه در آب و مضر غسل و وضوء میباشد یا نه **ج** هرگاه مانع از وصول آب نشود ضرر ندارد **س** هرگاه شخص بعد از غسل واجب متذکر شود که بدنش نجس بود قبل از غسل و آنرا زائل نکرد و اطرافی که یقین بزوال حاصل شود یا اینکه شک کند که زائل کردم یا نه یا ظن بعدم ازاله داشته باشد ولاکن فراموش نموده غسل کرد و یا اینکه یقین بعدم ازاله قبل از غسل نماید ولکن بعد از غسل در جسم نه بیند و یا اینکه نجاست را بعد از غسل مشاهده کند و نداند که بعد از غسل عارض شده یا آنکه پیشتر یا در وسط غسل عارض شده یا ظن بلحوق نجاست در قبل و میان غسل داشته باشد چه حکم دارد **ج** در صورت یقین بعدم ازاله غسل باطل است و باقی در صور متقدمه غسل صحیح است ولکن شستن موضع نجس و چیزی که بآن ملاقات کرده است برطوبت لازم است و ظن بلحوق نجاست در میان غسل و میان وضوء اعتبار ندارد **س** در غسل مطلقا رسانیدن آب در زیر ابرو و ریش لازم است یا نه **ج** بلی لازم است سلی اشکال خواه در غسل ترتیبی باشد و خواه ارتماسی و اشکال در وجوب شستن خود مو میباشد و اقوی آن است که غسل مو لازم نیست **س** شرائط غسل را بیان فرمائید **ج** غسل در شرائط و احکام غالبا مثل وضوء میباشد پس حکم این از آن معلوم شد بلی موالات در غیر از استحاضه و ابتداء باعلی در غسل لازم نیست چنانچه در سوال سابق گذشت **س** اباحت مکان و اباحت آب و مطلق بودن آب در غسل نیز شرط است یا نه **ج** بلی شرط است چنانچه حکم آن و همچنین حکم مغصوب در حال انحصار و حکم بودن آب در ظرف طلا و نقره در بطلان غسل در بحث وضوء گذشت و حاجت باعاده آن بنحو تفصیل نیست **س** اگر کسی در غسل ترتیبی هنگام شستن جانب راست شک

کند در شستن سر یا آنکه شک در شستن جانب راست کند در حین شستن جانب
چپ چه نماید ج اقوی عدم اعتنا بشک مزبور است هر چند احوط اعتنا بشک
مزبور و اتیان بمشکوک فیه میباشد س شخص اگر بعد از غسل جنابت رطوبت
مشتبهه به بیند چه نماید ج اگر استبرا از بول و بول هر دو کرده باشد آن رطوبت
پاک است و ناقض هم نخواهد بود و اعاده غسل لازم نیست بلے اگر بعد از جنابت
بول کرده و استبرا بولے نکرده رطوبت مشتبهه به بیند لازم است وضو نه اعاده
غسل س اگر استبرا کرده و بول نکرده غسل نمود بعد از غسل رطوبت مشتبهه
به بیند یا در حین بول شک نماید که منی با بول هست یا نه یا بعد از بول شک نماید
آیا غسلش صحیح است یا نه ج غسل و اعمال سابقه آن صحیح است و اعاده
آن غسل برای اعمال آتیه لازم بلکه احوط آن است که جنب اگر استبرا ببول
نکرده و غسل کرده اعاده غسل نماید بمجرد بول چه رطوبت مشتبهه به بیند چه نبیند
س نیت غسل جنابت با عدم التفات اشتغال ذمه بغیر آن از اغسال
واجبه چون حیض و نفاس و استحاضه و مس میت و نذر و شبه آن کفایت میکند
یا نه ج بلے کفایت میکند و حاجت بالتفات بغیر غسل جنابت نیست و کافی
است از غسلهای دیگر بلے اگر اول قصد غسل جنابت نکند اکتفا بهمان غسل
نکند باید غسل جنابت هم بکند هر چند اکتفا بآن غسل از غسل جنابت خالی از قوت
نیست س تداخل در اغسال واجبه یا مندوبه بیک غسل کفایت میکند
از هر دو یا نه ج تداخل جائز است حتی در واجب با مندوب با تعیین غسل
و بدون آن و بهتر آن است که نیت همه اغسال را نماید بلے اگر غسل سنت
مستحب نماید کافی از واجب نخواهد بود پس نیت غسل واجب کفایت از واجب
و مستحب هر دو میکند و اما در صورت عدم تعیین سبب غسل و انواع در صورت

اجتماع پس اگر غایت مشترک بین واجب و ندب را قصد نمود ان غسل صحیح است
و با عدم تعرض تعیین ایضاً و چہ صحت غسل خالی از قوت نیست پس تعیین سبب در
اغسال لازم نیست و اگر غسل واجب باشد کفایت میکند نیت رفع حدث و مباح
بودن نماز بلے علامہ اعلے اللہ مقامہ در کتاب تذکرہ در بحث اغسال مستحبہ
فرمودند کہ واجب است نیت سبب و تعیین آن در اغسال مستحبہ و ہرگاہ بدون
تعیین غسل نماید غسلش باطلست و لاکن این کلام ضعیف است بلے اگر وجوب
غسل بسبب نذر یا عہد باشد لازم است تعیین و نیت ان از جہت وفا بنذر
و بدون تعیین درینصورت نیز غسلش صحیح است س در صورت اجتماع اغسال مندوبہ
با واجبہ غسل مستحب را میتواند مقدم بدارد یا نہ ج جائز است تقدیم غسل مستحب
بر غسل واجب ولکن بہتر ان است کہ اول غسل واجب را بعمل اورد و غسل مستحب
را مقدم ندارد چنانچہ در اغسال واجبہ کہ جمع شوند و درمیان انہا غسل جنابت
باشد غسل جنابت را مقدم بدارد بر سائر اغسال س نیت خلاف در غسل
مثل انکہ در غسل جنابت قصد حیض نماید و یا در غسل زیارت قصد غسل جمعہ نماید
چہ صورت دارد ایا غسلش باطلست یا نہ ج اگر نیت خلاف در صورت مسئول
از روئے عمد باشد و قصد بدعت و قشر یع نداشتہ باشد غسلش صحیح است
و این نیت لغو است چنانچہ ضرر ندارد اگر نیت خلاف را از روے جہل و
نادانی کردہ باشد مثل اینکہ گمان کردہ کہ حیض و استحاضہ یکے میباشد
و ہم چنین اگر از جہت غلط باشد مثل اینکہ خواست نیت غسل جنابت نماید
نیت غسل حیض نمود یا انکہ خواست بگوید غسل زیارت میکنم غلطاً گفت غسل جمعہ
میکنم ضرر ندارد و اما اگر قصد خلاف از جہت جہل بموضوع بود مثل اشتباہ در
موضوع مثل اینکہ خیال نمود کہ حائض است و یا انکہ گمان کرد کہ امروز جمعہ است

قصد غسل جمعه نموده و بعد معلوم شد که جمعه نبود پس اگر آن غسلی که قصدش نموده
مشروع و جائز نبوده است یا وقت مشروع بودن آن نرسیده باشد مثل
اینکه چهارشنبه یا شنبه قصد غسل جمعه نمود یا مرد قصد غسل حیض نمود پس آن غسل باطلست
و اگر آن غسلی را که کرده بود جائز بود پس این غسل خود صحیح است بلکه کافی از غسل
فراموش شده نیز میباشد بشرط آنکه آن غسل فراموش شده مندوب
و این غسل را به نیت غسل واجب بعمل آورده باشد یا آنکه هر دو واجب یا هر دو
مستحب باشد بلی اگر غسل منسی واجب و آن غسلی که بعمل آورده مندوب
باشد اکتفا باین غسل مشکلست چنانچه اشاره بآن شده است **س**
در زیر ناودان و باران غسل میتوان نمود یا نه **ج** جائز است غسل در زیر
باران و ناودان باین نحو که اول بایستد در باران یا ناودان و سر را بشوید
باگذاردن به نیت غسل و بعد از آن طرف راست را بشوید و بعد از آن پهلوی
چپ را و بعضی گفته اند که لازم نیست ترتیب همینکه آب بتمام بدن رسیده باشد
صحیح است چنانکه در خبر است و لاکن اقتصار باول اولی میباشد **س**
شخص اگر بحمام برود و مقصودش دادن پول بحامی نباشد و یا آنکه پول
قلب یا حرام بدهد غسلش صحیح است یا نه **ج** غسلش باطلست مگر آنکه اعلام
کند حمامی را بقصد خود اگر راضی شد غسلش صحیح است والا فلا بلی اگر این
قصد را بعد از غسل نماید ضرر ندارد **س** با لنگ غصبی غسل صحیح است یا نه
ج غسل باطلست با لنگ غصبی چه ترتیبی باشد چه ارتماسی بلی اگر طوری
نماید که تصرف در لنگ نشود مثل اینکه در غسل ارتماسی بعد از فرورفتن در
آب لنگ را از خود دور کند و قصد غسل نماید و در ترتیبی طوری نماید
که در زمان شستن هر یک از عضو تصرف در مغصوب نشود اگرچه برنجش آب

وحرکت داد الی باشد مثل اینکه زمان نشستن سرسر و گردن را خم نماید و لنگ را بطوری که لنگ بآب غسل تر نشود و در نشستن جانب راست لنگ را جانب چپ بیندارد و در زمان نشستن جانب چپ لنگ را بجانب راست اندازد که اب بلنگ مغصوب نرسد **س** هرگاه شخص بهیزم مغصوب آب مباح خود را گرم نماید غسل بان اب چه صورت دارد **ج** اگر در حال گرمی غسل کرد و قیمت هیزم را بصاحبش داد یا آنکه از صاحبش اذن گرفت یا آنکه صاحبش را راضی کرد غسلش صحیح است و اگر قیمت را نداد و صاحب هیزم هم اذن نداد... به غسل کردن اقوی صحت غسل است هرچند احوط ترک غسل است بجهت احتمال اینکه شریک شده باشند صاحب اب با صاحب هیزم هرچند این احتمال بسیار ضعیف است و اگر در حالت سردی ان بعد از گرم شدن غسل نماید ضرر ندارد و لازم است قیمت هیزم را بدهد **س** اگر کسی غسل کرده و سبب جنابت هم از و حاصل شده و نداند که کدام مقدم است چه نماید **ج** لازم است که غسل نماید خصوص در صورتی که زمان جنابت را بداند و زمان غسل را نداند **س** هرگاه شخص شک کند در اصل وطی یا دخول مقدار حشفه غسل لازم است یا نه **ج** واجب نیست غسل هرچند مظنه بدخول مقدار حشفه و یا ظن باصل وطی داشته باشد و لکن احوط غسل است اگرچه بان غسل نماز نباید بکند بلکه آن غسل را بشکند و وضو بسازد و مثل مظنه است اخبار زن بدخول مگر آنکه یقین کند و اگر زن متدینه و با عدالت باشد پس احتیاط بغسل و نقض غسل و وضو گرفتن اولی است و معتبر علم است نه ظن و نه اخبار عدل واحد والله العالم **س** دخول بر خنثی موجب غسل میشود یا نه **ج** اگر دخول در قبل خنثی نماید موجب

غسل نیست بجهت آنکه احتمال دارد که آن سوراخی که داخل نموده فرج زن
نباشد بلی اگر در هر دو سوراخ دخول نماید هر دو جنب میشوند **س** هرگاه شخص واطی
نماید خنثی مشکل را و خنثی جمع شد با زن دیگر بر هر سه نفر غسل لازم است یا نه
ج هرگاه واطی در قبل خنثی نماید و خنثی دخول نماید زنی را غسل بر خنثی
لازم است نه بر آن مرد و نه بر آن زن **س** هرگاه دو خنثی بیکدیگر دخول
نمایند غسل لازم میشود یا نه **ج** بر هیچکدام غسل واجب نیست اگر دخول کند
هر یک دیگری را در قبل به تنهائی یا در دبر به تنهائی اما اگر دخول کند در قبل
و دبر جمیعا پس غسل واجب میشود **س** عدول از غسل ترتیبی به ارتماسی
وعکس آن جائز است یا نه و بر فرض جواز تجدید نیت نیز لازم است یا نه
ج عدول از غسل ترتیبی به ارتماسی و عکس آن چه بنحو ارتماسی دفعی باشد
یا ارتماسی ترتیبی جائز است و حاجت تجدید نیت نیست بجهت اینکه این
عدول مصطلح نیست بلکه اعراض از سبب میباشد بجهت اتیان سبب دیگر
س هرگاه دماغ یا گوش کسی را بریده باشند و بعد بلا فاصله متصل سازند
و بخیه زنند که جوش بخورد و بهم بپیوندد در غسل و وضو چه نماید آن جزء نجس است یا نه
ج آنچه از شهید ثانی و غیره اعلی الله مقامهم بر میاید اینکه آن جزء نجس است
و پاک نمیشود و بنا برین در غسل و وضوش اشکال است بلکه در نمازش نیز
اشکال است بجهت آنکه با میته نجس نماز میکند ولکن حق آن است که آن جزء
به تبعیت پاک میشود و یا آنکه تعلق روح از مطهرات است چنانچه جنین در رحم قبل
از تعلق روح میته و نجس است و بعد از تعلق روح پاک میشود و این اشکال
بعد از جدا شدن و انفصال تمامه میباشد و اگر قطع تمام نشود بلکه آویخته باشد
و بعد متصل شود پس ضرر ندارد **س** غسل نمودن از آب حوض مسجد و مدرسه

وصحن شریف جایز است یا نه ج جایز است بشرط آنکه از اهل وقف باشد وبشرط آنکه واقف حین الوقف شرط از منع غسل نکرده باشد وبشرط آنکه ضرر بوقف نداشته باشد واگر در نهر و حوض مسجد باشد باید که نجاست بالات و زمین مسجد نرسد وبشرط آنکه غسل باعث نفرت موقوف علیهم نشود که اگر موجب نفرت شود جایز نیست وباید که در مسجد الحرام ومسجد النبی نباشد و در سایر مساجد موجب مکث در مسجد نشود مثل اینکه غسل ارتماسی نماید س غسل کردن یا وضو گرفتن از آبی که از برای تشنگان سبیل میکنند مثل آب سقاخانها که در سر کوچها و راه های زوار و عابرین سبیل میباشد جایز است یا نه ج غسل و وضو صحیح است مادامیکه منافات بغرض سبیل کننده نداشته باشد و یا منع صریح نباشد و ظهور اختصاص نیز نباشد و معارض باهم نیز نباشد مثل اینکه تشنه نباشد که از آن بیاشامد و رفع تشنگی نماید زیرا که مقصود در امثله مرقومه مطلق انتفاع میباشد چنانچه بوضو و غسل و سیراب شدن و طبخ نمودن و قلیان را آب تازه نمودن و نحو آن باشد بلی عمده مقصود رفع تشنگی است ولیکن قید و شرط نخواهد بود مثل اینکه عمده مقصود از وقف مسجد نماز است و کاری که منافی بکردن نماز نباشد ضرر ندارد بلی اگر علم باختصاص سبیل از برای تشنگان باشد یا آنکه امر دائر شود بین سیراب شدن تشنه و انتفاع بوضو و غسل ظاهر این است که در این وقت وضو و غسل صحیح نباشد س آب غسل جنابت یا غسل حیض و نفاس زن با شوهر است و همچنین چیزهایی که موقوف باشد غسل بر آن مثل گرم کردن آب و ظرف و اجرت حمام آن بر شوهر واجب است یا نه ج بعضی از علماء لازم دانسته و این احوط است هرچند عدم وجوب خالی از قوت نیست مثل وضو لیکن مشروط است باینکه ناشزه نباشد و منقطعه نیز نباشد والله العالم س چیزهایی که ارتکاب آن جنب

حرام میباشد بیان فرمائید ح محرمات بر جنب هشت چیز است اوّل بجا آوردن
نماز چه واجب چه مستحب مگر نماز میت وهم چنین چیزیکه در حکم نماز است چون
تشهد فراموش شده واجزاء منسیه وسجده سهو بنا بر احتیاط دوم طواف چه واجب
وچه مندوب سوم داخل شدن در مسجد مدینه ومکّه چهارم درنگ کردن در سائر
مساجد وعبور ودخول بقصد عبور از دری بدر دیگر هرچند بخط مستقیم نبود
ضرر ندارد وچه مسجد خراب شده باشد یا نه بجهت آنکه مسجد همیشه مسجد است هرچند
خراب شود مگر در ارض مفتوح العنوة ومساجد خانه نیز همین حکم دارد بلکه مساجد
ملعونه که در کوفه بنا شد بجهت شادی بقتل سید الشهداء روحی له الفداء نیز همین
حکم دارد چنانچه بعضی از علمای ما تصریح کرده بحرمت مکث در آن مساجد
والحاق مساجد ملعونه بسیار ضعیف است بنا بر اشتراط قربت در حصول مسجدیت
پنجم مس کتابت قران بنحوی که در وضوء گذشت ومس اسماء الله واسماء
چهارده معصوم علیهم السلام هرچند دلیل واضحی ندارد واما نوشتن قران پس
حرام نیست هرچند شیخ بهائی علیه الرحمه حرام دانسته ولکن خلاف مشهور وضعیف
است بلکه مکروه است ششم خواندن سوره عزائم چه تمام سوره باشد وچه بعض از آن
حتی بسم الله گفتن وبعضی قائل شده اند که حرمت مختص است بآنکه شروع
نماید بقصد اتمام که اگر بدون قصد اتمام باشد پس حرام نیست واین قول
ضعیف است هفتم روزه گرفتن وتفصیل آن بیاید در کتاب صوم ان شاء الله تعالی
هشتم چیزی در مسجد گذاشتن اگرچه خود داخل نشود وحرام نیست داخل
شدن در مسجد بجهت بیرون آوردن چیزی ویا برداشتن چیزی
بشرط آنکه در مسجدین نباشد وباعث مکث در سائر مساجد نشود وهمچنین
حرام نیست انداختن چیزی در مسجد وحرام نیست عطا بدن جنب چیزی

را در مسجد و یا او یختن چیزے را در ان و تیر زدن کبوتر و نحوان را در ہوائے
مسجد یا زمین بلکہ انداختن اب بینی و دہن نیز حرام نیست ہر چند اجتناب از ہمہ
اینہا اقوی و اولے است وا ما دالان مسجد و حوض و باغیچہ و صحن مسجد و حجرات
و منارہ پس مسجد نیست مگر انکہ علم حاصل شود بہ بودن ان از جزء مسجد و اما مشاہد
مشرفہ پس ظاہر ان است کہ جنب داخل اینہا نشود بلکہ در رواق و صحن نیز داخل
نشود مس شخص جنب و زن حائض دعاے کہ مشتمل بر آیہ از سورہ عزائم باشد
چون دعاے کمیل کہ مشتمل ست بر آیہ فمن کان مؤمنا کمن کان فاسقا از سورہ
حم سجدہ است و ہمچنین شعرے کہ اقتباس از آیہ از سورہ سجدہ نمودہ باشند
چنانچہ بحر العلوم طاب ثراہ در منظومہ در فضیلت صلوۃ میفرماید ع بہا الی اللہ
العباد تقترب ؛ وذالک قول اللہ فاسجد واقترب ؛ ایا میتوانند بخوانند یا نہ
ج اما شعر منظومہ چون فقرہ اسجد مذکور در قران با واو است نہ با فا پس خواندن
ان ضرر ندارد و اما دعاے کمیل پس فقرہ مذکورہ را نخوانند و باقی فقرات
را بخوانند یا فقرہ مذکورہ را نقل بمعنے کنند یا انکہ در لفظش فی الجملہ تغیرے بدہد
واللہ العالم مس اگر صبی و مجنون وطے نمایند یا انکہ موطوئہ واقع شوند حرام
است بر اینہا دخول در مساجد و واجب است منع اینہا از دخول یا نہ و غسل اینہا
در حال صغر و جنون باعث رفع منع میشود یا نہ ج وجوب غسل بر اینہا بعد از
بلوغ و عقل است و لاکن باید منع نماید اینہا را از دخول در مساجد و مس مصحف و سائر
چیزہائے کہ حرام است بر جنب و غسل در حال صغر و جنون باعث رفع منع میشود
بسبب اقوے آن است کہ اگر صبی ممیز جنب شود و غسل نماید غسل او رافع حدث
جنابت میشود ہر چند ظاہر ان است کہ اعادہ نماید مس موید ایجماع ثانیا ہل
یستحب لہ الغسل خاصۃ ام الوضوء کاف فی دفع الکراہۃ وما التکلیف

المؤيده بعد الاحتلام ج لما روى ان اعادة اجماع للجنب من دون
الغسل يوجب جنون الولد كما روى فى المحتلم ايضا فالمخلص لازالة الكراهة ليس
الا الغسل والوضوء يوجب خفة الكراهة لا دفعها والامر فى الكراهة سهل
والله العالم س الدسومة فى محل الوضوء والغسل اصلية كما فى الدماس
او عارضية هل هى مانعة من الغسل ام لا ج لا تمنع من الغسل والوضوء
ولا من التطهير على الاقوى س الغاسل للجنابة او سائر الاغسال
الواجبة يقف على ارض نجس رطبه ويغتسل ترتيبا فاذا اراد غسل قدميه
فيطهرهما ويغسلهما يجوز غسله هكذا ام لا ج الاقوى الجواز كما مرّ انفا
س فى خصوص الغسل الارتماسى قال بعض انه لا يكفى فيه الدفعة
العرفيه ويظهر من اخر المعتبر الدفعة الحقيقة فما رايكم المنيف ج
انّ هذا اشتباه من المستفتى به اذ الكل قائلون بكفاية الدفعة العرفية
فى الارتماس ولا يعقل اشتراط الدفعة الحقيقية بل الظن ان مقصود الفقيه
من التعبير المزبور الاشارة الى ان الغسل ليس تدريجى الحصول حتى
تكفى فيه بالدفعة العرفية بل هو آنى الحصول فلا يحصل الا بعد حصول
كمال الانغماس ولا يحصل الا فى ذلك الآن ولو كان الانغماس بالتدريج
من الصبح الى الغروب فلا يحصل الا بعد حصول تمام انغماس البدن فتامّل
جيدا فانه دقيق س مستحبات غسل را بيان فرمائيد ج مستحبات
غسل بسيار است اول استبرا بشرط آنكه جنابت بانزال باشد نه جماع تنها
وكيفيت استبرا در وضو گذشت اگر اشتباه نشد يا كى نمايد دوم گفتن بسم الله
نزد غسل سوم شستن دست را سه مرتبه تا مرفق يا نصف ذراع يا بند دست
پيش از دخول دست در ظرف چه سرگشاده چه سرتنگ بلكه در آب كثير چهارم

مضمضه پنجم استنشاق بنحوے که در وضو گذشت ششم نیت هنگام شستن دستها یا در زمان مضمضه یا استنشاق و اعاده آن نزد شستن سر بهتر است هفتم گذرانیدن نیت را بقلب بدون امداد بلسان مگر آنکه نتواند بدون اعانت بزبان نیت نماید هشتم مالیدن بدن بدست بجهت کمال اطمینان برسیدن آب بجمیع بدن نهم تخلیل یعنی رسانیدن آب در مواضعی که محتاج باین هست چون زیر پستان و انگشتر گشادن و هم تعجیل در تمام نمودن غسل یازدهم بیک صاع بودن آب غسل و آن تخمیناً یکمن تبریزیا علاوه میباشد و تا یکمن و نیم هم محتمل است و ششصد و چهارده مثقال و ربع مثقال صیرفی که نزدیک است میباشد با ملاحظه مقدمات غسل دوازدهم حضور قلب در غسل که غسل نیز عبادت پروردگار است سیزدهم خواندن این دعا نزد غسل اللّهمّ طهّر قلبی و زکّ عملی و تقبّل منّی سعیی و اجعل ما عندك خیراً لی اللّهمّ اجعلنی من التّوابین و اجعلنی من المتطهّرین یا آنکه بگوید اللّهمّ طهّر قلبی و اشرح لی صدری و اجر علی لسانی مدحتك و الثّناء علیك اللّهمّ اجعله لی طهوراً و شفاء و نوراً انّك علی کلّ شیء قدیر و خواندن این دعا بعد از غسل نیز خوبست چهاردهم پوشاندن عورت اگرچه در آب باشد و وجوب پوشاندن در زمانی است که ناظر محترم باشد و اگر غسل نمود بدون ستر عورت هرگاه پیدا بدست و نخوان باشد غسلش صحیح است اگرچه معصیت نموده پانزدهم شستن ... کف که از توابع بدن است شانزدهم باز نمودن گیسوی بافته هفدهم شستن سر را بدست راست هیجدهم شستن سر را سه مرتبه و سایر اعضا را دو مرتبه نوزدهم مسواک کردن که اگر پیش از غسل و بعد از غسل بستم اختیار کردن غسل ترتیبی برارتماسی بیست و یکم اختیار آب و مکان خالی از شبهه بیست و دوم غسل در آب فرات بلکه در شط فرات بهتر است از غسل باب فرات تنهائی

نیست وسوم ابتدا باعلی نمودن در غسل هر چند واجب نیست چنانچه گذشت

س مکروهات جنب نیز بیان شود ج مکروهات آن نیز بسیار است

اول خواب پیش از غسل دوم خضاب ریش یا دست و یا پا یا سر بحنا و یا وسمه و نحو آن و همچنین مکروه است از برای خضاب کرده جنب شدن تا خضاب تمام رنگ خود را نداده باشد بلی بعد از نشستن کراهتی ندارد هرچند اثر رنگ باقی باشد سوم اکل و شرب زیرا که مورث فقر و برص است و بهتر آن است که وضو بسازد یا آنکه دست را بشوید و مضمضه و استنشاق نماید چهارم استعمال آبی که در وضو بیان شد کراهت آن از برای وضو از آب متعفن و نیم خورده و نحو آن پنجم خواندن قرآن هر چند کم باشد و از هفت آیه تا هفتاد آیه هر چه بالا رود کراهت آن نیز زیاده میشود بلکه کراهت قرائت بالنسبت بهر محترمی چون دعا و زیارت و اسماء الله و اسماء انبیا و ائمه هدی علیهم السلام نیز ثابت است ششم دخول جنب در امکنه محترمه از قبور انبیاء و علماء و شهداء و مجلس تعزیت و علم و گنبد مختصر که محضر ملائکه است و داخل شدن در قبر میت بجهت دفن هفتم رسانیدن دست باشیاء محترمه غیر مس قرآن که حرمت آن گذشت پس دست نمودن بجلد و حاشیه و غلاف قرآن و بر داشتن قرآن مکروه است هشتم نوشتن قرآن بلکه نام هر محترم بلکه مکروه است از برای جنب هر کار محترم چون نماز میت و غسل دادن میت و سجده شکر و سجده تلاوت قرآن و اما حجامت و ذبح گوسفند ضرر ندارد اگرچه ذبح گوسفند قربانی نکردن بهتر است نهم نوره کشیدن پیش از غسل دهم روغن مالیدن بدن یازدهم غسل ارتماسی نمودن در آب ایستاده چه کر باشد یا کمتر از آن چه چاه باشد یا غیر آن بلکه غیر غسل جنابت نیز در آب ایستاده بارتماس مکروه است دوازدهم

استعمال نشود تغییر در غسل جنابت بلکه در مطلق غسل والله العالم **در غسل حیض واحکام حائض** س خون حیض بچه چیز شناخته میشود وعلامات وصفات آن چیست ج در غالب اوقات تیرگی رنگ وغلظت وجهیدن وگرمی وسوزاندن فرج هنگام بیرون آمدن وگاهی خلاف اینها هم میشود س عادت وقتیه وعددیه بچه قسم متحقق میشود ج متحقق میشود بدیدن خون دو دفعه در دو ماه پی هم که مساوی باشد از حیثیت عدد وزمان که در هر اوّل ماهی مثلا پنج روز خون به بیند که درین زمان صاحب عادت عددیه ووقتیه خواهد بود پس اگر در اول ماهی پنج روز به بیند و در اوّل ماه دیگر هفت روز مثلا این زن صاحب عادت وقتیه خواهد بود نه عددیه واگر در اول ماه مثلا پنج روز به بیند و در آخر ماه نیز پنج روز به بیند این زن صاحب عادت عددیه است وقتیه نیست س هرگاه عادت زن قرار گرفت وبعد تغییر یافت که دو دفعه خون دید مثل هم کدام یک ازین دو عادت معتبر است ج عادت دوم معتبر است چنانچه مصرح به بعضی از اجلاء علما میباشد وهم چنین اگر غیر عادت اولی وثانیه در ثالثة دو دفعه مثل هم خون به بیند عادت سومی معتبر است وهکذا هر چند ظاهر بعضی از نصوص بلکه ظاهر بعضی از علما این است که عادت اولی معتبر است س ابتدای بلوغ زن چه وقت است ج بعد از تمام شدن نه سال ویا روئیدن موئی درشت در پشت لهار است س یائس در زنان ویائسه شدن ایشان بچه قدر از سن حاصل میشود ج در غیر قرشیه تمام شدن پنجاه سال است و در قرشیه تمام شدن شصت سال است بنا بر مشهور س زن اگر شک در بلوغ داشته باشد وخون به بیند تکلیفش چیست ج همین علامة بلوغ است اگر ممکن باشد

که خون حیض باشد والّا استحاضه است س اگر شک در یائس داشته باشد
وخون به بیند چه نماید ج محکوم بحیض است خصوص اگر بصفت حیض باشد
س اگر چیزے از زن خارج شود وشک نماید که خون است یا نه چه نماید
ج تا علم بخون بودن آن بهم نرساند پاک است مثل بول ومنی وسائر
نجاسات س هرگاه زن خونے در جامه خود به بیند ونداند که از رحم او آمده
یا از جائے دیگر چه نماید ج ان خون نجس است ولاکن غسلے بر او نیست
س اگر خون مشتبه شود بنجاس مثل اینکه چیزے بیرون اید از فرج وشک
کند که النسا نست یا مبدا ران ن یا بغیر ان حکم بحیض میشود یا نه ج محکوم
بحیض است خصوص اگر در ایام عادت حیض باشد س هرگاه خون خارج
مشتبه شود بخون بکارت یا بخونے که نداند خون بکارت است یا حیض چه نماید
ج باید امتحان کند باین نحو که پنبه بردارد ولحظه صبر نماید پس پنبه را بیرون
آورد اگر پنبه طوق دار بیرون آمد خون بکارت باشد والا خون حیض است
وبا امکان اختبار اگر ترک اختبار نماید ونماز کند نمازش باطل است احتیاطاً
اگرچه بعد معلوم شود که خون حیض نبوده بلے اگر ترک اختبار از روے
غفلت یا نسیان ونحو ان باشد ضرر ندارد س اگر در خون مشتبه به بکارت
متمکن از تشخیص واختبار آن نشود بسبب نیافتن پنبه ونحو ان یا تاریکی
شب ونحو ان یا بسبب زیادتی خون چه نماید ج رجوع نماید بحالت
سابقه وبهمان عمل نماید چه حیض چه قروح وجروح وچه استحاضه واگر حالت
سابقه معلوم نباشد بهتر آن است که عمل باحتیاط کند از تروک حائض و
عمل باستحاضه کند س اقلّ ایام حیض ونفاس واستحاضه واکثر ایام هر یک
واقل طهر بین الحیضتین چیست ج اقلّ ایام حیض سه روز است

بس اگر در کمتر از سه روز خون به بیند حیض نخواهد بود و اکثر ایام ان ده روز است
و اقل طہر مین الحیضتین نیز ده روز است و اما نفاس پس در جانب قلت حدے
ندارد و در جانب کثرت مثل حیض بباشد که ده روز است و اما استحاضه
پس حدے از برائش نیست نه از جانب قلت و نه از جانب کثرت **س**
شب اول و شب چہارم در ایام حیض محکوم به حیض است یا نه **ج** شب
اول و شب چہارم و ہم چنین شب یازدہم خارج است **س** در حیض توالی
شرط است یا نه **ج** دو توالے شرط است در حیض اول توالے ایام
که ایام حیض متصل بیکدیگر باشد پس سه روز در ضمن ده روز کافی نیست
دوم توالے دم که خون درین سه روز در ایام حیض مستمر و متصل باشد بایں معنے
که هر وقت که پنبه بردارد پنبه خون آلوده بیرون اید اگرچه بخودے خود خون
بیرون نیاید و اگر پنبه بردارد و خون آلوده نشود و پاک بیرون اید پس
حیض نخواهد بود **س** در حیض چه قدر تقدم و تاخر براے ذات العادت
عیب ندارد **ج** تقدم و تاخر قلیل که مسامحه شود ضرر ندارد هر چند بر صفت
حیض نباشد والا مدار بر صفت حیض است پس تقدم و تاخر مفرط محتاج
است بوجود صفات حیض تا حکم بحیض شود هر چند اقوے در معتادة العادات
وقتیه حکم بحیض است هر چند دو روز یا بیشتر از زمان حیض خون به بیند
س زنے که استقرار در ایام و عدد ندارد بعد از رویت خون تکلیفش
چیست و زن که صاحب عادت وقتیه است و یا عددیه است بعد از دیدن
خون چه نماید **ج** تحیض یعنے حکم بحیض نمودن زن در جمیع اقسام مسطوره
بمجرد رویت خون قوے است **س** هر گاه ضعیفه ذات العادة المستقرة
را خون قطع شود قبل از تمام شدن ایام عادت باید غسل کند یا انکه منتظر

گذشتن ایام عادت خواہد بود ج اگر خون قطع شود بالمرۃ تخییبے کہ بعد از استبراء بگذاشتن پنبہ در فرج خود چیزے ظاہر نشود در پنبہ پس واجب است که غسل کند ولاکن بعد از استبراء بطریقے کہ ذکر شد کما قال فی المنظومۃ

ع وکلما لاح رجوع الطہری :: یحائض فانہا تستبری س ہر گاہ زنے خون دید سہ روز مستمر بعد قطع شدہ و در روز دہم باز دید و قطع شد چہ نماید ج تماما حیض است با ایامے کہ خون قطع شدہ بود س ہرگاہ سہ روز خون دید و قطع شد باز در روز دہم و یازدہم خون دید چہ نماید

ج ذات العادت بقدر عادتش را حیض قرار دہد و باقی را استحاضہ و غیر ذات العادت دہ روز را حیض قرار دہد و باقی را استحاضہ س ہرگاہ میان دو خون کہ محکوم بحیض است دہ روز فاصلہ شود چہ نماید ج ہر دو خون حیض است چہ فاصلہ میان حیضتین باستحاضہ باشد

یا ہیچ خونے نہ بیند س صاحب عادت وقتیہ اگر خون بہ بیند کہ بصفت حیض نباشد حکم بحیض بنماید یا نہ ج صاحب عادت وقتیہ بمجرد دیدن خون در وقت عادت ترک عبادت نماید اگرچہ بصفت حیض نباشد و اگرچہ یک روز یا دو روز پیش از عادۃ ہم بہ بیند مگر آنکہ یقین کند کہ حیض نیست

س ہر گاہ در ظہر مثلا خون دید تا ظہر روز چہارم در ین ایام چہ نماید ج کفایت میکند در حائض بودن و احوط عمل باحتیاط است در ین فرض و در ہر سہ روزے کہ بتلفیق حاصل شود بلے اگر در روز چہارم تا باین خون باقی باشد احتیاط مرقوم ساقط است س صاحب عادت عددیہ بمجرد دیدن خون خود را حائض بداند یا آنکہ لازم است کہ جمع بین تروک حائض و عمل مستحاضہ نماید و اگر خونش بصفت حیض نباشد چہ کند ج اقوی آن است کہ صاحب عادت عددیہ ترک عبادت نماید تا سہ روز اگر مستمر

شد خونش تا سه روز پس معلوم میشود که حیض است و الا قضا میکند صوم
و صلوة را و لازم نیست جمع نمودن بین افعال استحاضه و تروک حائض بلکه
شرعاً خود را حائض بداند هر چند خونش بصفت حیض نباشد علی الاقوی
س ضعیفه هرگاه وقت و عدد عادت خود هر دو را فراموش نماید و بعد رویت
دم از ده روز بگذرد عمل حیض مینماید یا آنکه جمع خواهد کرد در تروک حائض و عمل
استحاضه و یا آنکه عمل بروایت میکند که هفت روز عمل حیض نموده غسل میکند
و باقی را استحاضه قرار میدهد ج جمع لازم نیست و اظهر قوی عمل
بروایت است و اگر تمیزی در خونش نباشد و اگر تمیزی در خونش باشد
پس هر چه بصفت حیض باشد آنرا حیض قرار دهد بشرط آنکه کمتر از سه روز و زیاده از ده
روز نباشد و آنچه بصفت استحاضه است عمل باستحاضه میکند و اگر تمیز ممکن نباشد مثل آنکه همه یکرنگ باشند
یا آنکه کمتر از سه روز و زیاده بر ده روز باشد آن عمل بروایت نماید که در سوال مسطور شد س
ضعیفه مبتدئه و مضطربه که عادتش هنوز مستقر نشده باشد چه نماید بعد از رویت دم ج
اگر تمیز در خونش باشد که بصفت حیض باشد عمل بحیض نماید بشرائط آن چنانچه
گذشت و اگر بصفت استحاضه باشد عمل بآن نماید و اگر تمیز نباشد یا آنکه ممکن
نباشد تمیز رجوع بعدد و وقت عادت خویشان خود یا بعدد عادت ایشان
نماید و عمل کند و اگر عادت خویشان مختلف باشد عمل بعادت غالب آنها نماید
و اگر ممکن نباشد که جز از ایشان بگیرد اگر خون مستمر باشد تا یک ماه مخیر است
در آنکه سه روز در ماهی و ده روز در ماه دیگر یا در ماهی شش روز
یا هفت روز را حیض قرار دهد و اگر خونش تجاوز از ده نمود و مستمر نشده تا یکماه
پس او مخیر است ما بین سه و هفت و میتواند ده روز را حیض قرار دهد مگر آنکه یقین
کند که حیضش بده روز نمیرسد پس در این صورت هر قدری را که یقین بخلافش

ندارد حیض قرار دهد و اگر این را هم نداند هفت روز را قرار دهد احوط است
چنانچه در مبتدئه هم اگر هفت روز قرار دهد بهتر است و باقی را استحاضه **س** اگر
وقت عادت با تمیز معارضه نماید باین معنی که ضعیفه عادیه عددیه خونش تجاوز از عدد
ایام عادتش نمود لکن در زمان عادت بصفت استحاضه بود و در غیر ایام عادت
خونش بصفت حیض بود چه نماید **ج** اگر ممکن نباشد حیض بودن جمیع اقوی
تقدیم عادت وقت است بر تمیزش آنچه را که در وقت دیده حیض قرار دهد
اگر چه بصفت حیض نباشد و اما در صورت امکان حیضیت جمیع مثل اینکه زیاده
از ده نباشد مثلاً پس همه را حیض قرار دهد **س** ضعیفه هر گاه سه روز خون دیده و
قطع شد و بعد سه روز دید مستمراً چه نماید **ج** خون دوم حیض است و اول استحاضه
اگر چه خون اول در زمان حیضش هم باشد **س** صاحب عادت وقتیه
و عددیه هر گاه ده روز پیش از عادت خون دید و از ده گذشت چه میکند
ج ایام عادتش را حیض قرار دهد و باقی را استحاضه مخصوصاً اگر در ایام عادت
خون بصفت حیض باشد و اگر صفت مخالف باشد حکمش در سابق گذشت
س ضعیفه خونش از زمان عادتش گذشت و بده نرسید حکمش چیست **ج**
بمجرد رؤیت خون هر گاه خود را حائض بداند باکی ندارد و هر چند احوط جمع
نمودن بین تروک حائض و افعال استحاضه است پس باید صبر نماید تا ده
روز پس اگر خونش در ده ایستاد پس آنهمه حیض است و اگر از ده گذشت
پس از ماسبق معلوم شد که ایام عادتش حیض و باقی استحاضه است **س**
هر گاه مابین دو خون که هر دو خون صفت حیض دارند ده روز فاصله نشود
بخونی که صفت استحاضه باشد چه نماید **ج** آن دو دم محکوم بحیض است
و آن ده روز محکوم باستحاضه است **س** هر گاه ضعیفه عدد را بداند و زمان

را فراموش نماید که در چه وقت از ماه بود تکلیفش چیست ج عدد را در
اول ماه حیض قرار دهد بنابر احوط و در باقی عمل استحاضه نماید س هرگاه
ضعیفه احتمال پاک شدن را بدهد واجب است غسل نماید یا آنکه صبر کند تا
یقین بنقاء و پاکی حاصل شود ج ضعیفه همین که احتمال نقاء در خود بدهد
واجب است که استبراء نماید و اختبار نماید تا خاطر جمع از برائتش حاصل شود
و استبراء باین کیفیت است که پنبه داخل فرج نماید و قدری صبر و تأمل کند و
پنبه را بیرون آورد پس اگر پنبه آلوده بخون شد پاک نیست و اگر آلوده بخون نشد پاک است و واجب است
که غسل کند مگر آنکه یقین داشته باشد که خون عود میکند س اگر در زمان
پاکی شک در عود خون داشته باشد چه کند ج واجب است که غسل
کند و عبادت خود را بعمل آورد خصوص اگر ظن بعدم عود خون پیش از ده روز
داشته باشد که واجب است غسل کند و عبادت کند س اگر ظن بعود خون
پیش از ده روز داشته باشد تکلیفش چیست ج احوط در صورت مفروضه
آن است که غسل کند و نماز کند بلی اگر عادت بعود دارد پیش از ده روز
پاکی نیست که صبر کند هر چند احوط است ولی در این قسم نیز این است که غسل کند
و عمل خود بجا آورد و اگر بعد از این غسل خون ندید تا ده روزش گذشت بهمان
غسل اول کفایت میکند و حاجت بغسل دیگر نیست س احکام حائض را
بیان فرمایند ج حرام است بر حائض آن هشت چیز که بر جنب حرام بود
چونکه جنب و حائض شریکند در غالب احکام بلکه غالب مکروهات جنب در حق
حائض نیز جاری است مثل داخل شدن در هر عبادتی که مشروط بطهارت
است و اگر هم بجا آورد صحیح نیست مثل غسل و نماز و روزه حرام است جماع در
قبل حائض با علم بحیضش و آنکه وطی در حال آمدن خون باشد و با علم باینکه فرج

است وانکہ وطی کنندہ عاقل و بالغ و وطی با دخال تمام حشفہ بشود وانکہ واطی خنثی مشکل نباشد وہم چنین موطوئہ وانکہ جاہل بحرمت یا ناسی نباشد وانکہ مختار باشد نہ مجبور و مضطر وانکہ موطوئہ زندہ باشد نہ مردہ وانکہ زن حائض اجنبیہ نباشد کہ باجتماع این شرائط واجب میشود کفارہ علی الاحوط و در جواز وطی در بر اشکال است واحوط اجتناب است اگرچہ قول بجوازش قوی است واین حکم زمانی است کہ از دبر حیض نہ بیند واحوط در صورت حیض دیدنش از دبر اجتناب از وطی از قبل نیز میباشد وحرمت وطی حائض از برای مرد وزن ہر دو ثابت است وفعل ان موجب فسق است بلکہ حلال شمردن ان موجب کفر است با علم بحرمت آن وموجب تعذیر میشود نزد حاکم شرع و وطی متحقق میشود بادخال حشفہ بلکہ بادخال بعض از ان علی الاحوط **س** قول زن در پاک شدن از حیض وحائض بودن مسموع است یا نہ **ج** بلی مسموع است ہرچند در ماہی سہ خون ادعا نماید مادامی کہ متہمہ بتضیع حق شوہر نباشد **س** کفارہ وطی حائض را بیان فرمائید **ج** در اول حیض مرد باید ہیجدہ نخود طلائی مسکوک بدہد و در وسط ان نہ نخود و در آخر ان چہار نخود ونیم باید بدہد در زمانی کہ زن آزاد باشد واگر ضعیفہ کنیز باشد کفارہ ان سہ چارک از گندم یا جو میباشد وتہیر دادن دہ چارک است بدہ مسکین **س** ہرگاہ بعد از وطی خلاف اعتقادش معلوم شود از حرۃ وامہ بودن زن یا اول ووسط واخر بودن حیض مدار بر اعتقاد سابق است یا نہ **ج** مدار بر واقع است پس اعتبار نباید انچہ را کہ در واقع بودہ پس اگر وطی نمود زن را باعتقاد امہ وبعد معلوم شد کہ حرہ وآزاد بودہ باید کفارہ وطی آزاد را بدہد وہم چنین است صورت عکس واگر وطی نمود باعتقاد یکہ

آخر حیض است بعد معلوم شد که اول آن بوده یا عکس عمل نماید یا نه و در زمان وسطے بوده است س شخص عاجز از کفاره چه نماید ج عاجز از کفاره باید انتظار وسعت بکشد که در زمان وسعت بدہد و استغفار نیز نماید که در بعضے از اخبار است که استغفار بدل است از کفاره ہر چند استغفار و توبه مسقط کفاره نمیباشد علے الاحوط س اگر ضعیفه از حیض پاک شود و غسل نکرده باشد وطے آن جائز است یا نه ج بلے جائز است با کراہت و اگر تغسیل فرج نماید باعث تقلیل در کراہت میشود س ہرگاه ضعیفه جنب حائض شود غسل جنابت در حال حیض از و صحیح است یا نه ج خیر صحیح نیست تا آنکه پاک شود و بعد از پاکے یک غسل به نیت ہر دو مینماید چنانچه در سوال از تداخل اغسال گذشت س وضو پیش از غسل حیض شرط صحت غسل حیض است یا آنکه میتواند بعد از غسل وضو را بسازد ج شرط نیست در صحت غسل حیض و غیر آن از اغسال تقدم وضو بلکه بے وضو ہم صحیح است بلے اتیان به صلوٰة نمے تواند نماید مگر بعد از غسل و وضو جمیعاً لیکن پیش از غسل افضل است بلکه احوط است چنانچه گذشت س ہرگاه ضعیفه درک نماید اول وقت را متطہره و بعد حائض شود قضاے نماز بر او واجب است یا نه ج اگر درک نماید ضعیفه از اول وقت نماز بقدر اداء اقل واجب از نماز را بحسب حال خود از کندے و تندے و بحسب قصر و اتمام با اجتماع شرائط از طہارت و غیر آن و بجا نیاورده باشد نماز را پس واجب است بر او قضائے آن و اما اگر درک کند از اول وقت بقدر کمتر از اقل واجب پس بر او قضائے نماز واجب نیست ہر چند در نماز چہار رکعتے سه رکعت را درک کند و در سه رکعتے دو رکعت را و در دو رکعتے یک رکعت را درک کند س اگر ضعیفه حائض درک کند از آخر وقت بقدر یک رکعت

که اگر غسل نماید و وضو نسازد بقدر یک رکعت نتواند آنرا ادا نماید و مع ذلک نماز را بجا نیاورد قضا بر او لازم است یا نه ج بلی لازم است قضا و همچنین واجب است در صورت مسئوله که درک یک رکعت نتواند نماید ادای آن صلوة هرچند با تیمم باشد در صورتی که تیمم بجهت عذری از اعذار باشد مثل عدم قدرت بر استعمال آب و خوف ضرر و نحو آن نه بجهت ضیق وقت و اگر تیمم بجهت ضیق وقت باشد نه بجهت نبودن آب مثلا اقوی عدم لزوم ادا و قضا است هرچند احوط لزوم ادا و با عدم ادا احوط لزوم قضا میباشد والله العالم س هرگاه ضعیفه پیش از دخول وقت طهارت گرفته و جمیع شرائط جمع بود که وقت داخل شده و آنقدر گذشته که بتوانست نماز را بقدر اقل واجب بجا بیاورد و اهمال نموده بجا نیاورد در چنین صورت لازم است یا نه ج حکم بوجوب قضا مشکل است اگرچه درین صورت نیز لزوم قضا احوط میباشد س طلاق حائض جائز است یا نه ج حرام است طلاق و صحیح نیست بشرطهائی که میاید انشاء الله تعالی س اعمال مستحبه حائض را اشتباه فرمایند ج بدانکه مستحب است که حائض وقت نماز کهنه بجو دیگر دارد و وضو بسازد بقصد ذکر خدا و در جای پاکی بنشیند و اگر مکان معینی برای نماز دارد در آنجا روی بقبله بنشیند و بقدر نماز ذکر و تسبیح و حمد خداوند نماید و اگر تسبیحات اربعه بخواند بهتر است و استغفار نیز خوب است و قرائت قرآن نیز ضرر ندارد در خصوص اینحال و اگر نواقض وضو صادر شود وضو مستحب است و بهتر آن است که موالات قرائت و سائر شرائط کمال نماز را در ذکر خود بجا آورد و منافیات نماز را از تکلم و خنده و نحو آن را ترک نماید و تیمم بدل از وضو در وقت نبودن آب یا ممکن نبودن استعمال آب نیز

مشروع است ونشستن روے بقبله شرط کمال است والا بهر سمت جائز
است نشستن بقدر نماز و ذکر نمودن والله العالم **س** ضعیفه در حال حیض
میتواند که غسل جمعه یا توبه و نحوان نماید یا نه **ج** بلے میتواند ضعیفه در حال حیض
غسل جمعه یا توبه یا غسل احرام و یا غسل شبهاے رمضان وهم چنین سایر
اغسال مستحبه را بجاے اورد چنانچه میتواند که وضو بجهت ذکر در وقت
نماز یومیه بگیرد یا بجهت تلاوت قران و زیارت اهل قبور وضو بگیرد بلے
اغسال واجبه را چون غسل جنابت و غسل مس میت و نحوان را و ربخالت
نمیتواند بجا آورد

در غسل استحاضه و احکام ان

در غسل استحاضه و احکام ان

س حقیقت استحاضه و علامات ان را بیان فرمایند **ج** خون استحاضه
در غالب اوقات زرد رنگ و فاسد و رقیق و صاف میباشد و بسستی
و شکنگی خارج میشود بدون سوزش بر عکس خون حیض و بسا هست که بصفات
خون حیض هم میشود چنانچه در حیض گذشت **س** از براے خون استحاضه
در جانب قلت و کثرت حدے هست یا نه و همچنین معتبر است فصل اقل طهر
مابین دو خون استحاضه یا استحاضه و خون دیگر از حیض و نفاس یا نه و ایا سن را
دخلی هست در تحقق استحاضه یا نه **ج** از براے خون استحاضه در جانب قلت و کثرت حدے نیست چنانچه در بحث
حیض اشاره بان شده و همچنین معتبر نیست فصل اقل ایام طهر بین افراد
آن و خون دیگر پس در هر زمان که خون خارج شود از زن که محکوم بحیض و
نفاس نباشد و خون قروح و جروح نباشد محکوم باستحاضه است و همچنین
از براے خون استحاضه سن مخصوصے معتبر نیست پس در کمتر از نه سال و
بیشتر از پنجاه سال یا شصت سال ممکن است که خارج شود بلے اگر خارج
شود قبل از بلوغ پس احکام ان را بعد از بلوغ از براے مشروط بطهارت

رعایت نماید مثل جنابت قبل از بلوغ ولکن در بارهٔ غیر خودش چون عدم
عفو کمتر از درهم بعلی از ان و کشیدن مقدار معینی از اب چاه در ریختن ان
در چاه پس فرقی مابین پیش از بلوغ و بعد از بلوغ نیست **س** خون
استحاضه مطلقا حدث و ناقض وضو میباشد یانه و ایا مختلف میشود بکمی و زیادتی
ایام و اختلاف اوصاف یانه **ج** بلی خون استحاضه مطلقا حدث و ناقض
طهارت میباشد هر چند بمقدار ذره باشد و استمرار خروج شرط نیست و همین
که خون از باطن خارج شود محکوم باستحاضه است و بسبب کمی و زیادتی و اختلاف
اوصاف مختلف نمیشود حکم ان بلی حکم ان بسبب اختلاف در کمیت یعنی
در مقدار خون بحسب قلت و کثرت و وسطیت مختلف میشود بمراتب ثلاثه که احکام
ان مذکور میشود ان شاء الله **س** هرگاه خون استحاضه از مجرای ان
که رگ و عرق مسمی بعاذل میباشد خارج شود و بفضای فرج باقی بماند
بقسمی که بیرون اوردن آن بانگشت و نحو ان ممکن باشد حکم بحدث استحاضه
میشود یانه **ج** بلی کافی است بعد از خروج ولو بمقدار ذره باشد وجود
خون در باطن بنحوی که توان بیرون آورد و اگر بیرون نیاید بالمره هر چند
در باطن موجود باشد پس هیچ اثری بران مترتب نمیشود **س** اقسام
استحاضه را بیان فرمائید **ج** خون استحاضه بحسب عادتی که زنان دارند
که پنبه را بقدر متعارف برمیدارند و بر روی خرقه میگذارند و مطابق
فرج برمیدارند و بر روی فرج می بندند پس اگر مانعی از نفوذ خون
نداشته باشد و بقدر متعارف که نه بسیار طول دهد و نه زود بگیرد بر سه قسم است
قلیله و کثیره و متوسطه **س** تعیین هر یک از اقسام ثلثه را بیان فرمائید **ج**
قلیله ان است که خون به پنبه برسد و پنبه را سوراخ نکند که فرو رود و متوسطه

انست که خون پنبه را سوراخ کند و فرو رود و کثیره ان است که خون پنبه را
سوراخ کند و از پنبه بگذرد و به کهنه برسد س هرگاه ضعیفه خون از رحمش
خارج شود و نداند که کدام قسم از اقسام ثلثه مذکوره است چه نماید ج لازم
است که اختبار خود کند پس اگر بعد از اختبار معلوم شد که از چه قسم از خون
است بهمان عمل نماید و اگر معلوم نشد و ممکن هم نباشد تحصیل علم پس اگر ابتدای
دیدن خون باشد استحاضه قلیله حساب کند و اگر ابتدای دیدن خون نباشد
عمل بحالت سابقه نماید س احکام هر یک از اقسام ثلثه را بیان فرمایند ج
اما استحاضه قلیله پس در صورت رسیدن خون به پنبه و هنگام اتصال خروج
خون واجب است اینکه پنبه را عوض نماید و ظاهر فرج را بلکه قدری از
باطن احتراما من باب المقدمه بشوید و ظاهر فرج ان است که هنگام نشستن
زن بر دو قدم ظاهر میشود و از برای هر نمازی از نمازهای واجب وضوء
بسازد و همچنین واجب است که در حال وضوء و نماز فرج خود را محکم
به بندد و بعد از وضوء بلا فاصله نماز را بجا آورد و از برای هر یک از دو رکعت
نافله هم یک وضوء بسازد س از برای صلوة احتیاط و اجزای منسیه وضوی
علاحده میخواهد یا نه ج نماز احتیاط در شکوک و اجزای منسیه مثل تشهد و سلام
و سجده منسیه و سجده سهو حاجت بوضوی علاحده ندارد و اما متوسطه پس واجب
است اینکه عمل نماید آنچه را که در قلیله ذکر شد و علاوه بر ان یک غسل برای
نماز صبح بجا آورد ، اگر پیش از نماز صبح خون متوسطه به بیند و اگر بعد از نماز صبح
متوسطه شود یک غسل از برای نماز ظهر و عصر احتیاطا نه وجوبا بجا آورد و
اگر بعد از ظهر و عصر متوسطه به بیند از برای نماز مغرب و عشاء یک غسل بنماید و اما
کثیره پس بجا آورد آنچه را که در قلیله بیان شد و سه غسل بالتمام بجا آورد یکی از برای

نماز صبح و یکے برائے نماز ظهر و عصر و یکے بجهت مغرب و عشا و جائز نیست که مستحاضه کثیره زیاده از دو نماز را بیک غسل بجا آورد و اگرچه جائز است که از برائے هر نماز یک غسل بکند این در صورتے است که میان دو نماز فاصلهٔ عرفیه نشود و اگر فاصله عرفیه شود پس واجب است از برائے هر نماز یک غسل نماید

س هرگاه صاحب استحاضه کثیره و متوسطه خونش بعد از نماز قطع شود چه نماید از برائے نماز بعد ج از برائے نماز بعد غسل یا کے نماید

س هرگاه در هنگام غسل یا وضو خون استحاضه نیاید باز هم چنین تعجیل در صلوة لازم است یا نه ج در صورت مفروضه تاخیر نماز بان غسل یا وضو ضرر ندارد

س هرگاه ضعیفه قطع نماید بارام گرفتن خون استحاضه اش در زمانے ایا انتظار ان زمان لازم است یا انکه میتواند قبل از ان زمان غسل کند و نمازش بجا آورد ج در صورت قطع بانقطاع و آرام گرفتن خون در زمانے که گنجایش طهارت و صلوة را دارد واجب است انتظار ان زمان با امکان در نزد بعضے ولکن اقوے عدم وجوب انتظار است

س هرگاه ضعیفه بعد از طهارت و صلوة خونش سست شود و آرام بگیرد اعاده طهارت و صلوة درین زمان لازم است یا نه ج هرگاه زمان عدم خروج دم وسعت اعاده طهارت و صلوة یا احد هما را داشته باشد اعاده نماید

س هرگاه خون ضعیفه در اثنائے نماز قطع شود قطع نماز نماید یا نه ج با علم بوسعت وقت قطع کند نماز را و اعاده طهارت و نماز نماید هر چند احوط انست که تمام نماید نماز را و بعد اعاده طهارت نماز نماید

س هرگاه ضعیفه بعد از غسل و پیش از نماز خونش قطع شود بهمان غسل میتواند نماز بکند یا نه ج بهمان غسل اکتفا نکند بلکه غسل رفع استحاضه باید بکند و بعد نماز بکند

س هرگاه خون قطع شود در زمانے که وسعت اعاده نداشته باشد چه نماید ج هرگاه وقت وسعت تیمم را

داشته باشد دو تیمم نماید یکی برای وضوء و دیگری برای غسل و بدل الغسل
اول بدون دو تیمم مزبور را اکتفا نماید احتیاطاً طا س هرگاه شک در وسعت
وقت داشته باشد تکلیفش چیست ج در صورت شک اکتفا بهمان
غسل نماید اگرچه احتمال بدهد که در باطن رحم نیز خون قطع شده بلی اگر بعد
معلوم شد که در باطن رحم خون قطع شده بود اعاده طهارت نماید بلکه احتیاطاً طا
اعاده نماز نیز نماید هو العالم س هرگاه ضعیفه را استحاضه متوسطه رو دهد در
شب پیش از نماز مغرب و عشا چه نماید ج در صورت مفروضه غسل از
برای نماز صبح لازم است بلی هرگاه بعد از نماز صبح خون متوسطه ببیند
و قطع شود از برای نماز ظهر غسل احوط است س هرگاه مستحاضه کثیره
پیش از هر نماز خونش قطع شود و باز ببیند تکلیفش چیست ج در هر شبانه
روزی پنج غسل بر او لازم میشود اگر زمان قطع وسعت اعاده غسل را
داشته باشد س اگر در بین غسل حدث اصغر صادر شود اعاده غسل لازم
است یا نه ج اقوی صحت غسل است خصوص اگر بغیر اختیار باشد
پس میتواند اکتفا بهمان غسل با اتمام آن نماید و باید که وضو بسازد هرچند
در سابق وضو گرفته باشد و احوط اعاده وضو و غسل هر دو میباشد
س هرگاه حدث اصغر در بین غسل استحاضه صادر شود چه نماید ج اگر
همان حدث یا پست‌تر از آن باشد مثل اینکه متوسطه عارض شود در اثنای
غسل کثیره اعاده آن لازم نیست اگر تقصیر در حفظ خود از خون نکرده باشد
و همچنین تقصیر در تعجیل با تمام غسل و تقصیر در شروع نماز نکرده باشد و اگر غیر آن
حدث عارض شود و بالاتر از آن باشد در حکم مثل آنکه در اثنای متوسطه
کثیره شود یا آنکه مس میت نماید و یا جنابت اتفاق افتد اکتفا بآن غسل نماید

وازبراے ان حدث غسل دیگر نماید **س** هرگاه قلیله دربین نماز صبح متو
شود چه نماید **ج** باید غسل کند واعادهٔ نماز نماید **س** مقاربت وجماع بازن
مستحاضه جائز است یانه **ج** هرگاه مستحاضه غسل کند ووضو نمازند وخون
خود رابشوید جائز است مقاربت باو **س** ازبرائے قطع خون استحاضه
باقسام ثلثه ان غسل واجب است یانه **ج** تفصیل را در رساله زینت العباد
ذکر کرده ام ومعلوم است که ازبرائے قطع خون استحاضه قلیله غسل لازم
نیست بلکے وضو در انقطاع ضرور است ودر دو قسم دیگر غسل انقطاع
واجب است **س** ضعیفه مستحاضه وهم چنین حائض ونفسا، ومس کننده
میّت وضو را قبل از غسل باید بگیرد یا بعد ازان **ج** مخیّر است وبهتر
ان است که قبل از غسل وضو را بعمل آورد **س** مستحاضه هرگاه قادر
برآب نشود چند تیمم باید بکند **ج** قلیله پنج تیمم بنماید ومستحاضه متوسطه
شش تیمم که یکے ازان بدل غسل صبح او باشد وکثیره هشت تیمم که سه
تیمم بدل از غسل وپنج بدل از وضو، وهرگاه قادر بر یکے از غسل یا وضو
باشد ازبراے دیگر تیمم نماید **س** وطے ضعیفه مستحاضه قبل از عمل استحاضه
جائز است یانه **ج** بدانکه جائز است بر شوهر واقا جماع زن وکنیز مستحاضه
هرچند عمل مستحاضه را بجا نیاورده باشد ولکن معصیت میکند در ترک عمل استحاضه
ودر جواز جماع مرد حاجت نیست بغسل ووضو، وشستن فرج هرچند احوط
است بلکه جائز است براے مستحاضه قرات قران هرچند سوره عزائم باشد
ودخول در مساجد ومکث دران ودخول خانهٔ کعبه واما دست گذاشتن بر خط
مصحف پس جائز نیست مطلقا هرچند قلیله باشد مادامے که هیچیک از وضو
وغسل را بعمل نیاورده باشد واگر یکے ازانها را بعمل آورده باشد پس جائز است

س حدث استحاضہ چون احداث دیگر است و یا انکہ تفاوت دارد
ج خون استحاضہ چون بول و غائط و سائر احداث میباشد ہر چند در وقت
نماز نباشد بلکہ قبل از نماز باشد و بعضے خون استحاضہ را مثل سائر احداث
ندانستہ اند بلکہ گفتہ اند کہ زن مستحاضہ وقت نماز ملاحظہ خود نماید پس اگر آنوقت قلیلہ است
غسل برا لازم نیست اکتفا بوضوء نماید و نماز کند ہر چند پیش از ان کثیرہ باشد
و این قول ضعیف است س ضعیفہ مستحاضہ میتواند اکتفا نماید بوضوئے
کہ از برائے نماز واجب ساختہ بود در نماز نافلہ یا نہ و اگر از برائے نافلہ
شب وضوء بسازد بیک وضوء اکتفا میشود یا انکہ از برائے ہر دو رکعت
باید یک وضوء بسازد ج اقوے آن است کہ جائز است بیک وضوء
جمع کند میان نماز واجب و نافلہ ان واحوط آن است کہ از برائے ہر دو
رکعت از نافلہ شب یا روز وضوء بسازد بلکہ برائے شفع وضوء بسازد و
برائے وتر نیز وضوء بسازد اگرچہ جائز است جمع نمودن میان نماز شب
و نافلہ صبح و نماز صبح بیک غسل چنانچہ جائز است اکتفاء بیک غسل برائے
طواف و رکعتین طواف چہ متوسطہ باشد چہ کثیرہ و غسل را پیش از نماز صبح
بجا بیاورد چنانچہ جائز است کہ نماز شب را بوضوئے تنہا بجا بیاورد و غسل را
تاخیر اندازد برائے نماز صبح ہر چند اکتفا نمودن در سائر نوافل بوضوئے
نماز واجب خالے از قوت نیست بجہت قوت احتمال اینکہ مستحاضہ بعد از
اعمال لازمہ بمنزلہ طاہرہ میباشد پس میتواند اکتفا نماید بوضوئے نماز واجب
برائے نماز احتیاط و اجزاے فراموش شدہ و سجدۂ سہو و بخوان در غسل

غسل نفاس

نفاس س خون نفاس در چہ وقت متحقق میشود ج متحقق میشود
نفاس بدیدن خون بعد از وضع طفل یا سقط ان اگرچہ علقہ یا مضغہ باشد و قطع شود

خون ورده روزه یا کمتر ازان اگرچه تقدر لحظه نباشد و هرگاه شک در ولادت
داشته باشد پس نفاس نیست و تفحص در تشخیص نیز لازم نیست **س** خون قبل از
ولادت چه حکم دارد **ج** اگر خون قبل از تولد سه روز متوالی باشد
و بین این خون و خون نفاس ده روز که اقل ایام طهر است فاصله باشد
حیض است و با فقد یکے ازین دو شرط حیض نخواهد بود **س** از برای نفاس
حدے هست یا نه **ج** از برای نفاس در جانب قلت حدے نیست پس محکوم است بنفاس
اگرچه یک لحظه باشد چنانچه گذشت و اما در جانب کثرت پس حد ان علی الاصح
تا ده روز است اگرچه اولی در رعایت احتیاط است تا هیجده روز جمع کردن احکام
استحاضه و نفاس در زاید از ده **س** هرگاه ضعیفه دو طفل بزاید زمان نفاس
ان چه وقت است **ج** تولد طفل دوم اول ده روز است پس ممکن است
که زن سه طفل بزاید هر کدام بفاصله ده روز نفاس او سی روز باشد نهایة الامر اقل
طهر میان دو نفاس معتبر نیست **س** هرگاه تولد طفل طول بکشد و در اول
خون با طفل خارج شود حکم بنفاس خون بعد از ولادت است یا آنکه آن خون
نیز محکوم بنفاس است **ج** خونے که با طفل خارج میشود محکوم بنفاس است
علی الاقوی ولاکن ابتدا ده روز نفاس بعد از تولد شدن تمام طفل است
هرچند تولد طفل طول انجامیده باشد **س** هرگاه ضعیفه در زمان تولد طفل
خون دید و پاک شد دیگر ندید تا روز دهم و در روز دهم خون دید و پاک شد چه
حکم دارد **ج** تمام ده روز نفاس است بلے هرگاه ضعیفه بعد از تولد خون
ندید تا روز دهم و در روز دهم یک لحظه دید مثلا همان یک لحظه حکم نفاس است
و ازینجا معلوم شد که هرگاه در زمان تولد خون ندید تا پنج روز و در روز ششم
خون دید تا روز دهم قطع شد همین پنج روز بعد نفاس است **س** هرگاه

ضعیفہ بعد از تولد خون دید و خونش از دہ تجاوز نمود چہ نماید ج ضعیفہ بعد
از تولد تمام طفل تا دہ روز ہر وقت خونش منقطع شود نفاسش ہمان است
و اگر از دہ تجاوز نماید خونش پس اگر عادت در حیض ندارد دہ روز را نفاس
قرار دہد و اگر عادت در حیض دارد عادتش را نفاس گیرد و زاید بر عادتش
را استحاضہ و احوط ان است کہ در زائد از عادت جمع کند بین تروک نفاس و
اعمال مستحاضہ و احوط از ان قضا کردن نماز بعد از عادتش است تا دہ روز
س ہرگاہ خون نفاس قبل از دہ روز قطع شد و ضعیفہ غسل کرد و روزہ
گرفت و در بین دہ روز خون دید چہ نماید ج متعین است از برائے او
افطار نمودن روزہ چہ صاحب عادت باشد و قبل از انقضائے عادتش
باشد یا غیر ذات العادت سے اگر ذات العادت بعد از عادتش باشد احوط
اتمام صوم و قضاء ان است و ہمچنین است حکم نمازش س ہرگاہ زنے عادتش
در حیض ہفت روز باشد مثلاً بعد از تولد طفل خون ندید تا ہشتم و روز ہشتم خون
بہ بیند و از دہ روز بگذرد حکمش چیست ج در صورت مفروضہ از برائے
او نفاسے نخواہد بود علی الاقوی اگرچہ احوط آن است کہ انچہ را کہ نفسا باید
ترک کند او ترک نماید و انچہ عمل مستحاضہ است عمل نماید و این سہ روز را روزہ
بگیرد و بعد قضاء روزہ اش را بگیرد احتیاطاً س ہرگاہ ضعیفہ صاحب عادت
کہ عادتش ہفت روز بودہ مثلاً در روز اول خون دید و قطع شد و از زمان
عادتش کہ ہفت روز بود گذشت بعد در روز ہشتم دید و از دہ تجاوز نمود
چہ نماید ج نفاسش ہمان روز اول است و باقی را استحاضہ قرار دہد
اگرچہ احوط ان است کہ این سہ روز را عمل باحتیاط نماید کہ جمع بین تروک
نفسا و عمل مستحاضہ نماید س ہرگاہ ضعیفہ صاحب عادت مزبورہ در روز ہفتم

خون به بیند و از ده بگذرد یا آنکه سه روز اول را خون دید و قطع شد و باز روز
هفتم خون دید و از ده گذشت چه حکم دارد **ج** در صورت اول همان روز تا هفتم
نفاس است و در صورت ثانیه تا هفتم را نفاس قرار دهد و باقی را استحاضه
و در جمیع احوال مذکوره لازم است بر نفساء استبراء با احتمال انقطاع بجهت حصول
علم بقطع خون از باطن رحم **س** اگر خون مشتبه بنفاس شود مثل اینکه چیزی
خارج شود از ضعیفه و شک کند که انسان است یا مبدء انسان یا غیر آن
چه نماید **ج** اگر بشهادت و غیر آن معلوم نشود آن خون محکوم بحیض نمیشود
با تحقق شرائط حیض خصوصاً اگر در ایام عادتش باشد و الا حکم بحیض نیز نمیشود
س احکام نفساء را بیان فرمائید **ج** احکام آن با احکام حائض یکی
است در جمیع آنچه ذکر شد در حق حائض پس لازم است بر او استظهار در
وقت انقطاع صوری تا معلوم شود که در باطن رحم اثری باقی هست
یا نه و هم چنین واجب است غسل از برای انقطاع حقیقی و آنچه را که وقتش
باقی است ادا بجا آورد و آنچه در ایام نفاس از روزه از او فوت شده
قضاء نماید و حرام است مقاربت او و مس کتابت قرآن و اسماء الله و غیر آن
از عبادات و قرائت سور عزائم و مکث در مساجد و دخول و عبور در مسجدین
و صحیح نیست طلاق دادن او و مکروه است وطی او بعد از انقطاع نفاس
قبل از غسل و همچنین مکروه است تمتع بردن از بین ناف و زانوی
آن و خضاب و تلاوت قرآن و مستحب است که در وقت نماز وضوء
بسازد و مشغول ذکر شود مثل حائض چنانچه تفصیل هر یک از احکام واجبه
و مندوبه و محرمه و مکروهه و مباحه که در حیض مذکور شد در اینجا همه آنها نیز جاری
است

در غسل مس میت

س وجوب غسل مس میت بچه درجه و وقت است

احکام نفساء

غسل مس میت

ج وجوب غسل مس میت بعد از سرد شدن بدن میت حاصل میشود
تا قبل از اتمام غسل صحیح س آیا اختیار و اضطرار و قصد و عدم قصد
مدخلیت دارند در وجوب غسل مس میت یا نه ج هیچیک از این مذکورات
را مدخلیتی در وجوب غسل نمیباشد س آیا مس میت بتولد طفل حاصل
میشود یا نه ج بلی حاصل میشود علی الاحوط هرگاه بچه مرده از وی جدا شود
بسبب مس باطن رحم خصوص مس ظاهر فرج و نحو آن و اما اگر بعد از تولد
مس حاصل شود هرچند بی اختیار و بی قصد باشد پس غسل لازم است
علی الاقوی س آیا مس بخون و منی و چرک میت موجب غسل میشود
یا نه ج مس بعرق و لباس و خون و منی و چیزیکه مانع و حاجب
مس بدن شود موجب غسل نمیشود س طفل سقط شده مس آن موجب
غسل میشود یا نه ج غسل بمس سقط قبل از تمام خلقت و قبل از چهار ماه لازم
نیست هرچند احوط غسل نمودن است س مس استخوان بی گوشت
چه از مرده و چه از زنده و همچنین مس گوشتی که در آن استخوان نباشد
غسل برای اینها واجب است یا نه ج خیر لازم نیست در هر دو صورت
ولاکن بهتر آن است که غسل کنند برای مس استخوان مطلقا خصوص اگر
استخوانی از میتی باشد که نداند غسل داده اند خصوص اگر سال بر او
نگذشته باشد چنانچه در حدیث است و مراعات سال شاید بجهت قوت
چسبیدن بگوشت باشد قبل از یکسال والله العالم س مس دندان
هرگاه با او گوشت نیز چسبیده باشد موجب غسل میشود یا نه ج مس دندان
موجب غسل نیست چه از خود یا از غیر چه از مرده و چه از زنده هرچند گوشت
کمی با دندان باشد س در مس قطعه مبانه که مشتمل بر گوشت و استخوان هر دو

باشد غسل لازم است یا نه ج بلے غسل بجهت مس ان قطعه لازم است
مطلقاً اگرچه جدا شده از زنده باشد هر چند ان قطعه هنوز سرد نشده باشد
علی الاحوط س هرگاه بعضے از اجزاء میت سرد شده باشد و اجزاء دیگر هنوز
گرم باشد بمس این جزء سرد شده غسل لازم میشود یا نه ج مناط لزوم
غسل مس سرد شدن تمام بدن است پس بمس ان جزء غسل لازم نمیشود
س هرگاه در عضوے که تمام شود اغسال ثلثه آن عضو و یا آنکه میت را
دو غسل داده باشند و یک غسل آن باقی باشد کسے مس ان نماید
غسل واجب است یا نه ج بلے در هر دو صورت غسل واجب میشود بسبب
مس س هرگاه میت را غسل اضطرارے دهند مثل انکه سدر و کافور
بهم نرسد و همه اغسال ثلثه را بقراح تنها دهند مس چنین میت درین هنگام موجب
غسل میشود یا نه ج اقوے عدم لزوم وجوب غسل مس است درین صورت
و صورت نبودن اب مگر بقدر یک غسل یا دو غسل و همچنین سائر صور غسل
اضطراری نیز هر چند احوط غسل نمودن است خصوص هرگاه عوض غسل متعذر شد
تیمم نیز داده شود س هرگاه میت را عوض اغسال ثلثه تیمم دهند بجهت نبودن
آب یا خوف استعمال اب مثل انکه صاحب ابله باشد یا انکه سوخته باشد که استعمال
اب صورت تلاشے بدنش شود بعد از تیمم مس آن موجب غسل میشود یا نه ج
اقوے وجوب غسل است بمس ان چنانچه نسبت بمشهور نیز داده اند والله
العالم س هرگاه غسل دهد میت را کافرے در حال اضطرار چنانچه جواز ان
در غسل میت بیان فرموده اند یا مسلم از اهل خلاف غسل دهد میت را مس
ان میت بعد ازین غسل موجب غسل میشود یا نه ج در صورت غسل دادن کافر
میت را مس ان موجب غسل میباشد و همچنین غسل دادن اهل خلاف میت

را علی الاقوی چه آن میت نیز از اهل خلاف باشد و غسل میت اهل خلاف را نیز لازم بدانیم یا آنکه از اهل خلاف نباشد و چه آنکه غسل بطور اهل خلاف داده شود یا بطور حق **س** هرگاه مس نماید باطن شخص بباطن میت و یا ظاهر شخص بباطن میت مثل مس ظاهر بظاهر است که موجب غسل است و یا آنکه غسل مس لازم نمیشود **ج** لازم میشود غسل مس و فرق نیست در وجوب غسل مس بباطن یا بظاهر یا مختلف بلکه اقوی لزوم غسل مس است هرگاه مس نماید جزو وی را که حیوة حلول نکرده باشد در آن هر چند بجزوی باشد که آن نیز صاحب حیوة نباشد خصوص در مثل ناخن نه موی و نحو آن **س** هرگاه شخص شک نماید در اصل مس و یا کسی خبر دهد او را بوقوع مس و مظنه نماید غسل لازم میشود یا نه **ج** لازم نیست غسل هر چند مظنه نماید و اگر چه خبر دهنده امین و یا عادل باشد بلی اگر عدلین خبر دهند بمس غسل واجب میشود هر چند احوط لزوم غسل است در جمیع صور مذکوره **س** هرگاه مس نماید و شک نماید که این مس موجب غسل است یا نه بجهت اشتباه در حال میت که شهید است یا غیر شهید و یا آنکه مرده است یا نه یا آنکه مس ببدن میت شده است یا بموی آن مثلا غسل نماید یا نه **ج** در جمیع صور مسطوره غسل لازم نیست چنانچه لازم نیست غسل هرگاه موت یا سردی در میان افراد محصوره و غیر محصوره مشتبه شود یا آنکه مس در حال سردی تمام بدن نباشد **س** هرگاه مس در حال صغر یا بیهوشی یا دیوانگی حاصل شود غسل لازم میشود یا نه **ج** بلی لازم است غسل بعد از کمال و عدم لزوم غسل بسبب غیر ممیز خصوص هرگاه خارج شود از فرج مادر میت خالی از قوت نیست هر چند احوط وجوب غسل مس میت است بر صغیر بعد از بلوغ والله العالم **س** هرگاه بعضی از اجزای انسان خشک شود و بمیرد بفلج و نحو آن

مس ان عضو موجب غسل میشود نسبت بصاحب عضو وغیر صاحب عضو یا نہ
ج مس آن عضو موجب غسل نمیشود بہ دیگرے وبہ صاحب عضو نیز نظر بر
حمل کہ گویا محل وحامل در ہر یک نسبت بدیگرے قبل از انفصال حدوث
مس نشدہ بلکہ تقاے مس است از چیزے کہ ہنوز منفصل نشدہ بلے ہرگاہ
بریدہ شود ومنفصل شود ومس بعد از انفصال حاصل شود غسل لازم است
پس ہرگاہ بریدہ شود ومنفصل نشود غسل لازم نمیشود چہ مس کنندہ صاحب عضو
باشد یا غیر ان س طفل ہرگاہ نافش را ببرند ہنوز درست جدا نشدہ مستلزم
غسل است یا نہ وہرگاہ بعد از مردن جدا شود لازم است غسل ان ودفن
ان طفل یا نہ ج احوط آن است کہ غسل نماید بعد از مس ان ناف چنانچہ
احوط ان است کہ دفن نمایند ان ناف بریدہ را ولکن غسل ان بریدہ جدا
شدہ لازم نیست واللہ العالم س ہرگاہ شخص جماع نماید بزن مردہ خود
غسل مس میت لازم میشود یا نہ وبر میت غسل جنابت نیز واجب است
یا نہ ج ہرگاہ جماع بعد از سرد شدن وقبل از غسل باشد واجب است
بر جماع کنندہ دو غسل یکے مس میت ودیگرے جنابت چنانچہ واجب بر
میت نیز دو غسل است احتیاطاً ولاکن بتداخل یک غسل کافی است در
ہر دو واگر قبل از سرد شدن باشد بر جماع کنندہ ہمان غسل جنابت واجب
است وبر میت ہم یک غسل بنابر تداخل غسل میت وغسل جنابت کہ نداخلش
در خصوص غسل میت مروے است واللہ العالم س اگر کسے دست بر محتضر
گذاشتہ وہنوز دست بر نداشتہ کہ محتضر بمیرد غسل لازم است یا نہ ج بلے
غسل لازم است س ہرگاہ دو نفر توام کہ بہم ناکر چسپیدہ باشند واحدہما
بمیرد بہ دیگرے غسل مس میت لازم میشود یا نہ وہم چنین ہرگاہ دیگرے مس

نماید او را غسل نماید یا نه ج احتیاط در مسئله واضح است و لزوم غسل بر
احد هما یا بر دیگرے محل اشکال است س در مس محدود و قصاص رسیده
هرگاه پیش از اجرائے حد غسل نموده باشد غسل لازم میشود یا نه ج اقوے
عدم لزوم غسل است هر چند احوط غسل نمودن است س مس میت در حال
خشکے باعث شستن دست میشود یا نه ج اقوے ان است که در حال
خشکی مس سبب وجوب شستن نشود هر چند شستن احوط است س مس میت
ناقض وضو میشود یا نه ج بلے ناقض است علے الاقوے س هرگاه در
اثنائے صلوة مس میت حاصل شود چه نماید ج اقوے وجوب
غسل و بطلان صلوة است س هرگاه تعدد مس حاصل شود یک غسل
کافے است یا نه ج کافے است یک غسل چه تعدد مس در یک میت فرض
شود یا در میت متعدد س هرگاه در اثنائے غسل مس میت مس میت
نماید غسلش باطل میشود یا نه ج بلے این غسل باطل و لازم است اعاده
غسل و اعاده وضو نیز لازم است هرگاه قبل از غسل وضو گرفته باشد
س محدث بحدث مس میت میتواند تلاوت عزائم نماید یا نه ج بلے میتواند
قرارت سورهٔ عزائم نماید و داخل در مسجد شود و روزه بدارد و حکم این
حدث اکبر حدث اصغر میباشد الا اینکه در رفع این حدث اکتفاء بوضو نمیتوان کرد
و باید غسل نمود و وجوب این غسل چون سائر اغسال از برائے غیر است که
صلوة و نحو ان باشد و نفسه واجب نمیباشد س وجه وجوب غسل میت
و مس ان چه چیز است ج علم بحکمت واقعیه احکام نزد صاحب شریعت
و امنائے آن میباشد و لاکن در خصوص محل سوال روایتے از حضرت رضا
علیه السلام وارد است که فرمودند که وجه وجوب غسل میت و مس ان این است

که چون روح بیرون رود بسیتر از نافات در بدن آدمی ماند پس غسل میدهند میت را بجهت آنکه نظیف و پاک شود و غسل مس مینمایند بجهت آنکه آنچه بمس کننده رسیده است از آفت از و رفع شود و گویا که مراد این است که در بدن میت بجهت خروج روح سمیتی و زهرے حاصل میشود که غسل رافع آن میشود و نیز در علل الشرائع حدیثے از آن بزرگوار مروے است که فرمودند وجه عدم غسل مس اموات غیر انسان از طیور و بهائم و سباع آن است که اینها صاحب پر و مویے و کرک میباشند و اینها همه پاک میباشند چه از مرده و چه از زنده و این علت را اگر معنی بر غالب ندانیم باید که وجوب غسل را دائر مدار نجاست بدانیم و این تمام نیست زیرا که جسد سائر حیوانات نیز نجس است و غسل واجب نیست و بدن معصوم طاهر است و مع ذلک غسل واجب است

در احکام مریض و میت فضیلت مریض شدن

بس رجاء آنکه برخے از اخبار وارده در فضیلت ناخوش شدن و بعضے از آداب جان کندن و احتضار را بیان فرمایند در جمله از اخبار را در رساله زینت العباد ذکر نمودیم و بعضے از آن را بیان مینمایم بدانکه اخبار در فضیلت و ثواب ناخوشی و صبر بر آن بسیار است و منقول است از اهلبیت عصمت و طهارت علیهم الصلوة والسلام که خداوند عالم هر گاه در مقام مهربانے به بنده باشد هدیه و تحفه میدهد باو یکے از سه چیز را یا درد سر یا تب و یا درد چشم و درد سر یک شب میبرد گناه صغیره را بلکه در حدیث است که تا بنده مومن بیمار است ملک دست چپ گناه بر وے نمینویسد و ملک دست راست هر عملے از اعمال خیر که در حال صحت مینمود از برائے او مینویسد در حال مرضش هر چند بجا نیاورد و منقول است که تب یک شب برابر است

باعبادت هفتاد سال راوی عرض نمود که هرگاه عمرش بهفتاد نرسیده باشد
این ثواب مزبور چه میشود فرمود نوشته میشود بجهت پدر و مادرش راوی عرض
کرد که هرگاه انها هم نرسیده باشند فرمود که بجهت خویشان او نوشته میشود باز
راوی عرض کرد که هرگاه انها هم نرسیده باشند فرمود که بجهت همسایهها نوشته
میشود وگویا این سوال از راوی این باشد که ثواب عبادت البته کفاره
گناهان است وبا میشود که عمرش کم است پس سوال کرد که گناه از که محو میشود
فرمودند که پدرش و مادرش ویا اینکه راوی از حدیث قبول عبادت
هفتاد سال فهمید عرض کرد که با میشود که سنش کم است والا این سوال راه
ندارد والله العالم ومنقول است که بنده را در نزد خدا منزلتی است که نمیرسد
بان مگر بیکی از دو خصلت به تلف شدن مال یا به بلیه در بدن بلکه منقول است
که کسیکه یک شب تب کند وانرا قبول کند وراضی باشد وشکایت نکند
عبادت شصت ساله در نامه اعمال او مینویسند وشکایت ان است که بگوید
بدردی مبتلا شدم که هیچکس بان مبتلا نشده واگر بگوید که دی شب بیداری
کشیدم ویا تپ داشتم ودارم این شکایت نیست بلکه در بعضی اخبار وارد است
که شکوه بسوی مؤمن شکوه بخدا است وشکوه بغیر مؤمن شکوه از خدا است
پس شکوه بسوی مؤمن ضرر ندارد خصوص اگر مقصود از اظهار وشکایت
التماس دعا باشد ومنقول است که بیداری یک شب بجهت ناخوشی بهتر است
از عبادت یکساله بلکه منقول است که ناله مؤمن تسبیح وفریاد او لا اله الا الله
گفتن است وخواب او عبادت است وپهلو به پهلو شدن او جهاد است
در راه خدا که میریزد گناهان او مثل ریختن برگ از درخت وراوی میگوید
که با حضرت امام جعفر صادق علیه السلام بعیادت بعضی از دوستانش رفتیم پس

دیدم که آن مرد آه بسیار میکشد من باو گفتم که ذکر خدا کن و ازو یاری بطلب
حضرت فرمود که آه اسمی است از اسمای خدا پس هرکس که آه گفت یاری از خدا
خواست و نیز از آن بزرگوار منقول است که فرمود که خداوند علی اعلی میفرماید
که هر بنده که مبتلا نمایم او را ببلائی و او بپوشاند آن بلا را از عیادت کنندگان
تا سه روز پس بدل میکنم گوشت و پوست و خون او را بگوشت و پوست و
خون بهتر از اول پس اگر باقی گذارم باقی میماند در حالتی که گناه نداشته باشد و اگر بمیرانم می میرانم او را بسوی رحمت
و رضوان خود و از همان بزرگوار منقول است که ناخوشی طفل کفاره گناهان پدر و مادرش میباشد
و در حدیث است که خداوند عالم وحی نمود بداود علی نبینا و آله و علیه السلم که ای داود
بسا میشود که ناخوش میکنم بنده خود را پس قبول میکنم نماز و روزه اش را و
هر آئینه صدای ناخوش در وقتیکه بخواند مرا در وقت گرفتاری محبوبتر است
پیش من از نماز نمازگذاران و اما فضیلت و ثواب عیادت مریض و برآوردن
حاجت او و سعی نمودن در حاجت او بسیار است از انجمله آنکه در حدیث است
که خداوند عالم ملامت میکند بنده را در روز قیامت و میفرماید که ای بنده چه شد
ترا که عیادت نکردی مرا وقتی که ناخوش شدم و آب ندادی وقتی که تشنه بودم
و آب خواستم و طعام ندادی وقتی که گرسنه بودم پس عرض میکند که خداوندا
تو منزهی از ناخوشی و تشنگی و گرسنگی خداوند مهربان میفرماید که برادر مؤمن تو ناخوش
شد قسم بعزت و جلال خودم که اگر عیادت او میکردی و یا آب و یا طعام
باو میدادی مرا نزد او میدیدی و خود کفیل حاجت تو میشدم و حاجت ترا
برمیآوردم بجهت کرامت بنده مؤمن و منم خداوند بخشنده رحیم و منقول است
از حضرت رسول صلی الله علیه و آله که هرکه زیارت کند و عیادت نماید برادر
مؤمن خود را در راه خدا ندا میکند او را منادی از آسمان که پاکیزه شدی

عیادت مریض

و پاکیزه است رفتن و محل رفتار تو بتحقیق که جا گرفته در بهشت و هر که عیادت
کند بیماری را برای او نوشته میشود بهر گامی تا اینکه بمنزلش برگردد هفتاد
هزار هزار ملک که زیارت کنند او را در قبر او و استغفار میکنند برای او تا روز
قیامت و نیز از انحضرت منقول است که هر که سعی کند در حاجت ناخوش بیرون
اید از گناه مانند روزی که از مادر متولد شده چه انحاجت را برآورد و چه برنیاورد
و مردی از انصار عرض کرد که پدر و مادرم فدای تو باد ای رسول خدا اگر
ان ناخوش از عیال و اهلبیت او باشد ایا ثوابش بزرگتر نیست در وقتیکه سعی
نماید در حاجت اهل خویش حضرت فرمود که بلی بلکه سزاوار است که خدمت نماید
ناخوش را در یک شب و روز که اگر چنین کند مبعوث شود با ابراهیم خلیل و میگذرد
از صراط مثل برق و انچه سزاوار است از برای مریض ان است که خبر کند
برادران مومن خود را بناخوشی خود تا انیکه عیادت کنند او را و ایشان ثواب
برسند بسبب عیادت بیمار و بیمار نیز ثواب برسد زیرا که سبب ثواب برادر
مومن شده است و نیز سزاوار است ناخوش را که اذن بدهد مردم را بعیادت
تا انیکه داخل شوند بر او بجهت انیکه هیچکس نیست مگر انیکه از برای او یک
دعای مستجاب میباشد شاید ببرکت دعای ایشان شفا یابد بلکه سزاوار است
که ایشان نیز از مریض التماس دعا نمایند که دعای بیمار مثل دعای فرشتگان
است و در روایت دیگر وارد است که دعای بیمار مستجاب است و در
روایت است که هر که عیادت کند بیمار را فرو میگیرد رحمت خدا او را تا کمرش
و وقتیکه نشست تمام او را رحمت خدا فرو میگیرد بلی عیادت از برای زن
و از برای درد دندان و دمل و درد چشم تاکیدی ندارد و همچنین وقت
طول کشیدن مرض تاکیدی ندارد در عیادت و همچنین عیادت نمودن

در یک روز بعد از عیادت روز دیگر که چندان تاکیدی ندارد پس این
جاها عیادت مستحب است ولکن تاکید زیاد وی ندارد و پس خلاصه آنچه از اخبار
مستفاد است چند چیز است اول صبر کردن و شکر نمودن بر ناخوشی چنانچه در
حدیث است که خداوند عالم میفرماید که هر بنده که مبتلا نمایم او را بمصیبتی در تن یا
او یا مال او یا بچه او و او صبر نماید حیا میکنم که نامه اعمال او را باز کنم و اعمال
او را ببینم دوم شکایت نکردن بنحوی که گذشت سوم پوشیده داشتن
ناخوشی است که از حضرت صادق علیه السلام منقول است
که هر که بپوشد دردی را که باو برسد از مردم تا سه روز و شکر نماید
واجب است بر خدا که عافیت بخشد او را از آن درد چهارم تعجیل نمودن در
رجوع باطبا مگر وقتی که امید معالجه و رفع ناخوشی بدون رجوع بطبیب
نباشد بلکه وارد است در بعضی از اخبار که هر که صحیح المزاج و غالب باشد
صحتش بر مرضش و دوا نماید خود را بچیزی پس بمیرد من از وی بری میباشم و
از اینجا مستفاد میشود که اشخاص صحیح المزاج که تنقیه مینمایند در فصل بهار خالی از
منقصت نیست مگر اینکه مظنه نماید که هر گاه تنقیه ننماید ناخوش خواهد شد بلکه این
آبله کوبی که متعارف است آن نیز مشکل است بجهت اینکه بالفعل طفل را
به تب و آبله گرفتار میکنند تا بعد بزیاده مبتلا نشود دیگر اینکه صاحب اختیار و
ولی طفل اطمینان داشته باشد که باعث مرض یا هلاک طفل نمیشود پنجم آنکه
مریض بلکه غیر مریض پرهیز نماید از چیزیکه ظن بسلامت در و نداشته باشد زیرا که
در حدیث است که هیچ چیز انفع نیست از پرهیز برای بدن و ازین باب است
جواز از فرار از ناخوشی های مهلکه چون وبا و طاعون و فرار از شیر درنده و
مار و عقرب و نحو آن چنانچه از حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام منقول است

که راوی عرض کرد که طاعون در بلدے میافتد و من از ان بلد میروم به بلد دیگر
ایا بروم فرمودند بلے عرض کرد که در ده میافتد از ان ده بروم فرمودند
بلے عرض کرد که در خانه می افتد من از ان خانه بروم فرمودند بلے راوی
عرض کرد که بما رسیده است که نهی فرموده حضرت رسول صلے الله علیه واله
از فرار از وبا و طاعون حضرت فرمود که نهی رسول مخصوص بود بطائفه که
در سرحد مسلمانان در مقابل دشمن دین بودند و فرار میکردند و فرار غیر انها
ضرر ندارد و نیز از حضرت سید سجاد صلوات الله علیه سوال نمودند که ایا بیزار شویم
از قومے که مبتلا شده اند بطاعون بجهت انکه معذب شده اند حضرت فرمود
که هرگاه عاصے باشند از و بیزار شو بدچه مبتلا بطاعون باشند یا نه و اگر مطیع
باشند خداوند جلت نه راپس طاعون پاک میکند گناهان ایشان را بدرستیکه
خداوند بطاعون عذاب میکند قومے را و رحم میکند بطاعون قوم دیگر را
و خداوند توانا بیباشد نسبت بهر چیزے که بخواهد ایا نمے بینید که خداوند عطا فرموده
با فتاب روشنے رابه بندگان و باعث رسیدن میوه ها و قوت مردم از گندم و
جو قرار داده و عذاب میکند با فتاب قومے را که مبتلا میکند ایشان را بحرارت
ان در قیامت بسبب گناه ایشان و در دنیا بسبب بدے اعمال ایشان
بلے در دو روایت وارد است که اگر طاعون در اهل مسجدے بفتد سزاوار
نیست که فرار نمایند از ان مسجد و بعید نیست شمول این حدیث مرعتبات و مشاهد
مشرفه را بلکه هر مکان شریفے را بعید نیست که فرار از نیها نیز سزاوار نباشد
ششم انکه مریض توبه کند و وصیت نماید بواجبات از صوم و صلوه و خمس و
زکوه و مظالم و حقوق مردم زیرا که در اخبار وارد است که وصیت حق است بر
هر مسلم بلکه وارد است که هیچ ناخوشی نیست مگر انیکه در وقت مردنش گوش

او را تشنه وا و چشم او را بینا می نماید و عطا می نماید عقل او را باو تا آنکه وصیت نماید و این حالت را راحة الموت می نامند و دادن این حالت را از باب اتمام حجت است که اطاعت نماید و وصیت کند و با آنکه مخالفت نماید و ترک وصیت کند و نیز مستحب است وصیت بخیرات از برای خویشان و فقرا از ایشان و غیر ایشان هفتم آنکه اعلام نماید بعد از سه روز مؤمنین را بناخوشی خود تا در حقش دعا نمایند هشتم آنکه اذن دهد مومنین را بعیادتش نهم آنکه عیادت کننده بنشیند در نزد ناخوش و لاکن طول ندهد در نشستن مگر بمیل مریض و نشستن در نزد مریض و احوال پرسیدن شرط عیادت نیست بلکه رسیدن بمجرد ملاقات ناخوش کافی است چه بنشیند و چه نه نشیند بلکه پرسیدن احوال نیز شرط نیست دهم آنکه عیادت کننده دست خود را بگذارد بر ناخوش و یا بازوی او را بگیرد و دعا کند یازدهم آنکه عیادت کننده ببرد با خود بوی خوش یا میوه و هر چیزی که باعث انس و راحت ناخوش باشد دوازدهم آنکه عیادت کننده چیزی در پیش بیمار نخورد که تا موجب حبط ثواب عیادتش شود سیزدهم آنکه دعا کند عیادت کننده بهر لفظی که باشد و نیکوتر گفتن این لفظ است که اللهم اشفه بشفائك وداوه بدوائك وعافه من بلائك و سزاوار است که عیادت کننده در شب نیز عیادت نماید و این مکروه نیست بلکه مستحب است مثل عیادت در صبح چنانچه از حدیث سابق ثواب آن معلوم شد چهاردهم آنکه بخواند بیمار سوره فاتحة الکتاب را هفتاد مرتبه یا چهل مرتبه یا هفت مرتبه و اقلاً یک مرتبه زیرا که در حدیث است که فاتحه باعث شفای هر مرضی می باشد مگر اجل حتمی بلکه روایت شده که هرگاه خوانده شود فاتحه بر مرده و زنده شود عجب نیست و کسی که حمد باعث شفای او نشود هیچ چیز باعث شفای او نمیشود و سزاوار

ان است که بعد از خواندن فاتحه لباس او را تکان دهد اما امور متعلقه

بجان کندن نیز چند چیز است اول آنکه مریض باید حسن ظن
بخداوند منان داشته باشد بلکه از بعض اخبار وجوب حسن ظن مستفاد میشود
در خصوص حالت نزع و بعضی بوجوب آن قایلند در جمیع احوال و این
احوط است هر چند استحباب اقوی میباشد و در جمله از اخبار مدح بسیار
در حسن ظن به پروردگار وارد است حتی آنکه قیمت بهشت را حسن ظن
شمرده اند دوم رو به قبله نمودن محتضر بنحوی که کف پاهای او بسمت
قبله باشد بطوری که اگر بنشیند رو به قبله شود و وجوب این خالی
از قوت نیست بلکه احوط است هر چند اقوی ان است که مستحب است
و هر گاه رو بقبله نمودن ممکن نباشد به پهلوی راست بخوابانند و اگر این هم
ممکن نشود به پهلوی چپ بخوابانند و اگر در جا تنگ بوده باشد چون محل و نحوان رو بقبله بنشانند و اگر ممکن
نباشد و یا آنکه مشقت زیاد داشته باشد مثل اینکه بر حیوانی سوار باشد
یا آنکه در کشتی و نحو آن باشد پس ساقط است و فرق نیست در وجوب
استقبال و یا استحباب میان آنکه محتضر صغیر باشد یا کبیر مرد باشد یا زن
و بشرط آنکه محتضر مسلم باشد و یا در حکم اسلام باشد و باید این امر قبل
از مردن باشد نه بعد از آن و باید که باذن اولیاء میت باشد و یا خود اولیا
این امر را بجای آورند و هر گاه قبله مشتبه شود عمل بمظنه نمایند هر چند
ضعیف باشد و اگر مظنه نباشد و همه جهت مساوی باشد ساقط میشود
سوم تلقین نمودن محتضر بشهادتین و اقرار بائمه اثنا عشر علیهم السلم و سائر
اعتقادات حقه مومنین بطوری که بفهمد و همچنین تلقین کلمات فرج
و دعای عدیله مناسب است زیرا که از حضرت صادق علیه السلم منقول

مستحب

است که هیچکس نیست مگر اینکه شیطان در وقت مردن او جمعے از شیاطین را موکل میگرداند براو که او را بشک اندازند در دین خود تا روحش مفارقت نماید واگر مؤمن کامل باشد شیطان نمیتواند بر او دست یابد پس تلقین ایشان بکنید بکلمات فرج واقرار بخدا ورسول وائمه یک یک تا از سخن گفتن باز ماند ونیکوتر آن است که تلقین کنند محتضر را بدعاے یا من یقبل الیسیر ویعفوا عن الکثیر اقبل منی الیسیر واعف عنی الکثیر یا بدعائی اللهم ارحمنی فانک رحیم سوم آنکه اگر سازد که بخواند چهارم خواندن قرآن نزد او خصوص یٰس و والصافات وآیة الکرسی تا هم فیها خالدون بعلے الاحوط وسورهٔ احزاب وآیه سخره که ان ربکم الذی خلق السموات وبعض آیه از آخر سوره بقره پنجم آنکه هرگاه دشوار باشد جان کندن نقل نمایند او را بجائے که همیشه در آنجا نماز میکرد تا آسان شود براو جان کندن بشرطے که نقل موجب اذیت محتضر نشود ششم آنکه بعد از مفارقت روحش چشم ودهانش را بهم آورند تا باز نماند وکریه المنظر نشود هفتم آنکه دستهایش را بپهلویش بکشند تا آسان شود غسل دادن او هشتم آنکه بپوشانند میت را بچادر وقطیفه ونحو آن تا نظر مردم بر او نیفتد واز بودن پیش او لذت نمایند نهم آنکه اگر در شب مرده باشد چراغ در نزد او روشن کنند در مکانی که در آن مکان مرده است از جهت اکرام او دهم آنکه خبر کنند مؤمنین را تا آنکه حاضر شوند در تشییع جنازه اش یازدهم آنکه چون یقین نمایند بمردنش تعجیل نمایند در دفنش که اگر در شب بمیرد منتظر روز نشوند واگر در روز مرده باشد منتظر شب نشوند مگر آنکه بجهت انتظار مکان یا زمان خوب یا انتظار مؤمنین در تشییع یا آنکه هنوز یقین بمردنش ننموده باشند ویا آنکه حامله است وبچه در شکمش زنده است که باید تاخیر در دفن شود تا آنکه شکمش را از جانب

بچه پس بشکافند و بچه را بیرون آورند و شکمش را بدوزند خلاصه اینکه تعجیل در
دفن مطلوب است واز اکرام و اجلال او محسوب میشود و از دہم انکه مشغول
بذکر لا اله الا الله و دعا و صلوات و قران شود کسیکه نزد محتضر حاضر باشد
خصوص سوره مبارکه یٰس زیرا که از حضرت صادق علیه السلام منقول است
که کسیکه بخواند سوره یٰس را در روز و در ان روز بمیرد داخل میکند خداوند
او را در بهشت و حاضر میشوند در غسلش سی ہزار ملک که طلب امرزش کنند
از برای او و مشایعت نمایند تا قبرش باستغفار برای او و وقتیکه میت
را داخل لحد گردانند در میان قبرش داخل میشوند و عبادت میکنند خدا را
و ثواب عبادت ایشان برای میت میباشد و وسعت داده شود قبرش
بقدر رسی که چشم کار کند و از فشار قبر ایمن شود و حضرت رسول صلی الله
علیه واله بحضرت امیر المومنین علیه السلم فرمودند که ای علی تلاوت کن
سوره یٰس را که در ان ده برکت میباشد گرسنه اگر بخواند سیر شود و تشنه
اگر بخواند سیراب شود و برهنه اگر بخواند پوشیده شود و عزب اگر بخواند متزوج
شود و ترسناکی اگر بخواند ایمن شود و ناخوشی نمیخواند مگر اینکه شفا داده میشود
و محبوس نمیخواند مگر اینکه از حبس خارج میشود و نمیخواند مسافری مگر اینکه اعانت
کرده میشود در سفر و نمیخواند انرا کسیکه چیزی از وگم شده باشد مگر اینکه
گم شده او را خدا باو برمیگرداند و نمیخواند این سوره را قرضداری مگر اینکه
قرضش داده میشود و خوانده نمیشود در نزد مرده مگر اینکه تخفیف داده میشود
در ان عنت و منقول است از حضرت رسول صلی الله علیه واله که هر کس
در سکرات مردن بخواند سوره یٰس را یا در نزدش خوانده شود می اید
ملکی رضوان خازن بهشت بیک شربتی از شراب بهشتی پس اب دهد او را

در حالتی که او در فراش خود خوابیده باشد پس می میرد سیراب و مبعوث
میشود سیراب و احتیاج ندارد بحوضے از حوضهاے پیغمبر و ایضاً منقول
است که هر که در وقت نزول ملک موت در نزد او خوانده شود باو سوره
یٰس نازل میشود بعدد هر حرفے از حروف او ده ملک که صف زنند
همه ایشان در مقابلش و طلب رحمت کنند براے او و استغفار میکنند
براے او و حاضر میشوند در غسل او و مشایعت میکنند جنازه او را و طلب
رحمت میکنند براے او و در دفنش نیز حاضر میشوند و ایضاً در حدیث است
که قرائت سوره یٰس در مقابر باعث تخفیف عذاب ایشان میشود و از براے
خواننده بجمیع اموات آن مقابر حسنات نوشته میشود سیزدهم مکروه است
گذاشتن آهن بلکه غیر آهن نیز خصوص هرگاه سنگین باشد بر شکم محتضر چهاردهم
آنکه مکروه است حاضر شدن جنب و حائض و نفساء نزد او پانزدهم مکروه است
تنها گذاشتن میت را زیرا که باعث میشود که شیطان با او بازی مینماید و در
بدن او داخل میشود چنانچه مسموع شد که دیدند گاهے از اوقات راه
میرود و میدود شانزدهم مکروه است حرف زدن بسیار نزد محتضر هفدهم
مکروه است گریه کردن بسیار نزد محتضر هیجدهم مکروه است دست بر بدن
میت گذاشتن چنانچه از حضرت صادق علیه السلام منقول است که در حال
احتضار دست بر بدن میت مگذارید و اگر دست و پا حرکت دهد مانعش
نشوید چنانچه جاهلان میکنند بلکه منقول است که فرزندے از حضرت صادق ع
محتضر بود و حضرت باقر صلوات الله علیه در کنار خانه نشسته بود هر که نزدیک
او میرفت منع میکرد و میفرمود که دست براو مگذارید که درین حال در نهایت
ناتوانی است و هر که دست براو بگذارد چنان است که او را کشته است

نوزدہم آنکہ مکروہ است واگذاشتن زنہار اید ون مردہ نزد محتضر بجہت خوف
آنکہ صدا را گریہ وزاری بلند نمایند ویا آنکہ خود را بہ بالاے محتضر اندازند کہ
باعث بدحالے میت میشود بستم مکروہ است حاضر شدن مردہ شور و
عملہ موتیٰ واشخاصے کہ باعث خوف محتضر ویاس اہل وعیالش بشود در

بیان توبہ سب یکے از اداب محتضر فرمودند توبہ است رجا

توبہ

آنکہ حقیقت توبہ را نیز بیان فرمایند کہ آیا توبہ مرکب است از اظہار لفظ یعنے
صیغہ توبہ و ندامت ہردو یا آنکہ مجرد ندامت است وایا اظہار لفظ کاشف
است یا نہ ج حقیقت توبہ ندامت است واز امور قلبیہ است و لفظ را
بدین خلقتے در توبہ واقعاً نیست بلکہ لفظ بے ندامت قلبیہ توبہ نیست وتفصیل توبہ
را فقہا و اہل کلام بیان نمودہ اند وعن علیؑ علیہ السّلام سمع قائلاً یقول
استغفر اللہ تعالیٰ شانہ قال صلوات اللہ علیہ ثکلتک امک اتدری
ما الاستغفار وان الاستغفار درجۃ العلیین وھو اسم واقع علی
ستۃ معان اولہا النّدم علی ما مضے الثّانی العزم علی ترک العود
الیہ ابداً الثّالث ان تؤدّی الی المخلوقین حقوقہم حتّی یلقی اللہ سبحانہ
وجلّ شانہ لیس علیک تبعۃ الرّابع ان تعمّد الی فریضۃ ضیّعتہا فتؤدّی
حقّہا الخامس ان تعمّد اللّحم الّذی نبت علے السّحت فتذیبہ بالاحزان
حتّی یلصق الجلد بالعظام وینشاء بینہما لحم جدید السّادس ان تذیق
الجسم الم الطّاعۃ کما اذقتہ حلاوۃ المعصیۃ انتہی وھو ایضاً محمول
علی التّوبۃ الکاملۃ یعنے از حضرت علی علیہ السلام مروی است کہ
شنید آنحضرت از شخصے کہ میگفت استغفر اللہ تعالیٰ شانہ آنحضرت فرمود
مادرت در عزایت بہ نشیند آیا میدانے کہ استغفار چہ چیز است بتحقیق کہ استغفار

درجه علیین است وان اتے است مشتمل بر شش معانے که اول ان ندامت است بر گناهائے که کرده دوم اراده ترک ان است دائما سوم اداے حقوق مردم است قبل از موت پس اگر حق الناس ادا کرده باشی بر تو گناهی نیست چهارم عزم داشتن بر اداے واجباتے که ضایع کرده یعنے بجا نیاورده ای پنجم اراده داشتن بر اینکه گداخته کنے در غم وهم گوشت خود را که از حرام پرورده تا انکه پوست با استخوان ملصق شود و گوشت دیگر از حلال پیدا شود ششم انکه ذائقه بچشانے جسم خود را از غم والم طاعت چنانکه ذائقه چشاندی انرا از شیرینے معصیت انتهی این است معنے توبه کامله **س** اگر کسے در ایام جوانے زنا کرده باشد و بعد ازان امر قبیح متنبه شده توبه کند ایا توبه او قبول است یا نه **ج** بلے اگر توبه کرده باشد و فے الواقع ندامت و پشیمانے داشته باشد و عزم جزم داشته باشد که دیگر ابدا الاباد مرتکب این معصیت نشود توبه اش قبول است انشاء الله تعالے

در غسل میت

س ثواب غسل میت را بیان فرمایند **ج** ثواب غسل دادن میت بسیار و اجر غسل دهنده بیشمار است حتے انکه در خبر است که خداوند عالم میفرماید که هر کسے که میت را غسل دهد میشویم ان شخص را از گناه مثل روزے که از مادر متولد شده باشد و در خبر دیگر است که بعدد هر موئے که در بدن میت است ثواب آزادی بنده در نامه عمل او نوشته میشود و بلند میشود از براے او صد درجه ولاکن مشروط است این ثوابها باینکه امانت بورزد و بپوشد عیبے را که در بدن میت می بیند و مستور نماید عیبش را که اگر خیانت نماید و اظهار کند عیبش را پس اجرش باطل میشود و خدا او را رسوا میکند در دنیا و اخرت **س** غسل میت

درچه وقت لازم میشود ج بعد از سرد شدن علی الاحوط و قبل از سرد
شدن غسل ندهد هر چند اقوی اینست که شرط نیست س وجوب
غسل میت عموم دارد نسبت بهر متوفی یا آنکه اختصاص دارد بمتوفی که مسلم
اثنا عشری باشد و مسلم مخالف در حکم غیر مسلم است یا نه ج وجوب
غسل مختص است بمؤمن اثنا عشری پس کسی که حکم بکفرش شده چون
غالی و ناصبی و مرتد و خارجی غسلش لازم نیست و بچه مسلم در حکم
مسلم است چنانچه اولاد کافر در حکم کافر است و اما ولد الزنا پس در حکم
اسلام است و طفل اسیر که بی پدر و مادر بلکه بی جد و جده اسیر شده باشد
نیز در حکم اسیر کننده است در اسلام هرگاه اسیر کننده مسلم باشد و همچنین
است طفل گم شده که در دار الاسلام پیدا شود. یا آنکه در دار الکفر پیدا
شود بشرط آنکه احتمال تولد از مسلم برود و کافری نیز ادعا ننماید که این
طفل از من است و هم چنین است مرده هرگاه او را در دار الاسلام بیابند
و همچنین در دار الکفر نیز بشرط احتمال اینکه این مرده مسلم باشد خصوص هرگاه علامت
اسلام مثل ختنه و نحو آن در آن مرده باشد هر چند وجوب غسل و نماز و
دفن خالی از اشکال نیست و علامت اسلام هم موجب یقین نمیشود بجهت آنکه بعضی
از کفار نیز ختنه مینمایند و اما مخالفین حکم اسلام را دارند ما دامی که نمرده‌اند و
همین که مردند در حکم کفارند مگر آنکه تقیه باشد که غسل ایشان بهمان طریقی
است که اموات خود شان را غسل میدهند س قطعه جدا شده از حی
و همچنین مبان از میت غسلش لازم است یا نه و اگر تمام استخوان میت
یافت شود بی گوشت غسل آن لازم است یا نه ج قطعه مبانه اگر در آن
گوشت و استخوان هر دو باشد پس اگر از میت است غسل لازم است

خصوص مثل سینه واما اگر از حے باشد غسل لازم نیست هرچند احوط است
خصوص در مثل سینه جدا شده از زنده واما مثل دست ونحو آن پس عدم
لزوم غسل قوے است هرچند احوط غسل دادن است واما دندان بے
گوشت ویا با گوشت پس غسل ان لازم نیست چنانچه لازم نیست غسل دادن
گوشت تنها ویا استخوان تنها هرچند جدا شده از میت باشد واحوط در جدا شده
از میت غسل است واما تمام استخوان میت پس غسل آن واجب است
س طفل سقط شده غسل ان واجب است یا نه ج اگر طفل سقط شده
خلقتش تمام باشد که چهار ماه باشد غسلش لازم است ودر کمتر از چهار ماه
غسل لازم نیست بلکه ان را با خون در کهنه بپیچند ودفنش نمایند وطفل تمام
الخلقت چنانچه غسلش لازم بود کفن وحنوط ودفن نیز لازم است س
ایا شرط است که غسل دهنده مثل میت باشد در ذکوریت وانوثیت یا نه
وبر فرض لزوم مماثلت ایا کافر ذمی میتواند مسلم را غسل دهد وهمچنین ذمیه
مسلمه را یا نه ج بلے شرط است مماثلت غسل دهنده پس اگر مماثل
موجود نباشد ویا آنکه دسترس نباشد مثل آنکه در صحرائے زنے یا
مردے فوت شدند وکسے نیست که مثل میت باشد ویا محرم میت باشد
وجوب غسل ثابت نیست بلکه غسل وتیمم نیز ساقط است بلے چند مواضع است
که استثنا شده است که در انها مماثلت شرط نیست اول محارم مثل مادر
وخواهر وعمه وخاله ومثل پدر وپسر وعمو وبرادر بشرط آنکه از زنا نباشد
هرچند محرم میت بسبب شیر خوردن ورضاع باشد مثل پدر رضاعی
ومادر رضاعے ومثل ان دوم زن وشوهر که میتواند هر یک دیگرے
را غسل دهند چه انعقاد دائم باشد یا منقطعه چه آزاد باشد چه کنیز هرچند

بہتر ان است کہ یکدیگر را غسل ندہند در حال اختیار و در حال اضطرار اگر غسل دہند نظر بعورت نکنند بلکہ در زیر جامہ میتوانند غسل بدہند و ان جامہ پاک میشود بعد از غسل و حاجت نیست کہ انجامہ را بفشارند ہرچند فشردن ان بہتر است و ہرگاہ زن مطلقہ باشد بطلاق رجعی و خارج از عدہ نشدہ باشد میتواند شوہرش را غسل بدہد و ہم چنین است صورت عکس بلکہ بعضے گفتہ اند کہ زن اگر از عدہ وفات خارج شود میتواند شوہر سابق خود را غسل دہد در فرضے کہ مرد در زیر برف مثلاً ماندہ باشد ہر چند ضعیفہ شوہر دیگر کردہ باشد سوم آقا و کنیز کہ آقا میتواند کنیز خود را غسل دہد و غسل دادن کنیز آقاے خود را خلاف است ولکن حق جواز ان است بشرطے کہ مزوجہ نباشد و در عدہ غیر نباشد و ہیچ از و آزاد نشدہ باشد و از دین اسلام برگشتہ باشد و خود را از آقا نخریدہ باشد کہ درین وقت جائز است باذن وارث چہارم دختر سہ سالہ و پسر سہ سالہ کہ جائز است غسل دہد مرد بیگانہ دختر سہ سالہ را مکشوف العورت و ہمچنین زن بیگانہ پسر سہ سالہ را و بعضے پنج سال و کمتر از نہ سال را جائز دانستہ اند و این قول خالے از قوت نیست ہرچند احوط ترک است بلکہ در سہ سالہ و کمتر از ان در حال اختیار بہتر ترک است و اما جواب از سوال اخیر ان است کہ روایتے وارد شدہ است و ان این است کہ راوے عرض کرد خدمت حضرت ابی عبداللہ علیہ السلام کہ ہرگاہ بمیرد مرد مسلمان و با او نباشد مرد مسلمان و زن مسلمہ کہ محرم باشد با ان میت ولاکن با ان میت باشند مردہائے چند از نصارے و زنہاے مسلمان کہ خویشاوندان میت نیستند حضرت جواب فرمودند کہ غسل میکنند نصارے و بعد از ان غسل میدہند میت را بجہت اضطرار و ضرورت و ہمچنین

سوال کردند از زن مسلمه که بمیرد و با او نباشد زن مسلمان یا مرد محرمی
که خویشاوندان آن زن باشد باز حضرت جواب فرمودند که غسل میکنند
نصرانیه و بعد از ان غسل میدهد آن زن را از حضرت پیغمبر روایت شده که چند
نفر آمدند خدمت ایشان و عرض نمودند که زنی مرده و با او محرمی نیست
حضرت فرمودند که چه کار کردید عرض کردند که آب ریختیم برو حضرت فرمودند
که آیا نیافتید زنی از اهل کتاب که آن زن را غسل دهد عرض کردند
که نه فرمودند که چرا تیمم نداد ید آن زن را و عمل باین مشهور
است هرچند بعضی از علما عمل باین حدیث نکرده
اند و اگر عمل باین حدیث کنند ضرر ندارد و لاکن بهتر آن است که
نیت غسل را مسلم کند اگر مسلم حاضر باشد و نگذارد که دست کافر بآب و
بدن میت در حال رطوبت برسد و اگر بعد از ان ممکن شود غسل مسلمان
غسل را اعاده کنند و اگر میت اثنا عشری باشد و مخالف اهل خوش اهل
میت موجود باشد درین وقت آن مخالف میتواند که میت اثنا عشری را
غسل بدهد و حاجت بغسل کردن آن مخالف پیش از غسل آن میت نیست
س کسی که سوخته باشد و یا آنکه آبله داشته باشد بنحوی که استعمال
آب موجب تلاشی و باعث پاشیدن گوشت و یا پوست ان شود از
برای غسل ان چه نماید ج سقوط غسل بی اشکال است بلکه سه
تیمم دهند عوض سه غسل بلکه احتیاطاً یک تیمم دیگر هم عوض هر سه غسل
بدهند س کسی که لازم شد کشتنش شرعاً بسبب حدّ یا قصاص غسل
ان قبل از اجرای حد است یا بعد از ان ج کسی که لازم شود کشتن
او بسبب قصاص یا سنگسار نمودن بسبب حدّ زنا مثلا ساقط است

غسل داده‌اش بعد از کشتن او بجهت آنکه واجب است که غسل میّت را مقدم بدارند بر کشتن او باین نحو که باذن امام یا نائب خاص یا عام غسل کند و اوّل غسل باب سدر نماید دوم غسل باب کافور سوم باب خالص غسل نماید و پیش از این اغسال وضو بسازد و حنوط نماید مثل حنوط میت که کافور بمالد به پیشانی و دو کف و دو زانو و دو انگشت بزرگ پا و بعد از آن کفن بپوشد مثل کفن میت بسه پارچه و بعد از آن حد بر او جاری کنند و اگر قصاص کنند لفافه را بپوشد بلکه بعد از قصاص و بعد از آنکه سر او را بیدنش ملحق کردند آن وقت لفافه را بپوشانند و یا آنکه لفافه را بپوشانند و موضع قصاص را باستی بگذارند و چون این غسل میت مقدم شده است دیگر بعد از کشته شدن حاجت بغسل میّت نیست بلکه غسل میّت بعد از این غسل بدعت و حرام است و بدن او بسبب موت نجس نمیشود بلکه غسل مس میّت از کسیکه دست به بدن این میت کرده است ساقط است و حدث اصغر مثل بول و نوم ضرر باین غسل ندارد و اعادهٔ غسل لازم نیست بلکه اگر غسل جنابت و حیض و نحوان بر او لازم بوده همین غسل اکتفا نماید علی الاقوی چنانچه اکتفاء بغسل میّت از غسل جنابت و نحو آن میشود و لکن احوط آن است که آن غسل را پیش از این غسل یا بعد از این غسل بجا آورد و لکن احکام مذکوره مشروط بچند شرط است اوّل آنکه این غسل را بجا آورده باشد پس اگر ترک نموده باشد چه عمدا چه سهوا یا جهلا باید بعد از حد غسل داده شود دوم آنکه بعد از این غسل و قبل از اجرای حد باجل حتمی و نحو آن نمرده باشد بلکه بسبب حد قصاص مزبور کشته شود سوم آنکه بهمان سببی که از برای آن غسل نموده کشته شود نه مطلقا پس هرگاه غسل کرد بسبب قصاص دو نفر و بعد از غسل یکی از دو نفر عفو کرد و دیگری عفو نکرد و

قصاص کرد بان غسل اکتفا نمیشود خصوص هرگاه دو سبب مختلف باشند
مثل اینکه غسل که بجهت کشته شدن بقصاص و کشته نشده و بجهت سنگسار کشته شده
چهارم اینکه این غسل را با مرد دیگری بعمل آورده باشد نه اینکه خود بجا آورده
باشد پنجم آنکه کشتن بسبب قصاص یا سنگسار باشد نه مطلق حد چون حد
لواط و نحو آن هر چند اقوی عدم اشتراط و شرط اخیر ملیا شد س
مراد از شهیدی که غسل میت از و ساقط است چه کس است و کسانیکه
بناخوشی زهیر مرده باشند و یا در طلب علم مرده باشند و یا بجهت حفظ اموال
خود کشته شوند چنانچه روایت هم وارد شده است که اینها شهید اند آیا حکم
شامل اینها هم میشود یا نه و شرائط سقوط غسل از شهید را نیز بیان فرمایید
ج مراد از شهید آن است که در جهاد و حرب در راه خدا کشته شود پس چنین
شهیدی غسل بلکه کفن لازم نیست و اما اخباری که وارد شده است
اگر کسی که بطاعون یا شکم روی بمیرد یا در طلب علم مرده باشد و یا آنکه غرق
شده باشد و یا در وضع حمل مرده باشد و سایر این موارد شهید مرده است
پس مراد این است که ثواب شهید را دارد نه آنکه حقیقة حکم شهید را دارد
حتی در سقوط غسل و کفن و نحو آن و اما شرائط سقوط غسل از شهید چند چیز
است اول آنکه از لشکر مسلمین حساب شود و از لشکر اسلام باشد پس اگر
در معرکه حاضر شده بجهت تماشا یا کار دیگری مثلا و نه شمارند او را از لشکر
اسلام حکم شهید بر او جاری نمیشود هر چند در معرکه کشته شود دوم آنکه
بسبب جهاد کشته شود نه آنکه بناخوشی و مرگ خدائی بمیرد بلی اگر در حال
جهاد بسبب جهاد در زیر پای اسپان پایمال شود یا آنکه از اسپ بیفتد
و بمیرد و یا آنکه مسلمی او را خطاء بکشد یا بنحو دیگر کشته شود چون بچاه افتادن

وغیر ان پس حکم شهید را دارد سوم انکه مسلم یا در حکم مسلم باشد چون طفل
و یا کسی که جهاد برا و لازم نشده باشد چون دیوانه و زن و مرد پیر و طفل که
همراه باشند و کشته شوند حکم شهید را دارند و اما کافر که همراه باشد و کشته شود
شهید نیست اگرچه معین مسلم باشد و همچنین مخالفین که در همراه مسلم باشند
و کشته شوند چهارم انکه جهادش باذن امام یا نایب خاص امام باشد بلی
اگر هجوم اورند کفار بر مسلمین بجهت کشتن و غارت نمودن بنحوی که خوف بر بیضه
اسلام باشد یا بمعنی که خوف این باشد که اسلام و اهل اسلام منقرض و یا ذلیل
شوند درین وقت واجب باذن امام و نائب خاص او نیست و شرط نیست حضورش
و اگر هجوم آور شوند مخالفین از مسلمین بر مومنین از شیعیان اثنا عشری بجهت
تسلط بر بلاد ایشان یا بجهت ابطال دین ایشان پس حق ان است که کشتگان
در معرکه از طائفه حقه در حکم شهید باشند در سقوط غسل و کفن مثل هجوم اوردن
مشرکین بر مسلمین بلکه اگر فرقه از مومنین ظلم و تعدی نمایند بر فرقه دیگر از مومنین
و بر سر ایشان هجوم اورند و فرقه مظلومین شهید شوند جاری نمودن حکم شهید
بر ایشان خالی از قوت نیست پنجم انکه شهادت او در جنگ گاه باشد و در
جنگ گاه بمیرد نه انکه از جنگ گاه نقل نمایند بلشکر گاه مسلمانان که اگر بعد از نقل بمیرد
حکم شهید برا و جاری نیست ششم انکه بعد از تقابل لشکرین و مهیا شدن
برای جنگ شهادت او اتفاق افتد پس اگر پیش از مقابل شدن دو
لشکر کشته شود حکم شهید برا و جاری نیست و همچنین است جاسوس و دیده بان
مسلمین که هرگاه پیش از مهیا شدن جنگ کشته شود حکم شهید برا و جاری
نیست و بعد از تقابل و مهیا شدن جنگ کشته شود حکم شهید را دارد
هفتم انکه شهادت هنگام برپا شدن جنگ باشد نه بعد از گذشتن جنگ بفاصله

بسیار ہر چند در جنگ گاہ مردہ باشد پس حکم شہید از سقوط غسل وکفن را ندارد
ہر چند ثواب شہید را دارد و در یافتن مسلمانان شہید را در حالتے کہ رمقے از
حیات داشتہ ضررے ندارد و در حکم شہید بودنش مگر آنکہ نقل از معرکہ نمایند و یا آنکہ
جنگ برطرف شود چنانکہ گذشت و سقوط کفن نیز مشروط است بشروط گذشتہ
و آنکہ شہید را برہنہ نکردہ باشند پس اگر شہید را برہنہ کردہ باشند لازم است
کفن او و ساقط نیست کفنش **س** با فرض سقوط وجوب غسل از شہید ہرگاہ
بخواہند غسل دہند شہید را جائز است یا نہ **ج** ظاہر این است کہ غسل شہید
حرام است بلکہ اگر شہید جنب یا حائض یا نفسا باشد این اغسال نیز ساقط
است **س** کفن نمودن شہید حرام است یا نہ **ج** خیر حرام نیست کفن
پوشانیدن شہید با لباس شہادت و آنچہ حرام است کندن لباس و تبدیل
بکفن است زیرا کہ چند چیز از شہید نزع می نمایند رخت بدنش چنے عمامہ و
کمربند و موزہ و چکمہ و کفش و نحو آن و پوستین مگر آنکہ برہنہ شدہ باشد و
ہمچنین ہر پوشنے کہ دربردارد چون جلد قران و کمربند پوشنے و نحو آن و اسلحہ
حرب چون شمشیر و آلہ حرب دیگر و انگشتر دست **س** کسے کہ بدانیم کہ مقصودش
از جنگ للہ و فی اللہ نیست بلکہ مقصودش مجرد مال دنیا است و یا آنکہ با ذن
پدر بجنگ رفتہ و یا آنکہ از جہت دیگر جہادرفتنش حرمت داشتہ باشد حکم
شہید بر اشخاص مزبورہ میشود یا نہ **ج** جریان حکم شہید بر اشخاص مذکورہ
خالے از قوت نیست **س** ہرگاہ بدن بنجاست دیگر غیر از خون چون
بول و نحو آن نجس شود ازالہ آن واجب است یا نہ **ج** ہرگاہ ازالہ آن
بدون ازالہ خون شہادت ممکن باشد ازالہ نماید و اگر ازالہ نجاست موقوف
باشد بازالہ خون شہادت آنوقت ازالہ نجاست نکند **س** ہرگاہ لباس

بدن شهید عاریت باشد و یا حریر باشد بهمان لباس جایز است دفنش یانه
ج در عاریت جایز نیست و در لباس رهن و حریر جایز است علی
الاقوی اما لباسی که حق رهن با و تعلق گرفته باشد نیز جایز است
مثل اینکه کفن میت هرگاه رهن باشد ضرر ندارد و کفن نمودن با آن
و حق رهن مانع نیست بلی هرگاه مال غیر باشد و در پیش او رهن
باشد پس اینوقت مثل عاریت خواهد بود س چنانچه گره های کفن
میت مستحب است که باز نمایند این استحباب در لباس شهید نیز میباشد
یانه ج بلی باز نمایند گره های رخت شهید را در وقت دفن مثل
باز کردن گره کفن میت س هرگاه در میان کشتگان معرکه مرده ببینیم
و ندانیم که شهید است یانه چه حکم دارد ج اقوی جریان حکم شهید است
برو هر چند اثر جراحت هم در او نباشد س هرگاه مشتبه شود کافر بمسلم
چه نمایند ج هرگاه ممکن شود تمیز واجب است تمیز دادن هر چند بتفحص
باشد و علاماتی که موجب یقین نشود چون ختنه و نحو ان که از علامات
اسلام است اکتفا ننمایند و در خصوص دفن روایت وارد شده که بکوچکی
و بزرگی آلت اعتبار نمایند که هر که آلت مردی او کوچک است مسلم
است و هر که کوچک نباشد مسلم نیست چنانچه حضرت رسول صلی الله علیه
واله در جنگ بدر چنین کرد و فرمودند که کوچکی الت نمیباشد مگر برای
خوبان از مردمان و هرگاه اشتباه مذکور در غیر جهاد باشد لازم است
غسل دادن همه اموات از جهت احترام مسلم و همچنین در کفن و دفن در
مقبره مسلمانان و نماز کردن بلی در زمان نماز کردن همه مقصود باید
مسلمانان باشند و مراعات تمیز با امکان تفحص ازان لازم است س

نظر نمودن بعورت زن میت حرام است یا نه و بر فرض حرمت هرگاه ستر نمایند و مشغول غسل دهند غسل صحیح است یا نه ج بلے نظر حرام و ستر لازم است لاکن اگر نظر نماید بعورت زن در حال غسل و غیره ضرر بغسل ندارد و هم چنین هرگاه ستر نمایند و غسل دهند غسل صحیح است و حرمت نظر ثابت است مگر در زن و شوهر و کنیز و طفل سه ساله یا پنج ساله بلے بپوشد که من باب القدیمه ستر عورت زن بالنسبت بغسل دهنده یا ناظر دیگر واجب میشود س غسل دادن بنیند بے اذن مولے واجبر خاص بنے اذن منتاجر صحیح است یا نه ج غسل دادن بے اذن جائز نیست و غسل باطلست س هرگاه میت را بے اذن اولیا غسل دهند چه صورت دارد ج با امکان رخصت ولے هرگاه بے رخصت غسل دهند غسلش باطلست س هرگاه میت صغیر داشته باشد و اذن از حاکم شرع هم بجهت غسل ممکن نباشد چه باید کرد هم بجهت غسل و هم بجهت نماز تفصیل آنرا بیان فرمائید ج از وصی میت که بر صغار وصی باشد استیذان کنند و اگر وصی نباشد یا غایب باشد حاکم شرع یا ماذون از حاکم شرع و اگر این هر سه نباشد عدول مومنین و اگر ایشهم نباشد اگر تاخیر غسل و دفن تا استیذان موجب خوف بر میت باشد در این صورت اذن ساقط است و الله العالم س هرگاه مجنون و یا صبی غسل دهند میت را آن غسل صحیح است یا نه ج غسل مجنون باطلست و شرط است که غسل دهنده عاقل باشد و اما صبی اگر غیر ممیز است غسلش باطلست بلکه جماعت غسلی بلوغ را شرط دانسته اند و این احوط است هرچند اقوے صحت غسل ممیز میباشد بلکه باعث سقوط از دیگران نیز میباشد خصوص در جائے که تعین حاصل شود که نیت صحیح و طریق صحیح بجا آورده باشد بلکه اگر نه دانیم حمل بر

صحت ملیمائیم بنا براقوے مثل مکلفین بعض کیفیت غسل میت را بیان
فرمایند ج واجب است غسل دادن میت بسہ غسل اوّل بآب سدر
دوم باب کافور سوم بآب قراح یعنی خالص و واجب است ترتیب میان
سہ غسل بنحو مذکور چنانچہ واجب است مراعات ترتیب بین اعضا مثل غسل
جنابت کہ ہرگاہ اخلال بہر یک ازین دو ترتیب نماید بدون تلافی غسل
باطلست چہ عمداً باشد یا سہواً یا جہلاً و واجب است نیت قربت علی الاقوی
و واجب است مقارنت ان بشروع در شستن سر و ہم چنین واجب است
جاری نمودن آب بنحوی کہ شستن بگویند نہ مسح کردن و مضاف نبودن
آب بسبب سدر یا غیران و پاک بودن آب و سدر و مباح بودن آب
و سدر و مکانی کہ دران غسل میدہند میت را و ہمچنین مباح بودن تختہ
و ظرفی کہ بآنہا غسل میدہند میت را بنحوی کہ در وضو و غسل گذشت
پس اگر ہر یک از آنہا غصبی باشد باطلست مگر وقتی کہ جاہل باشد بغصب
بودن ان کہ درین وقت غسل صحیح است و قیمت آب و سدر و کافور و
اجرت تختہ و ظروف و مکان غسل را باید داد س و در ہر یک از سہ غسل نیت
واجب است یا یک نیت در ہر سہ غسل کافی است ج اقوی کفایت
یک نیت است در ہر سہ غسل ہر چند بہتر ان است کہ متعرض جزئیہ نشود بلکہ
بہتر ان است کہ در ہر سہ غسل نیت علحدہ نماید و لاکن نیکوتر ان است کہ متعرض
استقلال این اغسال نشود مثلا در غسل سدر چنین نیت کند کہ غسل میدہم
این میت را از جہت واجب بودن ان قربۃ الی اللہ و ہم چنین در غسل
کافور و آب خالص و اگر بگوید غسل میدہم این میت را باب سدر و کافور و آب
خالص قربۃ الی اللہ کافی است س تعدد غسال بالنسبت بغسلات

اغسال ثلاث میت باینمعنی که هر غسلی را یک نفر مباشر شود جائز است یا نه و نیز فرض
جواز در عضو واحد و غسل واحد نیز تعدد جائز است یا نه و در صورت تعدد نیت
را کدام یک از نیها نمایند ج بلی جائز است تعدد بالنسبت بسه غسل و یک
غسل بلکه یک عضو ولکن بهتر آن است که غسل دهنده یک نفر باشد و در فرض
تعدد در مباشرت نیت مختص بکسی است که غسل مستند باو بشود پس اگر
بهیئت اجتماعیه مستند شود همه نیت کنند و اگر همه بوجه استقلال مستند شود در این
وقت جائز است اکتفاء بیک نیت از هر یک از نیها و در این وقت اکتفاء بیکی
نیت ایشان نمود هر چند در دیگری شرائط صحت غسل نباشد مثل اینکه غافل یا
بلی بهتر آن است که در صورت تعدد همه نیت کنند و احوط آن است که کسی
که آب میریزد و کسی که میت را میگرداند هر دو نیت کنند مگر اینکه معلوم شود
که غسل دهنده کدام است س هرگاه غسال نیت غسل را بجهت مزد گرفتن
ونحو آن قرار دهد غسل باطل است یا نه ج بلی اگر نیت را بجهت ریا و یا شنوانیدن
مردم یا بجهت مزد گرفتن ونحو آن قرار دهد باطل است و اگر پول گرفتن متعارف
باشد آن شخص غسل دهنده پول را مقصود و منظور خود قرار ندهد و اگر قرار
بدهد مزد را در چیزهای دیگر قرار دهد که مدخلیت و ربطی بغسل نداشته باشد
س آیا واجب است تطهیر بدن میت از نجاسات خارجه پیش از غسل
یا نه ج بلی شرط است در صحت غسل تطهیر و ازاله نجاست از بدن میت
مثل بول و خون و سائر نجاسات پس هرگاه پیش از ازاله نجاست بدن
میت را غسل دهد غسلش باطل است چه عمداً چه سهواً یا جهلاً چه در حال اختیار
و چه در حال اضطرار و بهتر آن است که نجاست را با لگنه از موضعی که
بدن میت زائل نمایند و بعد شروع در غسل نمایند هر چند اقوی آن هست

کہ شرط نیست ازالہ نجاست از جمیع اعضا از برائے شروع در غسل بلکہ انچہ شرط است زوال نجاست ہر عضو بالنسبت بغسل ان عضو است و بہتر ان است کہ خشک نمایند بدن میت را بعد از ازالہ نجاست و پیش از غسل بجہت ازالہ غسالہ و قطرات باقیہ ہرچند اقوے این است کہ لازم نیست خشک نمودن وازالہ نمودن قطرات و ہم چنین است ہرگاہ خارج شود از میت نجاست چہ در اثنا و یا بعد از غسل بلے لازم نیست اعادہ غسل ہرچند در اثنائے غسل خارج شود ہرچند موجب غسل یا وضو باشد مثل بول و حیض و منی و استحاضہ بلے بہتر ان است کہ غسل را اعادہ نمایند خصوص اگر در اثنائے غسل باب سدر و یا اثنائے غسل بآب خالص بودہ باشد و اعادہ وضو لازم نیست ہرگاہ میت را پیش از غسل وضو دادہ باشند و ہرگاہ بدن میت بعد از گذاشتن در قبر نجس شود باز واجب است ازالہ ان مگر با عدم تمکن و با مشقت بسیار کہ متحمل ان نتوان شد عادۃ و یا انکہ سبب ہتک حرمت و نبش قبر شود کہ ساقط است و مخفی نماناد کہ اسباب غسل چون منی و جماع و حیض و استحاضہ ہرچند سبب وجوب غسل در حق میت نمیشود لکن غسل دادن برائے انہا ضرر ندارد و ہرگاہ بعد از غسل میت حاصل شود **مس** جائز است میت را غسل ارتماسے دادن یا نہ و با فرض جواز طریق غسلات ثلاث در کر و جاری بچہ طور میباشد **ج** جائز است غسل دادن میت را بغسل ارتماسے در کر و جارے و چشمہ اگرچہ کر نباشد باین نحو کہ قدرے سدر داخل نمایند و غسل سدر دہند و بعد سدر را بدر دارند و کافور داخلش نمایند و بعد خالے نمایند و در اب خالص غسل دہند و در جارے و دریا بنحو ان طورے نمایند کہ در غسل سدر و کافور سدر و کافور باند و در غسل

باب خالص ہیچ نماند وترتیب در اعضا ساقط است لکن احوط ترک این نحو از غسل است ہر چند جائز است پس ہرگاہ اب بقدر کفایت یک غسل یا دو غسل داشتہ باشد چہ نماید ج اتیان بیک غسل نماید اگر زیادہ براین نباشد واتیان بدو غسل نماید در صورت کفایت دو غسل ولکن واجب است ملاحظہ ترتیب پس آن اب را صرف نماید در غسل باب سدر و در فرض اول و باب سدر و کافور در فرض ثانی و از براے فایت اگر یکے باشد یک تیمم دہند واگر فایت دو غسل باشد دو تیمم دہند بلکہ احتیاطا سہ تیمم بدہند عوض ہرسہ چنانچہ میاید ہرچند بعضے گفتہ اند کہ یک تیمم کافی است واگر سدر ممکن نباشد وکافور ممکن باشد واب غسل ہم نباشد مگر بمقدار یک غسل صرف نماید ان اب را در عوض غسل سدر بنابر اقوے وبجاے غسل کافور واب خالص دو تیمم دہند بلکہ تیمم دیگر عوض ہرسہ غسل بدہند احتیاطا واگر سدر و کافور ہیچکدام نباشد واب بقدر سہ غسل باشد غسل اول را عوض غسل سدر و غسل دوم را عوض غسل کافور و سوم را عوض قراح بجہت ملاحظہ ترتیب واگر آب بقدر دو غسل باشد صرف نماید اب را عوض سدر و کافور وبجاے قراح تیمم دہند واگر اب غسل بمقدارے باشد کہ یک غسل را کفایت کند وبعض از غسل دیگر را نیز کفایت کند تمام انہ اظہر این است کہ استعمال ان آب در بعض غسل واجب نیست بلکہ تیمم نماید ہرچند استعمال اب در بعض یک غسل یا تیمم عوض ان نیز ضرر ندارد وہرگاہ اب ہیچ ممکن نباشد سہ تیمم دہند نہ یک تیمم عوض ہرسہ بلکہ احتیاطا تیمم دیگر دہند عوض ہرسہ واگر اب غسل نباشد مگر بمقدار یک غسل و از سدر و کافور ممکن نشود مگر براے یک عضو صرف نماید ان آب را در عوض غسل سدر بہمان سدر کم و از براے غسل کافور و قراح تیمم بدہند

س ہرگاہ آب یافت شود بعد از تیمم دادن و ہمچنین ہرگاہ سدر و کافور ممکن شود بعد از انکہ غسل داوہ باشند باب خالص عوض سدر و کافور آیا اعادہ غسل لازم است یا نہ ج اگر تمکن از آب و سدر و کافور قبل از دفن باشد اعادہ غسل احوط میباشد و اگر بعد از دفن باشد اقوی عدم لزوم اعادہ است بلے ہرگاہ اتفاق افتاد کہ میت بعد از دفن ظاہر شد و بیرون آمد احوط اعادہ غسل میباشد ہرچند اقوی عدم لزوم اعادہ است و ہرگاہ بعد از تیمم نماز کردند پس بعد از اعادہ غسل نماز را نیز اعادہ کنند س ہرگاہ غسل دہندہ میت یکے از اغسال ثلثہ را فراموش نماید و بعد از دفن کردن میت بخاطرش بیاید کہ غسل را فراموش نمودہ ایا لازم است نبش و تکمیل غسل یا نہ ج در فراموشی غسل بالمرّہ تقویت کردیم جواز نبش را و ہم چنین در فراموشی یک غسل خصوص قراح را جواز نبش بالفاظ صورت میت و عدم مثلہ قوّتے میباشد واللہ العالم س کیفیت تیمم بدل از غسل میت را بیان فرمائید ج واجب است انکہ سہ تیمم دہند عوض سہ غسل بہمان ترتیب سہ غسل کہ در تیمم اول قصد عوض سدر نمایند و در دوم قصد کافور و در سوم قصد قراح بلکہ بہتر ان است کہ یک تیمم دیگر دہند عوض ہر سہ غسل چنانچہ تفصیل ان در سوال سابق مذکور شد و لازم است کہ تیمم دہندہ دست خود را بخاک زند نہ دست میت و بعد از ان دست خود را بہ پیشانی میت بکشد و بعد از ان بہ پشت دست راست و بعد از ان بہ پشت دست چپ و بہتر ان است کہ تیمم بدو ضرب نماید یکے برائے پیشانی و یکے برائے دو دست و بہتر ان است کہ خود در حال زدن دست روئے بقبلہ باشد چنانچہ بہتر ان است کہ در حال مسح کشیدن

پیشانی و دو دست میت روی بقبله باشد مثل غسل و اگر محل تیمم تر باشد
خشک نمایند و مسح نمایند س هرگاه سدر و کافور بسیار کم باشد که نگویند
که غسل باب سدر و کافور داده آیا واجب است که باین حال داخل آب
نمایند یا نه ج احوط داخل نمودن در آب است اگرچه بسیار کم باشد س
آیا لازم است در غسل میت بسدر و کافور مخلوط نمودن هر یک از سدر و کافور
باب بنحوی که آب باقی بماند بر اطلاق یا لازم است که خلط بنحوی
باشد که آب از اسم اطلاق خارج شود بسبب اضافه ج اقوی
وجوب خلط است بنحوی که صدق نماید بر آن آب سدر و کافور بدون
ذهاب اطلاق از آن س آیا شرط است در سدر تازگی و باقی
بودن بویش یا نه ج شرط نیست س آیا تحدیدی از برای
سدر و کافور شده که وزنش چه قدر باشد یا نه ج اما در خصوص وزن
و تحدید سدر دلیل معتبری ندیدیم ولکن اگر بقدر یک رطل عراقی که بیست
و هشت مثقال و ربع مثقال صرافی باشد بلکه اگر یک رطل و نیم باشد چنانچه
بعضی تحدید کرده اند ضرر ندارد بشرط آنکه مضاف نشود ولکن اقوی
عدم اعتبار وزن است بلکه کفایت میکند آنقدری که متحقق شود بآن
مسمّی غسل بماء السدر و همچنین است کافور خواه نیم مثقال باشد یا کمتر مانند آنچه
س آداب مستحبه و مکروهه و محرّمه غسل میت را بیان فرمائید ج آداب
مستحبه غسل میت چند چیز است اوّل آنکه در وقت کندن پیراهن میت
را بپهلو نگردانند بلکه بهمان حالتی که به پشت خوابیده پیراهن او را از طرف پا
بیرون آورند نه از طرف سر هرچند محتاج باشند به پاره نمودن ولکن
در پاره نمودن احوط آن است که اذن از وارث عاقل بالغ بگیرند و همچنین

از طلب گار ظاهر مطلب گار داشته باشد و یا از کسی که وصیت کرده که باو بدهند
و بهتر آن است که همین جامه را ساتر عورت میت قرار دهند در حال
غسل دوم انگشتان و مفاصل او را بمالند و نرم نمایند سوم آنکه در وقت
غسل دادن میت را رو بقبله نمایند مثل حالت جان دادن و احتضار
و بعضی واجب دانسته اند و آن ضعیف است چنانچه گذشت بلی بهتر است
که در همه احوال میت را رو بقبله بگذارند چهارم آنکه میت را وضوء دهند
قبل از غسل یا بعد از غسل بدون مضمضه و استنشاق با نیت رفع حدث
یا مباح بودن کفن و دفن و نماز و یا کامل شدن اینها نماید هر چند لازم
نیست که متعرض اینها شود و روی و دو دست میت را بشوید و سر و پای
میت را مسح نماید و احوط ترک این مستحب است پنجم آنکه حین غسل دادن
میت گودال علیحده بکنند که غساله در آن گودال بریزد ششم آنکه حایلی مابین
میت و آسمان قرار دهند که هنگام غسل چه از سقف و چه از خیمه و نحو آن باشد
هفتم آنکه غسل دهنده در پهلوی میت بایستد بلکه در جانب راست میت
بایستد هشتم آنکه غسل دهنده میت پیش از غسل دو دست خود را تا مرفق
بشوید نهم آنکه غسل دهنده عورتین میت را پیش از غسل بدست چپ خود
با اشنان و سدر بشوید یا کف سدر بشوید یا با اشنان به تنهائی بشوید سه
مرتبه یا زیاده تر بلکه سه مرتبه یا زیاده باب کافور و آب خالص نیز بشوید و در هر
سه غسل دو دست میت را از سر انگشتان تا نصف ذراع نیز بشوید بلکه بهتر است
که در غسل اول باب سدر و در غسل دوم باب کافور و در سوم باب
خالص بشوید و مخیر است در ابتدا نمودن بدو دست یا بعورتین چنانچه
بعضی ذکر نموده اند و لاکن اقوی آن است که ابتدا نماید بدو دست

وبعد ازان فرج را بشوید دهم آنکه آب سدر را بهم زنند تا کف کند وکف
آن و خطمی سر میت را بشوید پیش از غسل و مبالغه نماید در شستن لکن بجوی
که بسوراخ دماغ و گوشها آب نرود و اگر سدر نباشد از خطمی و نحو آن بشوید
یازدهم آنکه در هر یک از اغسال ثلثه سه نوبت هر یک از سر و جانب راست
و جانب چپ را بشوید دوازدهم آنکه در غسل اول و دوم بنرمی و آهستگی
دست بر شکم میت گذارد و بکشد مگر آنکه میت زن آبستن باشد و خوف
سقط طفل باشد سیزدهم آنکه میت را بر روی بلندی یا تخته در حال غسل
بخوابانند که جانب پایش پست باشد که غساله از زیر پایش جدا شود و
میت آلوده بخاک و گل و نحو آن نشود و بهتر آن است که تخته از ساج باشد
و بعضی گفته اند که ساج تخته ایست دراز و چهار گوشه که از درخت بزرگیست
که در هند روئیده میشود و بعضی گفته اند که شاید ابنوس اصلی باشد که
از هند می آورند چهاردهم آنکه خشک کنند بدن میت را بعد از سه
غسل بثوب نظیف از قبیل قطیفه و نحو آن که کفنش تر و بوسیده نشود پانزدهم
آنکه دست خود را بکیسه بکشد یا بخرقه بپیچد در هنگام ازاله نجاست از بدن
میت و آن خرقه و کیسه را در وقت غسل دادن نبندد از دستی اگر حاجت
نشود و رسانیدن آب غسل بهمه اعضای میت به بردن دست و رسانیدن
آب بعورت و جائز نباشد دست کردن او اینوقت لازم است پیچیدن
خرقه بدست بجهت رسانیدن آب غسل بعورت بلکه بعضی گفته اند که مستحب
است که در حال غسل دادن میت خرقه داشته باشد مثل حالت ازاله نجاست
شانزدهم آنکه غسل دهنده در حال غسل ذکر خدا نماید و طلب آمرزش
میت از خدا نماید بهر لفظی که خواهد چه فارسی و چه ترکی و بهتر آن است

گو در وقت غسل دادن همیشه بگوید رب عفوک عفوک بضم واو و بافتح ان و هر دو خوب است یا بگوید اللهم هذا بدن عبدک المؤمن و قد اخرجت روحه من بدنه و فرقت بینهما فعفوک فعفوک خصوص در وقت برگردانیدن میت بجهت شستن که در حدیث است که کسے که این کلمات را در ان وقت بگوید خدا و ند غفار بیامرزد همه گناهان غسل دهنده را یکساله او را مگر گناهان کبیره را و احتمال دارد که معنے حدیث و مراد امام علیه السلام این باشد که خداوند بیامرزد همه گناهان میت را با گناهان یک ساله او را بواسطه این کلمات که غسل دهنده میگوید مگر گناهان کبیره هفتدهم انکه وقتے که بشستن بکمر میت برسد اب را زیاد بریزد هیجدهم انکه قطع اب نکند تا انکه یک آب تمام شود نوزدهم انکه یکے بشوید و یکے آب بریزد بستم انکه نرمے و اهستگے بشوید میت را بست و یکم انکه در حال غسل دست بدن میت بمالد تا انکه آب بهمه اعضائے میت برسد هرگاه خوف ساقط شدن چیزے از میت نباشد بست دوم انکه بپوشاند عورت میت را در حال غسل چه حرام باشد نظر بعورت میت از برائے غسل دهنده و چه حرام نباشد بست سوم انکه بشوید غسل دهنده سه مرتبه هر دو دست خود را تا مرفق بعد از غسل سدر و کافور بلکه عقب هر غسل بلکه تا دوش سه مرتبه بشوید بست چهارم انکه اب غسل بقدر شستن بینمک باشد چنانچه حضرت رسول ص وصیت نمود بحضرت امیر المومنین ع که بشش خنک غسل دهد او را بست و پنجم انکه بپوشاند هر عیب که در میت به بیند و بمردم خبر ندهد تا انکه خداوند کریم گناهان او را بیامرزد چنانچه از او در متولد شده باشد بست و ششم انکه غسل میت را در حالتے که میت برهنه باشد و عورتین او پوشیده باشد بدهد نه انکه میت را با جامه غسل دهد

هر چند اینهم جایز است بست هفتم انکه در هر سه غسل شروع از جانب راست سر میت نماید **واما مکروهات** وان نیز چند چیز است اوّل نشانیدن در حال غسل دوم قرار دادن میت را میان دو پای خود سوم تراشیدن سر میت و یا تراشیدن موی پشت ظهار او چهارم کندن موی زیر بغل او پنجم گرفتن شارب میت و یا بر بدن و تراشیدن موی میت از هر جا که باشد ششم گرفتن ناخن میت اگر چه بلند شده باشد واگر ناخن و موی و مثل ان از میت جدا شود باید در میان کفن بگذارند و با میت دفن نمایند چنانچه در حدیث وارد است بلکه در حدیث است که دندانی از حضرت باقر روحی فداه کنده شد انحضرت ان دندان را در دست گرفتند و فرمود الحمد لله و بحضرت صادق علیه السلام داد و فرمود که چون مرا دفن کنی این دندان را با من دفن نما هفتم شانه کردن موی میت هشتم پاک کردن چرک زیر ناخن های او را با خلال بلکه سزاوار ان است که ازاله چرک زیر ناخنهارا با چوب نرم نمایند بلکه اگر به پنبه چوب را ارو کش کنند و بعد از ان ازاله چرک نمایند بهتر است نهم غسل دادن از آبی که به اتش گرم شده باشد مگر در حال زیادتی سرمای که بگرم کردن آب محتاج شوند بلکه مکروه است بآب گرم غسل دادن هر چند بغیر اتش گرم شده باشد که بدن میت بآب گرم سست میشود و هر چه باعث سخت شدن بدن میت میشود بهتر است از سست شدن دهم گام زدن بر میت در حال غسل و در غیر غسل نیز یازدهم ریختن اب غسل او در بیت الخلا رجه کهنه باشد و یا انکه تازه کنده باشند بلکه بهتر ان است که غساله میت را بجاری نسازند در بالوعه خانه که معد از برای اب باران و نحو ان

باشد خصوص وقتے کہ بالوعہ نجس باشد دوازدہم دست بر شکم میت مالیدن
در وقتے کہ میت حاملہ باشد ہر چند برمے دست نکشد **واما چیزہائی**
کہ حرام است در وقت غسل وغیران پس ان نیز چند چیز است اول
ختنہ کردن میت اگر ختنہ کردہ نباشد میت را دوم غسل بکافور دادن
اگر میت محرم باشد باحرام حج یا عمرہ سوم حنوط کردن محرم بکافور **در**
حنوط میت مس حنوط میت واجب است یا مستحب
وبرہر تقدیر جائز است قبل از غسل حنوط مودن یا نہ وکیفیت حنوط بچہ نحو
است **ج** حنوط کردن میت واجب است بعداز غسل وکفایت
نمیکند قبل از غسل وتاخرش تا وقتے کہ کفن کردہ شود نشا سقوط نمیشود
بلکہ بعداز کفن حنوط کردہ بشود وبہتران است کہ قبل از کفن حنوط کردہ شود
وحنوط عبارت است از کافور مالیدن بہفت موضعے کہ لازم
است رسیدن انہا بزمین در سجود وان پیشانی و دو کف دست
وزانوہا وسر دو انگشت بزرگ پا واماسر بینی وزیر بغل وبیخ راہہا
پس انہا واجب نیست **س** شرائط صحت حنوط را بیان فرمایند **ج**
صحت حنوط مشروط است بچند شرط اول انکہ بعداز غسل باشد پس
پیش از غسل صحیح نیست بلے اگر غسل یا تیمم بدل از غسل ممکن نشود حنوط
ترک نشود دوم انکہ بکافور باشد پس بغیر کافور حنوط نیست سوم انکہ غیر
ولے از ولے اذن بگیرد در حنوط کردن اگر ممکن باشد اذن والا ساقط
است اذن گرفتن چہارم انکہ محرم نباشد پنجم انکہ کافور نجس نباشد بلے
ضرر ندارد حنوط کردن بکافور پاک ہر چند بسبب محل حنوط نجس شود ششم انکہ
غصبے نباشد پس اگر بہم نرسد مگر غصبے حنوط ساقط است ہفتم انکہ بسیار کہنہ

در حنوط میت

نباشد کہ بے بوی شدہ باشد ہشتم انکہ کافور حنوط نرم و سائیدہ باشد پس اگر نرم نکردہ حنوط نمایند باین نحو کہ حب کافور را بر مواضع سبعہ بسایند پس اگر نرم شود و چیزے بموضع بمالد ضرر ندارد و الّا کفایت نمیکند س شرائط وجوب حنوط را نیز بیان فرمایند ج شرط در وجوب حنوط چند چیز است اوّل انکہ میت مؤمن اثنا عشرے باشد یا ملحق بان از قبیل اطفال و مجانین بنحوے کہ در غسل گذشت دوم انکہ محل حنوط باقی باشد سوم انکہ محرم نباشد پس اگر محرم باشد حنوط ساقط است چنانچہ غسل بآب کافور نیز ساقط است پس محرم با محل فرق ندارد در سائر واجبات و مکروہات و محرمات مگر در خصوص غسل بآب کافور و حنوط بکافور و مالیدن بوی خوش چہارم انکہ کافوری کہ بان غسل صحیح است ممکن باشد و الّا وجوب حنوط ساقط است پنجم انکہ اگر میت مالک کافور باشد یا مالک مالے باشد کہ قدر واجب از کافور حنوط را بتوانند از مال او بخرند یا انکہ کسے تبرعًا بدہد و الّا وجوب ان ساقط است س ایا عدم جواز حنوط در حق معتدہ بعدہ وفات و معتکف نیز جاریست یا نہ ج اقوے عدم لحوق معتدہ بعدہ وفات و معتکف است پس غسل بکافور و حنوط نیز ساقط نیست و بوے خوش نیز جائز است س در حنوط نیت قربت شرط است و شخصے کہ مینماید بالغ باشد یا نہ ج شرط نیست نیت قربت در حنوط چنانچہ شرط نیست در کسے کہ مباشر حنوط میشود کہ بالغ باشد س قدر مجزے از کافور در حنوط چہ قدر است و تحدیدے از براے ان وارد است یا نہ و مستحبات انرا اعلام فرمایند ج کافی است دران مسمّے کافور و بہتر ان است کہ کافور حنوط بدون کافور غسل سیزدہ درہم و ثلث درہم باشد موافق حنوط حضرت

رسول صلی الله علیه وآله که تخمیناً هفت مثقال صرافی میشود و مستحب است
در حنوط چند امر اول آنکه کمتر از مثقال شرعی نباشد و اکمل و افضل
سیزده درهم است و ثلث که مذکور شد دوم آنکه در کف دست نرم سازند
آنرا نه بهاون و غیر آن سوم آنکه بر بینی و سینه و کف دستها و سر و گردن
و دوش و ریش و کف پاها و جمیع مفاصل و محل بند نعلین را نیز حنوط نمایند
و هر جائی که بوی بد از آن ظاهر شود و در بعضی از اخبار مثل بعضی
از کتب علماء حنوط فرج نیز مذکور است ولاکن بهتر آن است که کافور را
بر فرج میت بپاشند و اگر ممکن نشود بگذارند نه آنکه بمالند مگر زن بالنسبت
بشوهر و شوهر بالنسبت بزن چهارم آنکه در حنوط ابتدا از پیشانی کنند و بعد
بسایر مواضع و اگر کافور حنوط کم باشد که وفا نکند مگر بغسل یا بحنوط و بهر دو
کفایت نکند مقدم بدارد غسل را و حنوط ساقط میشود و اگر حنوط کافور بهمه
مواضع سبعه کفایت نکند اکتفا کنند بقدر مقدور و اگر کفایت نکند مگر بیک موضع
را مقدم بدارد جبهه را بر غیر آن و بعد از ابتدا نمودن بحنوط جبهه در سایر
مواضع مخیر است در تقدیم و تاخیر که اگر بعد از جبهه کافور حنوط کفایت نکند مگر بیک
موضع از مواضع باقیه اختیار نماید هر کدام از آن مواضع را که خواهد و ترتیبی
در مواضع باقیه نیست و اگر بعد از کفن حنوط نماید ضرر ندارد هر چند بهتر است
که مقدم بدارد حنوط را بر تکفین پنجم آنکه مستحب است که مخلوط کنند بکافور حنوط
قدری از تربت سید الشهداء علیه السلام را روحی له الفداء و
لاکن در این وقت که حنوط کنند بآن در مواضعی که منافی احترام است
مثل عورت و سر انگشتان پاها و غیر آن بآن حنوط نکنند و مکروه است
گذاشتن کافور بر نعش چنانچه مکروه است مخلوط نمودن کافور حنوط به مشک

و عنبر و غیر اینها از بوی خوش و مکروه است نیز مرم کردن کافور حنوط
را بهاون و غیران از غیر دست س در وقت دفن میت اگر قدری
از تربت سید الشهدا ارح در دهن و گوش و بینی و چشم میت بگذارند چه حکم دارد
ج عیب ندارد والله العالم

در وضع جریدتین

س وضع جریدتین واجب است یا مستحب و بر تقدیر جریدتین از چه چوب باید
باشد و آیا باید تر باشد یا خشک و کیفیت وضع انرا بیان فرمائید ج
وضع جریدتین با میت از سنن موکده مختصه بشیعه است و باید که رطب و تازه
باشد که در حدیث است که مادامی که تر است حساب و عذاب از مرده برداشته
میشود بلکه در خبر است که گذشت رسول خدا صلی الله علیه و آله بر قبری که
عذاب میکردند صاحب قبر را پس ان بزرگوار طلب فرمودند جریده را
و انرا دو نصف کردند یکی را نزد سرش و یکی را نزد دو پای او قرار
دادند و فرمودند که تخفیف داده میشود از عذاب مادامی که سبز و تر است
و باید که از شاخه و سعف درخت خرما باشد اگر میسر شود و الا از چوب سدر
و الا از چوب بید و الا از سائر درختان سبز و مستحب است که در طول هر یک
بقدر ذراع باشد از ذراع دست متعارف هر چند میت مستوی الخلقت
باشد و اگر ممکن نشود هر قدر که ممکن شود و از جانب عرض هر چه کلفت تر
باشد که خیر ان بیشتر باشد بهتر است و کافی است که یک چوب نخل
را پاره کنند و دو جریده نمایند هر چند بهتر ان است که پاره نکنند
و اما چوب خشک اگر چه از اماکن مشرفه باشد و یا از ضرائح مقدسه باشد
پس کافی نیست هر چند امید ثواب در ان بیشتر باشد و اما کیفیت وضع
ان پس مستحب است که یکی را الطرف راست میان پیراهن و پوست

گذارند و دیگرے را بطرف چپ میان لفافه و پیراهن گذارند و سر هر یک را پوشش پنبه گردن قرار دهند و اگر ممکن نشود مگر یکے از آنها نیز در همان جانب راست بطریقے که مذکور شد بگذارند و شرط نیست در استحباب جریده اینکه آنرا بکیفیت مزبوره بگذارند بلکه بهر طریقے که بگذارند کافی است در استحباب هر چند بطریق مذکور بهتر است و بعضے گفته اند که یکے را از زیر بغل راست بگذارند و دیگرے را میان دو زانوے میّت بگذارند که نصفش بساق برسد و نصف آن بران بالا و بعضے گفته اند که هر دو را در پهلوے راست میّت بگذارند بالائے پیراهن و هرگاه فراموش شود و یا آنکه تقیّه باشد پس بهر نوع که ممکن باشد بگذارند هر چند در میان قبر باشد یا در بالاے قبر باشد و سزاوار آن است که جریده را به پنبه و نحو آن به پیچند که تازگے آن باقے بماند و استحباب گذاشتن جریده ثابت است در جمیع اموات چه کبیر باشد و چه صغیر چه زن باشد چه مرد چه خوب باشد چه بد حتے کسیکه خوف عذاب قبر برا او نباشد و در حدیث است که جریده نفع مے بخشد مومن و کافر و نیکوکار و بدکار را و در حدیث است که چون حضرت آدم از بهشت فرود آمد بسوئے زمین وحشت داشت از خدا وند مسئلت نمود که مانوس گرداند او را بدرختے از درختان بهشت خداوند منّان بجهت انس او نخله را مقرر فرمود و بود اندرخت انس او تا وقت وفات و بعد از وفات وصیّت فرمود که بگذارند جریده با کفن او که بان انس بگیرد در آخرت و همه انبیاء این عمل را میکردند تا آنکه در زمان جاهلیت ترک شده و پیغمبر صلے الله علیه و آله زنده کرد آنرا و گردید سنّت جاریه و مستحب است بر جریده بنویسد تربت سید الشهداء علیه السّلام روحے

لہ الفداء مثل نوشتن بکفن اسم میت و شهادت بر وحدانیت و رسالت واقرار بائمه علیهم السلام را تفصیلاً یا اجمالاً یا اینکه اولیاء الله و خلفاء رسول الله بیا شند والله العالم **در تکفین میت** س تکفین میت بر همه مسلمانان واجب است یا اینکه این وجوب منحصر باولیاء میت است ج کفن نمودن میت چون غسل میت است که لازم و واجب است بر همه مسلمانان ولاکن اگر یکے از مسلمانان بجا آورد از دیگران ساقط است س ایا نیت معتبر است در تکفین میت و حنوط نیز یا نه ج اقوی عدم اعتبار است بلے ثواب حاصل نمیشود مگر بقصد قربت چنانچه لازم نیست در کفن کننده بلوغ و عقل و اسلام و ایمان هرچند اشتراط ایمان اولے است س بدون اذن اولیاے میت بعنوان اقدام بتکفین وغیران نمودیا نه ج جائز نیست اقدام بفعل چیزے از غسل و کفن و دفن و نماز میت مگر باذن ولے میت س در امور کفایت میت اذن صریح از اولیاء لازم است یا شاهد حال و نحوے هم کفایت میکند ج هردو کفایت میکند س تکفین میت را بیان فرمایند ج واجب است کفن نمودن میت چه مرد باشد چه زن چه خنثے باشد چه ممسوح به سه پارچه که ان لنگ و پیراهن و لفافه سرتاسرے باشد س حد هر یک از سه پارچه مذکوره را بیان فرمایند ج اما لنگ پس حد ان از ناف است تا زانو از همه طرف و بهتران است که سینه و هردو ساق و هردو پا را بپوشاند و قدر واجب ان همان مقدارے است که بگویند که میت را لنگ پوشانیدند و زائد از ان از مندوبات است که باید از ثلث حساب نمایند و یا از ورثه اذن بگیرند و همچنین از طلبکاران هرگاه طلبکارے

داشته باشد واما پیراهن پس قدر واجب آن مقداری است که صدق اسم
پیراهن پوشیدن نماید وبهتر آن است که حد انرا از شانه تا نصف ساق قرار
دهند از همه طرف ونیکوتر زیاد کردن آن است تا نصف قدم میت واما
سرتاسری پس حد آن است که همه بدن میت را فرا گیرد از طول وعرض
واحتیاط آن است که از طول بطوری باشد که از سمت سر میت وپای
میت گره بخورد ببندند واز عرض آنقدر زیاد باشد که بروی هم بیفتد دو
جانب آن **س** در صورت عدم وصیت نافذه قدر زائد از پیرهن ولفافه
نیز اذن بخواهد یانه **ج** بلی در قدر زائد مثل لنگ میباشد در اذن از
ورثه وطلبکاران **س** ترتیب در پوشانیدن کفن میباشد یانه **ج**
بلی ترتیب آن بنحویست که مذکور شد پس لنگ مقدم است بر پیراهن
وپیراهن مقدم بر لفافه بلی هرگاه یافت نشود مگر بقدر یک قطعه ازین سه
قطعه مذکوره پس مقدم میدارند لفافه را بر سایر آن وبهتر آن است که اول
لفافه را پهن نمایند وابتدا بر آن پیچ میت نمایند وبعد از آن بلنگ وبعد از آن
بپیراهن وبعد از آن لفافه را بهم آورند ومستحب است از برای مرد دو
پارچه دیگر یکی عمامه که میانش را بگیرند وبر سر او بپیچند وبرای او دو
طرف تحت الحنک قرار دهند وطرفین را از زیر حنک بیرون آورند طرف
راست را بچپ وطرف چپ را براست آورند وزیادتی را بروی
سینه او افگنند وحدی برای آن مقرر نشده بلکه کفایت میکند مقداری که
وفا بهیئت عمامه نماید ودیگری ران پیچ وبهتر آن است که عرض آن
یک وجب ونیم وطول آن سه ذرع ونیم باشد واز برای زن سه پارچه
دیگر مستحب است یکی مقنعه که بجای عمامه میباشد ویکی دیگر ران پیچ

و یکے دیگر پستان بند کہ پارسی سینہ بند باشد کہ بر سینہ زن می بندند
و مستحب دانستہ اند از برائے زن جامہ دیگرے کہ آنرا نمط میگویند و
گفتہ اند کہ این جامہ غلیظے است رابراہ کہ برائے زینت نگاہ میدارند
وچون معلوم نیست کہ نمط کدام است و دلیل معتبرے ہم ندارد ترکش
ضرر ندارد و در کفن میت اول پنبہ بسیار بر عورتین او بگذارند و سر
ران پیچ را انگا فند بنحوے کہ دو جانب آنرا بر کمر میت بطریق کمر بند بہ بندند
پس سر دیگر آنکہ پاس را از عقب از میان دو پائے او بیرون آورند
بنحوے کہ عورتین و پنبہ را کہ بران گذاشتہ اند فرو گیرد و از زیر آنچہ بر کمر
او بستہ شد بیرون کنند و محکم کنند و رانہا را بان تخت بہ پیچند و بہ بندند
تا ہر جا کہ تمام شود پس سرش را دران پیچیدہ فرو برند و مستحب دیگر آن
است کہ بالائے لفافہ جامہ کہ از یمن می آورند بپوشانند **س** ہرگاہ
یافت نشود مگر بقدر یک قطعہ وان کفایت لفافہ را نکند و امر دائر شود
میان پیراہن و لنگ کدام را مقدم بدارند **ج** پیراہن مقدم است
بر لنگ ہر چند تقدیم لنگ خالے از قوت نیست **س** ہرگاہ مقدور نشود
در کفن مگر بقدر ستر احد عورتین کدام را مقدم بدارد **ج** قبل مقدم
است **س** شرائطے کہ موجب صحت کفن نمودن باین سہ پارچہ است
بیان فرمایند **ج** شرط است درین سہ پارچہ چند چیز اول آنکہ نازک
نباشد کہ حاکے بدن باشد و اگر پارچہ کلفت غیر حاکے یافت نشود
پارچہائے نازک را دولا و سہ لا نمایند تا آنکہ ستر بان حاصل شود و ہر چند
اکتفا بستر حاصل از مجموع خالے از قوت نیست ہر چند پارچہ کلفت غیر
حاکے موجود باشد دوم غصبے نباشد ہر چند در حال ضرورت باشد

پس اگر یافت نشود مگر پارچه کفن غصبی در نیوقت میت را عریان دفن
نمایند سوم آنکه حریر محض نباشد هر چند در حال ضرورت باشد و هر چند
میت زن باشد بلے اگر خصوص سجاف کفن از حریر باشد جائز است
خصوص وقتیکه کمتر از چهار انگشت باشد بحسب عرض چهارم آنکه طلا
باف نباشد هر چند میت زن باشد پنجم آنکه پاک باشد در حال اختیار
و در حال اضطرار اگر پاک نباشد ضرر ندارد ششم آنکه در حال اختیار
کفن از پوست و موے حیوان غیر ماکول اللحم نباشد بلکه بهتر این است
که از پوست نباشد هر چند پوست گوسفند و نحو آن از حیوان ماکول اللحم
باشد و تذکیه و ذبح نیز شده باشد هفتم آنکه از قبیل نباتات نباشد مثل
زنبیل و حصیر و نحو آن مگر در حال ضرورت هشتم آنکه از بافته از موے و
کرک غیر ماکول اللحم نباشد بلکه از ماکول اللحم نیز نباشد بنابر احوط پس
کفن نکنند میت را در حال اختیار بمثل ماهوت و شال ترمه و غبار و نحو آن
هر چند قول بجواز در ماکول اللحم اقوے است والله العالم س
در حال تعذر جائز است تکفین میت به پوست حیوان یا نه ج در حال
انحصار و ضرورت کفن نمودن میت را از پوست حیوان ماکول اللحم جائز
است بشرط آنکه از پوست میت نباشد س هرگاه یافت نشود
مگر پوست حیوان ماکول اللحم و لباس از موئے غیر ماکول اللحم تکفین
بکدام ازین دو مقدم است ج پوست حیوان ماکول اللحم مقدم
است بر ثوب معمول از صوف غیر ماکول اللحم بلے در صورت دوران
امر بین جلد غیر ماکول اللحم و صوف آن صوف مقدم است س
در صورت دوران امر بین حریر و طلاباف یا پوست ماکول اللحم کدام

مقدم است ج پوست ماکول اللحم در حال ضرورت مقدم است
بر حریر وطلا باف چنانچه حریر وطلا باف مقدم است بر پوست غیر ماکول
اللحم س در حال ضرورت جائز است کفن بجامهٔ متنجس یا نه و هم چنین
بحریر محض و در صورت دوران امر بین این دو کدام را مقدم بدارند
در کفن ج در صورت تعذر جائز است کفن نمودن بجامهٔ متنجس و
خصوص اگر نجاست غیر مسریه به بدن میت باشد و هم چنین جائز است
در چنین حال کفن نمودن بحریر محض خصوص در طفل و زن و در صورت
دوران بین متنجس و حریر وطلا باف مقدم بدارند متنجس را بر حریر وطلا باف
س کفن میت از ثلث باید گرفته شود یا از اصل مال میت ج
کفن واجب باید از اصل مال میت برداشته شود نه از ثلث به تنهائی
بلکه مقدم است بر وصیت و دین و حق رهن و حق جنایت پس اگر
میت مالک نباشد مگر یک کفن یا قیمت کفن را و آن هم رهن باشد
مراعات نمایند رهن یا دین را و هم چنین حق جنایت را که میت کسی
را زخم زده باشد بلکه میت را بآن کفن بپوشانند هر چند حق رهن
و حق دین ادا نشود بے اعتبار رضائے اینها اولے میباشد و
گذشت که رضائے اینها و وارث نیز شرط است در قدر زائد از واجب
کفن خصوص در رهن و دینے که از ترکه چیزے فرو گذار نکنند که باید همه
ترکه صرف در ادائے دین شود س هرگاه ورثه راضی نشوند
بپوشانیدن میت را بپارچه خوبے از کفن آیا واجب است پوشانیدن
به کفن پست یا آنکه جائز است کفن اعلا هر چند ورثه راضی نباشند
ج احتیاط آن است که اقتصار کنند بر پارچه پست بشرط آنکه اختیار

ان پارچه خوارے و ذلت از برائے میت نباشد ہرچند ملاحظه شان
میت زانمودن خالے از قوت نیست پس اگر میت لیاقت پارچه
اعلا دارد و بسبب غنا ونحو ان ہمان متعین است ہرچند ورثه راضی نباشند
یا صغیر و غایب باشند مگر انکه وصیت به بالاتر ازان نماید و یا وصیت به
زیاده از قدر واجب نماید که این وقت مقدار زیاده از ثلث حساب
شود و یا باذن ورثه کبیر رشید شود که حاضر باشند نه انکه غایب یا سفیه و
یا صغیر باشند **س** قیمت سدر و کافور و دفن زمین و سائر مایحتاج
میت از اصل مال است یا انکه از ثلث **ج** اقوے ان است
که از اصل مال میت میباشد پس اگر زمین وقفے و مباح نباشد
و محتاج باشد بخریدن زمین و یا اجاره نمودن ان واجب است
که قیمت انرا از اصل محسوب دارند بلکه اگر ظالم جائرے منع نماید از
دفن یا کفن یا غسل یا سدر و کافور یا اب غسل مگر بگرفتن مالے از
درہم و دینار مثلا و غیر ان ممکن نباشد اقوے ان است که تمام ان
مال را که ظالم میگیرد نیز از اصل ترکه محسوب دارند نه از ثلث واگر غیر ان
زمین ممکن باشد که حاجت بپول نباشد و منع ظالم نیز نباشد و نخواہند
دران مکانے که جائر منع مینماید دفن نمایند ان قیمت را از اصل مال
برنمیدارند بلکه از ثلث میگیرند و اگر زمین دیگرے که ظالم منع نمینماید
نیز محتاج بپول باشد ولکن قیمت ان کمتر باشد ازان زمینے که جائر
منع مینماید و نخواہند که درین زمینے که جائر پول میگیرد دفن نمایند
پس انوقت مابه التفاوت ان زمین را از ثلث حساب کنند نه تمام را
مگر انکه انمکان که محتاج به پول زیادت مناسب حال میت باشد وآن مکانیکه پول

کم مینجو اید مناسب ولائق بحال میت نباشد بخوبے کہ اگر اختیار ان مکان
نماید موجب ذلت وخوارے میت میباشد پس درینوقت اختیار مکان
مناسب از اصل مال است بلے اختیار مکان مناسب تر بحال میت
لازم نیست وزیادتے آن از اصل ترکہ محسوب میشود س ہرگاہ
شخصے کفن نداشتہ باشد ومالے نیز نداشتہ باشد کہ بان کفن نمایند
کفن ان بر مسلمانان واجبست یانہ ج بر احدے لازم نیست کفن نمودن
ان بلکہ بے کفن دفن میکنند اورا بلے مستحب است کہ مسلمانان کفن
نمایند این میت فقیررا چنانچہ از حضرت باقر صلوات اللہ علیہ منقول است
کہ ہرکہ مومنے را کفن کند مثل کسے باشد کہ ضامن لباس میت شدہ باشد
تا روز قیامت وشاید کہ این ثواب برائے پوشانندہ کفن نیز باشد
چنانچہ برائے دہندہ کفن میباشد واگر از بیت المال وزکوۃ وسہم
سبیل اللہ وسائر مالے کہ صرف درخیرات باید بشود کفن کنند ضرر
ندارد ولکن واجب نیست واگر از زکوۃ سہم فقرا باشد بوارث فقیر میت
بدہند کہ کفن کنند نہ انکہ بمیت حساب کنند تا انکہ عار برائے ورثہ کمتر
باشد ہرچند جائز است کہ باذن حاکم شرع یا عدول مومنے صرف
برائے میت بکنند س زن میت کفن وکافور وسدر وسایر
ما یحتاج ان بشوہر است یانہ ہرچند ضعیفہ مطلقہ یا ناشزہ باشد ج
بلے جمیع ما یحتاج ان با شوہر است ہرچند زن صاحب مال باشد
وہرچند شوہر صغیر یا مجنون یا غائب یا سفیہ باشد کہ درانوقت لازم
است کہ ولے از مال او صرف کفن ودفن وسائر ما یحتاج ان زن
نماید وفرق نیست در وجوب کفن بر شوہر میان انکہ زن صغیرہ باشد

یا کبیره و دائمه باشد یا منقطعه مطیعه باشد یا ناشزه آزاد باشد یا کنیز دیوانه
باشد یا عاقله بلکه اگر طلاق گرفته باشد لیکن ازان طلاقے که حق رجوع داشته
باشد و بمیرد کفنش بر شوهرش بیاید باشد بس وجوب کفن زن بر شوهر
مشروط است بانیکه شوهر بیبے وصاحب مال باشد ویا انیکه اگر فقیر باشد
و یا دین مستوعب داشته باشد نیز لازم است برا و کفن زوجه اش ح
وجوب کفن زن بر شوهر مشروط است بچند شرط اوّل انکه مسلمه باشد
پس اگر کافره باشد بر شوهر لازم نیست کفنش و هم چنین سائر ما یحتاج
او دوم انکه شوهر مالے داشته باشد که زائد بر قوت خود و عیال
واجب النفقه خود در یک شبانه روز باشد و زائد بر مستثنیات از قبیل
خانه و خادم لائق بحال و سائر ضروریات داشته باشد پس اگر زیاده
نداشته باشد هر چند بملاحظه ارستے باشد که از زن میرود درین وقت
کفن بر شوهر لازم نیست بلکه از ترکه زن کفن کرده بشود و بے اگر
تمام کفن را قدرت نداشته باشد و بعضے از ان قادر باشد پس هر قدر
که ممکنش هست واجب است و باقے را از ترکه زن بر میدارد و سوم
انکه وسعت کفن کردن از برائے شوهر پیش از کفن نمودن باشد
پس اگر تمکن کفن از برائے شوهر بعد از دفن یا بعد از تکفین حاصل
شود ساقط است و وجوب کفن بر شوهر هر چند بهتر ان است که اگر
کفن را تبرع بپوشانیده بلکه از کیسه زوجه کرده اند یا انکه بر ذمه زوجه
قرض کرده اند درین وقت اگر وسعت نقد داشته باشد قیمت
کفن را بدهد و اگر وسعت نقد نداشته باشد این کفن را دین خود حساب
نماید که عند القدرت ادا نماید بلکه بهتران است که در حال عدم قدرت

زوج وغیران بالمره این کفن دین خود نماید وقیمت آنرا عند القدرت
ادا نماید چهارم آنکه تعلق نگرفته باشد بمال شوهرش حق رهن و یا حق
جنایت و یا حق دیان که حاکم شرع شوهر مدیون را منع کرده باشد
از تصرف در مالش و یا آنکه مالش را قسمت کند بقرض خواهان ولی حق
قرض خواه پیش از منع حاکم مانع نیست وهمچنین حق نفقه بنده و پدر و
مادر وفقیر و زن واجب النفقه پیش از یک شبانه روز مانع از وجوب
کفن بر زوج نیست پنجم آنکه زن پیش از شوهر بمیرد پس اگر هر دو باهم
بمیرند ساقط است وجوب کفن بر شوهر ششم آنکه زن وصیت بکفن
نکرده باشد وهمچنین وصیت بکفن از موضع مخصوصی نکرده باشد که هرگاه (زن)
وصیت کرده باشد وشوهرش نیز قبول کرده باشد واجب نیست کفن
بر شوهر ولکن کفن زن در این وقت از ثلث مال اوست نه از جمیع هفتم آنکه
شوهر در حیات باشد بعد از مردن زن پس اگر شوهر بمیرد وهنوز زن
را کفن نکرده باشند تعلق نمیگیرد حق کفن زن بر مال شوهر بجهت آنکه معلوم
نیست که وجوب کفن از بابت دین است پس اگر ترکه میت یک کفن
بیشتر نباشد وارث مقدم میدارند شوهر را هر چند زن پیش از شوهر
مرده باشد واگر بیش از یک کفن باشد وحق کفن تعلق بمال میت گرفته
ولاکن بعد از آن مال میت تلف شود و باقی نمانده مگر بقدر یک
کفن وشوهر مرده باشد باز مرد مقدم است بر زن هشتم وجوب کفن
بر شوهر همان یک دفعه است که اگر محتاج شود زن بتعدد کفن مثل
اینکه یک دفعه کفن کرده است وکفن را دزد برده است ویا آنکه (سبب) سوخته ا
ویا آنکه غرق شده مثلا در مرتبه دوم وسوم بر شوهر لازم نیست یا آنکه

تکفین

در صورت تعدد کفن نیز لازم است ج واجب است علی الاحوط بر زوج
کفن زوجہ دوبارہ یا سہ بارہ تا ہر چہ محتاج شود بر وارث بالنسبت بترکہ
ہر چند بعد از دفن بودہ باشد وہم چنین ہر گاہ بعد از دفن بردہ باشند مگر
اینکہ کفن کردن موجب نبش قبر شود یا آنکہ بعد از دفن صورۃ میت از ہم پاشیدہ
و استخوان خالی ماندہ باشد نظر باینکہ کفن میت مبنی بر استمرار است مثل
دفن کہ اگر یکدفعہ شد و بواسطہ سیل ونحو ان از قبر بیرون آید دوبارہ نیز
دفن لازم است ہر چند لزوم زاید بر یکمرتبہ پوشاندن ویک کفن از ترکہ
دلیل واضحی ندارد و فہم زاید بر مسمی از کفن ممنوع است س ہر گاہ
شخص کفن نمود زن خود را وبعد جسم میت غرق شدہ ویا آنکہ درندہ خوردہ
کفن ملک ضعیفہ شدہ کہ بورثہ اش منتقل شدہ یا آنکہ ملک شوہر است ج
کفن ملک شوہر میباشد و بر شوہر برمیگردد س ہر گاہ مرد کفن نمود زن
خود را در حالتی کہ کفن نمودن زن بر او لازم نبودہ است وبعد از ان شوہر ہم
نیز مردہ وچیزی ندارد کہ او را کفن نمایند آیا ان کفن را از زن انتزاع
نمایند یا نہ ج بلی واجب است کہ کفن را از زن بیرون آورند وبشوہر
بپوشانند وہمچنین اگر دفن شدہ باشد واتفاق افتادہ باشد کہ بسیل
ونحو ان جسد میت بیرون افتادہ باشد کہ واجب است ان کفن را از و
نزع نمودہ بشوہر بپوشانند بلی ہر گاہ انتزاع کفن از زن بعد از دفن
مستلزم نبش قبر شود پس درینصورت جائز نیست بجہت حرمت نبش
س ہر گاہ ورثہ زن از مال زن او را کفن نمودہ باشند بجہت عدم
تمکن شوہرش وبعد از ان شوہر غنی شود میتوانند وارث زن مطالبہ قیمت
کفن را نمایند از شوہر ان در حال غنی او یا نہ ج جائز نیست از برای

ورنه مطالبه قیمت کفن از شوهر هر چند غنی شده باشند و هر چند دفن شده باشد و از ارث شوهر حساب نمایند پس هرگاه مقارن شود موت زوج و زوجه و نداشته باشند مگر یک کفن از مال زن کدام یک را کفن نمایند ج اقوی این است که این کفن منتقل میشود بشوهر و وارث او و لکن واجب است که این کفن را بزن بپوشانند نه بشوهر پس آیا ملحق است بزوجه در وجوب کفن جمیع واجب النفقه و اقارب یا نه ج واجب نیست کفن اقارب هر چند واجب النفقه باشند بلی کفن کنیز و بنده لازم است بر آقا و بی سنلی ما دامیکه از او شند هر چند بتحلیل بر غیر کرده باشند و هرگاه قدرے از ان آزاد شده باشد یا آنکه مشترک باشد بقدر ملک لازم است بشرط آنکه بقدر ستر عورت باشند و فائده بیان بجهت ستر عورت مترتب میشود پس هرگاه کفن میت نجس شود قبل از دفن و یا بعد از گذاشتن میت را در قبر چه نمایند ج واجب است ازاله آن چه از خود میت باشد یا از خارج چه بشستن به آب باشد و یا مقراض نمودن و یا پاره کردن یا بدل نمودن هر کدام که باشد بتفاوت احوال و اشخاص و اوقات پس اگر شستن زیاد دشوار باشد و یا ممکن نباشد مقراض نمایند چنانچه بواسطه زیاد بریدن اگر کفن ضائع شود و کفن دیگر نیز ممکن نشود متعین است شستن و اگر تفاوتے نه باشد پس ظاهر تخییر است و همچنین است اگر بعد از گذاشتن در قبر باشد و لکن غالب آن است که در قبر شستن و بدل کردن متعسر است بجهت مراعات غساله و ضیق مکان و هتک حرمت میت پس مقراض نمودن اولی است اگر نجاست کم باشد که بمقراض کردن کفن ضائع نشود و اگر بیشتر از پارچهاے کفن نجس شود و شستن ممکن نشود

مستحبات کفن

و به بدن نیز ضایع شود یا اینکه از صدق کفن یا از ساتر بودن و حوان از شرایط
بیفتد درین وقت بدل کنند اگر ممکن شود والا بهمان قسم دفن نمایند
والله العالم **س** تکفین شخص محرم بچه طور است **ج** مثل کفن نمودن
دیگران است حتی در پوشیدن سر وروی **س** مستحبات ومکروهات
کفن را اعلام فرمایند **ج** اول بدانکه مستحب است که هر کس کفنی
از برای خود مهیا نماید وهم چنین سدر وکافور وحنوط که در حدیث است
که هر کس کفنش در خانه باشد نمینویسند او را از غافلین واز برای او حسنه
نوشته میشود هر زمانی که نظر بآن کفن نماید **واما مستحبات**
پس چندین چیز است اول کفن خوب باشد چنانچه در حدیث است که اموات
بکفن خوب در قیامت فخر مینمایند وبهمان کفن خوب محشور میشوند و
حضرت موسی بن جعفر روحی لها الفداء را کفن نمودند بکفنی که دو هزار و
پانصد اشرفی تمام شد وجمیع قرآن بران نوشته شده بود دوم آنکه بنویسند
بر حاشیه جمیع پارچهای آن از واجب ومستحب حتی عمامه اسم میت
را وپدرش را باین نحو که فلان ابن فلان یشهد ان لا اله الا الله وحده
لا شریک له وان محمدا رسول الله صلی الله علیه وآله وبعد از شهادت
بوحدانیت ورسالت بنویسند شهادت ولایت ائمه طاهرین صلوات الله
علیهم اجمعین ونامهای مبارک ایشان را ونیز بنویسند ان البعث والثواب
والعقاب حق بلکه مستحب است نوشتن جمیع قرآن یا بعض آنرا ودر کشف الغمه
روایت نموده اند از بعضی حکام وبزرگان شام که ایشان نوشتند حدیثی را
که حضرت امام رضا علیه السلام فرموده برای اهل نیشاپور بسند متصل بپروردگار
از آب طلا ووصیت نمودند که با او دفن نمایند وبعد از فوت او او را در خواب

دیدند که خداوند منان او را امرزید ببرکت تفضل کلمه لا اله الا الله و تصدیق نمودن به محمد صلی الله علیه و آله بجهت نوشتن این حدیث از روی تعظیم و احترام پس مناسب است نوشتن این حدیث را با سند حدثنا محمد بن موسی بن المتوکل رضی الله عنه قال حدثنا علی ابن ابراهیم عن ابیه عن یوسف ابن عقیل عن اسحق بن راهویه قال لما وافی ابو الحسن الرضا علیه السلام نیشابور و اراد ان یرحل الی المامون فاجتمع الیه اصحاب الحدیث فقالوا یا ابن رسول الله تدخل عنا و لا تحدثنا بحدیث فنستفیده منک و قد کان قعد فی العماریة فاطلع راسه فقال سمعت ابی موسی بن جعفر علیه السلام یقول سمعت ابی جعفر بن محمد ع یقول سمعت ابی محمد بن علی ع یقول سمعت ابی علی بن الحسین علیه السلام یقول سمعت ابی الحسین بن علی علیه السلام یقول سمعت ابی امیر المومنین علی بن ابیطالب علیه السلام یقول سمعت رسول الله صلی الله علیه و آله یقول سمعت جبرئیل یقول سمعت الله عز و جل یقول لا اله الا الله حصنی فمن دخل حصنی امن من عذابی فلما مرت الراحلة نادی اما بشروطها و انا من شروطها و چون ابن دو ملک وارد شده و شاید ذکر سند را هم خالی از فایده نیست نوشتم حدثنا احمد بن الحسن القطان قال حدثنا عبد الکریم بن محمد الحسینی قال حدثنا محمد بن ابراهیم الرازی قال حدثنا عبد الله بن یحیی الاهوازی قال حدثنی ابو الحسن علی بن عمرو قال حدثنا الحسن بن محمد جمهور قال حدثنی علی بن بلال عن علی بن موسی الرضا علیهما السلام عن موسی بن جعفر علیه السلام عن جعفر بن محمد عن محمد بن علی عن علی بن الحسین علیه السلام عن حسین بن علی علیه السلام عن علی ابن ابیطالب علیه السلام عن رسول الله

صلی اللہ علیہ والہ عن جبرائیل عن میکائیل عن اسرافیل علیہم السلام
عن اللوح والقلم قال یقول اللہ عزّ وجلّ ولایت علی بن ابیطالب
حصنی فمن دخل فی حصنی اٰمن من ناری و مستحب است نوشتن جوشن
کبیر را بر کفن بلکہ دران خبر وارد است کہ ہر کہ بنویسد این دعا را بر جامی
بکافور پس بشوید وان آب را بر کفن بپاشد نازل میکند خداوند هزار
در قبر او هزار نور وامین گرداند او را از ہول منکر ونکیر وعذاب قبر را
از و بردارد و در ہر روز داخل میشود در قبر او ہفتاد ہزار ملک کہ بشارت
میدہند او را بہ بہشت و وسعت دادہ میشود قبرش بقدری کہ چشم
کار کند و در روایت دیگر بعد از برداشتن عذاب قبر باین طور مسطور است
کہ خداوند منان بر میانگیزاند در قبر او ہفتاد ہزار ملک کہ با ہر ملکی طبقی
است از نور کہ نثار میکنند برا و وبر میدارند او را بسوی بہشت
و تنگا میگذارند برای او در بہشت و تکیہ میکنند برا و وآرام میگیرد در و
مثل عروسی کہ در حجلہ خود قرار گیرد از جہت حرمت و بزرگواری
این دعا و میفرماید خداوند مہربان کہ من حیا میکنم از بندۂ کہ این دعا
بر کفن او باشد او را عذاب کنم تا اینکہ فرمود حضرت امام حسین علیہ السلام
روحی لہ الفداء کہ وصیت کرد مرا پدرم امیر المومنین ع وصیت بزرگی
کہ ای فرزند بنویس این دعا را بر کفن من و فرمود آن بزرگوار عمل
آوردم انچہ پدر بزرگوارم فرمودند و ہر چیزی کہ امید رحمت از و
حاصل شود مثل ؛ وفدت علی الکریم بغیر زاد ؛ من الحسنات و
القلب السلیم ؛ فحمل الزاد اقبح کل شیٔ ؛ اذا کان الوفود علی الکریم
چنانچہ در حدیث است کہ حضرت امیر المومنین علیہ السلام این اشعار

را بر کفن سلمان فارسی رضی اللہ عنہ نوشتند و ہم چنین بعضی از
دعوات جلیلہ را نویسند سوم آنکہ ذریرہ بر کفنش بپاشند و حقیقت ان نیز
معلوم نیست و میگویند چیزیست از ہند میآورند و بعضی گفتہ اند کہ چیزیست
کہ مرکب است از بوہائے خوش و بعضی گفتہ اند طیبی است نرم
کردہ شدہ و معلوم نشد کہ کدام است چہارم آنکہ کفن از پنبہ باشد نہ
از جنس چیز دیگر پنجم آنکہ سفید باشد نہ رنگین سیما خصوص چیزہ اگر سرخ
باشد ضرر ندارد چنانچہ در بعضی از اخبار ہست کہ حضرت رسول صلعم را از
حبرہ سرخ کفن کردند بلکہ سرخ بودن آن شاید بہتر باشد ششم آنکہ ریسمانی
را کہ بآن کفن را میدوزند از کفن بیرون آورند ہفتم آنکہ پنبہ بسیار بر عورتین
میت بگذارند خصوص برائے فرج زن کہ بعضی گفتہ اند کہ پنبہ فرجش
بقدر رطل باشد کہ تقریباً بقدر شصت و ہشت مثقال صیرفی و ربع
مثقال باشد بلکہ بعضی یک رطل و نیم گفتہ اند ہشتم آنکہ کفن پارچہ کہنہ
و چرکین نیز نباشند نہم آنکہ کفن حلال و بے شبہہ باشد دہم آنکہ کفن
از ثوب احرام باشد و یا جامۂ کہ دران نماز کردہ باشد و یا بندگی خدا
دران نمودہ باشند یازدہم آنکہ تبرک دادہ شدہ باشد بانداختن بر
ضرایح مقدسہ و اکنہ متبرکہ دوازدہم آنکہ بگذارند دران تربت مبارکہ
یا خاکہائے دیگر کہ مبارک باشد چون گرد ضرایح و یا چیز دیگر کہ تبرک
بآن حاصل شود سیزدہم آنکہ بشویند کفن را از آبہائے مبارک مثل آب
زمزم و آب فرات چہاردہم آنکہ بنویسند کفن را بتربت سید الشہداء علیہ السلام
و اگر ممکن نشود بتربت سائر آئمہ علیہم السلام و اگر ممکن نشود بخاک بے
رنگ و اگر ممکن نشود بہر رنگ کہ ممکن شود و نویسند بغیر سیاہی اگر ممکن نشود

بسیار بے بنویسند یا نزدهم آنکه بچیزے بنویسند که نوشته در کفن ظاهر نشود و اگر ممکن
نشود اشاره کنند بانگشت و بانگشت بنویسند هر چند اثر نوشته ظاهر
نشود شانزدهم آنکه سهل انکارے نمایند در قیمت کفن و مداقه و مبصری
نمایند و اما مکروهات کفن پس آن نیز چند چیز است اول کفن
را با آهن یا فولاد بریدن دوم آستین گذاشتن در پیراهنے که از برای
میت درست میکنند بلے اگر میت را در پیراهن خودش کفن کنند
آستین داشتن پیراهن مکروه نیست بلے مکروه است که تکمه داشته باشد
پس اگر تکمه داشته باشد تکمه را بگیرند و آستین را بحال خود بگذارند سوم
تر ساختن بآب دهن ریسمانے را که بان کفن را میدوزند چهارم بخور
دادن کفن بعود یا غیر آن پنجم کفن کردن میت را بکتان یا ممزوج بچیز
دیگر ششم سیاه نوشتن در حال اختیار هفتم خوشبو کردن کفن را ببوئے
خوش بلکه بهتر آن است که خوشبو نکنند بذریره که گذشت بلکه ترک آن نیز
خوب است هشتم چرک بودن و نظیف نبودن کفن نهم دوختن پارچهای
کفن بلکه مستحب است که یک پارچه باشد دهم بحریر مخلوط بغیر حریر کفن نمودن
یازدهم زیاد نمودن عدد پارچهاے کفن را از آن مقدارے که مستحب
است بلکه اگر بقصد مشروعیت و استحباب زیاده کنند بدعت و فعل حرام
است بلے اگر کفنے که در سابق پوشانیده اند میت از جهت بسیارے
نجاسات و کثافات ضائع شود درین وقت اگر کفن دیگر بپوشند ضرر
ندارد و مکروه نیست دوازدهم وقت نمودن در قیمت کفن و جد و جهد
نمودن در ارزان تمام نمودن آن سیزدهم عمامه میت را تحت الحنک
نگذاشتن و بدون تحت الحنک بر سرش پیچیدن که صورت عمامه اعرابے

مکروهات

و شیطان نمودن است بسبب ترک تحت الحنک **در تشییع جنازه**
پس ثواب تشییع جنازه و آداب آنرا نیز بیان فرمایند ج اخبار
در ثواب آن بسیار است چنانچه از حضرت باقر صلوات الله علیه منقول
است که حضرت موسی ع در مناجات به پروردگار عرض کرد که چه ثواب
است برای کسی که مشایعت جنازه نماید خداوند فرمود که موکل میکنم بر
مشایعت کننده گروه از ملائکه خود را که مشایعت کنند مشایعت کنندگان
را از قبرهای ایشان تا در روز محشر و از حضرت پیغمبر صلی الله علیه و آله منقول
است که اول مژده و بشارتی که بمومن میدهند این است که میگویند
باد خوش آمدی که بتحقیق که خداوند آمرزید هر که ترا مشایعت کرد و مستجاب
نمود دعای هر کسی که برای تو طلب رحمت کرد و هم چنین منقول است
که اول تحفه مومن آن است که می آمرزند او را و هر که او را مشایعت نماید
و از حضرت صادق علیه السلام منقول است که هر که مشایعت کند جنازه
مومن را پس ثبت میشود برای او بهر گامی تا آنکه برگردد صد هزار
حسنه و محو میشود از او صد هزار سیئه و بلند میشود از برای او صد هزار درجه
پس هرگاه نماز کنند مشایعت کنندگان بر آنجنازه مقرر میفرماید خداوند
بمشایعت آن صد هزار ملک را که مشایعت کنند جنازه مشایعت کننده را
در حالتی که همه ملائکه برای او استغفار کنند تا برگردد و اگر همین مشایعت
کننده حاضر شود وقت دفن آنجنازه مقرر میفرماید خداوند صد هزار
ملک را که استغفار کنند از برای او تا از قبر مبعوث شود و هر که نماز
کند بر میتی نماز کند بر نماز کننده جبرئیل و هفتاد هزار ملک و آمرزیده شود
جمیع گناهان گذشته او و هرگاه بماند مشایعت کننده تا آنکه دفن نمایند

تشییع

میت را و خاک بر قبرش بریزد برگردد از جنازه و از برای او است
بهر قدمے از ابتدائے بیرون آمدن تا رجوع بمنزلش قیراطے از اجر
و ثواب که هر قیراطے مثل کوه احد در ترازوئے اعمال او سنجیده شود
و از حضرت امیر المؤمنین ع منقول است که هر که مشایعت کنند جنازه را
نوشته میشود از برائے او چهار قیراط قیراطے برائے مشایعت کننده
و قیراطے برائے نماز جنازه کننده و قیراط دیگر برائے انتظار او
تا دفن شود و قیراط دیگر برائے تعزیت تا در قبرش دفن شود و آداب
آن بسیار است اوّل انکه چون نظرش بجنازه افتد بگوید انّا لله وانّا
الیه راجعون الله اکبر هذا ما وعدنا الله و رسوله و صدق الله
و رسوله اللّهمّ زدنا ایمانا و تسلیما الحمد لله الّذی تعزّز بالقدرة و
قهر العباد بالموت که در حدیث است از رسول خدا صلّی الله علیه و اله
که هر که به بیند جنازه را و با استقبال کند آنرا و بخواند این کلمات را باقی
نمیماند در آسمان ملکے مگر انکه گریه کند از روئے رحمت بر خواننده این
دعا و حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام هر وقت جنازه را میدید میفرمود
الحمد لله الّذی لم یجعلنی من السّواد المخترم دوم انکه بردارنده جنازه
بگوید بسم الله و بالله و صلّی الله علی محمّد و اله اللّهمّ اغفر للمؤمنین
و المؤمنات سوم انکه مشایعت کننده جنازه را بردارند نه آنکه بالائے
حیوانے یا چیز دیگر بگذارند و نه برند مگر در صورت حاجت و ضرورت
مثل دورے مسافت یا مشقت چهارم آنکه مشایعت کننده پیاده باشند
و ترک سوار شدن نماید مگر در حال عذر یا وقت برگشتن که مروے است
مروے از انصار مرد و حضرت رسول ص در جنازه او راه میرفت بعضے

عرض کردند که سوار شوید که فرمودند که کراهت دارم که سوار شوم و حال آنکه
ملائکه راه میروند و از علی بن ابیطالب علیه السلام مروی است که
مکروه است که سوار شود در جنازه مگر آنکه عذر داشته باشد یا خواسته باشد
برگردد پنجم آنکه مستحب است بدوش کشیدن جنازه و مروی است که
کسی که بقائمه جنازه بچسبد بیامرزد خداوند عالم بیست و پنج گناه او را ششم
آنکه تربیع نماید و از چهار گوشه جنازه را بگیرد که چهل گناه کبیره او آمرزیده شود
بلکه مثل روزی شود که از مادر متولد شده است هفتم آنکه مستحب است
که تربیع را باین کیفیت بجا آورد که ابتدا کند بدست راست میت بعد+
ازان بپای چپ میت و بعد ازان بدست چپ مثل دور زدن آسیا
و اگر در موضع تقیه باشد ابتدا کند بدست راست پس ازان بپای
راست ولکن دور نکند جنازه را از پشت سر جنازه بلکه رو بجنازه
پس بگیرد دست چپ را و بعد ازان پای چپ را و دور نگردد و در
غیر موضع تقیه دور بگردد چنانچه اول ذکر کردیم هشتم آنکه مستحب است که
جنازه را چهار نفر بردوش بگیرند و بردارند نه کمتر نهم آنکه تعجیل نمایند در
رفتن به تشییع بلکه مقدم بدارند رفتن به تشییع را بر رفتن بولیمه عروسی در صورت
دوران امر بین این دو دهم آنکه مشایعت کننده با خشوع باشد و تدبر
و تفکر نماید و خود را بمنزله آن میت .. فرض نماید و گمان و خیال نماید
که او را بدنیا برگردانیده اند پس تدارک و تلافی نماید یازدهم آنکه از
پشت سر جنازه یا دو طرف جنازه راه برود هر چند صاحب نعش باشد
نه از پیش روی که آن مکروه است خصوص در مخالفین که از محل مخصوص
است و ملائکه عذاب او را استقبال میکنند با نواع عذاب دوازدهم

+ ازان بپای راست پشت وی

انکه بپوشانند جنازهٔ میت را بثوبی که بسیار زنگار و فاخره نباشد سیزدهم انکه طواف و زیارت بدهند بقبور انبیاء و ائمه و قبور علماء وصلحا، چهاردهم انکه صاحب میت پابرهنه باشد و یا انکه بی وا همه راه رود که شناشد او یا انکه تغییر شیئی نماید که شناخته شود پانزدهم انکه اختیار نماید راهی را که نزدیک باشد بقبرش مگر انکه باعثی داشته باشد که از راه نزدیک تر نبرند شانزدهم انکه تند نبرند میت را مگر بجهت خوف فساد میت و آرام راه ببرند میت را هفتدهم انکه مجمره و یا چراغ و یا آتش نسوزانند درهمراه مگر در ضرورت چون تاریکی شب که محتاج بروشنی باشند هیجدهم انکه حرف نزنند مگر ذکر و دعا و صلوات و استغفار حتی انکه حدیث دارد که ترک نمایند سلام بر مشائیعت کننده را نوزدهم انکه نه نشینند مشایعت کنندگان در صورت مهیا بودن میت برای دفن مگر انکه میت را در لحد بگذارند بستم انکه زن مشائعت نکند چه جوان باشد چه پیر چه میت زن باشد چه مرد بست و یکم انکه ترک نمایند خنده و لهو و لعب را در حال مشایعت بست و دوم انکه ترک نمایند گفتن اد ففوا به وترحموا علیه واستغفروا له غفرالله لکم یعنی مدارا کنید شما با این میت و بآرامی ببرید این میت را و رحم کنید شما براو و طلب مغفرت نمائید برای او خدا بیامرزد شمارا و همچنین ترک نماید گفتن هقوا به را که این ها همه مکروه است از صاحب مصیبت و غیر آن بلکه در حدیث است که حضرت رسول صلی الله علیه واله فرمودند از راه تعجب که سه نفرند که نمیدانم گناه کدام یک از ان بحسب گناه بزرگتر است یکی انکه در جنازه بدون ردا راه رود دوم کسی که میگوید مدارا کنید به میت یا انکه میگوید نگاه بدارید میت را

سیوم کسیکه میگوید طلب مغفرت نمائید از خدا برای این میت خداوند
بیامرزد شمارا و در توجیه این حدیث گفته اند که کراهت راه رفتن بدون
رداء از برای غیر صاحب مصیبت است و اما سبب کراهت از فقوا
بجهت آنکه این کلام متضمن تحقیر میت است و اما کراهت فقوا نه بجهت آنکه
منافی با تعجیل در دفن است و یا آنکه اشاره است بکراهت آنچه
در امثال زمان ما متعارف است که میت را نگاه میدارند بجهت خواندن
اشعار مناسب حال میت و اما کراهت استغفروا له بجهت آنکه مشعر
است بگناه میت و باید که ذکر میت بخیر و خوبی شود چنانچه در حیوة که
باید بخوبی ذکر نمایند او را و این توجیه خالی از مناقشه نیست چنانچه
حضرت رسول صلی الله علیه و آله تعجب نمودند ما نیز درین حدیث صادر از آن
بزرگوار زیاد متعجب میباشیم بست وسوم آنکه در وقت مرور جنازه اگر نشسته باشد برنخیزد که مکروه است
مگر در جنازهٔ یهودی که از بالای سر نشسته عبور کند که در ینوقت راست شود که جنازهٔ یهودی
در بالای سر او عبور نکند بست وچهارم آنکه منع کنند کافر و منافق را و فاسق
را از مشایعت **در احکام نماز میت** **س** ثواب نماز
میت را بیان فرمایند **ج** ثواب آن بسیار است از آنجمله از پیغمبر صلی
الله علیه و آله مروی است که کسیکه بر میت نماز کند (نماز کند) برا و بفتاد هزار
ملک و همه گناهان او آمرزیده شود و هرگاه بعد از نماز بایستد تا آنکه میت
را بقبر بسپارند و بر کنند قبرش را بهر قدمی که برمیدارد می نویسند از برای
او ثواب مثل کوه احد بلکه از آن بزرگوار وارد است که نماز نمیکند بر جنازهٔ
هیچ مومنی مگر آنکه خداوند بهشت را برای او واجب کند مگر آنکه
منافق باشد یا عاق والدین باشد **س** میتی که نماز بر آن واجب است

چه کس باشد ج واجب است بر هر شیعه اثنے عشرے که قطع حاصل
شود بمردن آن چه مرد باشد چه زن چه شهید باشد چه غیر شهید ختنه کرده باشد
ویا انکه ختنه نکرده باشد چه فاسق شراب خوار باشد چه غیر ان مدیون حق الناس
باشد که حق مردم را نمیداد ویا نه س کسانے که در حکم اسلامند نماز بر
ایشان چون غسل وکفن بر ایشان لازم است یا نه ج بلے طفل مسلم که شش سال
ان شده باشد وهمچنین دیوانه که از مسلم متولد شده باشد یا طفلیکه در دار الاسلام پیدا کرده باشند ویا در
دار الکفر یافت نشود بشرط انکه امکان داشته باشد که این طفل از زن
یا مرد مسلم مرده باشد که نشناسند او را و ولد الزنا و اسیرے که تابع اسیر کننده
مسلم باشد ویا انکه در بلاد اسلام مرده باشد که نشناسند او را پس اینها
در حکم مسلمند که نماز بر ایشان مثل غسل وکفن واجب است س نماز
بر یهودے ونصارے ومسلم مرتد چه صورت دارد ج واجب نیست
نماز بر یهود ونصارے ومسلمے که کافر شود بسبب ارتداد وتوبه نکرده
باشد ویا انکه منکر ضرورے از ضروریات دین شده باشد مثل خوارج
که بر امام زمان خروج نمایند ویا انکه ناصبے باشند که عداوت اهل بیت
را از دین خود شمرده باشد که واجب نیست نماز بر اینها س نماز بر مسلم
غیر اثنا عشری لازم است یا نه ج اقوے عدم وجوب نماز است بر غیر
اثنا عشری مگر از جهت تقیه س بر طفل کمتر از شش سال نماز واجب است یا نه ج بر میت طفل اگر کمتر
از شش سال باشد نماز واجب نیست وقول بوجوب آن بر هر طفلے که زنده متولد شود و
بمیرد هر چند شش ساله نباشد ضعیف است چنانچه قول بعدم وجوب
نماز بر هر کسے که بالغ نشده باشد وبمیرد ضعیف است بلے در کمتر از
شش سال نماز مستحب است بشرط انکه زنده متولد شود پس اگر زنده

متولد نشود نماز بر ان مستحب نیست بلکه اگر بقصد مشروعیت و مطلوبیت بخواند
بدعت است پس بر شخص مجهول الایمان والاسلام نماز واجب است
یا نه ج شرط است در وجوب نماز انیکه معلوم الاسلام والایمان باشد
بحسب ظاهر شرع پس اگر بیتیے در بلاد کفر یافت شود و معلوم نباشد
اسلام ان و یا انیکه در بلاد اسلام زنده بوده و لکن اظهار تشهد و تدین ننمود
لازم نیست نماز بلے اگر اثنے عشرے منتبه بغیر اثنے عشرے شود
بد و نفر یا زیاده همه نماز کنند چنانچه در غسل گذشت و واجب نیست
درین وقت که قصد جمیع من باب المقدمه نمایند پس وجوب نماز
میت پیش از دفن است و یا انکه بعد از دفن نیز جائز است نماز کردن
بر میت ج وجوب نماز پیش از دفن است و اگر نماز نکرده دفن
شود واجب است نماز کردن بر قبر مادامے که خاک نشده باشد و یا
انکه بالمرة متلاشے نشده باشد و تحدید بیک شبانه روز ضعیف است
بلکه ساقط نیست مگر انکه میت استخوان شود هرچند بحر العلوم فرموده
ولو فات قبل دفنه فان دفن فالیوم واللیلة حدّ فذلک پس
آیا وجوب نماز بعد از غسل دادن و حنوط نمودن است ج بلے باید
که نماز بعد از غسل یا تیمم باشد مگر انیکه متعذر یا متعسر یا انیکه شهید باشد
وهمچنین است حنوط مگر در صورت تعذر یا تعسر پس وجوب نماز بعد
از کفن است و یا انیکه قبل از کفن نمودن نماز نیز جائز است ج باید
بعد از کفن باشد و هرگاه ممکن نشود کفن پس بعد از غسل یا تیمم میت را
در قبر بر پشت بخوابانند و عورتش را بخشت و نحو ان بپوشانند و
بعد از ان نماز کنند بلے هرگاه ممکن شود ستر قبل از گذاردن میت

بر قبر بجو خود و جامه پس ستر کنند و نماز کنند و بعد از ان در قبر بگذارند
و همچنین با ستر نماز میکنند هرگاه ممکن از دفن نیز نشود **س** هرگاه بعضے
از بدن میت یافت شود که مشتمل بر گوشت و استخوان هر دو باشد نماز
بران چون غسل ان لازم است یا نه **ج** نماز باید بر تمام بدن یا
بعضے که موجب غسل باشد چنانکه در غسل گذشت بلے در نماز بر بعض
میت قصد تمام میت نمایند بلکه قصد همان عضوے نمایند که بران نماز
میکنند پس اگر عضو دیگر بدست آید نماز زان ساقط نیست **س** تعیین
میت در نماز بر آن لازم است یا نه **ج** بلے لازم است تعیین باسم یا
اشاره بنحوے که رفع شرکت نماید هر چند اکتفا نمودن بقصد کسیکه امام
قصد او کرده جائز است بلے اگر نداند که مرد است یا زن ضرر ندارد
س نماز مجنون بر میت باعث سقوط از دیگران میشود یا نه **ج** نماز
مجنون صحیح نیست و باعث سقوط از دیگران نیز نمیشود و عقل در نماز کننده
شرط است **س** نماز طفل بر میت صحیح است و باعث سقوط از دیگران
میشود یا نه **ج** اگر طفل غیر ممیز است نمازش باطلست و باعث سقوط
هم نیست ولکن در ممیز غیر بالغ حق آن است که نمازش صحیح است
و اگر ندانیم که بوجه صحیح کرده یا نه از دیگران نیز ساقط میشود بلے مراعات
احتیاط اولے است پس اکتفا بنماز طفل ممیز نمایند هر چند بدانند که بطور
صحیح بعمل آورده باشد با جمیع شرائط حتے در نیت که امر باطنے است
س در صورتے که اشخاص متعدده بر میت نماز کنند فرادی همه را قصد
وجوب لازم است یا نه **ج** تا وقتے که یک کس از نماز فارغ نشود بر همه
لازم او واجب است پس هر کس نیت واجب میتواند بکند هو العالم

س — در نماز میت نیز اذن از اولیاء شرط است چنانچه اشتراط آن را در
سائر واجبات کفائیه فرمودند و بر فرض اشتراط مراد از اولیاء میت
چه کسانند درین مقام بیان فرمائید ج — بلی شرط است اذن اولیاء
چنانچه سابقا ذکر نمودیم که در توستی جمیع احکام اموات اذن اولیاء شرط است
و مراد از تقدیم بعضی از اولیاء بر بعضی براین نهج است که اولاً شوهر مقدم
است بزن خود از همه کس پس با وجود شوهر ولایت مختص باوست و دیگری را
ولایتی درین باب نیست هرچند پدر یا پسر باشد دوم آنکه پدر اولی
است بعد از شوهر از همه کس و از پسر و پسر پسرش و قول باینکه جد میت اولی
است از پدر میت و پسر پسرش ضعیف است سوم آنکه اولاد و اولاد اولاد
مقدم اند بر برادران و عمو و جد میت و بر فرض تعدد اولاد از همه اذن
بگیرند مگر آنکه پسر بزرگتر باشد که او مقدم است بر پسر کوچکتر چنانچه ذکور
از اولاد مقدم بر اناث هستند هرچند احوط اشتراط اذن اناث است خصوصا
هرگاه میت زن باشد چهارم جد پدری مقدم است بر برادر پدری
و جد پدری نیز مقدم است بر جد مادری تنها پنجم کسی که اولی بمیراث
باشد باین معنی که وارث مقدم است بر غیر وارث و کسی که ارث او زیاد تر است
مقدم است بر کسی که ارثش کمتر است پس برادر پدری و مادری هر دو مقدم
بر برادر پدری تنها و یا مادری تنها است و ذکور در هر طبقه مقدم بر
اناث آن طبقه هستند پس با وجود طبقه اول که پدر و مادر و ولد باشند مقدم اند
بر طبقه ثانیه و طبقه ثانیه که جد و جده و برادر و خواهر باشند مقدم اند بر طبقه ثالثه و با نبودن ایشان
اختیار با آقا است که او را آزاد کرده است و با نبودن آقا اختیار با ضامن جریره است
و با نبودن او اختیار با حاکم شرع است و با فقد حاکم شرع اذن از عدول مؤمنین اولی است

و با فرض نبودن عدول مومنین ولایت ساقط است وہمہ مسلمانان بینوانید کہ تو سے آنے در امور میت نمایند **س** ور و سے آنے میت بلوغ و ذکوریت و اسلام و ایمان و عدالت شرط است یا نہ **ج** بلوغ شرط است و ایمان نیز شرط است و عدالت و ذکوریت شرط نیست واللہ العالم **س** ہرگاہ طبقہ اولے محروم از ارث شوند مثل اینکہ پدر پسرش را بکشد و یا عکس آن ولایت اینہا نیز ساقط است یا نہ **ج** ولایت اینہا ساقط است مثل اینکہ ہرگاہ پسر میت بندہ باشد نہ آزاد یا خود میت آزاد نباشد ساقط است اولویت او پس آقاے میت مقدم است بر ہمہ طبقات بلکہ مقدم است بر شوہر کنیز ہر چند شوہرش آزاد باشد و لکن بہتر آنست کہ اذن از آقا و شوہر ہر دو بگیرند **س** ہرگاہ و لے میت صغیر باشد و یا انکہ غایب باشد و یا دیوانہ باشد چہ نماید **ج** اختیار با ولی اینہا است ہر چند اگر اذن از طبقہ ثانیہ نیز بگیرند اولے است چنانچہ ہرگاہ و لے خاص نباشد یا انکہ غائب باشد اختیار با حاکم شرع میباشد **س** ہرگاہ میت وصیت نماید کہ نماز او شخص معینے بجا آورد بدون اذن و لے آن شخص میتواند نماز کند یا نہ **ج** اگر و لے میت قبول وصیت کرد لازم است کہ آن شخص نماز کند علے الاحوط و نمی تواند ولی خلاف وصیت نماید و اگر قبول وصیت نکرد جائز است مخالفت آن و اختیار با اوست و مثل نماز است غسل و سائر احکام میت کہ اختیار با و لے است نہ وصی ہر چند مختار او خلاف وصیت باشد پس اگر خلاف اذن و لے نمایند باطل است چہ نماز باشد چہ غیر ان از احکام میت چہ بجماعت بعمل آورند یا بفرادے بلکہ ہرگاہ و لے راضی باین فعل

بوده مجبر در رضا بدون اذن کفایت میکند س علے الاحوط بلکه ولے بعد از
عمل اگر اجازه کرده باز ہم کافی نیست س علے الاحوط ہر چند پیش از
اجازه نہی نکرده باشد بلے بہتر ان است که وصی را مقدم بدارند بر
دیگران چنانچه اولے ان است که غیر ولے ہرگاه ترجیح داشته باشد
بر ولے از جہت علم و ورع یا سیادت او را مقدم بدارد و ولے به خصوص
خصوص اگر ولے نتواند نماز کند یا قابل پیش نمازی نباشد باید اذن
بدہد بدیگرے که نماز کند بر میت چنانچه اگر امام عصر عج حاضر باشد مقدم
است بر ہمه س اگر اولیا متعدد باشند بعضے از انہا اذن دہند
کفایت میکند یا نه ج اذن از جمیع لازم است و اکتفا باذن بعض
نمایند س ہرگاه ولے از اذن سابق خود رجوع نماید چه نمایند ج
ہرگاه شروع بنماز نکرده اند شروع نمایند و اگر شروع نموده قطع نماید
و ہمچنین ہرگاه ولے مجدد شده که ولے اول قبل از نماز مرده و دیگری
ولے شده و یا از ولایت ساقط شده و یا غایب بوده حاضر شده که باید
اذن مجدد حاصل نمایند س ہرگاه کسے ادعاے ولایت بوصیت
یا ادعاے اذن از ولے نماید تصدیق قولش بنمایند یا نه ج ہرگاه
معارض و مکذب نداشته باشد تصدیقش جائز است و اگر معارض و مکذبی
از براے او باشد رجوع به بینه بشود و الا اذن از ہر دو بگیرند بلکه
از حاکم شرع نیز اذن حاصل کنند والله العالم س ہرگاه ولے
زن باشد خود میتواند نماز کند یا نه ج بلے خود میتواند نماز کند و میتواند
اذن بدہد به زن دیگر که نماز کند نه مرد چنانچه جائز است از براے
زن که امامت کند در نماز میت از براے زنان نه از براے مردان

و باید که در صف زن تنها بایستد نه آنکه از آنها پیش بایستد مثل نماز جماعت بر همگان از مردان بلکه پیش ایستادن
ان مکروه است چنانچه مستحب است که نماز میت بجماعت کرده شود و ظاهر ان است
که شرائط جماعت از عقل و ایمان و بلوغ و تعیین امام باسم یا اشاره و مرد
بودن بیکی بودن سائر شرائط در جماعت نیز دران جاری باشد مثل انکه امام ولد
الزنا نباشد و بنده نباشد و مکان امام بلند تر نباشد و امام نشسته نباشد
درحالتی که ماموین ایستاده باشند هرچند دلیل واضحی ندارد و چنانچه
عدالت نیز دلیل واضحی ندارد **س** در جماعت میت ماموین چه
نیت کنند **ج** مخیر است در نیت وجوب و قصد قربت والله العالم
س هرگاه امام و ماموین همه برهنه باشند چه قسم نماز کنند **ج**
در صورتی که همه برهنه باشند امام در صف ماموم بایستد و جدا نشود از
صف و اگر ستر عورت ممکن باشد از برای همه یا بعض بدست یا غیر دست
ایستاده نماز کنند و اگر بعضی نشسته باشند و بعضی ایستاده پس ایستاده
اقتدا به نشسته نه نماید و اگر همه برهنه باشند و ستر عورت ممکن نباشد همه
نشسته نماز کنند **س** در نماز میت ماموم عدول از امام بامام دیگر
میتواند نماید یا نه **ج** بلی جائز است هرچند بدون عذر باشد **س**
امام در نماز میت متحمل میشود از ماموم یا نه **ج** امام چیزی را متحمل
نمیشود از ماموم **س** هرگاه شخص در اثنای نماز جماعت بر میت
حاضر شود چه نماید **ج** اگر بخواهد اقتدا کند نیت نماید و ملحق شود و تکبیر
امام را هرکدام باشد تکبیر اول خود قرار دهد و در خواندن دعای
بعد از تکبیر ملاحظه وظیفه خود نماید نه وظیفه امام و اگر امام فارغ شود از نماز
ماموم ما بقی از تکبیرات را بگوید و دعا را مخففا بخواند هرگاه خوف اختلال

شرائط نداشته باشند مثل بر داشتن جنازه و دور شدن زیاد از جنازه یا انحراف ان و نخوان و اگر خوف حصول منافی باشد تکبیرات را پیهم متوالیاً بگوید بدون دعا در همان مکانی که ایستاده است و بعضی گفته اند که اگر جنازه را بر دارند پس راه برود با جنازه و در حال راه رفتن بسمت قبله نماز را اتمام کند و اگر بجهت راه رفتن از جنازه زیاد دور شود بدوری که عفو از ان نشده و اگر نماز تمام نشود براه رفتن بعد از دفن بر قبرش نماز را اتمام کند **س** هرگاه ماموم پیش از نماز تکبیر بگوید نمازش صحیح است یا نه **ج** نماز را اتمام نماید بقصد انفراد چه عمداً باشد چه سهواً یا جهلاً بلی اگر غیر تکبیر اوّل را پیش از امام بگوید سهواً یا جهلاً یا باعتقاد اینکه امام تکبیر گفت در همانجا مکث کند تا امام باو برسد و اگر مکث ننماید و نماز را اتمام کند ضرر ندارد بلی ترک نکند ماموم متابعت امام را در تکبیرات و دعا باین معنی که متقدم بر امام نشود و مقارن امام هم نگوید و موخر از امام بگوید بلکه بعضی گفته اند که اگر عمداً ماموم یکی از تکبیرات را پیش از امام بگوید گناهکار است **س** هرگاه در حال جماعت شک در تکبیرات کند چه نماید **ج** رجوع نماید بضابطه چنانچه در حال غیر اقتداء هرگاه شک در عدد تکبیرات نماید بنا را بر اقل بگذارد **س** دعا و تکبیرات در نماز میّت واجب است که عربی باشد یا آنکه مرادف آن از لسانهای دیگر نیز کافی است **ج** اظهر ان است که باید دعا و تکبیرات عربی باشد پس الفاظ دیگر کافی نیست **س** زیاد یا کم نمودن تکبیرات جائز است یا نه **ج** اگر کم نماید تکبیرات را باطل است و اگر سهواً زیاده نمود ضرر ندارد بلکه عمداً نیز ضرر ندارد هر چند معصیت کرده بلی هرگاه در اوّل نماز

قصد نماز بتکبیر برابر نماید نمازش باطلست **س** هرگاه نماز کنند بر میت یکی باذن ولی و دیگری بدون اذن ولی نماز صحیح است یا نه **ج** نماز و باذون صحیح و نماز در غیر باذون باطلست **س** استقرار در نماز میت شرط است یا نه **ج** بلے شرط است استقرار بان نحوے که در نماز یومیه معتبر بود پس بر بالاے اسپ و نحوان نباشد با امکان و با عجز از ان حکم نماز یومیه را دران جاری نماید **س** استقبال قبله نیز شرط است یا نه و بر فرض اشتراط در صورت اشتباه قبله چه نماید **ج** استقبال قبله شرط است با امکان و هرگاه ممکن نشود استقبال براے مصلے یا میت مثل اینکه بدارش بکشند و ممکن نشود فرود آوردن ان در اینوقت استقبال جنازه ساقط است چنانچه میاید واگر قبله مشتبه شود اقوے سقوط قبله است و احوط قرعه است و احوط از ان تکرار نماز میباشد بچهار جهت با امکان **س** هرگاه بنماز کردن بر چهار سمت خوف بر بدن میت باشد به مثلا شی شدن آن یا نحو دیگر چه نمایند **ج** اقتصار بقدر امکان نیکو است بلے هرگاه خوف فساد بر بدن میت باشد مثل سوختن و غرق شدن و نحو آن اقتصار باقل واجب نمایند و هرگاه بهمین قدر نیز خوف تلف جسد باشد نماز ساقط است بلکه با خوف فساد میت دفن مقدم است بر نماز میت و بر نماز یومیه نیز هر چند وقت یومیه تنگ باشد چنانچه تفصیل آن میاید ان شاء الله تعالے **س** ایا شرط است در نماز میت اباحت مکان مصلے و میت و اباحت لباس مصلے و طهارت ان یا نه **ج** شرط است اباحت مکان میت و مصلے چنانچه شرط است اباحت لباس مصلے و اینکه لباسش حریر و طلاباف

نباشد بلکه پاک باشد لباس و بدنش بلکه جمیع شرائط صحت نماز یومیه در
لباس نیز موجود باشد چنانچه بهتر ان است که جمیع موانع صلوة یومیه را
ترک نمایند از خنده و فعل کثیر و نحو ان بلکه اعتبار نمایند جمیع شرائط نماز یومیه
از وضو و غسل و تیمم هر چند درین نماز شرط نیستند س هر گاه میت
دور باشد و یا انیکه حاجب و مانع باشد نماز بر او صحیح است یا نه ج
شرط است در صحت صلوة بر میت اینکه دور نباشد مگر باعتبار صف
و همچنین باید حاجب و مانع نیز نباشد و باید بنحوے باشد که نماز بر میت
صادق اید س هر گاه نماز کنند بر میت در حال عدم تمکن چون بر بینندگان
یا نشستگان یا غیر اینها از صور عجز و عدم تمکن و پس ازین عذر مرتفع شود
و یا انکه متمکنے پیدا شود واجب است دو دفعه صلوة بر میت یا انکه
بهمان عاجزین اکتفا نمایند ج اقوے ان است که بعد از تمکن
عاجز دو دفعه نماز کنند و اکتفا ننمایند متمکنین بنماز عاجز هر چند که نماز عاجز
مشروع است با بودن متمکن علے الاقوے س هر گاه میت
بر و افتاده باشد و یا انکه مصلے پایے او را در جانب راست خود قرار
دهد نماز صحیح است یا نه ج شرط است انکه میت را بنحوے بگذارند
که روے او بسمت اسمان باشد و سر میت بجانب راست مصلے باشد
نه انکه پاے او جانب راست مصلے باشد بلے این شرط در ماموین
معتبر نیست س هر گاه معلوم شود فساد نماز بر میت بعد از دفن
ان چه نمایند ج حکم ان مثل حکم نماز نکردن است پس اگر دفن
شد بر قبرش نماز کنند هر چند فساد نماز بجهت عکس گذاشتن میت
باشد بسمت قبله س هر گاه بر میت نماز کنند مدفونًا و اتفاقًا جسد

او بیرون اقتدا اعادہ نماز لازم است یا نہ ج اقوی عدم لزوم اعادہ است زیرا کہ امر شرعی مفید اجزائی میباشد نظیر نماز با تیمم ہر چند احوط اعادہ نماز است خصوص اگر بیرون آمدن میت در یک شبانہ روز باشد س اوقاتی کہ مکروہ است دران بجا آوردن نوافل جائز است نماز کردن بر میت درین اوقات یا نہ و بر فرض جواز آیا خواندن صلوۃ میت متصف بوجوب یا استحباب میشود یا نہ ج جائز است نماز میت در ہمہ اوقات و کراہتی ندارد حتی در اوقاتی کہ نافلہ دران مکروہ است ہر چند نماز میت مستحب باشد بلکہ اقوی تقدیم نماز میت است در وقت فضیلت نماز یومیہ بر یومیہ و بر نافلہ یومیہ و ہم چنین مقدم است تعجیل نماز میت بر قضاء یومیہ و قضاء نافلہ بلی این تقدیم نماز میت در وقتی است کہ وقت نماز یومیہ وسعت داشتہ باشد و خوف فساد بر میت نباشد پس اگر وقت فریضہ مضیق باشد و خوف فساد بر میت نباشد واجب است تقدیم فریضہ و خلاف ان حرام است چنانچہ اگر خوف فساد بر میت باشد و وقت فریضہ موسع باشد واجب است تقدیم نماز میت و خلاف ان نیز حرام است و اگر وقت فریضہ مضیق باشد و خوف فساد بر میت ہم باشد درین وقت یومیہ را مقدم بدارد و میت را دفن کنند و نماز را بر قبر میت کنند و اگر با خوف فساد بر میت دفن نیز ممکن نباشد الا بترک نماز یومیہ درین وقت نماز یومیہ را ترک نمایند و دفن . . را مقدم بدارند و اگر ممکن شود در حال دفن نماز با ایماء و اشارہ پس با ایماء و اشارہ نماز یومیہ را بجا آورد و بعد قضاء نماید بہتر است س در اثنای نماز یومیہ و کسوفین و نحو ان از نمازہای واجب

جائز است نماز بر جنازه یا نه ج اقوی عدم جواز نماز بر میت است در اثناے فرائض هرچند محو صورت نماز واجب نشود پس هرگاه در اثناے نماز میت میت دیگری را حاضر نمایند جائز است شریک نمودن آن ثانی با اول یا نه و بر فرض جواز طریق تشریک را بیان فرمایند و هم چنین جائز است قطع این نماز و نماز کردن بر هردو یک مرتبه یا نه ج مخیر است نماز کننده بین سه چیز اول نماز بر میت اول را تمام کند و از براے میت ثانی نماز علیحده کند دوم آنکه هردو را شریک کند در تکبیرات باقیه که قصد نماید که این تکبیر مال هردو باشد بایں معنی که این تکبیر مثلاً تکبیر سوم میت اول باشد و تکبیر اول میت دوم و براے میت اول همان دعاے اللهم اغفر للمومنین را بخواند و از براے میت ثانی دعاے شهادتین را بخواند و در خواندن دعا مخیر است بین آنکه اول دعائے میت اول را بخواند یا دعائے میت ثانی را و بعد از تمام شدن نماز اول مخیر اند که او را بردارند یا آنکه برندارند تا نماز میت ثانی تمام شود سوم آنکه قطع نماید نماز اول را و بر هردو یک نماز بجا آورد ولکن جواز قطع در صورتی است که خوف بر هیچکدام ازین دو میت بطول مکث نباشد از جهت فساد میت ترکیدن و نحو آن یا از جهت ممکن نشدن دفن و اما در صورت خوف بر میت اول حرام است قطع نماز قطعاً و هم چنین حرام است تشریک در صورت خوف فساد بر میت از جهت زیادتی مکث هرگاه تشریک موجب زیادتی مکث شود والا جائز است چنانچه خوف فساد هرگاه مخصوص بمیت ثانی باشد و تشریک نیز موجب طول مکث شود حرام است

کیفیت نماز بر مصلوب

تشریک واجب است قطع و اگر خوف فساد بهر دو میت باشد اختیار
نماید در قطع نماز و تشریک هرکدام که زیانش کمتر باشد بلی اگر قطع نماز
نفع نداشته باشد از جهت نبودن کسیکه مباشر دفن شود مگر بعد از فراغ
اینوقت مخیر است میان قطع و تشریک س هرگاه دو میت مختلف باشند
نماز ایشان در وجوب و استحباب یا تعیین مختلف باشند جائز است تشریک
ایشان باین ج اقوی جواز است هرچند از حیثیت وجوب و ندب
مختلف باشد و احوط ترک تشریک است **در کیفیت نماز بر
مصلوب** س کیفیت نماز بر مصلوب در حالتیکه بر درخت
باشد بیان فرمایند ج بدانکه مصلوب بر دو قسم است یکی آنکه بحکم
شرع او را بدار کشیده اند درین قسم زیاده بر سه روز نگاه نمیدارند از دار
در دار و بعد از سه روز او را فرود میاورند و بر او نماز میکنند و در
حالتیکه بر دار کشیده باشد بر او نماز نکنند مگر آنکه یاس از فرود آوردن
حاصل شود بجهت تعذر یا تعسر درین وقت در همان حال نماز کنند دوم
آنکه بحکم شرع او را بدار نکشیده باشند بلکه بظلم و حکم غیر حاکم شرع در یوقت
مطلقاً بر او نماز نکنند مگر بعد از یاس بجهت تعذر یا تعسر در روایتی در نماز
بر مصلوب از حضرت امام رضا علیه السلام منقول است که فرمود که اگر روی مصلوب
بسمت قبله باشد پس نماز کنند بر دوش راست مصلوب میایستند و هرگاه
پشت بقبله باشد نماز کننده بر دوش چپ دار کشیده بایستد برتبه که
مابین مشرق و مغرب قبله میباشد و هرگاه دوش چپ مصلوب بسمت
قبله باشد نماز کننده بر دوش راست دار کشیده بایستد و هرگاه دوش
راست مصلوب بسمت قبله باشد نماز کننده بر دوش چپ دار کشیده

باشند و میت هر طور باشند پس باید که نماز کننده همیشه مقابل دوش
باشد و باید که روی نماز کننده بما بین مشرق و مغرب باشد و باید
روی بدار کشیده یا پشت بدار کشیده البته نایستد و این حدیث را مجلسی
اعلی الله مقامه در بحار توجیه نموده و لکن عمل بان مشکل است س
اذان و اقامت و تشهد و سلام در نماز میت جائز است یا نه ج اذان
و اقامت و حمد و سوره و قنوت و رکوع و سجود و تشهد و سلام بلکه تکبیرات
سته افتتاحیه و دعاء توجه بقصد مطلوبیت درین نماز بدعت و حرام است
س با تمکن از اب جائز است تیمم از برای نماز میت یا نه ج جائز
است تیمم برای نماز جنازه هر چند متمکن از اب باشد و هر چند که جنب
باشد و لکن بهتر ان است که با عدم خوف فوت نماز میت و تمکن از
استعمال اب تیمم ننماید و لازم نیست درین تیمم قصد بدلیت از وضو یا غسل
س کسی که نماز کرده باشد بر میت میتواند دو دفعه نماز کند یا نه ج
مکروه است دوباره نماز کند چه بجماعت چه بفرادی مگر انکه میت از
اهل شرف و علم و تقوی و ورع باشد و اما برای کسی که نماز نکرده
باشد کراهت دارد نماز کردنش بر میتی که نماز بر او کرده اند
چه بجماعت باشد چه بفرادی س تکلم در نماز میت جائز است
یا نه ج تکلم نکند البته هر چند دلیل واضحی بر حرمت تکلم نداریم
بجهت انکه مختار این است که دعا است نه نماز حقیقة س قطع نماز
میت جائز است یا نه ج جائز است و لو اختیارا چه در جماعت چه در
فرادی س محل تکبیر در نماز جنازه بعد از تمام شدن دعاء
است یا وقتش شروع کردن مهر دعاء است ج بعد از تمام شدن است

در غیر تکبیر افتتاح در کیفیت نماز میت بین

کیفیت صلوۃ میت را بفرمایند ج کیفیت ان این است کہ نیت کنند کہ نماز میکنم برای میت حاضر بحسب وجوب ان قربۃ الی اللہ و پنج تکبیر بگوید و درمیان انہا چہار دعا بخواند اول شہادتین دوم صلوات بر پیغمبر و آل او سوم دعا از برای مومنین چہارم دعا از برای میت پس بعد از تکبیر اول بگوید اشہد ان لا الہ الا اللہ و اشہد ان محمدا رسول اللہ و بعد از تکبیر دوم بگوید اللہم صل علی محمد و ال محمد و بعد از تکبیر سوم بگوید اللہم اغفر للمؤمنین والمؤمنات و بعد از تکبیر چہارم اللہم اغفر لھذا المیت و بعد از ان تکبیر پنجم را بگوید کافی است و بہتر ان است کہ بعد از تکبیر اول بگوید اشہد ان لا الہ الا اللہ وحدہ لا شریک لہ الہا واحدا احدا صمدا فردا حیا قیوما دائما ابدا لم یتخذ صاحبۃ ولا ولدا و اشہد ان محمدا عبدہ و رسولہ ارسلہ بالھدی و دین الحق لیظہرہ علی الدین کلہ ولو کرہ المشرکون و تکبیر دوم را بگوید و بگوید اللہم صل علی محمد وال محمد کافضل ما صلیت و بارکت و ترحمت علی ابراھیم وآل ابراھیم انک حمید مجید و صل علی جمیع الانبیاء والمرسلین پس تکبیر سوم را بگوید و بگوید اللہم اغفر للمؤمنین والمؤمنات والمسلمین والمسلمات الاحیاء منہم والاموات تابع اللہم بیننا و بینہم بالخیرات انک علی کل شئ قدیر پس تکبیر چہارم را بگوید و بگوید اللہم ان ھذا المسجی قدامنا عبدک وابن عبدک وابن امتک نزل بک وانت خیر منزول بہ اللہم انک قد قبضت روحہ الیک وقد احتاج الی رحمتک وانت غنی عن عذابہ اللہم انا لا نعلم منہ الا خیرا وانت اعلم بہ منا اللہم انکان

محسنا فزد فی احسانه وان کان مسیئا فتجاوز عن سیئاته و تکبیر سیم را بگوید و بعد بگوید ربنا اتنا فی الدنیا حسنة وفی الاخرة حسنة وقنا عذاب النار واز نماز فارغ شود و هرگاه مخالف باشد بهر پنج تکبیر است و لاکن بعد از تکبیر رابع نفرین بر او کند بلکه لعن نیز بکند و بهتر آن است که بگوید اللهم اخز عبدك وابن عبدك هذا اللهم اصله نارك واذقه الیم عقابك وشدید عقوبتك واورده نارا واملأ جوفه نارا وضیق علیه لحده فانه کان معادیا لاولیائك وموالیا لاعدائك اللهم لا تخفف عنه العذاب واصبب علیه العذاب صبا ودر وقت برداشتن بگوید اللهم لا ترفعه ولا تزکه واگر مستضعف شد بایمعنی که تمیز درستی ندارد که بتواند حق را از باطل جدا نماید بعد از تکبیر چهارم بگوید بمثل این عبارت اللهم اغفر للذین تابوا واتبعوا سبیلك وقهم عذاب الجحیم واگر میت حق نشناخته باشد بعد از تکبیر چهارم بگوید اللهم انك خلقت هذه النفوس وانت تحییها وانت اعلم بسرائرها وعلانیتها ومستقرها اللهم وهذا عبدك ولا اعلم منه شرا وانت اعلم به وقد جئناك شافعین له بعد موته فان کان مستوجبا فشفعنا فیه واگر مجهول الحال بوده که مذهبش معلوم نباشد پنج تکبیر میگوید و بعد از تکبیر چهارم میگوید اللهم ان کان یحب الخیر واهله فاغفر له وارحمه وتجاوز عنه واگر طفل باشد نیز پنج تکبیر بگوید واگر پدر و مادرش مؤمن باشند بعد از تکبیر چهارم بگوید اللهم اجعله لابویه ولنا سلفا وفرطا واجرا واگر پدر و مادرش مؤمن نباشند ترک دعا برای ایشان کند واگر میت زن باشد بجای عبدك امتك و بجای ابن ابنة بگوید وبجای ابن یا ابنة ولد بگوید وبجای عبد وامة رق بگوید وجمیع ضمایر راجع

بمیّت را مونث بیاورد **س** اگر نداند که میّت زن است یا مرد ضمایر
را چه نحو بیاورد **ج** بهر نحو که بیاورد ضرر ندارد و اگر در مونث ضمیر را
مذکر بیاورد بقصد شخص و نعش و در مذکر ضمیر را مونث بیاورد بقصد جثه و جنازه
ضرر ندارد **س** اگر دعا و ضمائر را سهواً یا جهلاً غلط بخواند کافی است
یا نه **ج** بلی کافی است و ضرر ندارد **س** شخص بعد از اقدام دیگری
بنماز میّت میتواند بقصد وجوب نماز نماید یا نه **ج** تا نماز میّت تمام نشده
هر که نماز کند یا اقتدا نماید بقصد وجوب ضرر ندارد **س** در جائیکه نماز
میّت واجب است میتواند قصد مستحب نماید یا اگر مستحب قصد وجوب
کند یا نه **ج** بلی میتواند عمداً و سهواً و ضرر ندارد **س** دعا نمودن در حق
میت یا در حق خود غیر از ادعیه ماثوره در صلوة میّت جائز است یا نه
ج بلی جائز است **س** هرگاه بر میّت نماز کند شخصی که فاسق
باشد لازم است بر دیگران دو دفعه خواندن نماز میّت یا نه **ج** لازم
نیست و شرط نیست در نماز میت که نماز کننده بر او عادل باشد و فعل
فاسق نیز محمول بر صحّت میباشد ما دامی که علم بفساد فعلش نداشته باشد
بلی با علم بفساد فعلش لازم است بر دیگران که نماز کنند بر او **س**
هرگاه شخص مظنه نماید به اینکه غیر او اقدام مینماید در نماز میت یا واجبات
کفائیه دیگر میت از غسل و غیر آن وجوب اقدام بر او ساقط است یا
اینکه باید قطع حاصل نماید بمباشرت غیر **ج** اگر مظنه یا قطع داشته باشد
بمباشرت غیر لازم نیست بر او اقدام بلکه اگر احتمال بدهد مباشرت غیر نیز
لازم نیست اقدام بر او معیّناً بلکه اگر قطع داشته باشد بعدم مباشرت غیر
یا آنکه مظنه بعدم مباشرت غیر لازم است بر او اقدام **س** هرگاه کسی

شروع به یکی از واجبات کفائیه میت نماید محض مباشرت این شخص از دیگران ساقط است یا آنکه باید علم باتمام شخص بهم برساند بر وجه صحیح
ج سقوط از غیر مشروط باتمام آن فعل میباشد و بمجرد شروع در آن فعل ساقط نمیشود از غیر بلی قطع بعدم اتمام مانع سقوط میباشد و همچنین ظن بعدم اتمام علی الاحوط س هرگاه شخص قادر متمکن شروع بنماز میت نمود و در اثنای نماز عارضه رخ داد که نماز را بطریق عاجز غیر متمکن بعمل آورد و تمام نمود آیا این فعل باعث سقوط از غیر میشود یا نه ج اقوی سقوط است و احوط عدم سقوط است س هرگاه شخصی که مباشر واجبات میت میباشد از روی اشتباه مخالف واقع بعمل آورده مثل اینکه باب مستصحب الطهارت غسل داد میت را یا آنکه دفن نمود در مکانی بگمان اینکه مباح است و دیگران بدانند بخصوص مکان و نجاست آب را لازم است برایشان تو لی امورات میت دو مرتبه یا نه ج لازم است برایشان که متولی واجبات شوند دوباره از غسل وغیره و دفن در مکان مباح س آداب مستحبه نماز میت را نیز بیان فرمایند ج آداب هند و به نماز میت نیز چند چیز است اول آنکه نماز کننده باوضو و یا باغسل یا باتیمم باشد دوم آنکه اگر میت مرد باشد هر چند بالغ نباشد مقابل کمر میت یا سرش بایستد و اگر زن است هر چند بسر حد بلوغ نرسیده باشد محاذی سینه اش بایستد و اگر معلوم نباشد که زن است یا مرد مثل خنثی درین وقت مخیر است و اگر برابر سینه اش بایستد شاید بهتر باشد و اگر مرد و زن جمع شوند و خواهند که یک نماز کنند سینه زا در مقابل کمر مرد قرار دهند که فضیلت

وقوف ہر دو را درک کند و اگر جنازہ بسیار جمع شود و خواہند که یک نماز نمایند مرد را نزدیک امام مصلے گذارند و بعد ازان طفل شش سالہ را و بعد ازان بندہ را و بعد ازان خنثی را و بعد ازان زن را و بعد ازان پسر کمتر از شش سالہ را و بعد ازان دختر کمتر از شش سال را واین ترتیب مستحب است نہ واجب و اگر چنانچہ سر ہر جنازہ را محاذی ران دیگرے بگذارد بنحوے که از قبلہ منحرف نشوند و یک صف نشوند و در وسط باشند و نماز بکنند ہمہ جنازہ ہا بیک نماز ضرر ندارد ہر چند بہتر ان است که جنازہ ہا را مقابل ہم بگذارند انقدر که پُر دور نشود مصلے از جنازہ با این معنے که جنازہ را زیاد نگذارند بلکہ اقتصار کنند بدو جنازہ یا سہ جنازہ و اگر سر جنازہ ہا را بران دیگرے بگذارند انقدر زیاد نباشند جنازہ ہا که بعضے از جنازہ ہا در پشت سر امام واقع شود یا از قبلہ منحرف شود سوم انکه کفش را از پا بکند بلکہ اگر پا برہنہ باشد بہتر باشد چہارم انکه در تکبیر اول ہر دو دست را بلند کند تا نزدیک گوش مثل فریضہ و اما در تکبیرات باقیہ پس او سے نیز استحباب رفع یدین است ہر چند بعضے مستحب ندانستہ اند ولکن عدم استحباب رفع یدین ضعیف است پنجم انکه بسیار نزدیک باشند بجنازہ که اگر باد بوزد دامن مصلے بجنازہ برسد ششم انکه این نماز را بجماعت بجا آورند ہفتم انکه پیش نماز بعد از نماز بلکہ سائر ماموین نیز از جائے خود حرکت نکنند تا انیکه جنازہ را بردارند و اگر کسے نباشد که جنازہ را بلند کند انہا ئیکہ نماز کردہ اند بلند کنند و این استحباب در حق ایہنا ساقط است ہشتم انکه امام بلند بخواند دعا و تکبیرات را و اما ماموم پس آہستہ بخواند مثل فریضہ نہم انکه ماموم ہر چند یک نفر باشد در پشت سر امام

باشند بخلاف غیر این نماز که اگر یک نفر باشد مستحب است که در جانب امام باشند و هم آنکه نماز میت را در روز بگذارند اگر مانعی نباشد یازدهم آنکه بعد از فراغ از نماز مکث کنند در جای خود بقدر میان دو تکبیر دوازدهم آنکه نماز میت را بجا آورند در مواضعی که متعارف شده باشد غالباً خواندن نماز میت دران موضع تا اینکه برای مردم آسان باشد جمع شدن دران مواضع و هرچه نماز گذارندگان بر میت بیشتر باشد سبب آمرزش او بیشتر میشود و از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام روایت شده است که هرگاه شخص بمیرد و چهل مومن بر جنازه او حاضر شوند و بگویند اللهم انا لا نعلم منه الا خیرا و انت اعلم به منا یعنی خداوندا نمیدانیم ازین بنده مگر خوبی و نیکی و تو داناتر میباشی باین بنده از ما حق سبحانه میفرماید من قبول کردم گواهی شمارا در باره او و آمرزیدم او را از چیزی که میدانم و شما نمیدانید سیزدهم آنکه در وقت دعای بر میت که بعد از تکبیر چهارم میخوانند دست ها را بردارد چنانچه در مطلق دعا دست برداشتن مستحب است چهاردهم آنکه جد و جهد کنند در دعای میت و قصد شفاعت میت نماید در دعای با او پانزدهم آنکه منع کنند کافر و منافق و فاسق را از حضور نماز جنازه شانزدهم آنکه در مسجد نماز نکنند حتی در مسجد حرام مکه و بعضی گفته اند مسجد الحرام مکه معظمه کراهت ندارد و دلیل واضحی ندارد و هفدهم قبل از نماز جنازه سه مرتبه بگویند الصلوة در

دفن میت

مس فائده دفن و ثواب آنرا بیان فرمایید ج فائده آن بسیار است چنانچه در حدیث است از حضرت امام رضا صلوات الله علیه که فائده آن این است که مطلع نشوند مردم بر فساد

دفن میت

جسد او و زشتی روی او و بدی بوی او و تنافر کشوند احیا
از جهت بوی او و فساد بدن او و پوشیده باشد از دشمن و دوست
تا اینکه دشمن شماتت نکند و دوست محزون نشود و اما ثواب نیز بسیار
است از انجمله از رسول خدا روایت شده است که هر که قبری برای
مسلمی بکند و او را ذخیره خود کند خدا حرام کند آتش جهنم را برا و و در
بهشت جای دهد او را و وارد میکند او را بحوضی که در و ابریقهای
بسیار باشد بعدد ستارهای آسمان و بدانکه مستحب است که هر
کسی برای خود قبری اماده کند در حال چه حال صحت و سلامتی
و چه در حال مرض خصوص مرض وفات که تاکیدش بیشتر است چنانچه
مستحب است که در قبر خود داخل شود و قرائت قران نماید **س** دفن
میت چون نماز و کفن واجب کفائی میباشد یانه **ج** بلی واجب
است دفن میت بوجوب کفائی مثل سایر واجبات میت از غسل
و نحو آن **س** در دفن میت نیت لازم است یانه **ج** شرط نیست
در دفن میت نیت بلکه اگر غیر بالغ و غیر عاقل قبر را بکنند ضرر ندارد بلکه
اگر مباشر دفن نیز نشود ضرر ندارد بشرط آنکه بالغ عاقل ناظر براو باشد
که دفن بسمت قبله شود و سایر شرائط دفن نیز بر وجه صحت بعمل آورده شود
س قدر واجب از دفن را بیان فرمائید **ج** واجب است
دفن میت بنحوی که پنهان نمایند جسد میت را در زیر خاک بطوری
که محفوظ بماند جثه او از ضرر درندگان و بوی بد او از انتشار در میان
مردمان پس اگر مکان دفن و زیر زمین حیوانات موذیه داشته باشد که
بمجرد دفن میت را پاره میکنند باید میت را در جای دیگر دفن نمایند

و یا آنکه بتعمیر و خشت و نحو آن قبر ش را فرش کنند که بدن میت محفوظ بماند
از ضرر و هم چنین هرگاه مکان و دفن طورے باشد که جسد میت بجبر و دفن
فاسد شود باید دفن در آنجا ننمایند و اگر منحصر شود مکان بمثل چنین مکانی
و یا آنکه غیر از زمین مکان عسر و حرج شدید باشد پس بتعمیر و خشت و نحو آن
قبر را فرش نمایند و میت را دفن نمایند س هرگاه بر روے زمین بنائے
بنا کنند و میت را در آن ہمبا بگذارند بطورے که محفوظ از درندگان
و نحو آن بماند دفن واجب بعمل میاید یا نه ج در حال اختیار گذاشتن
جسد میت را در بناء و نحو آن از تابوت از آہن یا سنگ کافی نیست
و واجب از دفن حاصل نمیشود بلے در حال تعذر از دفن در زمین بجہت
سخت بودن زمین و نحو آن و ممکن ہم نباشد نقل بجائے دیگر ہر چند با جرت
باشد که در ین وقت جائز است در روئے زمین به بنائے محکم جسد میت
را بپوشانند و محفوظ بدارند از ضرر و لکن بعد از قدرت دفن دفن نمایند
هرگاه جسدش باقی باشد و اگر استخوانش باقی باشد دفنش احوط
است پس واجب است اینکه دفن در زمین باشد و چیزے را که زمین
نامند مثل برف و آب و نحو آن کافی نیست دفن در آن بلے ضرر
ندارد دفن در زمین طلا و نقره و نمک ہر چند تمام زمین مس یا طلا یا نقره
یا سنگ مرمر و نحو آن باشد س دفن در نحو مساجد و مدرسه و نحو آن
از اراضی موقوفه غیر قبرستان جائز است یا نه ج در زمین وقفی
غیر قبرستان مثل مسجد و نحو آن جائز نیست علی الاحوط چنانچه جائز
نیست دفن در مکان مغصوب و دفن در قبرے که دفن شده باشد
میت دیگر بطریق شرعی و ہنوز پوسیده نشده باشد س دندان یا موئے

یا ناخن زنده که از اتفاق آورده بشاهد دفن کنند چیزیے ثواب دارد
یا نه واین فعل منصوص هم هست یا نه و در صورتیکه فعل مذکور جائز باشد
دفن آن در قبرے که برائے میت دیگرے کنده باشند جائز است یا
علیحده برائش گورے بکنند و دفن کنند ج مستحب است که اجزائے
انسان را نگاه داشته با خود انسان دفن کنند در حدیث است که
دندان شریف امام محمد باقر علیه السلام افتاد و وصیت نمود دندان بزرگوار
با امام جعفر صادق علیه السلام که نگاه بدارد و دفن نماید با حضرت بلکه
در حدیث است که دفن مو و دندان و ناخن و خون مستحب است و
عن علی علیه السلام عن النبی قال امرنا بدفن اربع الشعر والسن
والظفر والدم بلکه از عائشه مروی است عن النبی کان یامر بدفن
سبعة اشیاء من الانسان الشعر والظفر والدم والحیض والمشیمة
والسن والعلقة بنابران اگر دندان مثلاً اگر دفن شود با غیر بدن یک
استحباب بعمل آمده و با بدن دو استحباب و ان شاء الله تعالی دفن
جزء در کربلا مقتضائے تخفیف عذاب یا رفع عذاب از سائر اجزا نیز میشود
والله العالم س طریق دفن را نیز بیان فرمائید ج واجب است
انکه میت را در قبر به جانب راست رو بقبله بخوابانند نه بطریق احتضار
و وقت نماز کردن س اگر قبله مشتبه باشد در دفن میت چه نمایند
ج در صورت اشتباه قبله و عدم تمیز مشرق از مغرب و عدم مظنه ساقط
است رو بقبله نمودن چنانچه ساقط است هرگاه منتظر تمیز قبله شوند خوف
فساد بر جسد میت باشد و یا انکه صبر و انتظار در تشخیص قبله موجب ضرر
مباشرین باشد که درین وقت بهر طریقے که خواهند دفن نمایند و عمل

بقرعه در تحصیل قبله بدن میت لشمول عموم قوله القرعة لکل امر مشکل
س هرگاه دو نفر بهم چسپیده باشند در دفن ایشان چه نمایند ج
جایز نیست جدا کردن و رو بقبله دفن کردن بلکه از یکی رو بقبله ساقط
است س هرگاه سینه میت و یا سر میت به تنهائی یافت شود دفن
آن باید رو بقبله شود یا نه ج بلی سر میت و یا سینه آن که به تنهائی
دفن شود باید رو بقبله باشد چنانچه اجزای میت که پاره پاره و
جدا شده باشد باید رو بقبله دفن شود مگر آنکه گوشت پارچه باشد بی استخوان
هرچند احوط است س هرگاه ضعیفه ذمیه حامله از مرد مسلم بمیرد دفن
او چه نحو نمایند ج هرگاه طفل نیز مرده باشد و یا آنکه هنوز روح در او
دمیده باشد و هرچند از زنا باشد پشت آن زن را بجانب قبله کنند تا
روی طفل بقبله شود چون روی طفل در شکم بجانب پشت مادر است
س دفن میت در مقابر مخالفین جایز است ج دفن مومن در
مقبرهٔ غیر اهل ایمان جایز نیست مگر بجهت ضرورت و تقیة و جائز نیست
دفن مومن در جائی که هتک حرمت او باشد چون بیت الخلا و بالوعه
و نحو آن از جاهائی که محل نجاست باشد هرچند بالوعه را تازه کنده باشند
س هرگاه شخصی در کشتی بمیرد در دفن آن چه نمایند ج بعد از غسل
و کفن و حنوط هرگاه نقل بخشکی ممکن باشد نقل نمایند و نماز را در خشکی نمایند
هرگاه اضطراب در دریا باشد و هرگاه اضطراب در دریا نباشد و
ایستادن و تمیز قبله ممکن باشد نماز در دریا ضرر ندارد و مجرد سیر و رفتن
کشتی مانع از صحت صلوة نمیباشد چنانچه میاید حکم آن انشاء الله تعالی
در بحث صلوة و اگر نقل بخشکی ممکن نباشد و یا آنکه دشوار باشد و با انتظار قبله

باعث فساد جسد میت باشد و یا اگر در کشتی محل خوف باشد بر میت از نبش و نحوان مجبر آیند درین وقت میان دو قسم یکی اینکه در ظرف سنگین مثل خم و نحوان بگذارند و سر او را محکم به بندند و در دریا به اندازند و قسم دیگر اینکه پای او را بچیز سنگین چون سنگ و آهن به بندند و سنگین نمایند و بیندازند بدریا و درین قسم لازم نیست پوشانیدن ان در تابوت یا خمره و نحوان چنانچه در قسم اول باید در مثل خم مستور باشد و ان خم نیز سنگین باشد که بآب فرو رود پس دفن میت در دریا فروبردن میت است در دریا نه مجرد انداختن ان در دریا مگر اگر ممکن نشود فروبردن که در آنوقت اکتفا میشود بمجرد انداختن چنانچه باید در زمان انداختن ملاحظه نمایند مکانی را که قطع به فروبردن ماهی و حیوانات دیگر را انداشته باشند بمجرد انداختن پس اگر مکانی باشد که بمجرد انداختن بلع مینمایند حیوانات دریائی جسد میت را باید در ان مکان نیندازند و در جای دیگر بیندازند پس در قسمین مذکورین کدام قسم از ان مقدم است بر قسم دیگر ج با امکان قسم اول را بجا آورند نه قسم دوم را و در سنگ و خمره ملاحظه احتیاط اولی است هر چند از مقدمات دفن است و ظاهر این است که از اصل مال است ولکن مهما امکن با وجود سنگ و خمره بی قیمت و کم قیمت و با عدم احتیاج لسنگ و خمره و بعده ملاحظه خاصیت در آهن اختیار سنگ و خمره بی قیمت و کم قیمت را نمایند والله العالم س در دفن میت نیز اذن ولی شرط است یا نه ج بطی گذشت که اذن ولی شرط است پس اگر میت را دفن نمایند بدون اذن ولی دفن واجب بعمل نیامده است س آداب مستحبه دفن را بیان فرمائید ج مستحبات

دفن چند چیز است اول انکه در مقبره نزدیک دفن نمایند مگر انکه ترجیح
در مقبره دور باشد مثل اینکه بعضی از اکابر و بزرگان دین در انجا مدفون
باشند و یا انکه زیارات اهل قبور در انجا بیشتر باشد دوم انکه جنازه را
در نزدیکی قبر بگذارند بقدر یک ذرع یا سه ذرع یا بیشتر و بعد ازان سه مرتبه
نقل دهند میت را بجهت گذاشتن در قبر باین طور که بمقدار دو قدم
مثلا بجانب قبر نقل نمایند و لمحه بگذارند باز نوبت دیگر نقل نمایند و لمحه صبر
نمایند و بعد ازان در دفعه سوم در قبر داخل کنند اهسته اهسته که از برای
قبر هولهای بسیار است و نباید ناگهانی میت را داخل کنند و این سه
مرتبه مستحب است هرچند میت زن باشد علی الاقوی هرچند شیخ
بهائی علیه الرحمه این مستحب را در حق مرد میداند نه زن سوم اگر میت
مرد باشد سر او را در جانب پای قبر گذارند و از جانب پای داخل
قبر کنند بجهت انکه هر چیزی را بابی است و باب قبر نزد پای میت باشد
و اگر میت زن باشد در جانب قبله بگذارند و داخل قبر کنند چهارم اگر
میت زن باشد عرضا داخل در قبر نمایند بیک نهج و اگر مرد باشد سرش
را داخل قبر نمایند و اگر معلوم نباشد که زن است یا مرد مخیر اند در کیفیت
دخول در قبر پنجم انکه وقتی که زن را داخل در قبر میکنند چادر یا پرده یا نحو
ان بر روی قبر بکشند ششم انکه شخصیکه میت را در قبر میگذارد با وضو باشد
و کلاه و عمامه نداشته باشد بلکه با سر برهنه و پای برهنه باشد و بی
ردا نیز باشد و تکمهای قبا و لباس را باز نماید هفتم انکه میت هرگاه زن
باشد محارم او او را در قبر بخوابانند و در محارم شوهر او اولی است از دیگران
و اگر شوهر نباشد از محارم هر که نزدیکتر باشد و هرگاه محارم نباشد بیگانه

ضرر ندارد ولکن بہتر آن است کہ بیگانہ از صلحاء و پیر مردان باشد و ہرگاہ میت مرد باشد بہتر آن است کہ آن شخص بیگانہ نباشد نہ خویشان ہشتم دعا خواندن در وقت برداشتن میت از تابوت پس بگوید بسم اللہ وباللہ وعلی ملۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ الی رحمتک لا الی عذابک اللہم افسح لہ فی قبرہ ولقنہ فی حجتہ وثبتہ بالقول الثابت وقنا وایاہ عذاب القبر نہم خواندن دعا در وقت دیدن قبر پس بگوید اللہم اجعلہ روضۃ من ریاض الجنۃ ولا تجعلہ حفرۃ من حفر النار دہم دعا خواندن در وقتیکہ در لحد میگذارند پس بگوید اللہم عبدک وابن عبدک وابن امتک نزل بک وانت خیر منزول بہ یازدہم بعد از گذاشتن در قبر بگوید اللہم جاف الارض عن جنبیہ وصاعد عملہ ولقہ منک رضوانا دوازدہم آنکہ عمق دگودی قبر تا چنبرہ گردن یا بقدر قامت متعارف باشد سیزدہم آنکہ در زمین سخت وصلب لحدے برائے قبر قرار دہند یا بمعنی کہ بعد از آنکہ بقدر استحباب کندہ شد از جانب پیش رو یا پشت سر را آنقدر شگافند بقدرے کہ میت را دران بگذارند و ہرگاہ زمین نرم باشد کہ خوف فرو ریختن آن باشد میان قبر را آنقدر شگافند شبیہ نہر و میت را دران بگذارند چہاردہم آنکہ لحد را سمت قبلہ قرار دہند و اگر در زمین نرم باشد عوض شگافتن وسط قبر نیز لحد قرار دہند شاید بدنما شد پانزدہم آنکہ لحد را بلند وگشادہ قرار دہند بنحوے کہ در او نشستن توانند شانزدہم آنکہ کسیکہ مباشر دفن شدہ و میت را در قبر گذاشت گرہ کفن بکشاید از سر و پا و مخیر است در ابتداء بازکردن گرہ سر یا پا ہفدہم اگر روے میت را باز کنند ہیجدہم آنکہ روے میت را بر خاک بگذارند

+ واگر خوف ملوث شدن باشد

دوازدهم آنکه در زیر روے او یا مقابل روے او در کفن او خاک کربلا
بگذارند بشرطے که خوف ملوث شدن نباشد + تربت را در نگذارند و اگر
یک خشت از تربت طاهره کربلا در مقابل رویش بگذارند اینهم بد نیست
ولکن خشت را در زیر میت بگذارند و در روایتے وارد شده است که زنے
زنا میداد و اولاد زنا را بعد از زائیدن میسوزانید از جهت خوف بر اهل خود
و بر حالت او کسے مطلع نشده بود مگر مادرش و چون مرده و دفنش کردند پس
قبر او را بیرون انداخت و قبول نکرد پس نقل بجاے دیگر کردند و در آن
مکان دفن کردند باز آن قبر نیز او را قبول نکرده بیرون انداخت پس
اهلش آمدند خدمت امام جعفر صادق علیه السلام حکایت را نقل نمودند
پس حضرت از مادرش پرسید که چه میکرد در حیوة خود مادرش قصه را نقل
نموده حضرت فرمودند که زمین قبول نمیکند این زن را زیرا که عذاب
میکرد خلق را بعذاب خدا در قبر او از تربت حسین صلوات الله بگذارند
پس گذاشتند پس خداوند ستر کرد آن زن را بیستم آنکه خاک زیر سر میت
را بلند کنند بطریق بالش بست و یکم آنکه خشت یا کلوخے در پشت یا شانه
میت بگذارند تا آنکه بر پشت نیفتد بست و دوم آنکه چون روے او را
بخاک گذاشتند پیش از پوشیدن لحد ولی میت یا ماذون از جانب
ولی میت دهان خود را نزدیک گوش میت و دست راست خود را
بر دوش راست و دست چپ خود را بر دوش چپ میت بگذارد و او را
بقوت حرکت دهد و تلقین کند باعتقادات حقه خصوصاً ولایت ائمه معصومین
علیهم السلام را یک مرتبه یا دو مرتبه یا سه مرتبه بطریقے که در روایات وارد
شده است و جامع ترین کلمات این است **در تلقین میت**

تلقین میت

اسمع افہم یا فلان ابن فلان تا سہ مرتبہ و بجائے فلان ابن فلان
نام خود او و پدر او را بگوید و بگوید هل انت على العهد الذی فارقتنا
علیه من شهادة ان لا اله الا الله وحده لا شریك له وان محمدا صلی
الله علیه واله عبده ورسوله وسید النبیین وخاتم المرسلین وان
علیا امیر المومنین وسید الوصیین وامام افترض الله طاعته علی
العالمین وان الحسن والحسین وعلی بن الحسین ومحمد ابن علی وجعفر
بن محمد وموسی بن جعفر وعلی بن موسی ومحمد بن علی وعلی بن محمد
والحسن بن علی والقائم الحجة المهدی صلوات الله علیهم ائمة
المومنین وحجج الله علی الخلق اجمعین وائمتك ائمة هدی ابرار یا فلان
ابن فلان اذا اتاك الملكان المقربان رسولان من عند الله تبارك
وتعالی وسئلاك عن ربك وعن نبیك وعن دینك وعن كتابك وعن
قبلتك وعن ائمتك فلا تخف ولا تحزن وقل فی جوابهما الله جل جلاله ربی
ومحمد صلی الله علیه واله نبیی والاسلام دینی والقران كتابی والكعبة
قبلتی وامیر المؤمنین علی ابن ابیطالب امامی والحسن بن علی المجتبی امامی
والحسین الشهید بكربلاء امامی وعلی زین العابدین امامی ومحمد
الباقر امامی وجعفر الصادق امامی وموسی الكاظم امامی و
علی الرضا امامی ومحمد الجواد امامی وعلی الهادی امامی
والحسن العسكری امامی والحجة المنتظر امامی هؤلاء صلوات الله
علیهم اجمعین ائمتی وسادتی وقادتی وشفعائی بهم اتولی ومن
اعدائهم اتبرء فی الدنیا والاخرة ثم اعلم یا فلان ابن فلان ان
الله تبارك وتعالی نعم الرب وان محمدا صلی الله علیه واله نعم الرسول

وان علی ابن ابیطالب ولی اللہ و اولادہ المعصومین ائمۃ الاثنی عشر نعم الائمۃ
وان ما جاء بہ محمد صلی اللہ علیہ والہ حق وان الموت حق وسؤال منکر
ونکیر فی القبر حق والبعث والنشور حق والصراط حق والمیزان حق و
تطائر الکتب حق والجنۃ حق والنار حق وان الساعۃ اتیۃ لا ریب فیہا
وان اللہ یبعث من فی القبور پس بگوید افہمت یا فلان و در حدیث
است کہ میت میگوید بلے فہمیدم پس بگوید ثبتک اللہ بالقول الثابت
وھداک اللہ الی صراط مستقیم عرف اللہ بینک و بین اولیائک
فی مستقر من رحمتہ پس بگوید اللہم جاف الارض عن جنبیہ واصعد
بروحہ الیک ولقہ منک برھانا اللہم عفوک عفوک وبہتر آن است
کہ بعد از تلقین بعربی بہر زبانے کہ میت داشت نیز تلقین نمایند کہ جمع کردن مابین
تلقین عربی و تلقین کردن بزبان خود میت بہتر باشد سنت و سوم انکہ لحد بپوشانند
بخشت و بخوانند تا خاک بہ میت نریزد سنت و چہارم انکہ در پوشانیدن ابتدا بسر
میت نماید سنت و پنجم انکہ در وقت لحد پوشانیدن تا اخر لحد پوشانیدن
این دعا بخواند اللہم صل وحدتہ وانس وحشتہ وامن روعتہ واسکن
الیہ من رحمتک رحمۃ تغنیہ بہا عن رحمۃ من سواک فانما رحمتک للظالمین
وہرگاہ میت زن باشد ضمیر ہا را مونث بیاورد سنت و ششم انکہ ہرگاہ داخل
قبر شدہ از طرف پائے قبر بیرون اید از جہت احترام و از جہت انکہ ہر چیزی
را بابے میباشد و باب قبر طرف پائے میت است چنانچہ گذشت
سنت و ہفتم انکہ بعد از بیرون امدن از قبر بگوید انا للہ وانا الیہ راجعون
اللہم ارفع درجتہ فی اعلی علیین واخلف علی اہلہ فی الغابرین و
عندک نحتسبہ یا رب العلمین سنت و ہشتم انکہ حاضران بغیر اقوام میت خاک

دفن میت

را بر پشت دست در قبر بریزند نسبت دہم انکه در وقت خاک ریختن یا انکه
وقت دست از خاک تکان دادن بگویند انا للہ وانا الیہ راجعون
و در حدیث است از حضرت امام رضا صلوات اللہ علیہ کہ ہر کہ از پشت
دست سہ مرتبہ خاک بر قبر بریزد و بگوید اللہم ایمانا بک وتصدیقا بکتابک
ھذا ما وعدنا اللہ ورسولہ بنویسد خدا وند بہر ذرہ از خاک حسنہ سی ام
انکہ قبر را از زمین بلند کنند تا اینکہ قبرش معلوم باشد و زیارت کنند و
نبش نکنند سی و یکم انکہ بلندے قبر را بقدر چہار انگشت مفرجہ یا مضمومہ
بلند نمایند سی و دوم انکہ بر روے قبر ریگ یا ریگ سرخ بریزند
کہ ثواب ان بیشتر است چنانچہ پیغمبر صلے اللہ علیہ والہ بر قبر فرزند خود سنگ ریزہ
ریختہ و بر قبر مبارک حضرت رسول صلے اللہ علیہ والہ سنگ ریزہ سرخ
ریختند سی و سوم انکہ نشانہ بر سر قبر میت بگذارند سی و چہارم انکہ اب بر
روے قبر بریزند سی و پنجم انکہ اب را از جانب سر میت بریزند بجانب
پا بیایند و از جانب پا برگردند بجانب سر و اگر ابے بماند در وسط قبر
بریزند سی و ششم انکہ اب را متصل بہم بریزند و قطع نکنند تا اخر سی و ہفتم
انکہ در وقت ریختن اب رو بقبلہ باشند و استحباب اب ریختن تا چہل روز
بلکہ تا چہل ماہ نیز بر میاید سی و ہشتم آنکہ بعد از ریختن اب حاضران دست
را بگذارند بر قبر کہ نشانہ انگشتان در قبر بماند یا کف دست بلکہ تمام دست را
بگذارند و این دست گذاشتن بطریق مزبور بر قبر موکد است در نماز شام
چنانچہ موکد است از براے کسیکہ بر میت نماز نکردہ باشد سی و نہم انکہ
در وقت دست گذاشتن رو بقبلہ باشند چہلم آنکہ دران وقت ہفت مرتبہ
سورہ انا انزلناہ بخوانند و بعد ازان بخوانند دعائیکہ در لحد پوشیدن میخوانند

مکروهات دفن

یا شتمل است از ادعیه جهل و یا تکلم نمودن بمیت یا شخصی از حاضران باذن ولی
بعد از رفتن حاضران و برکه دن قبر با واز بلند تلقین نماید میت را بطریقی
که در قبر بیان شد زیرا که در خبر است که این تلقین باعث این میشود که
نکیرین داخل قبر نمیشوند و از او سوال میکنند و یکی از دو ملک بدیگری
میگوید که تلقین میت کفایت کرد ما را از سوال و از بعضی ظاهر میشود که تلقین
مستحب است در چهار حالت یکی در حالت احتضار دوم در حالت
بعد از کفن سوم در قبر پیش از پر کردن قبر چهارم بعد از درست کردن
قبر و رفتن مردم و این قول ضرر ندارد چهل و دوم آنکه در حال تلقین رو
بقبله باشد چهل و سوم آنکه ولی میت پیش از تلقین در قبر سوره مبارکه
حمد و قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس و قل هو الله احد آیة الکرسی
را بخواند بلکه پیش از قرائت اینها اعوذ بالله من الشیطان الرجیم بگوید
و صلوة بر پیغمبر نیز بفرستند چهل و چهارم آنکه قبر را چهار گوشه و پهن نمایند
که باران رحمت دران قبر قرار گیرد چهل و پنجم آنکه انگشتر عقیق در دهن میت
گذارند که در او نقش لا اله الا الله ربی و محمد نبیی او و اسمار ائمه باشد چهل و ششم
آنکه اسم میت را بالائے قبر بنویسند و در سر قبر نصب کنند سه آداب
مکروهه دفن را نیز بیان فرمایند ج آداب مکروهه آن چند چیز است اول
آنکه دو میت را در حال اختیار بدون ضرورت در یک قبر دفن ننمایند
چنانچه مکروه است دو میت را در یک جنازه گذاشتن بلکه از بعضی ظاهر
میشود که مرد اجنبی و زن اجنبیه را باهم دفن نمودن حرام است و هرگاه
بجهت ضرورت دو جنازه را در یک قبر گذارند بهتر آن است که فاصله
گذارند میان اینها و افضل را مقدم بدارند دوم آنکه زمین قبر را با آجر و

سنگ وتخته ونحوان فرش ننمایند مگر آنکه زمین نمناک باشد و یا آنکه آب
در و ظاهر شود سوم آنکه اقوام میت خاک بر قبر نریزند که باعث دل سختی و قساوت
قلب است چنانچه مکروه است از برائے خویشان میت نزول در قبر هرچند
مجلسی اعلی الله مقامه منکر کراهت نزول در قبر از خویشان شده است
مگر در ولد خارج از زوجه نسبت چهارم آنکه خاک غیر آن قبر که کنده اند در آن
قبر نریزند و یا کار نکنند در وقت دفن یا مطلقا که در حدیث است که گران
و سنگین است بر میت و از بعضی ظاهر میشود توهم اختصاص کراهت
بر چنین در قبر و گل کار سے نمودن چنانچه از بعضی نیز اختصاص کراهت
در حال دفن ظاهر میشود نه بعد از آن والله العالم پنجم آنکه قبر را ماهی پشت
قرار دهند ششم آنکه قبر را بعد از شکستن تعمیر نمایند که در حدیث است خداوند
میفرماید که من دوست میدارم قبر شکسته و مندرس و دل شکسته را حتی
میفرماید که من در نزد دل شکسته و قبر شکسته میباشم مگر قبور انبیا و ائمه علیهم السلام
وصلحا و علما که تعمیر قبور ایشان مستحب موکد است بلکه گاہ میشود که واجب
میشود و هر گاه ترک آن موجب هتک حرمت بشود هفتم آنکه بنا و عمارت بر
بالائے قبر درست نکنند بلکه خیمه ونحوان نیز نصب نکنند مگر در قبور ائمه
علیهم السلام و انبیاء و صلحاء بجهت حفظ زوار قبر ایشان از سرما و گرما و بجهت
قرارت بالائے قبر ونحوان از اغراض راجحه دیگر و در حدیث است که
کسے که تعمیر کند قبور ائمه را بمنزله کسے است که اعانت کند سلیمان بن داود را
را در بنائے بیت المقدس هشتم قبر را گل کاری کردن هرچند بخاک
همان قبر باشد و هم چنین گچ کاری نکنند چه ظاهر قبر را و چه باطن آنرا مگر
قبور ائمه و انبیا و شهدا و صلحا مگر بجهت ضرورت مثل لحد بستن قبر ونحوان

نهم ماندن در سر قبر و مکث نمودن در آنجا مگر در قبور ائمه علیهم السلم و مگر
بجهت اغراض صحیحه مثل تلاوت قرآن دهم نشستن بالای آن اگر چه آتش خویش
نرم هست که جامه من بسوزد و به بالای قبر ننشینم یازدهم مسجد قرار دادن
قبر پس قبر را مسجد قرار ندهند باین معنی که نماز را بالای آن نکنند یا اگر
او را محل سجود خود قرار ندهند و یا اگر محل پا پهلوی قبر مسجد درست
نکنند که نماز جماعت یا فرادی نمایند و اختصاص کراهت به نماز جماعت
ضعیف است و باید این که کراهت در غیر قبور ائمه و انبیاء و شهداء و صلحاء
و علماء باشد دوازدهم بول و غائط در مقبره و قبرستان سیزدهم خنده
کردن در سر قبرستان چهاردهم نقل نمودن میت را از مکانی که فوت
شده بمکان دیگر مگر آنکه نقل کنند بمشاهد مشرفه و اماکن محترمه مثل آنکه نقل
کنند میت را بسوی نجف اشرف و کربلای معلی و کاظمین و مشهد
الرضا و سر من رای و همچنین از عرفات بحرم که در حدیث وارد است
که ازین حدیث و غیر او استفاده میشود نقل از مشاهد مشرفه بسوی بعض از
مشاهد مشرفه دیگر بجهت بعضی از خواص و فضیلت آنها هر چند خالی از
رکاکت نیست بلکه منافی ادب میباشد خلاصه نقل میت بسوی هر مکانی
که مظنه رحمت و برکت در آن بیشتر است جائز است بلکه مستحب است هر چند
بسوی قبر علماء و صلحاء باشد و بعضی از ارکان علماء مثل صاحب مقامع
قدس سره ذکر کرده اند که دفن در نجف اشرف بهتر است از دفن در کربلا
و لکن گمان حقیر آن است که دفن در کربلا بهتر است از دفن در جمیع مشاهد
مشرفه و مقابر ائمه و اماکن متبرکه حتی مکه و مدینه و نجف اشرف والله العالم
بالحقائق پانزدهم قبرها در خانه قرار دادن زیرا که قرار دادن قبر در خانه

موجب وحشت اہلخانہ میشود و نزول رحمت و دعا و کبیر از مقبرہ مسلمان
نمیباشد شانہ و ہم آلودہ نمودن قبر است بنجاست و کثافات بلکہ باید اگر
آلودہ باشد دور نمایند کہ موجب احترام است ہاں قدر ہم راہ رفتن بر بالائے
قبر بدون غرض و داعیہ بیجا ہے اگر زیارت اہل قبور موقوف باشد
بگام زدن پس ضرر ندارد و در حدیث است کہ در وقتیکہ داخل قبرستان
شدے گام بر قبرہا بزن و بر بالائے آنہا راہ رو کہ ہر کہ مومن است
از راہ رفتن راحت میابد و ہر کہ منافق است دردناک و غمگین میشود

در نماز وحشت

س نماز وحشت یعنی نماز شب دفن کہ معروف است بہدیہ میت وقتش کدام است **ج** بہتر آن است
کہ مابین مغرب و عشا بخواند چون متعارف ہمین است و تطوع را وقت
فریضہ جائز میدانم **س** اگر نماز وحشت را مابین مغرب و عشا نخواند آیا
میتواند کہ در شب دفن ہر وقت از شب را کہ خواہد بخواند یا نہ **ج** اگر
مابین مغرب و عشا نخواند تا نافلہ صبح آخر شب مرخص است کہ بجا آرد
بجہت اینکہ لیلۃ الدفن صادق است تا آخر شب **س** نماز وحشت را
خود بخواند یا با جارہ ہم میتوان بجا آورد **ج** با جارہ ہم جائز است
س آیا نماز وحشت واجب است یا مستحب **ج** برائے اجیر واجب
است **س** یک کس میتواند نماز وحشت متعدد بگیرد از برائے میت
واحد **ج** دہندہ نماز اگر پسر میت است یا وارث دیگر میت جائز
است ہر طورے کہ خواہد با جیر بدہد و ہمچنین اگر وکیل مطلق باشد یا
وصی مطلق و اما اگر وکالت بنحو متعارف باشد و وصایت باشد و وصایت
نیز بنحو متعارف باشد دو نماز وحشت بیک نفر نمیتوان داد **س** آیا دادن

نماز وحشت با جبیر اولی است یا انکه صدقه برای میت بدهد ج بهتر ان است که تا ممکن باشد صدقه بفقرا ر تقدیم صدقه کند بر نماز وحشت و بر چهل و یک نفر صدقه کند عوض نماز وحشت هر چند چهل و یک نفر یا چهل را هیچ بر نخوردیم و اگر ممکن نباشد فقیران وقت نماز وحشت بدهد س طریقه نماز وحشت را بیان فرمایند ج انچه متعارف است دو رکعت است در رکعت اولی حمد و آیة الکرسی تا هم فیها خالدون احتیاطا و در رکعت دوم حمد و ده مرتبه انا انزلناه بخواند و بعد از نماز بگوید اللّهم بلّغ ثواب هذه الصّلوة الی روح فلان والله العالم

در نوحه و عزاداری کردن بر میّت

س سیلی زدن بر رو و صورت را خراشیدن و بریدن گیسو حرام است و معصیت یا نه ج همه این مذکورات شکی نیست در حرمت آن بلکه کفارتی در بریدن گریبان و پاره کردن جامه را از برای غیر پدر و برادر نیز حرام دانسته اند س عمل مذکور را از برای پدر و برادر چه صورت دارد ج از برای پدر جایز است بلکه در حق پدر بلکه بجهت برادر نیز بمقتضای بعضی از اخبار دور نیست که مستحب باشد س گریه و نوحه و فریاد بر میّت چه حکم دارد ج فریاد خارج از متعارف و نوحه را که مشتمل بر دروغ و کلمه ویل و هلاک باشد بعضی حرام دانسته اند و امّا نوحه بحق چه بشعر باشد چه بغیر شعر ضرر ندارد و بعضی نوحه در شب را مکروه دانسته اند و امّا گریه مطلقا خواه بی صدا و با صدا در هر وقت که باشد و اظهار غم و هم بهر نحوی که باشد جایز است و کراهت و حرمتی ندارد مگر انکه مشتمل باشد بر جزع و بیصبری

در نوحه و عزاداری کردن بر میت

و عدم رضای مقتضای اصلی هر چند درین وقت هم اگر حرام باشد
از جهت دیگر است س برای نوحه کننده مشروع است مزد گرفتن
بر نوحه سرائی یا نه ج بلی جائز است مزد گرفتن و مزد دادن برای
نوحه کردن چنانچه جائز است وقف برای نوحه کننده ها و وصیت برای
ایشان س نشستن از برای تعزیه تا یکی جائز است ج نشستن
از برای تعزیه زیاده از یک روز یا دو روز را بعضی مکروه دانسته اند بلکه از
بعضی استفاده حرمت میشود و حرمت و کراهت هر دو ضعیف است
بلی مضایقه نیست از کراهت نشستن زیاده بر یک روز بجهت محض تعزیه
که قصد دیگر در نشستن زیاده بر یک روز نداشته باشد مثل قصد زیاد شدن
قرائت قرآن و دعا و فاتحه میت که موجب تخفیف میت میشود س گریه و
نوحه و فریاد کردن و جامه دریدن و بر خود زدن در حق اولیاء الله
چه صورت دارد ج حرمت و کراهت آنچه ازین مذکورات که ذکر نمودیم
در حق اولیاء الله ثابت است و اما در حق اولیاء الله از انبیا و ائمهٔ طاهرین
و فاطمه زهراء صلوات الله علیها حرمتش محل اشکال است و استحبابش نیز
بالنسبت بخصوص آنچه حضرت سید الشهداء روحی و روح العالمین له الفداء
اهلبیت طاهره خود را از آن نهی فرمودند ثابت نیست مثل رو خراشیدن
و صدا بلند کردن بلکه سیلی بر رو زدن بلکه مطلق طپانچه زدن چه بر رو و چه بر سر
بلکه دست بر زانو زدن که در بعضی از احادیث هست که مورث حبط اجر و
ثواب است هر چند آنچه داخل در تعزیه داری و تعظیم شعائر الله باشد و
حرمت او معلوم نباشد ضرر ندارد ان شاء الله تعالی در نقش قبر
س نقش قبر مطلقا حرام است یا نه ج بدانکه نقش قبر انبیاء و ائمهٔ اطهار

در نقش قبر

نبش قبر

و فاطمه زهرا صلوات الله علیهم مطلقا جائز نیست و حرام است علاوه برین
شرط جوازش که خاک شدن جسد میت است در حق قبور انبیا
و ائمه معصومین بلکه علماء کاملین محقق نیست و نخواهد شد زیرا که بدن ایشان
نمی پوسد و زمین و هوا تصرف در ابدان ایشان نمیکنند و عقل و نقل نیز موید
این میباشد چنانچه شهید اول اعلی الله درجته در ذکری نقل نموده از
طرق عامه و خاصه از پیغمبر صلعم که آن بزرگوار فرمودند که زندگانی من
خوب است برای شما و مردن من نیز خوب است برای شما عرض
کردند که ای رسول خدا این چگونه میشود فرمودند اما حیوة من خیر است
بجهت انکه خداوند عالم فرموده در قرآن مجید نیست خداوند متعال که عذاب
کند ایشان را و حال انکه تو در میان ایشان باشی و اما مفارقت من
از شما پس بدرستی که اعمال شما عرض میشود بر من در هر روز پس انچه خوب
است از خداوند طلب زیادتی میکنم و انچه بد است از خدا طلب مغفرت
میکنم عرض کردند که چگونه میشود و حال انکه شما خاک شده اید حضرت فرمودند
حاشا و کلا بدرستیکه خداوند جل و علا حرام نموده است گوشتهائی ما را
بر زمین اینکه بخورد از وچیزی را و جسد صدوق را در ری جماعتی
دیدند بلکه معروف است که اگر کسی غسل جمعه را مداومت کند بدنش نمی پوسد
و همچنین حرام است نبش قبر مومن هر چند طفل و دیوانه باشد و بدانکه
حرمت نبش مشروط است بچند شرط اوّل انکه بدن میّت تمامه خاک
نشده باشد پس اگر تمام ان خاک شده باشد حتی استخوان آن
پس جائز است نبش ان دوم انکه بسبب نبش بدن میّت ظاهر شود
پس اگر بدن میّت در تابوت و یا صندوقی و نحو ان باشد که بسبب

نبش قبر بدن ظاهر نشود پس حرام نیست سوم آنکه نبش در مثل سرداب
و نحو آن نباشد زیرا که در نحو سرداب بمجرد باز کردن در سرداب صدق
نبش و حرمت آن ثابت نیست بلکه حرمت در زمانی است که بدن میت
را بیرون آورند یا ظاهر گردانند پس باز کردن
در سرداب بجهت دفن میت دیگر حرمت ندارد چهارم آنکه حرمت نبش
در جایی است که میت را امانت و عاریت نگذاشته باشند پس اگر
دفن شخص عاریه موقته یا امانت باشد نبش آن نیز حرام نیست پنجم آنکه
حرمت در جائی است که میت مدفون در مکان مغصوب نباشد چه
تمام آن غصب باشد یا بعض آن پس اگر در مکان مغصوب دفن شده باشد
ولو سهواً یا جهلاً پس جائز است نبش آن از زمین مغصوب ششم آنکه در مقابر
غیر مناسب دفن نشده باشد پس اگر مسلم در مقبره یهودان و غیره از
ملت دیگر و یا در مزبله دفن شده باشد پس جائز است نبش آن و از این
قبیل است هرگاه دفن شود با او شخصی از غیر اهل ملت و یا زن اجنبیه و همچنین
است هرگاه دفن شود در سر راه مسلمان که ضرر بعبور کنندگان داشته باشد
و نحو آن پس در جمیع این صور جائز است نبش آن هفتم آنکه حرمت نبش
در جائی است که کفن غصبی یا حریر نپوشیده باشد که اگر با کفن مغصوب
دفن شده باشد نبش آن جائز است علی الاقوی هشتم آنکه در قبر
یا بشکم میت مال قیمتی نباشد چه از خود باشد یا غیر مگر در صورتی که وصیت
نماید بدفن مثل انگشتر و نحو آنرا با خودش که در این صورت جائز نیست نبش
آن و آنکه نبش بجهت نقل بسوی مشاهد مشرفه و جوار علماء و صلحاء باشد
جائز نیست دهم آنکه نبش بجهت اثبات حق نباشد پس اگر محتاج شود بدن میت

بجهت ارث دادن و عدّه نگاه داشتن زن و نحو آن جائز است نبش
یازدهم آنکه نبش بجهت او خال بعضی از اجزاء آن میّت نباشد پس اگر
جزء میّت را بعد از دفن ملحق به بدنش نمایند ضرر ندارد دوازدهم آنکه حرمت
در جائی است که دفن شرعی شده باشد پس اگر دفن شرعی نشود
مثل اینکه بی غسل و کفن یا آنکه بدون اذن ولیّ یا بر خلاف قبله دفن
شده باشد پس جائز است نبش آن سیزدهم آنکه نبش اگر از روی
اختیار باشد حرام است و اگر مجبور و یا مضطر در نبش باشد حرمت ندارد
چهاردهم آنکه حرمت در جائی است که احتمال عقلائی در زنده شدن
میّت نباشد پس هرگاه جائی باشد که احتمال عقلائی در زنده شدن
باشد پس جائز است نبش پانزدهم آنکه نبش بجهت تعمیر مشاهد مشرّفه که
میّت در آنجا دفن است نباشد پس اگر بجهت تعمیر باشد جائز است
نبش **س** در جواز نبش ظن بخاک شدن کافی است یا آنکه شرط
است بعلم **ج** اقوی عدم کفایت ظن است هر چند این شخص
از اهل خبره باشد پس در جواز نبش اقوی حصول علم و یقین بخاک
شدن است نه مظنّه والله العالم **س** در صورت خاک شدن میّت
که صورت و شکل استخوانش باقی باشد جائز است نبش یا نه **ج**
اگر استخوانش چنان پوسیده و سست شده است که بادنی ... مس
متفرق و خاک میشود نبش جائز است و اگر سخت و صلب باشد خلاف
است اقوی جواز است و احوط ترک نبش است **س** اگر باعتقاد
خاک شدن میّت نبش نمود بعد معلوم شد که استخوانش خاک نشده
یا هنوز سخت است چه نماید **ج** احوط آن است که دوباره پر کند قبر را

نبش قبر

س اثر قبرے که در مقابر مسلمین است بعد از خاک شدن میّت خراب کردن چه حکم دارد ج اگر قبر در زمینے است که وقف شده براے مسلمانان واز غیر اولاد ائمه و علماء و صلحاء باشد مضائقه از جوازش نیست و عیبے ندارد بلکه بعضے از علماء تصریح نموده اند که اگر دفن در زمین وقف بر قبور مسلمانان شده باشد و میّت خاک شده باشد واجب است که قبر را خراب کنند تا آنکه هر کس که خواهد میت خود را دفن نماید در آنجا ولکن وجوب خراب کردن و صورت قبر را باقی نگذاشتن ضعیف است خصوص در وقتے که حاجت بآن قبر معلوم نباشد واگر قبر در زمین غیر وقف براے مقبره که اول بر جمیع مسلمانان مباح بوده و بعد مقبره شده باشد خراب آن مطلقا جائز نیست س بازکردن سرداب جهت میّت که در او ظاهر شود چه حکم دارد ج بازکردن سرداب نبش محرم نیست هر چند جسد میّت در آن ظاهر شود س میّت را بقصد امانت و عاریت بطور دفن در زمین بگذارند یا آنکه با تابوت و نخوان دفن نمایند ج بهر نحوے که بگذارند جائز است واگر بطور امانت و عاریت بگذارند که صدق دفن نکند بهتر است س هرگاه شخص را در ملک غیر دفن نمایند آیا واجب است بر صاحب زمین که اجرت باقی مانده یا قیمت فروختن که باو بدهند قبول نماید یا نه ج واجب نیست بر صاحب زمین قبول اجرت و یا قیمت هر چند وارث باشد بلے بهتر از براے وارث بلکه از براے رحم میّت بلکه براے هر مومن قبول اجرت و قیمت است س اگر صاحب زمین اذن در دفن داده و بعد از آن از اذن خود رجوع نموده یا آنکه بدیگرے منتقل شده بارث یا بخریدن در

این صورت نیز نبش جائز است یا نه ج اگر رجوع از اذن یا انتقال
بدیگرے چه بارث وچه بخرید قبل از پر کردن قبر باشد چه میت را
در قبر گذاشته باشند یا نگذاشته باشند وبدون اذن جدید قبر را پر نموده
ودفن کرده اند نبش جائز است واگر رجوع از اذن یا انتقال بدیگری
بعد از پر نمودن قبر باشد درین وقت از برای هیچکس جائز نیست نبش
ولازم است که میت دران مکان باقی باشد تا خاک شود س
صاحب زمین اذن در دفن داده وقبل از پر کردن قبر بیهوش شده وبعد
از پر نمودن قبر بهوش آمده ورجوع از اذن خود نموده نبش جائز است
یا نه ج جائز نیست نبش س هرگاه نقل مستلزم هتک حرمت میت نشود
نبش ونقل جائز است یا نه ج بعضے گفته اند که جائز است نقل ونبش هرچند موجب هتک حرمت میت شود
بلکه بعضے گفته اند که هرچند مستلزم پاره پاره شدن میت شود واین حکم خالی از قوت نیست حتی در شهید
هرچند در شهید بلکه مطلقا احوط ترک است س هرگاه زن حامله بمیرد ودفن شود وبچه در شکمش
زنده باشد نبش قبر واخراج بچه بهرنحو که باشد جائز است یا نه ج زن
حامله که بمیرد وبچه اش زنده باشد اخراج بچه از شکمش لازم است هرچند قطع
بزندگانی بچه بعد از خروج نداشته باشد بلکه اگر قطع داشته باشد که
بعد از خروج نیز بچه خواهد مرد باز هم لازم است اخراج طفل بلکه کافی است
در لزوم اخراج طفل اینکه اگر در شکمش بماند زودتر خواهد مرد واما طریق
اخراج آن اگر ممکن باشد بیرون آوردن بچه بدون پاره کردن شکم
همان متعین است وبا عدم امکان پهلوے چپ را شگافند وبچه را بیرون
آورند وبعد از ان بدوزند واگر موت وحیوة طفل معلوم نباشد شگافتن
جائز نیست س اگر بچه در شکم زن حامله بمیرد چه نمایند ج اگر علم

بمردن بچه در شکم زن حامله حاصل شود و خوف برای مادرش در بودن
بچه در شکمش نباشد بودن ضرر ندارد و اگر خوفی باشد باید بچه را از شکمش
بیرون بیاورند بهر نحو و بهر علاجی که ممکن باشد و میسر شود و لکن مقدم
بدارند آنچه که بحال حامله و طفل آسان تر باشد و ملائم تر است هر چند باین
طور که دست را داخل کنند در فرج زن و طفل را پاره پاره نمایند
و بیرون آورند از جهت حفظ مادرش و مباشر این اولاً شوهر یا یک زنی
شود با امکان و با عدم امکان مردانی که محرم باشند از پدر و برادر و
پسر و با عدم امکان مردان بیگانه **س** هرگاه حامله و بچه هر دو زنده باشند
و خوف فوت در حق هر دو باشد چه نمایند **ج** اینوقت منتظر تقدیر الهی
شوند **س** اگر دفن شرعی نشده باشد بانیکه دفن نموده باشد در قبری
که نبش آن بجهت خاک شدن استخوان جسد میت در آن جائز نبوده حال
بعد از خاک شدن جسد میت اول جائز است نبش بجهت دفن میت
ثالث مثلاً یا نه **ج** نبش مذکوره بانیکه استخوان میت دوم هنوز خاک
نشده باشد جائز است علی الاقوی بلی احوط مراعات حال
جسد میت دوم نیز میباشد که تا خاک نه شود نبش نکنند
بجهت آنکه هر چند دفن او ابتداء مشروع نبوده لاکن
بقائی او بر وجه حرام نیز نبوده و شاید از این قبیل
باشد دفن اموات متعدده در مشاهد مشرفه که غالباً
مستلزم نبش است و علما منعش نمیکنند بجهت احتمال اینکه
عدم مشروعیت دفن ابتداء کافی است در جواز نبش یا از جهت
احتمال وجود محل صحیح دیگر از جهت اینکه علم به نبش در حین دفن ندارند و تعیین مکان آن

بگردان حفار میگذارند وصحن را مثلا شبیه مجموره نمیدانند و بر فرضیکه بدانند
معارضه با قاعده حمل فعل مسلم بر صحت میکنند یا بجهت اینکه علماء قادر بر منع
نیستند **س** جزء میت را جائز است در جائی دیگر یا در پهلوی میت
بنحویکه مستلزم ظهور جسد میت نباشد دفن نمائید یا نه **ج** بلی جائز است
چنانچه در شرائط گذشت **س** اگر کسی نبش قبر نموده جسد میت یا استخوان
او را بیرون آورد لازم است دفن آن در همان قبر یا در جائی دیگر نیز
دفن آن جائز است واین دفن ثانی بر همان نبش کننده واجب است
یا بر همه مردم **ج** اما دفن جسد میت واستخوان که هنوز خاک نشده واجب
کفائی است بر همه مردم چه محرم بوده نبش آن وچه غیر محرم واما مکان
دفن جسد میت یا استخوان آن بعد از نبش باید در همان قبر که نبش کرده اند
دفن شود مگر آنکه اولیاء یا دیگران با اذن اولیاء باشند که در ینوقت درجای
دیگر نیز جائز است دفن نمایند وبعضی از بزرگواران فرموده اند که ممکن است
در حق کسی که عمداً میت را بوجه غیر مشروع از قبر بیرون آورده مخصوص
نه دیگران حکم بوجوب اعاده ودفن در همان قبر شود واین در صورتی
که این شخص نداند اذن ولی را در غیر مکان اول خالی از وجه نیست
والا لزوم اعاده در همان مکان اول مشکلست **س** در دفن دوباره
بعد از نبش اذن اولیاء شرط است یا نه **ج** در دفن جسد میت بعد از نبش
در همان اول یا در جای دیگر که اولیا اذن داده باشند اذن اولیاء
احوط است در حق جمیع ناس حتی اگر دفن استخوان میت باشد هر چند احتمال
سقوط اذن ولی در مثل میت استخوان شده یا مثلا شیی شده خالی از قوت
نیست ولاکن احتیاط اولی است **در اغسال مستحبه س**

در اغسال مستحبه

اغسال مستحبه زمانیه
غسل جمعه

اغسال مستحبه را بیان فرمائید ج اغسال مستحبه و مشروعه بر چند قسم است اوّل غسل زمانی که او را زمان خاص بجهت شرافت آن یا حکمت دیگر سبب استحباب و باعث مشروعیت آن شده است و اغسال این قسم بسیار است اوّل غسل جمعه و آن علی الاقوی مستحب است نه واجب و استحبابش ثابت است در حق ناس از مرد و زن آزاد و بنده حاضر و مسافر چه کسی که بجا آورد نماز جمعه را یا بجا نیاورد بلکه برائ طفل ممیز نیز مستحب است علی الاقوی و تاکید در حق مردان بیشتر است و بنده باید ماذون از مولی باشد در بجا آوردن این مستحب مثل سائر مستحبات که بدون اذن صحیح نیست س ترک غسل جمعه چه حکم دارد ج بملاحظه بعضی از اخبار کراهت ترک غسل جمعه نیز معلوم میشود س بعضی از اخبار وارده در فضیلت این غسل را بیان فرمائید که مشوّق مغتسل باشد ج احادیث در فضیلت این غسل بسیار است از انجمله منقول است از حضرت امام جعفر صادق روحی له الفداء که غسل جمعه پاک کننده از گناه و کفاره گناهانی است که واقع میشود از جمعه تا جمعه دیگر و حضرت امیر المومنین علیه السلام در مقام ملامت به بعضی از اشخاص میفرمودند که تو عاجزتری از کسی که ترک غسل جمعه کند بلکه در حدیث است که غسل جمعه باعث پاکی غسل کننده است از جمعه تا جمعه دیگر بلکه در حدیث است که تارک غسل جمعه همیشه مهموم است تا جمعه دیگر بلکه از جهت مبالغه و زیادتی تاکید در ترک نکردن غسل جمعه عمداً نه نسیاناً وارد است که از خداوند طلب آمرزش از گناه نماید بلکه در حدیث است که با ترک غسل عمداً و با بقای وقت نماز غسل کند و نماز را اعاده کند س وقت این غسل چه زمان است ج از برای غسل جمعه اوقات ثلثه ثابت است

اوّل وقت تقدیم دوم وقت ادا سوم وقت قضا اما وقت تقدیم
آن که از برای بعضی جائز است از اول روز پنجشنبه تا ابتدای صبح
صادق از روز جمعه است اگرچه الحاق شب جمعه بروز پنجشنبه از بعضی ظاهر
میشود س جواز تقدیم از برای کیست ج جائز نیست تقدیم غسل
جمعه در پنجشنبه مگر از برای خائف از نیافتن آب تقدیر حصول خود غسل
بدون مستحبات و مقدمات آن در وقت ادا س کسی که متمکن از غسل
در وقت ادا نیست الا ببذل مالی یا قبول آن از غیر میتواند غسل را تقدیم
بدارد یا نه ج هرچند بعضی مطلق خوف تعذر از استعمال آب یا دشواری
از استعمال آنرا باعث جواز تقدیم دانسته اند هرچند بسبب بی پولی
باشد بلکه بعضی مطلق خوف فوت غسل در جمعه را مجوّز تقدیم دانسته اند اما اظهر
آن است که عدم تمکن از استعمال آنرا که مندفع شود ببذل یا قبول مالی
بنحوی که مضر بحالش نباشد عذر تقدیم غسل جمعه قرار ندهد بلی اگر مستلزم
شود استعمال آب در جمعه ضرر یا مشقتی را که در خور و لایق بحال مومن نباشد
در این وقت مضائقه از تقدیم غسل جمعه در پنجشنبه ندارم س تقدیم غسل جمعه
از پنجشنبه تا در چهارشنبه نیز در اعذار مذکوره میتوان نمودن ج جواز تقدیم با
خوف عدم تمکن از استعمال آب یا نبودن آن در یوم جمعه و پنجشنبه و با تمکن
از آن در چهارشنبه و هم چنین تا یوم شنبه نیز محتمل است س بغیر متمکن از
جمعه از تقدیم غسل و قضای آن کدام یک را اختیار نماید ج جماعتی تقدیم
غسل جمعه را بهتر از قضا دانسته اند و تصریح بافضلیت تقدیم نموده اند
بلکه بعضی تصریح کرده اند که درین حکم بافضلیت تقدیم بر قضا
مخالفی ندیدیم و مضائقه ازین نیست خصوص اگر خوف عدم تمکن

از استعمال آب در وقت قضا نیز باشد **س** اگر باعتقاد نبودن آب مثلاً
مقدم داشت غسل جمعه را و در اثنای غسل معلوم شد بودن آب حال
تمام نماید بقصد جمعه یا نه **ج** تمام کردن این غسل بقصد مذکور مشروع نیست
س آیا میتواند که بقصد یکی از اغسال منتجبه دیگر تمام کند یا نه **ج**
اگر از اول قصد ایقاع هر دو بیک غسل داشته اتمام بقصد دیگری ضرر
ندارد والا جائز نیست **س** وقت ادای غسل جمعه را بفرمائید **ج**
امّا وقت ادای غسل جمعه علی الاقوی از ابتدا طلوع صبح صادق
از روز جمعه است تا ظهر آن که بعد از آن قضاء میشود هر چند احوط آن است
که تا زمانی که وقت نماز جمعه باقی است بلکه تا غروب قصد ادا و یا
قضاء ننماید و بقصد مطلوبیت و قربت مطلقه بجا آورد **س** افضل وقت
ادا چه وقت است **ج** آخر آن است **س** کسیکه تقدیم غسل جمعه
نموده بجهت خوف از عدم تمکن غسل در جمعه پس در یوم جمعه در وقت ادا
متمکن از غسل شده اعاده نماید یا نه **ج** بلی اعاده نماید آن غسل را
در روز جمعه در وقت ادا هر چند بعضی اعاده را مشروع ندانسته اند
س هرگاه با تقدیم غسل متمکن از غسل در غیر وقت ادا از روز جمعه
شده و چکند و هم چنین اگر در وقت ادا متمکن شده و نکرده آیا قضا نماید
در روز شنبه یا نه **ج** اگر متمکن از ادا بوده و نکرده و حال متمکن در غیر
وقت ادا است اتیان آن بنحو قضاء یا قربت مطلقه چنانچه گذشت ضرر ندارد
والا متمکن از ادا نشده پس اعاده بنحو قضاء مشروع نیست زیرا که
مشروع قضا با تقدیم غسل ممکن از ادا نباشد بلی مضایقه نیست در اعاده بنحو
قربت مطلقه بجهت احتمال مطلوبیت و در منظومه فرموده ان تمکنه ادا

فاعل:: ولو قضاء وقضاء لا تعد:: والله العالم س دعاء ماثورہ
در وقت غسل جمعہ را بفرمایند ج از حضرت امام جعفر صادق عم
منقول است کہ ہر کہ غسل جمعہ بکند و بگوید اشہد ان لا الٰہ الا اللہ
وحدہ لا شریک لہ واشہد ان محمدا عبدہ ورسولہ اللّٰھم صل علی
محمد وال محمد واجعلنی من التوابین واجعلنی من المتطہرین پس
این غسل و دعا پاک میکند او را تا جمعہ دیگر س وقت قضاء غسل جمعہ
را ہم بیان فرمایند ج وقت قضاء ممتد است از ظہر روز جمعہ تا غروب
روز شنبہ بلکہ امتداد وقت قضاء تا جمعہ دیگر نیز خالے از قوت نیست
و بعضے اخبار ہم بان ناطقست لکن چون خلاف مشہور است اقتصار
شود در قضاء تا بروز شنبہ بلکہ بہتر ان است کہ در شب شنبہ قضاء نکند کہ
از بعضے ظاہر میشود کہ زمان قضاء خصوص روز شنبہ است نہ شب ان
پس وقت اجزاء وقت قضاء کدام افضل است ج اول وقت
قضاء ہر چند نزدیکتر باداباشد افضل است از اخر وقت قضاء س
قضاء غسل جمعہ در یوم شنبہ براے کیست ج کسیکہ غسل از و ترک
شدہ عمداً یا سہواً یا جہلاً س در جواز قضاء شرط است تمکن از اداء
یا نہ ج بعضے مشروعیت قضاء را مشروط تمکن از اداء دانستہ اند و
لکن جواز قضاء حتی با عدم تمکن از قضاء خالی از قوت نیست س
تارک غسل جمعہ با فرض اینکہ قضاء مشروط بتمکن از اداء باشد با عدم
این تمکن قضاء نماید یا نہ ج باید قضاء نماید کہ جواز قضاء درین صورت
قوے است و با تمکن از اداء و ترک ان عمداً گناہ نیز باید بداند س
با تقدیم غسل و عدم تمکن از اداء قضاء در یوم شنبہ مشروع است یا نہ

ج گذشت در سابق کہ بجہت احتمال مطلوبیت مضائقہ ازین قضا نیست
واللہ العالم س ہرگاہ کسے باعتقاد روز جمعہ غسل نمود بعد معلوم شد
کہ پنجشنبہ یا شنبہ بیباشد ومتمکن از غسل در جمعہ نیست یا نبوده ویا کسے باعتقاد
پنجشنبہ بقصد تقدیم یا شنبہ بقصد قضا غسل کرد و بعد معلوم شد کہ غیر جمعہ از ایامے
کہ غسل درانہا مستحب است بیباشد ویا باعتقاد یکے از زمانہائے کہ
غسل درانہا مستحب است غسل نموده وبعد معلوم شد کہ جمعہ بوده آیا غسل
در زمان غیر مقصود مجزے از غسل آن زمان ہست یا نہ ج این
غسل فاسد وغیر مجزے است ولکن صحت ان خالے از وجہ نیست
س حائض ونخوان یا جنب میتوانند کہ غسل جمعہ نماید یا نہ ج حدث
حیض ونخوان بلکہ جنابت مانع از جواز غسل جمعہ نیست س صحت
غسل جمعہ مشروط بوضو بیباشد یا نہ ج وضو مطلقا تقدیما یا تعقیبا شرط
صحت غسل جمعہ نیست علے الاقوے س غسل جمعہ بنواقض وضوے
باطل میشود یا نہ ج مبطلات وضو از حدث ونوم ونخوان بعد از غسل جمعہ
مبطل آن نیست بلکہ حدث واقع در اثناے غسل جمعہ نیز ضرر ندارد س
دوم از اغسال زمانیہ درچہ زمان است ج غسل در ماه مبارک رمضان
است وان سی ودو غسل است در روز اول ولیالے طاق وعشر
آخران جمیعا وخصوص شب بست وسوم غسل دیگر ہم مستحب است ودر
شبہاے جفت ان بنابر ذکر مجلسے قدس سره کہ فرموده ایشان کافی
است در استحباب انہا س وقت انہا را بیان فرمایند ج اوقات
مخصوصہ از براے جمیع بروایت صحیحہ دلالۃ معلوم نشده ومجلسے اعلے اللہ
مقامہ در جمیع لیالے در ہر وقت از اوقات انہا کہ باشد مستحب دانستہ اند

وفرمایش ایشان کافی است و باحتمال آنکه ادراک زمان این لیالی سبب استحباب غسل باشد در اول اوقات آنها که مقارن وقت سقوط قرص شمس و حال غروب است جائز است که غسل نماید چنانچه در حدیث است و شاید که بهتر باشد و همچنین در غسل روز اول ماه ولاکن اغسال لیالی عشر آخر را در اول شب در وقت میان مغرب و عشا بجا آورد چنانچه در حدیث وارد است که حضرت رسول خدا صلی الله علیه وآله در هر شب از دههٔ آخر رمضان میان مغرب و عشا غسل میکردند و غسل دیگر شب بیست و سوم را در آخر شب مقارن وقتی که نماز شب در آن باید کرد بجا میآوردند **س** آداب مستحبهٔ غسل ماه مبارک را بیان فرمایید **ج** اما غسل شب و روز اول ماه را مستحب است که در نهر و آب جاری نماید **س** لازم است غسل که در خود نهر و نحو آن باشد یا نه **ج** ظاهر در نهر جاری که عبارت حدیث است آن است که غسل در نهر باشد چه بارتماس و چه بترتیب و لکن بعضی از بزرگواران تصریح نموده اند که مراد غسل آب جاری است که اگر غسل باب جاری بیرون برده از نهر بجای دیگر چه نزدیک و چه دور نماید عمل بحدیث کرده و شرط نیست بودن نهر و این هرچند محل مناقشه است و لکن مجرد فتوای ایشان کافی است و ایضا مستحب است که قبل از این غسل یا بعد از آن سی کف آب بر سر بریزد که باعث رفع خارش بدنش میشود **س** آیا این سی کف آب داخل در غسل است یا نه **ج** ظاهرا عمل مستقلی است نه شرط غسل و نه جزء آن است **س** این عمل سی کف آب با اغسال دیگر استحبابی دارد یا نه **ج** ظاهر این است که این عمل با

غسل هر اول سال است پس بنابر بودن اول سال از محرم در شب
اول از محرم نیز مستحب است بلکه بنابر اینکه اول سال اند روز اول محرم
یا ماه مبارک است در اینها نیز مستحب است غسل با این سی کف آب وخصوصا
بشب آنها بنیت س استحباب هر یک از دو غسل شب بست وسوم
موقوف بحصول دیگرے میباشد یا نه ج اقتصار بهر یک جائز است
وبغیر ممکن از هر دو در بجا آوردن هر یک که خواهد مرخص است س تارک
غسل در اول شب بتواند قبل از غسل در آخر شب غسل دیگر نماید یا نه ج
جائز است که بملاحظه مطلق شب قدر یا طاق یا شب رمضان در وسط شب
غسل نماید و در آخر شب غسل را بجا آورد ومشروعیت بحکیب موقوف بعدم
حصول دیگرے بنیت هر چند بعضے از بزرگان فرموده اند که اگر همه شب
غسل نموده ترک نماید غسل در آخر شب را واین سخن خالے از وقت نیست
هر چند خالے از مناقشه نیز نیست س با غسل در اول شب بملاحظه
مطلق شب قدر یا طاق یا شب رمضان در وسط شب غسل نماید یا نه ج
با حصول غسل اول شب ترک غسل بعناوین مذکوره نماید بجهت قوت احتمال
تداخل قهرے س سوم از اغسال زمانیه را بیان فرمایند ج آن
غسل در شب فطر وعید قربان است س وقت آن کے باشد قبل
از غروب است ویا در تمام شب میتوان غسل نمود ج ظاهر این است
که در هر وقت از اوقات این دو شب که باشد غسل مستحب است ومختص
بزمانے از آنها نیست ولاکن در بعضے از روایات هست که غسل این
شب را بعد از غروب آفتاب نماید چنانچه بعضے از علما نقل کرده که روایت
شده که غسل شب عید را قبل از غروب بجا آورد س چهارم از

اغسال زمانیه چه وقت است **ج** غسل در روز عید فطر و عید قربان
است و استحباب در اینها موکد است بلکه بعضی آنها را واجب دانسته اند
بلکه در بعضی از روایات هست که غسل عید قربان واجب است مگر در منی
و عدم وجوب در منی محمول است بر عدم تاکد استحباب بجهت کمی آب
یا ضیق وقت **س** وقت آن چه وقت است آیا بعد از ظهر میتوان بعمل
آورد یا نه **ج** از طلوع فجر تا ظهر باید بجا آورد اگر تا ظهر بجا نیاورد این
دو غسل را قضا ندارد و ترک کند غسل بقصد روز عید را ولکن اگر
غسلی نماید نه بقصد قضا و نه بقصد ادا ضرر ندارد **س** غسل را قبل از نماز
عیدین نماید یا بعد از آن **ج** باید غسل قبل از نماز عیدین باشد اگر نماز
را بجا آورد چنانچه در حدیث است که اگر کسی غسل عیدین فراموش کند
و در وقت متذکر شده باشد و وقت باقی باشد غسل کند و نماز را
اعاده کند **س** آداب مستحبه اینها چیست **ج** مستحب است که
غسل روز عید فطر را در نهر جاری نماید **س** اگر نهر یا ممکن از غسل
در نهر نباشد چه نماید **ج** خود بنفسه از نهر یا چاه و مثل آن تحصیل آب
نماید از روی خضوع و خشوع و فروتنی و باید غسل را در زیر سقف
یا دیوار نماید و مبالغه در تستر نماید و در وقت اراده غسل در روز عید
فطر بگوید اللهمّ ایمانا بك و تصدیقا بکتابك و اتباع سنّة نبیّك پس از آن
بسم الله بگوید و غسل کند و بعد از غسل بگوید اللهم اجعله کفارة لذنوبی
و طهّر دینی اللهم اذهب عنّی الدنس **س** در غسل عید قربان نیز
همین آداب و دعا است یا نه **ج** این آداب و دعا در غسل عید فطر
وارد است و اگر در روز عید اضحی نیز باین طریق عمل نماید شاید بد نباشد

بس باب فی اغسال زمانیه را بیان فرمائید ج پنجم از اغسال زمانیه غسل در روز ترویه است که هشتم ذی حجه باشد ششم غسل در روز عرفه است قبل از زوال یا هر وقت که بخواهد هفتم غسل روز عید غدیر که هیجدهم ذی حجه باشد در هم ساعت قبل از زوال یا هر وقت که خواهد بجا آورد و لکن بهتر آنست که قبل از نماز عید بجا آورد هشتم غسل روز مباهله که بیست و چهارم ذی حجه بنا بر مشهور بلکه اگر غسل مباهله را در بیست و یکم یا بیست و پنجم یا بیست و هفتم بلکه در جمیع این ایام نیز نماید باحتمال اینکه روز مباهله باشد شاید بد نباشد و بعضی گفته اند که این غسل مستحب بجهت روز نیست بلکه بجهت عمل مباهله با هر دشمن دین یا هر مبطل میباشد و مضائقه از این نیست هرگاه مباهله را با مطلق خصم در این اعصار مشروع بدانیم چنانچه بیاید انشاء الله تعالی نهم غسل شب نیمه رجب و شب نیمه شعبان است و دهم غسل روز مبعث که بیست و هفتم شهر رجب است یازدهم غسل روز مولود که هفدهم ربیع الاول است و اگر در دوازدهم ربیع الاول نیز غسل نماید باحتمال آنکه این روز ولادت آن بزرگوار است شاید بد نباشد دوازدهم غسل در نهم ربیع الاول است سیزدهم غسل در روز نوروز است و در تعیین آن اختلاف عظیم است ولاکن اگر در روز اول از سال فرس که روز اول انتقال شمس به برج حمل باشد غسل نماید بلکه هر روزی که احتمال رود که نوروز است نیز غسل نماید شاید بد نباشد چهاردهم غسل در شب جمعه پانزدهم غسل روز نیمه رجب چنانچه بعضی ذکر کرده اند بلکه از بعضی از روایات استفاده استحباب غسل در روز اول رجب و آخر آن نیز میشود شانزدهم غسل روز دحو الارض که روز پهن شدن زمین است که بیست و پنجم ماه

غسل یوم ترویه
غسل یوم عرفه
غسل عید غدیر
غسل روز مباهله
غسل روز مبعث
غسل روز مولود
غسل نهم ربیع الاول
غسل روز نوروز
غسل شب جمعه
غسل نیمه رجب

وفی قعدة الحرام باشد **س** استحباب غسل سوای ازمنه مذکوره
در چه زمان است **ج** از بعضی علما ظاهر میشود که غسل مستحب است
برای هر زمان شریف بلکه هر مکان شریف **س** اغسال زمانیه
را با اختیار و بی خوف از فوت در زمان انها جائز است که انها را
مقدم بدارند یا نه **ج** جائز نیست مگر غسل لیالی قدر را بلکه غسل
مطلق شبهای رمضان را بلکه غسل شب عید فطر را نیز چنانچه بعضی
از علما روایت کرده اند واحوط درین فرض عدم تقدیم اغسال زمانیه
است مطلقا **س** تارک اغسال زمانیه میتواند که قضاء انها بجا آورد
بعد از زمان انها یا نه **ج** غیر غسل جمعه وشبهای قدر از اغسال
زمانیه قضائی برای انها نیست و وارد نشده لکن قضاء انها
جائز است خصوص اگر باحتمال مطلوبیت باشد هر چند احوط ترک این
اغسال بنحو قضاء میباشد **س** کسیکه خوف از عدم تمکن از غسل در
زمان خاص دارد میتواند تقدیم غسل نماید یا نه **ج** بعضی جواز و مشروعیت
تقدیم را در خصوص غسل جمعه دانسته اند از برای خائف از عدم تمکن از
غسل در زمان اداء و محتملست که این حکم را جاری بدانیم در سایر اغسال
زمانیه پس خوف از عدم تمکن از استعمال اب در زمان مخصوص را مجوز
تقدیم بدانیم و غسل را با احتمال مشروعیت تقدیم در فرض مرقوم میشود که
مشروع بدانیم **س** قسم دیگر از اغسال مستحبه را بیان فرمایند **ج**
قسم دوم از اغسال مستحبه اغسال مکانیه میباشد که ادراک مکان خاص
بشرافته یا حکمت دیگر سبب مشروعیت واستحباب انها شده است
س انها را بیان فرمایند **ج** اغسال مکانیه هشت است. اول

اغسال مستحبه مکانیه

غسل دخول حرم مکه دوم غسل دخول خود مکه سوم غسل دخول مسجد الحرام
چهارم غسل دخول خانه کعبه پنجم غسل دخول حرم مدینه ششم غسل دخول خود مدینه هفتم
غسل دخول مسجد النبی صلعم هشتم غسل دخول مشاهد مشرفه **س** آیا تداخل
در اغسال ثلثه دخول حرم مدینه و خود مدینه و دخول مسجد النبی جائز است یا نه
ج بلے تداخل اینها نیز جائز است بلکه غسل زیارت حضرت رسول صلعم
را با اینها در یک غسل قصد نماید و تداخل اغسال اربعه نماید نیز جائز است
س مشاهد مشرفه خصوص حرمهاے ائمه علیهم السلام است یا حرمهاے
اولاد ائمه علیهم مثل حرم حضرت عباس علیه السلام و نحو ان یا حرم هر شهید
مثل حر سلام الله علیه یا حرم هر عالم شیعه مثل شیخ مفید ره وغیره و هر مقامی
که شرافت ان محتمل باشد نیز شامل است **ج** مراد از مشاهد مشرفه
حرمهاے ائمه علیهم السلام است ولکن چون از بعضی علما ظاهر میشود
که غسل با قطع نظر از اسباب و غایات فی نفسه طاعت و خیر میباشد مثل
نماز و روزه اگرچه این محل تامل است لاکن نظر باینکه مراعات ان
ضرر ندارد و از بعضی نیز استحباب غسل براے هر مکان شریف ظاهر میشود
مضایقه از جواز غسل براے دخول جمیع اینها نیست باحتمال مطلوبیت والله
العالم **س** وقت این غسلها چه زمان است **ج** وقت مخصوص
براے اینها ظاهر نیست ولکن بیشتر از مقدار زمان یک شب و روز مقدم
ندارد **س** غسل از براے دخول مرتبه اولے است یا تکرار دخول
تکرار غسل میخواهد **ج** خروج از مکانی که بجهت دخول آن غسل نموده
مبطل ان غسل نیست لکن اگر تکرار کند غسل را بجهت تکرر دخول بهتر است
خصوص اگر فاصله زیاد شده باشد مثل انیکه از زمان غسل تا زمان

دخول مکرر از زیاده از مقدار یک شب و روز گذشته باشد س غسل برای این مکانہا را قبل از دخول اینہا نماید یا بعد از دخول ج غسل مکانی باید قبل از دخول در انمکان باشد ہر چند جواز غسل بعد از دخول در انمکان نیز خالی از قوت نیست س قسم سوم از اغسال مستحبہ را بیان فرمائید ج قسم سوم از اغسال مستحبہ فعلیہ میباشد و این بر دو قسم است اول آنکہ غایت غسل فعل یا امری است کہ بجا آورده است دوم آنکہ غایت غسل فعل یا امری است کہ میخواہد بجا بیاورد از این پس در اول غسل را بعد از حصول ان عمل بنماید و در قسم دوم غسل را قبل از ان بجا آورد و غسل در ہر یک ازین دو قسم باعث کمال است و رفع منقصت ان فعل یا امر است یا جبران مرجوحیت ان فعل یا ان امر میباشد س افراد قسم اول را بفرمائید ج افراد این قسم بسیار است اول غسل بعد از کشتن وزغ کہ چلپاسہ میباشد س این غسل باعث کمال یا جبران مرجوحیت است ج باعث کمال زیادتی ثواب کشتن او بجہت تفال بخروج از گناہان و شکرانہ این نعمت است بلکہ در حدیث است کہ ہر کہ او را بکشد مثل این است کہ شیطانی را کشتہ است و بیک ضربت کشتن ثوابش بیشتر از دو ضربت کشتن است و ہکذا کہ کشتن بیک ضربت دلیل بر کمال ایمان است دوم غسل کسی کہ مس نماید میت غسل داده شده را س این غسل لاجل کمال رجحان یا جبران مرجوحیت ج بجہت جبران مرجوحیت است سوم غسل مولود کہ مستحب است غسل طفل بعد از ولادت و از بعضی تحدید وقت این غسل بیک روز یا دو روز شده است و امتداد ان تا روز

هفتم نیز محتمل است واوے عدم تحدید مرقوم است بلے بعضے گفته اند که باید آنقدر طول نکشد که غسل مولود صادق نباشد و بعضے غسل از زمانیکه را در مولود جائز ندانسته اند س استحباب غسل مولود بجهت چیست
ج غسل یا بجهت حصول معنویتی است در طفل یا بجهت جبران مس شیاطین و اجنه و نحوان میباشد چهارم غسل توبه از معاصے خصوص کبیره و خصوص توبه از کفر اصلے یا ارتداد وے س غسل توبه قبل از توبه است یا
بعد از ان ج هرچند استغفار و دعاء توبه را بعد از غسل میخوانند لکن حقیقت توبه ندامت از کار بد است وان اولاً حاصل میشود و بعد بشکرانه توفیق ان و تفأل بخروج از گناهان غسل میکند پس غسل توبه لاجل کمال ثواب توبه است پنجم غسل براے کسیکه بعد از گذشتن سه روز از زمان بردار کردن مسلمے که او را بحق بردار کشیده اند مرده باشد یا نمرده باشد رفته باشد و دیده باشد او را س اگر در سه روز رفت و نظر کرد یا نظر را بعد از سه روز نمود غسل نماید یا نه ج بعضے شرط کرده اند که نظر و سعے باید هر دو بعد از سه روز باشد که اگر هر دو یا یکے از اینها در سه روز باشد غسلے نیست س این غسل بجهت چیست ج چون زیاده بر سه روز باقی گذاشتن مصلوب را بر دار حرام است پس رفتن براے دیدن و دیدن ان خوب نیست پس غسل بنماید از جهت عقوبت بلکه از بعضے علماء نقل شده که حرام است بعد از سه روز رفتن بسوی مصلوب از مسلمین بقصد انکه نگاه کند و نگاه کردن بلکه غسل را واجب دانسته و توبه از او را بلکه غسل را شرط صحت توبه دانسته است و در حدیث است که هرکه برود بسوے کسے که بر دار کشیده شده است پس نظر کند بسوے

غسل توبه

غسل مسعی بسوی مصلوب

شود واجب دانسته

او پس واجب است غسل س اگر مصلوب بباطل باشد غسل هست
یا نه ج بلے غسل ثابت است بلکه بعضے گفته اند که اگر مصلوب بباطل
باشد در روز اول نیز غسل نماید س سعے و نظر اتفاقی یا اجباری
غسل میآورد یا نه ج بعضے غسل را مشروط بسعے و نظر از روے
قصد و اختیار دانسته اند پس غسل نمیخواهد هرچند مضائقه نیز از غسل
باحتمال مطلوبیت نیست س اگر سعے و رویت لازم شود چه نماید
ج غسل نمیکند چنانکه بعضے نیز شرط کرده اند در غسل که سعے و نظر
براے غرض صحیح مثل اداء شهادت یا تحمل شهادت بر جنی او نباشد
ششم غسل کسیکه تفریط نموده است در بجا آوردن نماز کسوف و خسوف
در وقتیکه تمام قرص گرفته باشد و احتمال دارد که این غسل براے
قضاے این نماز باشد که بعد بجا میآورد هفتم کسیکه شک دارد در صادر
شدن امرے از و که موجب غسل و باعث حدث اکبر است یا نه
هشتم غسل براے کسیکه غسل ناقص بجا آورده از جهت عذر مثل جبیره
و غسل دادن دیگرے او را از جهت ضرورت و عجز و نحو آن که مستحب
است بعد از زوال عذر غسل را اعاده نماید دهم غسل براے کسیکه
در ثوب مشترک منی به بیند و معلوم نشود از کیست یازدهم غسل براے
مجنونے که از دیوانگی خوب شده باشد دوازدهم غسل میتے که قبل
از موت جنب شده یا آنکه مطلق سبب اغتسال رافعه حدث اکبر براے
او حاصل شده پس غسل دهنده میت او را قبل از غسل میت براے
آن سبب غسل میدهد س باحتمال حصول این سبب از براے میت
قبل از موت جائز است این غسل را بمیت دادن یا نه ج بلے جائز است

و ضرر ندارد و سیم و هم غسل زنے که خود را خوشبو کند از برای غیر شوهر
خود که در حدیث است که قبول نمیشود از و نماز مگر آنکه غسل کند از طیب خود
مثل غسل کردن از جنابت و شاید که مراد غسل توبه باشد چنانچه احتمال دارد
که مراد شستن آن طیب باشد نه غسل کردن از آن چهارم و هم غسل کردن
از برای صبیّے که بالغ شده باشد یا نه و هم غسل از برای کسے که شراب
خورده باشد و بخوابد در شب مرویست که حضرت پیغمبر ص فرمودند نیست کسے که
در شب مست بخوابد مگر آنکه عروس شیطان شود تا صبح پس چون صبح شود
واجب شود بر او غسل جنابت کند باعتبار آنکه شیطان با او جماع کرده است
پس اگر غسل نکند حق تعالے قبول نکند از و نه توبه را و نه کار خوبے که بعد
از آن کند و غیر شراب از سایر مسکرات را نیز حدیث شامل است پس
وقت این اغسال فعلیه بعد از فعل تا کے است ج این اغسال مستحبه
فوری نمیباشد چنانچه بعضے تصریح نموده اند پس در هر زمان که متمکن
از غسل شود باید بجا آورد و اگر بجا نیاورد و بعد از آن بجا بیاورد و هم چنین تا آخر عمر
پس وقت این اغسال ممتد است بامتداد عمر و وقت خاصے
ندارد س قسم دوم از اغسال مستحبه فعلیه را بیان فرمایند ج قسم دوم
آن است که غسل را از برای فعل خاص قبل از آن بجا میاورد و آن نیز
بسیار است اول و دوم از برای وقوف بعرفات و وقوف بمشعر
سوم و چهارم از برای طواف زیارت و طواف نسا پنجم و ششم از جهت
احرام حج و عمره هفتم از برای زیارت پیغمبر ص و ائمه هدی ع و فاطمه
زهرا صلوات الله علیها و استحباب این غسل چنانچه ثابت است در حال
ممات ایشان هم چنین ثابت است در حال حیوة ایشان بلکه زینت در اید

شریفه خذوا زینتکم عند کل مسجد تفسیر شده است بغسل و در نزد ملاقات
هر امام س غسل زیارت مختص بزیارت نزدیک است یا نه ج فرقی نیست در استحباب غسل
میان زیارت دور و نزدیک هشتم از برای نماز حاجت س غسل برای
طلب حاجت بدون نماز مستحب است یا نه ج بلی مستحب است نهم غسل برای
طلب باران دهم از برای نماز طلب خیر باستخاره دعائیه یا تفألیه
س از برای استخاره بغیر نماز غسل نماید یا نه ج بلی غسل
مستحب است از برای خود هر یک از استخاره دعائیه و تفألیه
یازدهم برای عمل استفتاح که در نیمه رجب بجا میاورند و در زاد المعاد
بتفصیل مرقوم است دوازدهم از برای کسی که جنب شده باشد
بجماع و اراده عود بجماع را داشته باشد و بعضی از رساله ذهبیه نقل
نموده اند که حضرت رضا علیه السلام فرموده اند که اعاده جماع بدون
غسل باعث جنون ولد میشود سیزدهم و چهاردهم غسل از برای کسی
که اراده غسل دادن یا کفن کردن میت نماید پانزدهم غسل برای
نماز شکر شانزدهم غسل برای اخذ تربت طاهره سید الشهداء روحی
له الفداء بتفصیلی که در کتب مزار و تحفه و غیره مذکور است هفدهم غسل برای
کسی که اراده سفر دارد خصوص سفر زیارت حضرت سید الشهداء روحی
له الفداء هیجدهم غسل از برای کسی که بخواهد ائمه هدی صلوات الله
علیهم را در خواب ببیند که در حدیث است که هر که را حاجتی باشد بخدا
و اراده داشته باشد که ائمه را ببیند و بشناسد قدر و مقدار خود را
نزد او و محتمل است که مراد این باشد که بشناسد موضع حاجت را شب
غسل نماید و در سه شب مناجات بما نماید در شبیکه خواهد دید ما را

وامر زیده خواهد شد بواسطه ماثور دہم اعاده غسل احرام از برائے کسے
که بجبور دو یا بپوشد چیزے را که جائز نیست از برائے محرم یازدہم اعاده غسل
احرام از برائے نائم و محدث نیست دوازدہم اعاده غسل بلدین و حرمین
و مسجدین و زیارت از برائے محدث بعد از غسل نیست و دوم غسل
برائے نماز شب نیست و سوم غسل مظلومے که تظلم کند یعنے بخواہد
در نزد خدا وند متعال شکایت نماید از ظالم پس طریق غسل و اداب
تظلم را تفسیر مانیند ح اوّل غسل میکنند و دو رکعت نماز می نماید
در زیر آسمان و بعد از ان این دعا را میخوانند اللّٰہمّ ان فلان ابن
فلان ظلمنی ولبس لی احدا صول به علیه غیرك فاستوف لے
ظلامتی الساعة الساعة بالاسم الّذی اذا سئلك به المضطر
فکشفت مابه من ضرّ ومکنت له فی الارض وجعلته خلیفتك علے
خلقك فاسئلك ان تصلّی علی محمّد وال محمّد وان تستوفی ظلامتی الساعة
الساعة و در جائے فلان ابن فلان اسم ظالم و پدر آنرا ذکر کند و
اگر بزبان خودش تظلم کند ہم خوب است خصوص اگر مضمون و ترجمه دعا
باشد بهتر است نیست وچہارم غسل کسے که استعاذه یعنے پناه جوید بخدا
از ظالمے که خوف از و دارد پس اداب و طریق این را ہم تفسیر بنمائید
ح غسل میکند و دو رکعت نماز بجا می آورد و دو زانوے خود را
برہنه می نماید و نزدیک مصلاے خود قرار میدہد و دستہا را نحوے
که باطن کف انہا بقبله باشد بر میدارد و پس صد مرتبه میگوید یا حیّ یا قیوم
یا حیّ یا لا اله الا انت برحمتك استغیث فصل علے محمد وال محمد
وان تلطف وان تغلب لی وان تمکر لی وان تخدع لی وان تکید لی وان

تکفینی مؤنه فلان بن فلان بلا مؤنه و در جای فلان ابن فلان
اسم ان شخص را و پدران را نمیبرد س اگر اسم او و پدرش را نداند
چه کند ج بهر صفتی که ان شخص مشخص نزد او ست او را و پدرش را
ذکر کند بیست و پنجم غسل از برای دفع یا رفع نازله از بلا با این نحو
که سیزدهم و چهاردهم و پانزدهم را روزه بدارد و در وقت زوال روز
پانزدهم غسل نماید بیست و ششم اعاده غسل بقصد تجدید نمودن چنانچه
از بعضی ظاهر میشود هر چند خالی از اشکال نیست بیست و هفتم
غسل از برای هر فعلی که شایسته تقرب جستن بخدا بسبب او باشد
بیست و هشتم از برای حجامت هر چند روایت وارده را بعضی بلفظ
جمعه خوانده اند نه حجامت بیست و نهم و سی ام و سی و یکم و سی و دوم
از برای ذبح و نحر و حلق و رمی جمار سی و سوم غسل از برای
طلب باران هر چند ظاهر بعضی استحباب غسل است از برای
طلب باران نه نماز طلب باران س سوای اغسال مذکوره غسلی
مستحب میباشد یا نه ج اغسال واجبه که سبب وجوب انها مثل دخول
وقت یا داشتن نماز قضا یا خواندن هنوز متحقق نشده باشد و سببش
موجود شده باشد مستحب است بجا آوردن انها باستحباب نفسی
و شاید که استحباب بغیره بیشتر نشود مثل برای زیارت و دعا و تلاوت
قرآن و نحو انها س این افعال را بعد از غسل بلا فاصله باید نماید
یا نه ج فاصله جائز است و تعجیل و مقارنت شرط نیست س بعد
از غسل تاخیر این افعال تا چه مقدار میتوان نمود ج عمر این قسم
دوم از اغسال فعلیه که قبل از عمل غسل میکند مقدار بیست و چهار ساعت

که یک شب و روز یا بیشتر باشد پس در هر وقت از روز یا شب که غسل کند غسل او باقی است تا همان وقت از روز یا شب دیگر و بهتر آن است که بعد از غسل هر وقت که باشد زیاده از مقدار یک شب یا یک روز این افعال را تاخیر نماید **س** اغسال مستحب رفع حدث اصغر میکند یا نه **ج** اغسال مستحب مطلقا چه زمانیه و چه مکانیه هیچ یک رافع حدث نیست و کفایت از وضو در رفع حدث اصغر نمیکند **س** وضو را قبل از غسل نماید یا بعد از آن **ج** جائز است که وضو را قبل از غسل یا بعد از غسل یا در اثنای غسل بجا آورد و هر چند بهتر قبل از آن است **س** نواقض وضو ضرر باغسال مستحب دارد یا نه **ج** نواقض وضو سوی نوم مبطل اغسال مستحب چه زمانیه و چه مکانیه و چه فعلیه جمیعا نمیشود پس محل غایت غسل را با حصول نواقض وضو بعد از غسل اگر بجا آورد ضرر ندارد **س** با حصول نواقض وضو بعد از اغسال مستحبه دوباره غسل نماید یا نه **ج** سوای اعاده اغسال مستحب غیر از قسم اول از اغسال فعلیه درین وقت مستحب است خصوص اگر ناقض وضو خواب باشد و خصوص اگر حصول نواقض وضو در اثنای غسل باشد **س** اگر کسی برا و اجتماع اغسال مستحبه شود غسل متعدد نماید یا یک غسل کفایت از همه میکند **ج** یک غسل کفایت از همه اغسال زمانیه و مکانیه و فعلیه میکند و اگر همه را احدا احدا بجا آورد شاید بد نباشد خصوص اگر مختلف باقسام باشد مثل مذکور **س** اگر یک غسل نماید باید همه اغسال مقصود باشد یا نه **ج** بهتر قصد جمیع است در یک غسل خصوص اگر مثل اتفاق غسل جمعه و عیدین در یک روز باشد هر چند منافیه اند

عدم اشتراط وقوع تداخل بقصد انها جمیعا نیست پس هرگاه با اغسال
مستحبه غسل واجب نیز مجتمع شود که غسل واجب را بجا اورد از انها
کافی است بانه ج غسل واجب کافی است وحاجت باغسال
مستحبه علیحده نیست پس در غسل واجب اغسال مستحبه نیز باید مقصود باشد
بانه ج در کفایت غسل واجب از اغسال مستحبه قصد انها لازم
نیست چه منذکر آنها باشد وچه نباشد پس اگر در غسل واجب
قصد عدم وقوع اغسال مستحبه نماید غسل واجب در ینوقت کفایت
از انها میکند بانه ج کفایت غسل واجب از اغسال مستحبه با قصد
عدم وقوع انها نیز خالی از قوت نیست بجهت قوت احتمال حصول
غرض از غسل مستحب بغسل واجب بنحو اتم واکمل هرچند وقوع تداخل
اغسال را مشروط بقصد انها جمیعا بدانیم پس اگر جنب غسل جنابت
کند در یوم جمعه مثلا وقصد عدم وقوع غسل جمعه وزیارت وسایر
اغسال مستحبه نماید حاجت باعاده غسل از براے انها ندارد هرچند
تداخل اغسال در واجب ومستحب جائز ندانیم بلے اگر ملاحظه احتیاط
واحتمال زیادتے کمال بعد از غسل واجب غسل مستحبه نیز نماید شاید
بد نباشد واللہ العالم در احکام تیمم پس موجبات تیمم را
بیان فرمایند ج انچه باعث وجوب تیمم میشود چند چیز است
اول یافت نشدن اب در وقت نماز دوم ترسیدن از اب بجهت
ترس جان وناموس یا خوف سباع ودرد وهمچنین است خوف
از فساق در حق زن وغلام امرد سوم ترسیدن از اب از جهت
ناخوشی زمین گیرے یا ناخوشی دیگر ونبودن کسے که اب باو برساند

چہارم میسر نبودن اب بجہت نداشتن دلو و ریسمان و شال کمر و عمامہ یا نداشتن جامہ کہ اب را جذب نماید کہ از ان وضوء بسازد و ازین قبیل است ہرگاہ اب دست کسے باشد کہ بکسے ندہد یا نفروشد و یا انکہ نفروشد ولکن بہ قیمتے کہ میسر نباشد پنجم خوف ضرر در استعمال آب بجہت طول کشیدن یا حادث شدن مرض ششم خوف تشنگی بر خود یا غیر خود از انسان یا حیوان محترمہ و از حیوان محترمہ است سگ گلہ و باغ و سگ خانہ و تشنگی باید بحیثیتے باشد کہ خوف تلف یا عروض مرض یا مشقت شدیدہ یا ضعف شود ہفتم انکہ در استعمال اب عروض ورود شدید ے شود کہ عادت نتوان متحمل ان شد ہشتم انکہ تحصیل اب موجب ذلت و خوارے شود کہ مناسب حال شخص نباشد اگرچہ بقبول بذل و ہبہ و قرض و نحو ان باشد نہم انکہ وقت گنجایش وضوء و یا غسل را نداشتہ باشد ہرچند بمقدار یک رکعت باشد خواہ بجہت دور بودن مسافت آب باشد یا نہ مثل انکہ از خواب بیدار شدہ در وقتے کہ وسعت وضوء یا غسل را ندارد و ضاق وقت الفرض عن تحصیل اذ صرفہا انکان فی سبیلہ و ہمچنین انکہ شخص قاہر و جابر و غیر انہا مانع از استعمال آب شوند دہم انکہ در استعمال اب محتاج شود بشرب نجس یا خوف احتیاج بشرب محرم داشتہ باشد و تفصیل ہر یک از مذکورات با شرائط ہر یک از انہا در رسالہ زینت العباد ذکر نمودیم والفرض فی ہذا ونحوالبدل والاصل لایجزی اذ الفرض انتقل مسئلہ اگر استعمال اب سبب ترکیدن پوست یا خارج شدن خون از ان و پاشیدن و یا درشت شدن پوست بنحوے کہ قبیح المنظر شود در دست یا صورت و در چشم باشد ایا حکم

انیها تیمم است یا نه ج بسم الله وله الحمد حکم همه انیها تیمم است چنانچه
سید در منظومه اشاره فرموده است ۔ ثم نه ما کان لخوف من
مرض :: او عارض من حرج او قرح عرض :: او شین او من
رمد او من ورم :: او عطش لذی حیوة محترم س اگر در
غسل و وضو ریختن اب ضرر داشته باشد مسح باب نماید یا تیمم متعین است
خواه ضرر مزبور بنسبت بیک عضو باشد تماما یا ببعض جا در اعضا ج تیمم متعین
است و احتیاط جمع است والله العالم س اگر تیمم نمود باعتقاد اینکه وضو
یا غسلش ضرر دارد و بعد معلوم شود که ضرر نداشت و همچنین وضو
و غسل نمود باعتقاد اینکه ضرر ندارد و بعد معلوم شود که ضرر داشت چه نماید
ج در فرض اول صحیح است و ضررے ندارد و هم چنین در فرض
ثانی علی الاقوے س وجوب فحص اب مشروط بعدم علم است
یا نه و خبر عدلین یا عدل واحد به نبودن اب مسقط از وجوب فحص میشود
یا نه و مقدار فحص چه قدر میباشد ج با علم باینکه اگر فحص نماید آب
یافت نمیشود وجوب فحص قطعا ساقط است و هم چنین اگر از خبر عدلین
یاس از تحصیل حاصل شود هر چند اقوے سقوط وجوب فحص است
از خبر عدلین مطلقا چنانچه در خبر عدل واحد عدم سقوط فحص است اما در اینکه باعث یاس
نشود و قدر فحص در زمین هموار بے بلندی و پستی و بی اشجار از چهار جانب از محل
رفتن خود که آن محل را مثل مرکز قرار دهد و چهار سمت آنرا مثل دائره بمقدار دو تیر پرتاب
متعارف از حیثیت تیر انداز و از حیثیت تیر و مقدار یک تیر پرتاب
بجو ند کور در زمین ناهموار است س اگر اب در ظرف طلا یا نقره
باشد و ظرف نیز منحصر بهمین باشد وضو و غسل ازین ظرف جائز است

تیمم

یا انکه تیمم نماید ج در ظرف مذکور متعین است تیمم بلکه در هر جائیکه استعمال
اب موقوف باشد بارتکاب محرّم مثل انکه اب غصب باشد یا در ظرف
غصبے باشد متعین است تیمم س شخص اگر تیمم نماید و ترک تمام نماز را
بوقت بنماید واگر وضو بسازد یک رکعت را درک میکند ایا وضو را
مقدم بدارد و یا انکه تیمم کند ج لازم است که وضو بسازد س
اگر شخص خود را جنب سازد عمدا در حالتے که میداند که در وقت نماز
ممکن از آب نمیشود به نبودن اب یا بجهت خوف ضرر ایا این فعل جایز است
یا نه و بر فرض جواز تیمم اینچنین شخص صحیح است یا نه و نماز با این تیمم صحیح است
یا انکه با خوف ضرر غسل باید نماید ج بلے جائز است این فعل و تیممش
صحیح است و نماز با این تیمم نیز صحیح است و قول بوجوب غسل با فرض
ضرر ضعیف است س اگر شخص تکلیفش تیمم باشد و عمدا تیمم نکند
و وضو بسازد یا غسل نماید این وضو و غسل صحیح است یا نه ج
صحت وضو و غسل خالے از قوت نیست خصوص اگر این وضو یا غسل
از براے غیر این نماز از غایات دیگر باشد ولکن احوط حکم ببطلان
میباشد خصوص اگر براے همین نماز باشد س اگر شخص در خارج
مسجد جنب شود و اب نیابد مگر در مسجد و کسے هم که اب از مسجد باو برساند
نباشد ایا غسل متعین است یا انکه تیمم نماید و بر فرض تعین غسل جایز
است که بدون تیمم داخل در مسجد شود بجهت تحصیل اب یا نه ج
اشکالے نیست در تعین غسل و جائز است که داخل شود بدون
تیمم بنحو مرور و اب بگیرد و در خارج مسجد غسل نماید بلکه علامه اعلی الله
مقامه فرموده که اگر چیزے نداشته باشد که بان اب را از مسجد بگیرد

وبیرون بیاورد و در همان مسجد غسل نماید واینهم مسلم است اگر مجبور بر
باشد و در غیر مسجدین باشد س اگر شک داشته باشد از استعمال
نمودن آب در ضرر رسانیدن آیا تیمم لازم است یا وضو و غسل
ج اگر عقلا شک داشته باشد در ضرر تیمم لازم است وبهتر جمع
است مابین تیمم و وضو یا غسل والله العالم س اگر جمع شود میان
میت و کسی که بی وضو باشد یا جنب و آب کفایت هر سه نفر
را نکند در نصورت غسل و وضو برای کیست و تیمم برای کیست
ج اگر ممکن شود جمع غساله وضوء از برای غسل جنب و غساله جنب
برای غسل میت اولا چنین نمایند که غساله غسل طاهر و مطهر است
علی الاقوی والا مالک آب مقدم است بر غیر که لازم است که
صرف خود نماید و اگر آب ملک غیر اینها باشد اختیار با مالک است
بهر که خواهد بدهد الا اینکه بهتر آن است که مالک اختیار جنب نماید که
باو ببخشد چنانچه در بعضی از اخبار است نظر باینکه غسل جنابت فرض
است که در قرآن ذکر شده بخلاف غسل میت که واجب است واز
بیان رسول صلی الله علیه واله واجب شده و در بعضی از اخبار
هست که میت را بآن غسل دهند س اگر کسی وضو و غسل واجب
داشته باشد و آب بقدری داشته باشد که کفایت یکی
از اینها کند چه نماید و کدام را مقدم بدارد ج کفایت هر کدام را که
بنماید بجا آن معین است عوض دیگری تیمم کند و اگر آب بقدر یکی
از اینها باشد که یا وضو بزد یا غسل نماید پس این زمان مخیر است
لاکن اختیار غسل اولی است خصوص بالنسبت بچیزهائی که محتاج

تیمم

الغسل تنها باشد چون قراءت عزایم و مکث در مساجد مس اگر شخص
لباس یا بدنش نجس باشد بنجاست بغیر معفوه و وضو هم باید بسازد
بجهت نماز و اب انقدر نداشته باشد که کفایت ازاله نجاست و وضو
هر دو نماید اما ازاله را مقدم بدارد و از برای وضو تیمم نماید یا اگر
وضو ساخته با نجاست نماز کند ج اگر ممکن شود جمع نمودن
قطرات غساله وضو را بجهت ازاله نجاست پس وضو ساخته از
غساله ان ازاله نجاست نماید والا اگر چیزی داشته باشد که بان تیمم
نماید پس از ان اب ازاله نجاست نماید و برای وضو تیمم نماید و اما
اگر چیزی نداشته باشد که بان تیمم نماید پس این اب را در وضو استعمال
نماید و نماز را با نجاست عمل کند و اگر ان اب کفایت وضو را نکند
و کفایت ازاله را نماید یا بالعکس پس مقدم بدارد هر کدامی را که کفایت
مینماید و اگر چنانچه هیچکدام را تمامه کفایت نکند پس تخفیف نجاست بان
احوط میباشد س اگر کسی بدون عذر در تحصیل اب اغماض و تقصیر
نمود و تیمم کرده نماز کرد ایا نمازش صحیح است یا نه ج باطل است
الا انکه یقین شود که در واقع اب نبوده س کسی نذر طهارت مائیه نماید
و متمکن از اب نشود تیمم بدل ان میشود یا نه ج خیر نمیشود بلکه
اگر نذر مطلق طهارت نماید نیز تیمم بدل نمیشود س هرگاه شخص
یکدستش عاجز باشد برای تیمم که تواند بر زمین زند چه نماید در تیمم
ج بسم الله و الحمد معین بگیرد برای دست عاجز و اگر ممکن
شود برای عاجز که بگذارد دست را بر زمین مثلا نائب معین احتیاطا
جمع نماید میان ضرب با معین و تیمم بوضع و گذاردن نائب معین و